

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

KIRMIZI KEDİ KLASİKLER

Mihail
Bulgakov
Bir Ölü'nün
Anıları

ÇEVİREN: OSMAN ÇAKMAKÇI

Mihail Afanasyeviç Bulgakov

1891'de Kiev'de doğdu. 1915'te Kiev Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden mezun oldu. Genç yaşta doktorluğu bırakarak kendini tümüyle yazarlığa verdi. İç savaş sırasında bir grup Beyaz ordu subayının başından geçenleri anlattığı ilk romanı *Beyaz Muhafız* (1925), komünist bir kahramana yer vermediği gerekçesiyle Sovyet resmi çevrelerince büyük tepkiyle karşılandı. Bu romanını daha sonra *Turbin Günleri* adıyla oyunlaştırdı. Oyun kısa süre sonra yasaklandı. Sovyet toplumunu eleştiren yergili fantezilerin yer aldığı *Şeytani*'de (1925) resmi çevrelerin eleştirisine uğradı. Bulgakov aynı yıl sözde bilim üstüne bir yergi niteliğindeki *Köpek Kalbi*'ni yazdı. 1930'a gelindiğinde, eserlerinin yayımlanması yasaklanmıştı. Ölümüne değin edebiyat çevrelerince dışlansa da ömrünün son yıllarında birbirinden önemli eserlere imza attı. Moskova Sanat Tiyatrosu'nun perde arkasını acımasızca yeren yarıda kalmış özyaşamöyküsel romanı *Bir Ölünün Anıları: Teatral Bir Roman* (1938) ve göz kamaştırıcı bir fantezi olan *Usta ile Margarita*'yı (1939) kaleme aldıktan kısa süre sonra 1940'ta Moskova'da öldü. Bulgakov'un eserleri, Stalin'in ölümünün ardından, 1950'lerin sonlarına doğru gittikçe saygınlık kazandı. Eserleri SSCB'de ancak 1962'den sonra yayımlanabildi.

Osman Çakmakçı

Şubat 1965'te Trabzon'da doğdu. İstanbul Özel Darüşşafaka Lisesi'nde parasız yatılı okudu. Boğaziçi Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nden sonra İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü'nü bitirdi. Çevirmen, redaktör ve editör olarak birçok işte çalıştı. *Yeryüzü Düşleri*, *Göçebe*, *Haşhaşi*, *Duygu Çağı* dergilerini çıkardı. Şiir kitapları: *Zakkum* *Avı*, *Uçuşan Ağaç*, *Köryazı* ve *Bir Hiçlik Anatomisi: Toplu Şiirler*. Deneme kitapları: *Konuşmanın İmkânsızlığı Üzerine Bir Diyalog*, *Aşağılık Sanat* ve *Ezeli İhanet*.

Kırmızı Kedi Yayınevi: 1389

Klasikler: 101

Özgün adı: *Театральный Роман / Записки Покойника*

Bir Ölü'nün Anıları

Mihail Bulgakov

Çeviren: Osman Çakmakçı

© Mihail Bulgakov, 1967

© Osman Çakmakçı, 2012

© Kırmızı Kedi Yayınevi, 2018

Bu çevirinin Türkçe yayın hakkı Kırmızı Kedi Yayınevi'nindir.

Yayın Yönetmeni: Enis Batur

Dizi Editörleri: Volkan Atmaca, Çağlayan Çevik

Kitap Editörü: Derviş Şentekin

Son Okuma: Ayten Koçal

Kapak Uygulama: Efdal Basan

Sayfa Tasarımı: Efdal Basan

Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni alınmaksızın, hiçbir şekilde kopyalanamaz, elektronik veya mekanik yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

İlk kez Pinhan Yayınları tarafından 2012 yılında yayımlanan bu çeviri burada gözden geçirilmiş haliyle yeniden basılmıştır.

Kırmızı Kedi'de Birinci Basım: Mart 2021, İstanbul

ISBN: 978-605-298-797-1

Kırmızı Kedi Sertifika No: 40620

Baskı: Pasifik Ofset

Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1 Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere/İSTANBUL

T: 0212 412 17 77 Sertifika No: 44451

Kırmızı Kedi Yayınevi

kirmizikedi@kirmizikedi.com / www.kirmizikedi.com

facebook.com: kirmizikedi yayinevi / twitter.com: krmzikedikitap

instagram: kirmizikedi yayinevi

Ömer Avni Mah. Emektar Sok. No: 18 Gümüşsuyu 34427 İSTANBUL

T: 0212 244 89 82 F: 0212 244 09 48

Mihail Bulgakov

Bir Ölünün Anıları

(Teatral Bir Roman)

Çeviren: Osman Çakmakçı

ROMAN

ÖNSÖZ

Okuru bu anıların yazımında kesinlikle bir payım olmadığı konusunda uyarmam gerek; bu anılar oldukça tuhaf ve üzüntü verici koşullar altında elime geçti.

Geçen senenin ilk baharında, Sergey Leontiyeviç Maksudov'un Kiev'de intihar ettiği o gün, oldukça büyük bir paket aldım ve paketin içinde intihar etmeden önce kendisinin iliştiirdiği bir mektup vardı. Paketten bu anılar çıktı, mektupta yazılanlar oldukça sıra dışıydı: Sergey Leontiyeviç, hayata veda ederken bana –yani bu hayat-taki tek arkadaşına–, onu düzeltmem ve kendi adımla yayımlamam için sunduğunu belirtiyordu.

Ölümüne yürüyen bir adamın garip son arzusu.

Bir yıl boyunca, Sergey Leontiyeviç'in ailesi, akrabaları veya yakın arkadaşları hakkında araştırma yaparak geçirdim. Ancak beyhudeydi! Veda mektubunda yalan söylememişti; bu dünyada kimsesi yoktu. Bu yüzden, çaresiz, bana verdiği bu hediye kabul ettim.

İkinci nokta da şu: Okura, onun ne oyun yazarlığı ne de tiyatrolarla hiçbir bir ilgisi olmadığını belirtmem gerekiyor ve bu her zaman böyleydi, –*Nakliyat* gazetesinin küçük, önemsiz bir çalışanı olarak, sadece bir kez, edebiyat sayfalarında yer almıştı ve o da başarısız bir

tecrübeydi– romanı asla yayımlanmadı¹. Bu nedenle Maksudov’un notları, onun hayal gücünün –ne yazık ki hastalıklı hayal gücünün– hastalıklı meyvesidir. Sergey Leontiyeviç, –adı bile tatsız olan– melankoliden mustaripti. Moskova’nın tiyatro çevrelerini gayet yakından bilen herkes gibi, merhumun notlarında yer alan tiyatroların ve insanların böyle olmadığına, hatta hiç var olmadıklarına yemin bile edebilirim.

Üçüncü ve son nokta; bu notları yayıma hazırlarken yaptığım tek şey, onları sadece bölümlere ayırmak ve bana son derece iddialı, bir o kadar gereksiz gelen “*Yaptığı işlere göre değerlendirilecek olan her birimize...*”² epigrafını silmek oldu. Bunun dışında, eksik olan yerlere noktalama işaretleri ekledim, o kadar.

Biraz özensiz olsa da, Sergey Leontiyeviç’in özgün üslubuna dokunmadım. Zaten, anılarına son noktayı koyduktan sadece iki gün sonra kendini Tsepnoy Köprüsü’nden atan birinden daha fazlasını kim bekleyebilir?³

1 Bulgakov’un kendisi de demiryollarının gazetesi *Gudok*’ta (Siren) çalışmış ve romanı *Beyaz Muhafız*’ı yayımlatamamıştır. (ed.n.)

2 Matthew 16:26-7. (ç.n.)

3 Tsepnoy Köprüsü: Kiev’deki köprü iç savaş sırasında Polonyalılar tarafından imha edilmiştir. (Kıta)
 Kütüphane ve Dokümanlar Arsivi - <https://rantey.org>

BİRİNCİ BÖLÜM

1

Macera Başlıyor

29 Nisan günü şiddetli bir yağmur Moskova sokaklarını yıkarken, hava yumuşamaya başlamış ve her nasılsa kalbimi de yumuşatmıştı. İşte o anda yaşama isteğiyle doldum.

Kendimi yeni gri takım elbisem ve oldukça ince palto-
mun içinde başkentin en işlek caddelerinden birinden, hiç
bilmediğim bir yere doğru ilerlerken buldum. Nedeni, hiç
ummadığım bir anda aldığım ve cebimde öylece duran
mektuptu. İşte o mektup:

Saygıdeğer Sergey Leontiyeviç!

*Şahsınızla tanışmak ve büyük bir olasılıkla sizinle en
ufak bir ilgisi bulunmadığını düşüneceğiniz gizli bir konu
hakkında konuşmak beni ziyadesiyle memnun edecek.*

*Eğer müsaitseniz, çarşamba günü saat 4.00'te Bağım-
sız Tiyatro'nun Drama Sahnesi'nde buluşmaktan mutluluk
duyacağım.*

Selamlar, X. İlçin

Mektup, bir kâğıt parçasına kurşunkalemle yazılmıştı;
sol üst köşesinde şöyle bir kaşe vardı:

Xavier Borisoviç İlçin
Müdür, Drama Sahnesi,
Bağımsız Tiyatro¹

Bu, İlçin ismini ilk görüşümdü ve ayrıca Drama Sahnesi diye bir yerin varlığından da haberim yoktu. Bağımsız Tiyatro'yu işitmiştim, en ünlü tiyatrolardan biri olduğunu biliyordum ama daha önce oraya hiç gitmemiştim. Mektup almaya hiç alışık olmadığım için bu mektubu son derece ilginç bulmuştum. Yeri gelmişken söyleyeyim: *Nakliyat* gazetesinin alt kadro çalışanlarından biriyim. Krasniye Vorota Mahallesi'nde, Komutovski Çıkmaz Sokağı'nın yanındaki binanın yedinci katındaki tek göz odamda yaşıyorum.

Yol boyunca yürürken, usul usul sertleşmeye başlayan havayı içime çekerek bir yandan sağanağın tekrar bastıracağını düşünüyor, diğer yandan da İlçin'in varlığından nasıl haberdar olduğunu, beni nasıl bulduğunu ve benden ne isteyeceğini kestirmeye çalışıyordum. Ama ne kadar düşünsem de bu soruya bir cevap bulamıyordum ve en sonunda İlçin'in odasını benimkiyle değiştirmek isteyeceği düşüncesine kapıldım.

Benimle görüşmeyi o istemişti, aslında İlçin'e yazıp beni görmeye kendisinin gelmesi gerektiğini söylemeliydim; bunu yapmadım çünkü odamdan, eşyalardan ve çevredeki insanlardan utanmıştım. Doğruya doğru; genelde bir parça tuhaf biriyimdir, insanlarla aram pek yoktur. Gözünüzde bir canlandırın: İlçin odaya girer, divanı ve yırtık döşemesinden fırlamış yayı, gazeteden yapılmış masa lambasının gölgesini görür ve mutfakta sövüp sayan Annuşka'nın sesini duyar.

1 Nisan 1925'te Moskova Sanat Tiyatrosu'nun İkinci Stüdyosu'nun yönetmenlerinden biri Bulgakov'a bir not göndermişti. Notta "birkaç meseleyi" görüşmek için tiyatroya gelmesi isteniyordu. İlçin kişiliğine ilham veren bu yönetmen Bulgakov'un *Beyaz Muhafız* adlı romanını tiyatroya uyarlamak isteyen Boris İliç Ventspörant (edn.)

Gösterişli, demir bir kapıdan içeri girdim, karşıma kır saçlı birinin rozetler ve gözlük çerçeveleri sattığı küçük bir baraka çıktı.

Yağmur suları oluşturduğu bir nehrin üzerinden atladım ve sarı bir binayla burun buruna geldim. Bu binanın, ben, hatta belki de İlçin doğmadan çok uzun zaman önce nasıl inşa edilmiş olduğunu düşündüm. Siyah bir tabloda altın rengi harflerle buranın Drama Sahnesi olduğu yazıyordu. İçeriye girdim, yeşil sırma şeritli bir ceket giymiş, kirli sakallı, kısa boylu bir adam aniden önümü kesti.

“Ne istiyorsun hemşerim?” diye sordu kuşkuyla ve kollarını sanki bir tavuk yakalamaya çalışıyormuş gibi genişleterek açtı.

“Müdür Bay İlçin’le görüşmek istemiştım” dedim, sesime bir kibir yüklemeye çalışarak.

Adam gözlerimin önünde doksan derece değişti. Kollarını indirdi, dikkat kesildi ve yüzüne şefkatli bir tebessüm yerleştirdi.

“Xavier Borisoviç mi? Böyle buyurun efendim. İsterse-
niz paltonuzu alayım. Galoşunuz var mı?”

Adam, paltomu sanki bir papazın cüppesiymiş gibi itinayla aldı.

Demir merdivenlerden yukarı çıktım, ellerinde kılıçlar miğfer giymiş savaşçı tasvirlerinin olduğu rölyefleri, altın gibi parlayana dek cilalanmış sıcak hava delikleri olan antika Hollanda sobalarını gördüm.

Bina oldukça sessizdi, etrafta kimse yoktu, sadece sırma şeritleriyle peşimden gelen o adam. Köşeyi dönerken, arkamda olmasına rağmen saygı, sevgi ve neşe belirtisi ifadelerle bana, gizemli, münzevi Xavier Borisoviç’in bulunduğu yere doğru yol gösterdiğini fark ettim.

Sonra ansızın ortalık karardı. Pencerele-
rin ötesinde yeni bir fırtına koptuğu anda, Hollanda sobaları ısıldadı ve etrafı parlak ama kasvetli bir hava göktü. Kapıyı

çaldım, içeriye girdim ve nihayet yarı karanlıkta Xavier Borisoviç'i gördüm.

"Bendeniz Maksudov" dedim ağırbaşlılıkla.

Tam o sırada, Moskova'nın öte taraflarında, uzakta bir yerde bir yıldırım gökyüzünü çatlattı. İlçin müthiş bir parlaklıkla aydınlandı.

"Demek siz, sevgili Sergey Leontiyeviç'siniz" dedi İlçin, kurnazca gülümseyerek. Daha sonra elini beline koyarak beni, odamdakinin aynısı olan divana doğru sürükledi -yayı bile benimkiyle aynı yerden fırlamıştı, tam ortadan.

Bugün hâlâ bu kaçınılmaz buluşmanın gerçekleştiği odanın işlevini bilmiyorum. Neden divan vardı? Yerde, köşede dağınık halde duran ciltlenmemiş notalar da neyin nesiydi? Terazî ve tartî seti neden pencere kenarında duruyordu? İlçin beni neden, fırtınanın alacakaranlığında zar zor görünen büyük bir piyanonun silüetinin görüldüğü yan odada değil de burada bekliyordu?

Gök gürültüsüyle birlikte Xavier Borisoviç şom ağzını açtı:

"Romanınızı okudum."

Ürperdim. Mesele şu ki...

2

Sinir Krizi

Mesele şu ki; *Nakliyat* gazetesinde mütevazı bir pozisyonda redaktör olarak çalışıyordum. Yaptığım işten nefret ediyordum ve geceleri, kimi zaman gün ağarana dek tavan arasında kendi romanımı yazıyordum.

Bir gece kötü bir rüya gördükten sonra karar vermiştim roman yazmaya. Rüyamda doğduğum şehirdeydim, kış, kar, iç savaş vardı... Önümden sessiz bir kar fırtınası geçiyordu, sonra eski, muhteşem bir piyano çıktı ortaya, etrafında artık hayatta olmayan insanlar duruyordu.¹ Kendi yalnızlığıma şaşıp kalmış, kendim için üzülmeye başlamıştım. Gözyaşları içinde uyandım. Masanın üzerinde asılı duran tozlu lambayı yaktım. Bu lamba bütün yoksulluğumu ortaya seriyordu –ucuz bir hokka, birkaç kitap, bir tomar eski gazete. Divanın çıkmış yayı sol tarafımı acıtırken, kalbim korkuyla eziliyordu. O an o masada ölmek üzere olduğumu hissettim; ölüm korkusu beni o kadar zavallı bir hale getirmişti ki, inliyor, sağa sola bakınıyor, endişe içinde ölüme karşı bir umar, bir sığınak arıyordum. Ve aradığımı buldum. Geçenlerde sokak kapısında bulup eve getirdiğim kedi sessizce miyavladı. Hayvan paniğe kapılmıştı.

1 Maksudov'un bu rüyası Bulgakov'un kendi ailesiyle deneyimlerine dayanan *Beşinci Kışın* kitabına yansımaları için bkz. <http://www.beyaz.net.tr>

Gazetelerin üzerine uzanmıştı, bir süre sonra yuvarlak gözlerini bana dikti, ne olduğunu soruyordu adeta.

Bu cılız, kül rengi hayvanın almak istediği tek cevap, hiçbir şeyin olmadığıydı. Haklıydı, bu kadar yaşlı bir hayvanı benden başka kim beslerdi?

“Bir sinir krizi” diye açıkladım kediye. “Benliğimi esir alıyor, dal budak salıyor ve beni tüketiyor. Ama şimdilik bununla baş edebilirim.”

Bütün bina uykuya dalmıştı. Pencereden dışarıya bir göz attım. Beş katlı binanın tek bir penceresinde bile ışık yoktu. O an kafama dank etti... Bu, aslında bir ev değil, kapkara, hareketsiz gökyüzünün altında süzülen çok katlı bir gemiydi. Evin hareket ettiği düşüncesi keyfimi yerine getirdi. Sakinleştim, kedi de sakınleşti ve gözlerini kapattı.

Ve böylece romanımı yazmaya koyuldum. Kar fırtınası rüyamı anlattım. Yan tarafı lambadan yansıyan ışıkla parlayan piyanoyu tasvir etmeye çalıştım. Başaramadım. Ama inat ettim.

Bütün gün boyunca zorunlu olarak yaptığım işime mümkün olduğunca az enerji harcamaya çalıştım. İşimi makine gibi yapıyordum, böylece kafam ona takılmıyordu. Her fırsatta hastalık bahanesiyle işten kaçmaya çalışıyordum. Bana inanmıyorlardı elbette, hayatımın tadı tuzu kalmamıştı. Her şeye katlanıyordum ve bu duruma yavaş yavaş alışmaya da başladım. Bir âşığın sevgilisiyle buluşma saatini beklemesi gibi ben de akşamın gelmesini bekliyordum. Bu uğursuz apartman dairesinde geceleri sessizlik adım adım büyüyordu. Masanın başına oturuyordum... Benimle yakından alakadar olan kedi, gazetelerin üzerine yatıyordu; romanımla da yakından ilgileniyordu ve patileri gazete sayfalarından benim yazdığım kâğıtlara sürekli gidip geliyordu. Kirli boynundan tuttuğum gibi onu yerine geri götürüyordum.

Bir gece, başımı yukarı doğru kaldırdım ve afalladım. Gemim hareket etmiyordu, ev olduğu yerde duruyordu ve her taraf ıslıl ısıldı. Ne var ki, lambanın aydınlatacağı hiçbir şey yoktu; bu durum oldukça itici ve sinir bozucuydu. Işığı söndürdüm ve oda o alacakaranlıkta aniden bütün iğrençliğiyle önüme seriliverdi. Her renkten erkek kedi, asfalt kaplı avlu boyunca sinsi sinsi ve sessizce kası-larak yürüyorlardı. Kâğıdın üzerindeki harfler, lambanın ışığı olmadan da seçilebiliyordu.

“Aman Tanrım! Aylardan nisan!” diye haykırdım ve bu düşünce beni nedense korkuttu. Kâğıda büyük harflerle şöyle yazdım: “SON”.

Kış mevsiminin, kar fırtınalarının ve soğuk günlerin sonuna gelmiştik. Kış boyunca sahip olduğum dostlarımı da birer birer kaybetmiştim. Sefil bir görünüme bürünüp romatizma illetinden ötürü yataklara düşmüş, kendi kabuğuma çekilmiştim. Ama her gün tıraş olmayı ihmal etmemiştim.

Bütün bunları düşünedurayım, kedinin avluya çıkmasına izin verdim, sonra geri dönüp uykuya daldım –bu, bütün kış rüya görmeden ilk uykuya dalışımıdı.

Bir romanı düzeltmek çok uzun zaman alır. Birçok bölümün üzerini karalayıp, yüzlerce kelimeyi başka kelimelerle değiştirmek zorunda kalırsınız. Büyük bir külfet ama gerekli.

Ne var ki artık içimden çalışmak gelmiyordu, ilk altı sayfayı bitirmiş olmanın verdiği rahatlıktan ötürü tekrar insan içine karışmaya karar verdim. Eve misafir davet ettim. Bunlar benim gibi *Nakliyat* gazetesinde çalışan iki gazeteci, onların eşleri ve iki yazar arkadaşımıdı; biri, benzersiz yeteneğiyle kısa öyküler yazıp beni hayrete düşüren bir genç; diğeri ise dünyanın birçok yerini görmüş ve yakın çevresi tarafından hınzırlığıyla bilinen yaşlıca bir adamdı. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Bir gecede romanımın neredeyse dörtte birini okumuştum.

Ben okurken hanımların öylesine uykusu gelmişti ki, vicdanım sızlamaya başlamıştı. Fakat gazeteci ve yazar arkadaşlarım ne kadar azimli olduklarını kanıtlamışlardı o gece. Yargıları samimiydi ama çok sertti ve ben bunun farkına şu anda varıyorum.

“Dil!” diye haykırdı yazarlardan biri (hınzırlığıyla tanınmış olanı): “Dil! İşte en önemli nokta bu! Bu kitabın dili son derece zayıf.”

Kocaman bir bardak votkayı diktikten sonra ağzına bir sardalya attı. Bardağını tekrar doldurdum. Onu da küçük bir parça sosisle içti.

“Mecazlar!” diye bağırdı, ağzına bir şeyler tıktırdıktan sonra.

“Doğru” diye kibarca onayladı genç yazar arkadaşım. “Dili oldukça zayıf.”

Gazeteci arkadaşlarım ağızlarını hiç açmadılar, sadece içkilerini yudumlarken başlarını kibarca sallayarak onayladılar. Hanımefendilere gelince; onlar ne onayladılar ne de bir şey söylediler, kendileri için balık halinden özel olarak alınmış deniz mahsullerini yiyip, votkalarını içtiler.

“Nasıl zayıf olmaz?” diye haykırdı yaşlıca yazar. “İmgelem başıboş bir köpek değildir, lütfen bunu bir kenara not edin! O olmaksızın, her şey anadan üryandır! Üryan! Üryan! Bunu unutmayın, eski dostum.”

“Eski dostum” ibaresi açıkça beni işaret ediyordu. Her tarafım buz kesti.

Ayrılırken yeniden buluşmak üzere sözleştiler. Ve bir hafta sonra geri geldiler. İkinci kısmı okudum. Unutulmaz bir geceydi, çünkü yaşlı yazar, hiç beklenmedik bir şekilde ve isteğim hilafına, benimle birlikte *Brauderschaft*¹’a¹ içti ve bana “Leontiç” diye seslenmeye başladı.

1 Brauderschaft, (Adm.) Kardeşlik (çini) - <https://rantey.org>

“Dili hiç de iyi değil! Ama eğlenceli, cehennem olasıca (o, bendim!)” diye bağırdı yaşlı yazar Dusya’nın pişirdiği pelteleşmiş eti yerken.

Üçüncü buluşma akşamında yeni biri boy gösterdi, bu da bir yazardı –sert ve şeytani bir yüzü vardı, tıraşlı değildi, sol gözünde bir çarpıklık vardı. Romanın kötü olduğunu söyledi, ama dördüncü ve son kısmı dinleme arzusunu da ifade etti. Konuklar arasında bir dul kadın ile kılıfılı gitarıyla bir adam da vardı. O özel akşamda kullanabileceğim bir sürü yeni materyal topladım. *Nakliyat* gazetesinden mütevazı yoldaşlarım şimdi biraz daha büyümüş olan topluluğa uyum göstermişlerdi; onlar da kendi fikirlerini belirttiler. İçlerinden biri, on yedinci bölümün çok uzun soluklu olduğunu, bir diğeri Vasienka karakterinin yeterince ayrıntılı çizilmediğini belirtti. Her ikisi de bu söylediklerinde haklıydılar.

Dördüncü ve son kısmın okunuşu benim evimde değil, ustalıkla kısa öyküler yazan genç yazarın evinde gerçekleşti. Halihazırda yirmi kişiydik, yazarın büyükannesiyle de tanıştırıldım; çok sevimli bir yaşlı kadındı, ancak onu tedirgin eden bir şey vardı –bilmem neden, bir korku ifadesi bütün gece yüzünden silinmemişti. Ve aynı zamanda gözüm divanda uyuyan yaşlı bir dadıya ilişmişti.

Roman tamamlanmıştı. Ve sonra felaket başladı. Dinleyicilerin hepsi bana romanımın sansürden geçemeyeceği için yayımlanamayacağını açık açık söylediler.

Bu kelimeyi hayatımda ilk duyuşumdu. Romanımı yazarken sansürden geçip geçmeyeceğini bir kez olsun bile düşünmediğimi o an fark ediyordum.

Başlangıcı hanımlardan biri yaptı (daha sonra bu kadının da dul olduğunu öğrendim). Şöyle dedi:

“Söyleyin bana Maksudov, romanınızı sansürden geçirirler mi?” Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

“Asla-asla-asla!” diye haykırdı yaşlı yazar. “Kesinlikle geçirmezler! ‘Geçirilmesi’ kesinlikle söz konusu bile olamaz! Bu konuda hiç umut yok. Hiç kuşkun olmasın, eski dostum –romanı geçirmeyeceklerdir.”

“Geçirmeyeceklerdir!” diye yankılandı masanın öbür yanı koro halinde.

“Dil...” diye söze girdi biri, bu gitaristin erkek kardeşiydi, ama yaşlı yazar onun sözünü kesti.

“Lanet olsun dile!” diye haykırdı, tabağına salatayı yığarken. “Söz konusu olan dil değil. Eski dostum, kötü ama oldukça eğlenceli bir roman yazmış. Göz ardı edilemeyecek bir yeteneğin var, seni alçak! Bütün bu şeyler nereden aklına geliyor Tanrı aşkına! Bunu hiç de ummadım, ama... İçerik!”

“Hmm, evet, içerik...”

“Kesinlikle –içerik!” diye bağırdı yaşlı yazar, yaşlı dadıyı rahatsız edecek şekilde. “İstenenin ne olduğunu biliyor musunuz? Bilmiyor musunuz? Hah! Buyurun bakalım, tam düşündüğüm gibi!”

Tek gözünü kırparken içkisini yudumladı. Sarılıp beni öptü, sonra da bağırdı:

“Canını sıkkan bir şeyler var senin, inan bana! Böyle şeyleri bilmem gerek! Ama seni seviyorum. Seni gerçekten seviyorum, şu an burada canımı al istersen! Sinsi biri, alçak! Düzenbaz yanları olan biri! Ha? Ne? Dördüncü bölüme dikkat ettiniz mi? Adam kadın kahramana ne söyledi? Pekâlâ şu anda, tam düşündüğüm gibi!”

“Her şey bir yana, ne demek istiyorsunuz?” diye söze başladım, laubali tavırları adeta işkence gibiydi.

“İlk önce bana bir öpücük verin” diye bağırdı yaşlı yazar. “İstemiyor musunuz? Ne tür bir yoldaş olduğunuz anlaşıldı! Hayır, birader, siz hiç de dürüst biri değilsiniz!”

“Tabii ki dürüst değil!” diye destekledi onu ikinci dul kadın.

“Her şey bir yana...” diye söze başladım telaşla, ama gerisini getiremedim.

“Bırakın her şey mer şey bir yanayı!” diye bağırdı yaşlı yazar. “Sizde Dostoyevski tadı var! Evet, elbette. Neyse, tamam, beni sevmiyorsunuz, ne diyeyim, Allah sizi ıslah etsin, size darılmadım. Ama hepimiz sizi içtenlikle seviyor ve size iyilikler diliyoruz!” Bu anda gitaristin erkek kardeşini ve hiç tanımadığım bir başka adamı işaret etti; kıpkırmızı suratlı bu adam hakkında tek bildiğim eve geldiğinde geç kalmış olduğu için özür dilediği ve Merkez Hamamı’nda olduğunu söylediği idi. “Şimdi sana harbi harbi söylüyorum” diye devam etti yaşlı yazar, “çünkü herkesle harbi konuşmaya alışkınım, Leontiç, bu romanı bir yerlere vermeye hiç çalışmayın. Başınıza çok büyük belalar açarsınız ve biz, sizin arkadaşlarınız, çektiğiniz işkenceleri düşünerek acı çekeriz. Siz beni dinleyin! Çok görmüş geçirmiş bir adamım ben. Hayatı iyi bilirim! Bakın” diye bağırdı içerlemişçesine, herkese konuşmasına tanıklık etmesi için işaret ederek, “buyurunşuna bir bakın: Nasıl da kızmış, bana surat asıyor. Dostça davrandım ya, bana karşılığını böyle ödüyor! Leontiç!” diye ciyaklayarak, öyle bir bağırdı ki, perdenin arkasındaki yaşlı dadı divandan ayağa fırladı. “Size söylüyorum, anladınız mı! Romanınızın sanatsal değeri, uğruna çarmıha gerilecek kadar büyük değil (o anda divandaki gitardan akor sesi duyuldu). Anladınız mı!”

“Size söylüyor, size söylüyor, anladınız mı, anladınız mı, anladınız mı...” diye mırıldandı gitarist hoş, tiz bir sesle.

“Sadede gelelim” diye bağırdı yaşlı yazar. “Eğer beni öpmezseniz, hemen kalkıp gideceğim, beni gücendirdiğiniz için bu dostane topluluğu terk edeceğim!”

Tarif edilemez işkenceler çekerek onu öptüm. Bunu yaparken koro gerçekten coştı, tenorun sesi öbür seslerin üzerinde aşırı duygusal bir sefkatle süzülüyordu.

“Size söylüyor, anladınız mı, anladınız mı...”

Kolumun altında ağır elyazması, apartman dairesinden tıpkı bir erkek kedi gibi sürünerek çıktım. Eğilmiş, mutfaktaki musluktan su içen yaşlı dadının kırmızı gözleri dalgalanıyordu. Nedense, ona bir ruble uzattım.

“Sizden yakamı nihayet kurtarıyorum!” dedi öfkeyle, rubleyi bir kenara attı. “Sabahın üçü oldu! Şu hale bak! Çekilecek gibi değil!”

Bu anda tanıdık bir ses uzaktan kalabalığın sesini kesti:

“Ama nereye gitti? Kaçtı mı yoksa? Yakalayın onu! Gördünüz, değil mi yoldaşlar!..”

Ama muşambayla kaplı kapı bana çoktan yol vermişti, arkama bakmadan oradan sıvıştım.

3

İntiharım

“Evet, bu korkunç” diye söylendim odamda kendi kendime. “O salata, dadı, yaşlı yazar ve o unutulması imkânsız ‘size söylüyorum anladınız mı’ ve genel olarak benim bütün hayatım.”

Pencerenin dışında sonbahar rüzgârı uğulduyordu. Çatının metal kaplaması yırtılmış takırdıyor, yağmur damlaları pencere camlarından aşağı akıyordu. Yaşlı dadılı ve gitarlı o geceden sonra daha bir sürü olay olmuştu, ama bütün hepsi o kadar iğrençti ki, onları yazmayı hiç istemiyorum. İlk iş, alelacele romanımı gözden geçirdim, sansürden geçirirler mi geçirmezler mi diye. Ve sonunda geçirmeyeceklerini anladım. Yaşlı yazar kesinlikle haklıydı. Romanın her satırı, beni sansürden geçirmeyin, diye bas bas bağıırıyordu.

Cebimde kalan son paramla iki bölümü daktilo ettirdim ve onları alıp hacimli bir derginin yayın sekreter-yası bürosuna gittim. İki hafta sonra bölümler geri geldi. Metnin köşesinde “Uygun bulunmadı” yazıyordu. Bu notu bir tırnak makasıyla kesip attıktan sonra aynı bölümleri alıp bir başka hacimli dergiye götürdüm ve iki hafta sonra tamamen aynı yazıyla geri geldiler: “Uygun bulunmadı.”

Ondan sonra kedim öldü. Önce yemeden içmeden kesilmişti, bir köşeye sinip miyavlayarak beni deliye döndürmüştü. Bu böyle üç gün sürdü. Dördüncü gün onu köşede yan tarafına kıpırtısız yatmış bir şekilde buldum. Avlunun bakıcısından bir kürek alıp onu evimizin arka tarafındaki boş arsaya gömdüm. Bu koca dünyada yapayalnız kalmıştım, ama içten içe memnun olduğumu itiraf ediyordum. Zavallı hayvan bana o kadar yük olmuştu ki.

Sonbahar yağmurları başladıktan sonra omzum yeniden sızlamaya başladı, aynı zamanda sol dizim de ağrıyordu. Ne var ki bunlar bir şey değildi, asıl beteri romanımın kötü oluşuydu. Ve eğer sahiden de öyleyse, bu, hayatımın sonunun yaklaştığı anlamına geliyordu. Bütün hayatımı *Nakliyat* gazetesinde çalışarak tüketmek mi? Şaka ediyor olmalısınız!

Her gece zift karası karanlığa bakıyor ve yatmadan önce sürekli şu lafı tekrarlıyordum: “Bu korkunç.” *Nakliyat* gazetesinde çalıştığınız süre boyunca ne hatırlıyorsunuz, diye sorulsa, hiç tereddütsüz şu cevabı verirdim: Hiçbir şey.

Palto askısının yanında kirli galoşlar, askıdaki kocaman uzun kulaklıklarıyla ıslak bir kürk başlık –hepsi bu kadar. “Bu korkunç” diye tekrarlardım, uğuldayan gecenin sessizliğine kulak vererek.

Yaklaşık iki hafta sonra uykusuzluğun pençesindeydim.

Samoteçnaya-Sadovaya Caddesi’ne giden bir tramvaya bindim; orada, elbette ki numarasını kesinlikle saklı tutacağım bir evde işi gereği silah taşıma ruhsatı bulunan bir arkadaşım yaşıyordu.

Hangi koşullar altında tanıştığımızın hiçbir önemi yok.

Daireye girdiğimde, arkadaşım divanda uzanıyordu. O mutfaktaki sobanın üzerinde say yapmak için su ısıtırken

masasının sol çekmecesini açıp oradaki Browning'i çaldım, daha sonra bir bardak çay içip eve döndüm.

Akşam saat dokuz sıralarıydı. Binaya vardım. Her şey her zamanki gibi aynıydı. Mutfaktan kızarmış koyun eti kokusu geliyordu, koridor çok tanıdık o sonsuz buğuyla dolmuş, tavanda bir ampul puslu bir halde yanıyordu. Kendi odama girdim. Üzerimde bir ışık çaktı ve oda aniden karanlığa gömüldü. Ampul patlamıştı.

"Her şey kesinlikle aynı ve her şey kesinlikle doğru" dedim, sert bir biçimde.

Köşedeki gazyağı sobasını yaktım. Bir kâğıt parçasına şunları yazdım: "Beyan ederim ki Browning marka şu no'lu (numarayı unuttum) tabancayı Parfiyon İvanoviç'ten (soyadını, evin numarasını, caddeyi, her şeyi yazılması gerektiği gibi yazdım) çaldım." Kâğıdı imzaladım ve gazyağı sobasının yanına yere koydum. Öldürücü dehşet beni kısıkvrak yakalamıştı. Ölmek korkunç bir şey. Sonra gözümün önüne koridor, koyun eti, Pelagia nine, yaşlı yazar ve *Nakliyat* gazetesi geldi; odamın kapısını nasıl çatırtıyla kırıp içeri gireceklerini düşünerek keyiflendim, vs.

Namluyu alnıma dayadım ve titrek bir parmakla tetiği hissettim. Tam o anda aşağıdan gelen tanıdık sesler duydum, çatlak sesli bir orkestra çalmaya ve gramofondaki tenor şu şarkıyı söylemeye başladı:

Ama Tanrı her şeyi bana geri verecek mi?

"Aman Allahım! Faust bu!" diye geçti aklımdan. "Şimdi bundan mükemmel bir zamanlama olamazdı. Ama sıra Mefistofeles'e gelene kadar bekleyeceğim. Son bir kez. Çünkü bu onu son duyuşum olacak."

Yer döşemesinin altından duyulan orkestranın sesi bir kaybolup bir duyuluyordu, ama tenor giderek daha yüksek sesle bağırmaaya devam ediyordu.

Lanet olsun hayata, inanca ve bütün öğrendiklerime!

“Bir daha, bir daha” diye düşündüm. “Ama nasıl da çabuk söylüyor...”

Tenor umutsuz bir feryatla en üst perdeden çığlıklar attı, hemen ardından orkestra gürleyerek ona eşlik etti.

Titreyen parmağım tetiğe doğru yaklaştı. O anda dehşetli bir gümbürtü kulaklarımı sağır etti, yüreğim savrulup dipsiz bir çukura yuvarlandı, sanırım gazyağı sobasından fırlayan bir alev tavana sıçradı ve tabancayı elimden bıraktım.

Gümbürtü yeniden başladı. Aşağılardan bir yerden korkunç kalın bir ses duydum:

“İşte geldim!”

Kapıya doğru döndüm.

4

Bir Kılıcım Var

Biri, buyurgan bir tavırla ve ısrarla, kapıya vuruyordu. Tabancayı pantolonumun cebine koyup alçak bir sesle, “Gir!” dedim.

Kapı ardına kadar açılınca olduğum yerde dehşet içinde donakaldım. Bu, hiç kuşkusuz oydu. Orada, üzerimde sallanan kasvet' içinde, iri burnu ve kıvrık kaşlarıyla bir yüz asılı duruyordu. Gölgeleler yer değiştirdikçe kare biçimli bir çeneden fırlayan siyah bir sakal göründü. Beresi bir kulağının üzerinde gösterişle dikiliyordu. Ama sahiden, üzerinde tüy yoktu.

Hasılı, orada benim önümde duran Mefistofeles'in ta kendisiydi. Daha sonra paltosunu, ışıltılı galoşlarını fark ettim, kolunun altında bir çanta taşıyordu. Bu oldukça doğal, diye düşündüm. Yirminci yüzyılda Moskova sokaklarında başka bir görünümle yürüyecek hali yok ya!

“Rudolfi” dedi kötü ruh, tiz bir sesle, hiç kalın değildi bu ses. Gerçekte kendisini tanıtmaya ne hacet! Onu tanı mıştım. Orada, odamda dönemin edebiyat dünyasının en seçkin simalarından biri, ülkenin tek özel dergisi olan *Anavatan*'ın editörü ve yayıncısı duruyordu –İlya İvanoviç Rudolfi.¹

1 Rudolfi karakterinde, *Rusya* dergisinin yayıncısı İsay Lezhnev'den (1891-1955) ümitsizlik (hopelessness) - <https://rantey.org>

Olduğum yerde sıçradım.

“Işığı açabilir misiniz?” diye sordu Rudolphi.

“Ne yazık ki bunu yapamam” diye cevap verdim, “ampul patladı ve başka ampulüm de yok.”

Bir editör kılığına bürünmüş olan kötü ruh, sıradan numaralarından birini yaptı –çantasından bir ampul çıkardı.

“Yanınızda her zaman ampul mü taşırsınız?” diye sordum şaşkınlıkla.

“Hayır” diye haykırdı kötü ruh sert bir sesle, “sadece bir rastlantı –az önce bir dükkândan almıştım.”

Oda aydınlanıp da Rudolphi paltosunu çıkarınca tabancayı çaldığımı itiraf ettiğim notu masanın üzerinden hızla çekip aldım; ruh, bu hareketimi görmezden geldi.

Oturduk. Bir süre hiç konuşmadık.

“Bir roman yazdınız, değil mi?” diye sordu nihayet Rudolphi.

“Nereden öğrendiniz?”

“Likospastov¹ söyledi bana.”

Likospastov yaşlı yazarın ta kendisiydi. “O zaman biliyorsunuz” diye söze başladım, “gerçekten de yazdım... ama... kısacası, kötü bir roman.”

“Anlıyorum” dedi ruh ve bana sertçe baktı.

O anda sakalsız olduğunu gördüm. Demek ki, gölgeler beni yanıltmış.

“Gösterin bana” dedi Rudolphi buyurganca.

“Asla” diye karşılık verdim.

“Gös-te-rin-ba-na” dedi Rudolphi, her heceye vurgu yaparak.

“Sansürden geçmez...”

“Gösterin bana.”

1 Likospastov, aynı zamanda bir yazar olan Bulgakov’un arkadaşı Yuri Slyozkin’dir (1885-1947). İç savaş sırasında tanıştılar. Bulgakov’u Moskova sanat çevreleriyle tanıştıran kişiydi. <https://www.antey.org>

“Şey, anlarsınız ya, elle yazılmış durumda ve benim el yazım korkunçtur. ‘O’ harfi dik bir çizgi gibidir, ayrıca...”

Ve sonra farkında olmadan ellerim bahtı kara romanın olduğu çekmeceyi açtı.

“Her türlü el yazısını sanki basılmış yazı gibi çözebilirim” diye açıkladı Rudolphi. “Mesleki bir yetenek...” Elle-rinde defterler vardı.

Bir saat geçti, su ısıtarak gazyağı sobasının yanı başında oturdum ve Rudolphi romanı okudu. Kafamın içinde sayısız düşünce dolanıp durdu. Öncelikle, Rudolphi hakkında düşünüyordum. İtiraf etmem gerekirse, Rudolphi hatırı sayılır bir editördü ve onun dergisinde yayımlanmak sadece bir zevk değil, aynı zamanda bir şerefti. Mefistofeles kılığında da olsa bu editörün benim evimde ortaya çıkması beni mutlu etmeliydi. Ama ya romanı beğenmezse? Bu, ayrıca ıstırap verici bir şey olurdu... Öte yandan, ona çay ve atıştıracak bir şeyler ikram etmeliydim, ama evde tereyağın zerresi yoktu. Sonuçta, kafamın içi karmakarışık, hiç de çalmam gerekmeyen tabanca da her şeyi daha da içinden çıkılmaz hale getiriyordu.

Bu arada Rudolphi sayfaları sanki yutuyordu ve ben romanın onun üzerinde nasıl bir etki yarattığını boş yere anlamaya çalışıyordum. Rudolphi’nin yüzü kesinlikle renk vermiyordu.

Gözlük camlarını silmek için ara verince şimdiye kadar söylenmiş olanlara yeni bir saçmalık ekledim:

“Likospastov romanım hakkında ne dedi?”

“Bu romanın kesinlikle güzel olmadığını söyledi” diye karşılık verdi Rudolphi ve sayfayı çevirdi. (Ne domuz biri şu Likospastov. Arkadaşını destekleyecek yerde... vs.)

Gece birde çay içtik ve saat ikide Rudolphi son sayfayı okumayı bitirdi. Divanda kıvranmaya başladım.

“Alıyorum” dedi Rudolphi.

Bir süre hiç konuşmadık.

“Tolstoy’u mu taklit ediyorsun?” dedi Rudolphi.

“Tam olarak hangi Tolstoy’u?” diye sordum. “Onlardan çok var... İyi tanınmış bir yazar olarak belki Aleksey Konstantinoviç ya da yurtdışında Tsareviç Aleksey’i yakalayan Pyotr Andreyeviç ya da belki numismatik İvan İvanoviç ya da Lev Nikolayeviç?”

“Eğitiminiz nedir?”

Hazır yeri gelmişken size küçük bir sır vermeliyim. İki fakülteden mezun olmuştum ama bunu gizlemiştim.

“Bir kilise okulundan mezun oldum” dedim, gırtlığımı temizleyerek.

“Demek öyle!” dedi Rudolphi ve dudaklarında belli belirsiz bir gülümseme belirdi. Sonra sordu: “Haftada kaç kez tıraş oluyorsunuz?”

“Yedi kez.”

“Merakımı mazur görün” diye devam etti Rudolphi, “saçınızı nasıl böyle ayırıyorsunuz?”

“Saçıma briyantın sürüyorum. Ama sormama izin verin, bütün bunları neden...”

“Öylesine” diye cevap verdi Rudolphi. “Belirli bir nedeni yok.” Sonra ekledi: “İlginç. Kilise okulundan mezun olmuş bir adam, her gün düzenli tıraş oluyor ve bir gaz sobasının yanında yerde yatıyor. Zor bir insansınız!” Ansızın ses tonunu değiştirdi ve sert bir sesle konuşmaya başladı: “Glavlit¹ romanınızı geçirmeyecektir, hiç kimse de basmayacaktır. Ne *Gündoğumu* ne de *Şafak* dergileri romanınızı kabul edeceklerdir.”²

“Bunu biliyorum” dedim sertçe.

“Ama yine de, bu romanı sizden alıyorum” dedi Rudolphi tam olarak (yüreğim yerinden fırladı), “ve size

1 Glavlit: Edebi sansürden sorumlu Sovyet kurumu. (ed.n.)

2 1920’lerin iki edebiyat dergisi *Krasnaya nov* (Kızıl Bakir Toprak) ve *Novy Mir*’e (Yeni Dünya) gönderilen (ed.n.) - <https://rantey.org>

sayfa başı ödeme yapacağım (daha sonra da çok büyük bir rakam telaffuz etti, ne kadar olduğunu unuttum). Yarın daktilo edilecek."

"Daktilo mu? Dört yüz sayfa uzunluğunda!" diye haykırdım boğuk bir sesle.

"Bölmelere ayıracağım" dedi Rudolphi madeni bir sesle. "Bürodaki on iki daktilo romanı akşama kadar metni temize çekmiş olur."

O anda inat etmeyi bıraktım ve Rudolphi'ye boyun eğmeye karar verdim.

"Daktilonun parası senden çıkacak" diye devam etti Rudolphi, ben de sadece bir kukla gibi başımı salladım. "Daha sonra, üç kelimeyi romandan çıkarmamız gerekcek: Sayfa birdeki, yetmiş birdeki ve üç yüz ikideki."

Defterlere göz attım ve ilk kelimenin "kıyamet" olduğunu gördüm, ikincisi "baş melekler" ve üçüncüsü de "şeytan"dı. Hiç itirazsız bu kelimeleri atıverdim; bunun oldukça naif olduğunu söylemeye yeltendim ama Rudolphi'ye bakınca sessizliğe gömüldüm.

"Daha sonra" diye devam etti Rudolphi, "benimle beraber Glavlit'e geleceksin. Ve senden rica ederim orada tek bir kelime bile söylemeyeceksin."

Bunun üzerine gücendim. "Madem benim lüzumsuz bir şeyler söyleyebileceğimi düşünüyorsunuz..." diye söze başladım gururla mırıldanarak, "o halde en iyisi benim evde kalmam..."

"Hayır, evde kalamazsın, benimle beraber geleceksin."

"Ama orada ne yapacağım?"

"Bir sandalyede oturacaksın" diye emretti Rudolphi, "ve sana söylenen her şeye nazik bir gülümsemeyle cevap vereceksin..."

"Ama..."

"Ve konuşmayı ben yapacağım!" diye sözlerini tamamladı Rudolphi.

Ondan sonra benden temiz bir kâğıt istedi, kurşunkalemle üzerine bir şeyler yazdı, imzaladı, benim de imzalamamı istedi, sonra cebinden iki kırışık banknot çıkardı, defterlerimi çantasına koyup odamdan çıktı gitti.

Bütün gece uyuyamadım, odada volta attım, banknotları ışığa tutup inceledim, çay içtim ve kitapçılardaki rafları gözümün önüne getirdim. Bir sürü insan mağazaya geliyor ve derginin son sayısını istiyordu. Evlerde insanlar lambalarının altına oturmuş, bazıları yüksek sesle o sayıyı okuyorlardı.

Tanrım! Bütün bunlar ne kadar da aptalcaydı, ne kadar da aptalca! Ama o zamanlar oldukça gençtim, onun için bana gülmeyin.

5

Sıra dışı Olaylar

Bir şey çalmak çok kolaydır. Çaldığını tekrar yerine koymak –işte bu, hiç de kolay değildir. Cebimde kılıfının içindeki Browning, arkadaşımın evine vardım.

Onun kapının arkasından bağırdığını duyduğumda kalbim hızlı hızlı çarpmaya başladı:

“Ana! Başka kim vardı?”

Yaşlı bir kadının, annesinin donuk sesi yanıt verdi: “Su tesisatçısı...”

“Hayrola?” diye sordum, paltomu çıkarırken.

Arkadaşım çevreye göz atarak tısladı: “Birisi bugün tabancamı arakladı... Piçler...”

“Vah canım, vah!” dedim.

Yaşlı annesi hızla küçük dairenin her tarafını kolağan etti, koridorda yerlerde süründü, bazı sepetlerin içine baktı.

“Ana! Bu saçmalık! Yerlerde sürünmeyi bırak!”

“Bugün mü?” diye sordum neşe içinde. (Yanıliyordu, tabanca dün ortadan kaybolmuştu ama nedense tabancayı dün akşam masada gördüğünü sanıyordu.)

“Pekâlâ, buraya kim gelmişti?”

“Su tesisatçısı” diye bağırdı arkadaşım.

“Parfiyoşa! O çalışma odasına girmedir” dedi annesi çekingen. “Dostuğın Fransa’ya gitti.” <https://rantey.org>

“Ah, ana! Ah, ana!”

“Başka kimse gelmedi mi? Burada dün kimler vardı?”

“Dün kimse yoktu burada. Senin dışında, içeri giren kimse olmadı.”

Ve aniden arkadaşım düşmanca bakmaya başladı bana.

“Hadi ama” dedim ağırbaşlılıkla.

“Aaaah! Siz entelektüeller hemen de alınırsınız!” diye haykırdı arkadaşım. “Tabancayı senin arakladığın aklıma bile gelmez.”

Ve sonra tesisatçının doğrudan doğruya gittiği musluğa bakmak için aceleyle dışarı çıktı. Yaşlı annesi o anda su tesisatçısının rolünü oynuyor ve hatta onun aksanını taklit ediyordu.

“İçeri şöyle girdi” dedi yaşlı kadın. “‘Merhaba’ dedi... Şapkasını astı –ve şuradan ilerledi...”

“Nereye gitti?”

Yaşlı kadın su tesisatçısını taklit ederek mutfığa seğirtti, arkadaşım onun arkasından fırladı, ben de sanki onları takip ediyormuşum gibi yapıp ansızın çalışma odasına doğru saptım, Browning’i masanın sol çekmecesinin yerine sağ çekmecesine koydum ve sonra dosdoğru mutfığa gittim.

“Onu nerede saklıyorsun?” diye sordum cana yakın bir şekilde, tekrar çalışma odasına döndüğümüzde.

Arkadaşım sol çekmeceyi açıp bana boş yeri gösterdi.

“Anlamıyorum” dedim, omzumu silkerek. “Bu gerçekten de esrarengiz bir iş –baksana, belli ki çalınmış.”

Arkadaşım tamamen altüst olmuştu.

“Bana sorarsan çalınmadı” dedim kısa bir süre sonra.

Arkadaşım ileri doğru atılıp holdeki eski bir paltonun ceplerini karıştırdı. Hiçbir şey yoktu orada.

“Demek ki çalınmış” dedim düşünceli düşünceli.

“Bunu milislere rapor etmelisin.”

Arkadaşım bir şeyler mızırdandı.

“Onu başka bir yere koymuş olamaz mısın?”

“Her zaman muhakkak aynı yere koyarım!” diye haykırdı arkadaşım, giderek sinirleniyordu, bunu ispatlamak için masanın orta çekmeceğini açtı. Daha sonra dudaklarının arasından bir şeyler mırıldandı, sol çekmeceyi açtı, hatta elini içine soktu, sonra en alttaki çekmeceyi açtı, sonra da lanetler okuyarak sağ çekmeceyi açtı.

“Gel de inan!” diye hırladı, bana bakarak. “Gel de inan! Ana! Bulundu!”

O gün her zamankinden daha mutluydu ve beni akşam yemeğine alıyordu.

Zihnimi meşgul eden bu tabanca meselesini hallettikten sonra riskli denilebilecek bir adım attım: *Nakliyat* gazetesindeki işimden çıktım.

Farklı bir dünyaya girdim; zamanımı Rudolfi’nin yerinde geçirdim, kimileri çok ünlü birçok yazarla buluşmaya başladım. Ama şimdi bütün bunlar her nasılsa hafızamdan silindi gitti, geriye can sıkıntısından başka bir şey kalmadı; olan bitenlerin hepsini unuttum. Unutmadığım tek şey: Rudolfi’nin yayıncısı Makar Rvatski¹ ile tanışmam.

Şöyle anlatayım... Rudolfi her şeye sahipti: zekâ, kurnazlık, hatta belli bir bilgelik; ama tek bir şeye sahip değildi: para. Fakat buna rağmen Rudolfi’nin işine duyduğu pervasız aşk, masrafı ne olursa olsun onu kalın bir dergi yayımlamaya itiyordu. Bence o dergi olmadan yaşamazdı.

Neyse, günlerden bir gün kendimi Moskova’nın bulvarlarından birinde, tuhaf bir yerde buldum. Yayıncı

¹ Makar Rvatski karakterinde, aralarında Bulgakov’un da bulunduğu birkaç Rus yazarın eserlerinin yayın haklarıyla birlikte Rusya’dan göç eden yayıncı Zakhar Leontiyevič Kaganski’den esinlenilmiştir. Kaganski eserleri basınıca bizzat kendisi yazıyordu. (ed.n.)

Rvatski buraya yerleşmişti, bunu bana daha önce Rudolphi söylemişti. Girişteki tabelada Fotoğraf Malzemeleri Bürosu yazıyordu; buna çok şaşırmıştım.

Daha da tuhafı, içeride hiçbir fotoğraf malzemesi bulunmayışydı; sadece gazete kâğıtlarına sarılmış çeşitli boylarda patiska ve kalın yün kumaşlar vardı.

İçerisi insan kaynıyordu. Hepsi de paltolar, şapkalar giyiyor ve neşe içinde birbirleriyle konuşuyorlardı. Geçerken iki kelime duydum –"tel" ve "kavanozlar"– ve afallayıp kaldım, ama aynı zamanda şaşkın bakışlarla selamlanıyordum. Rvatski'yi bürosunda ziyarete geldiğimi söyledim. Derhal ve çok nazik bir şekilde kontrplak bir bölmenin arka tarafına götürüldüm, orada şaşkınlığım en üst seviyeye çıktı.

Arkasında Rvatski'nin oturduğu masa üst üste yığılmış çaçabalığı konserve kavanozlarıyla doluydu. Ama Rvatski'nin, yayınevindeki çaçabalığından farksız görünüşünden hiç hoşlanmamıştım. Rvatski kısa boylu, cılız bir adamdı ve benim gibi, *Nakliyat* gazetesinde iş önlüklerine alışkın birinin gözünde oldukça tuhaf giyinen biriydi. Bir frak ile çizgili pantolon vardı üzerinde; kirli kolalı bir yakalık, yakalığı saran yeşil bir kravat ve yakut rengi kravat iğnesi.

Rvatski beni hayrete düşürdü, ama ben de bunun altında kalmadım: Yayıncısı olduğu dergide romanımın basılması için bir sözleşme imzalamaya geldiğimi söyleyerek onu şaşırttım, dahası bozdum. Ama o, her şeye rağmen, üstüne başına hızla çekidüzen verdi, getirmiş olduğum sözleşmeden iki kopya aldı, bir dolmakalem çıkardı, kâğıtları hiç okumadan imzaladı ve dolmakalemle birlikte iki kopyayı da bana uzattı. Gözüm ansızın üzerinde "Astrahan'ın En Güzel Çaçabalıkları" yazan konserve kutusuna ve kutunun üzerindeki pantolonunun paçalarını sıyırmış, ağların

yanında ayakta duran bir balıkçının resmine takıldı ve kuvvetli bir düşünce kafama saplandı.

“Sözleşmede belirtildiği gibi para hemen mi ödenecek?” diye sordum.

Rvatski, tepeden tırnağa bir letafet ve nezaket tebessümüne dönüştü.

Gırtlığını temizleyerek şöyle dedi:

“Şu anda elimiz sıkışık, ama en geç iki hafta içinde...”

Dolmakalemi elimden bıraktım.

“Ya da bir hafta içinde” dedi Rvatski telaşla. “Ama neden imzalamıyorsunuz?”

“O zaman sözleşmeyi” dedim, “sıkışıklık giderilince imzalarız.”

Rvatski başını sallayarak acı bir şekilde gülümsedi.

“Bana güvenmiyor musunuz?”

“Ah, hadi ama yapmayın!”

“Pekâlâ, çarşamba günü!” dedi Rvatski. “Eğer paraya ihtiyacınız varsa.”

“Kusura bakmayın, ama imzalayamam.”

“Sözleşmenin imzalanması çok önemli” dedi Rvatski makul bir ses tonuyla, “ve belki de paranızı salı günü alırsınız.”

“Özür dilerim ama imzalayamam.” Ve sözleşmeleri bir yana itip paltomun düğmesini ilikledim.

“Bir saniye, ah, ne kadar da kabasınız böyle!” diye haykırdı Rvatski. “Bir de yazarlar için, işini bilmez insanlardır derler.”

Solgun yüzünde bir ıstırap ifadesi belirdi ve endişeyle çevresine bakındı, ama o sırada içeri koşarak genç bir adam girdi ve Rvatski’ye beyaz bir kâğıda sarılmış küçük bir karton bilet verdi. “Yataklı vagon bileti” diye düşündüm. “Bir yere gidiyor...”

Asla tahayyül edemeyeceğim bir şey oldu: Yayıncının yüzü al al oldu ve gözleri parladı.

Her neyse... Rvatski bana sözleşmede belirtilen miktarı verdi ve kalan miktarlar için de bonolar uzattı. Hayatımda ilk ve son kez adıma yazılmış bir bono alıyordum. Onlar bir yerlerden bono kâğıdı bulmak için koşuşturadursunlar, ben, insanın burun deliğini kıracak denli çizme derisi kokan kutuların üzerinde oturarak bekledim. Bonolarımın olması gururumu okşuyordu adeta.

Ondan sonraki iki ay hafızamdan tamamen silinmiş. Bütün hatırladığım, beni Rvatski gibi birine göndermiş olduğu için Rudolphi'ye epey kızdığımды, çünkü bir yayıncı hiçbir koşulda öylesine fersiz gözlere ve yakut rengi bir kravat iğnesine sahip olamazdı. Bir de Rudolphi şunları söylediğinde yüreğimin nasıl sıkıştığını hatırlıyorum: "Bonoları göster bana" ve hemen ardından o yüreğin nasıl rahatladığını: "Hepsi usulüne uygun hazırlanmış." Bunun dışında unutamadığım bir başka şey de, bonoların ilkinin tahsil etmeye gidişimdi. Fotoğraf Malzemeleri Bürosu yazılı tabelanın yerinde yeller esiyordu; onun yerine Tıbbi Cam Vakum Şişeleri Bürosu yazılı bir tabela asılmıştı.

İçeri girdim.

"Makar Borisoviç Rvatski'yi görmek istiyorum" dedim.

M. B. Rvatski'nin yurtdışında olduğunu söylediklerinde dizlerimin bağının nasıl çözüldüğünü çok iyi hatırlıyorum.

Ah, kalbim, kalbim! Ama artık bunun pek de önemi yoktu. Bir kez daha, özetle: Kontrplak bölmenin arkasında Rvatski'nin erkek kardeşi vardı. (Rvatski benimle sözleşme imzaladıktan on dakika sonra yurtdışına gitmişti –yataklı vagon biletini hatırladınız mı?) Dış görünüşüyle kardeşinin tam zıddı olan Aloysius Rvatski, ciddi bakışlı, atletik yapılı bir adamdı ve bonoların ödemesini yaptı.

İki ay sonra ikinci bononun parasını aldım, lanet olasıca hayat, resmi kurumlardan biri (belki de bir noterin ofisi ya da bir banka, buralarda küçük pencereler tel ağlarla çevrilmiştir) bonoları protesto etmişti.

Üçüncü bononun zamanı geldiğinde akıllanmıştım, zamanından iki hafta önce ikinci Rvatski'nin yanına gittim ve bikkınlığımı dile getirdim.

Kasvetli kardeş Rvatski bakışlarını ilk kez üzerime çevirdi ve homurdandı:

"Anlıyorum. Ama neden bekleyesiniz ki? Şimdi de alabilirsiniz."

Sekiz yüz ruble yerine dört yüz ruble aldım ve iki dikdörtgen kâğıt parçasını gönül rahatlığıyla Rvatski'ye uzattım.

Ah, Rudolphi, Rudolphi! Makar ve Aloysius için sana teşekkür ederim. Ama dereyi görmeden paçaları sıvamayalım, çünkü işler daha da kötüye gidecek.

Ah, her neyse kendime bir palto satın aldım. Ve sonunda buz gibi bir havada malum yere bir kez daha gittim. Akşamüzeriydi. Yüz mumluk elektrik ampulü dayanılmayacak bir şekilde gözümü alıyordu. Rvatski'lerin hiçbirisi kontrplak bölmenin arkasındaki lambanın altında değildi (ikincisi de mi bir yere gitmişti?). Lambanın altında paltosunun içinde Rudolphi oturuyordu, önündeki masanın üzerinde, yerde, masanın altında derginin yeni basılmış sayısının grimsi-mavi kopyaları duruyordu. Ne andı o ama! Şimdi gülünç buluyorum ama o zamanlar gençtim.

Rudolphi'nin gözleri parlıyordu. Yaptığı işi gerçekten sevdiğini söylemeliyim. Mükemmel bir editördü.

Belirli bir türe ait genç adamlar vardır, eminim onlara Moskova'da siz de rastlamışsınızdır. Bu gençler yeni

sayısı basıldığında dergilerin editoryal bürolarında bulunurlar, ama yazar değillerdir. Oyuncu değillerdir, ama tiyatroların kostüm provalarında da hazır bulunurlar; ressamların sergilerinde de vardır, ama kendileri resim yapmazlar. Opera primadonnalarına, kişisel tanışıklıkları olmadığı halde, soyadlarıyla değil de ilk isimleri ve lakaplarıyla hitap ederler. Bolşoy Tiyatrosu'nda bir prömiyerde, yedinci ve sekizinci sıralar arasında sıkışmışlardır, ama sahneyi çevreleyen koltuklarda oturan birine nazikçe el sallarlar; Metropol Otel'de fıskiyeli havuzun hemen yanındaki bir masaya otururlar ve küçük renkli lambalar onların İspanyol paça pantolonlarını aydınlatır.

Onlardan biri Rudolfi'nin önünde oturuyordu.

"Pekâlâ o zaman, son sayıyı nasıl buldunuz?" diye sordu Rudolfi genç adama.

"İlya İvanoviç!" diye haykırdı genç adam oldukça hislenerek, dergiyi ellerinin arasında kıvırdı. "Oldukça güzel bir sayı, ama İlya İvanoviç, bütün samimiyetimle söylemeye izin veriniz ki biz okurlarınız, bu beğeninizle nasıl olup da Maksudov'un şu şeyini dergiye dahil ettiğinizi anlamıyoruz."

"Bakalım şimdi ne olacak?" diye geçirdim içimden, buz keserek.

Ne var ki Rudolfi bana fesatça göz kırparak sordu:

"Niye, nesini beğenmediniz?"

"Yapmayın Allah aşkına!" diye haykırdı genç adam. "Biliyorsunuz, öncelikle... Açıkça konuşmama müsaade var mı, İlya İvanoviç?"

"Çekinmeyin, çekinmeyin" dedi Rudolfi, coşkuyla.

"Öncelikle, çok cahilce yazıldığı belli... Basit ilkel sentaks hatalarının bulunduğu en az yirmi yer gösterebilirim."

Yüreğim karardı, derhal kitabı yeniden okumalıyım, diye düşündüm.

“Ve sonra, üslup!” diye bağırdı genç adam. “Aman Tanrım, o ne korkunç bir üslup öyle! Dahası, bütün roman eklektik, taklitçi, bir şekilde yavan. Ucuz felsefe, yüzeyde kayıp gidiyor... Kötü, cılız, İlya İvanoviç! Dahası, adam şeyi taklit ediyor?”

“Kimi?” diye sordu Rudolphi.

“Averçenko!”¹ diye haykırdı genç adam, dergiyi ellerinde evirip çevirerek ve yapışmış yapraklarını parmaklarıyla açarak. “Tamamen sıradan Averçenko! Burası, izin verin göstereyim size.”

Daha sonra genç adam dergiyi aç gözlerle baştan aşağı taradı, bu arada ben de ellerini takip etmek için başımı kazın boynu gibi ileri uzattım. Ama ne yazık ki aradığını bulamadı. (Evde bulurum, diye düşündüm.)

“Evde bulurum” diye söz verdi genç adam. “Bu sayı oldukça berbat olmuş, gerçekten ve hakikaten, İlya İvanoviç. O kesinlikle cahil biri. Kimdir? Eğitimi nedir?”

“Bir kilise okulundan mezun olduğunu söylüyor” diye karşılık verdi Rudolphi, gözleri çakmak çakmak. “Sahi neden sen kendin sormuyorsun? İzin ver de sizi tanıştırayım.”

Yeşil, kokuşmuş bir şey adamın yanaklarına yayıldı ve gözleri tarifsiz bir dehşetle doldu.

Genç adama doğru eğildim; dişlerini gösterdi ve çektiği ıstırap hoş yüz hatlarını çarpıttı. İçini çekip cebinden bir mendil çıkardı, sonra fark ettim ki boynundan aşağı kan damlıyor. Serseme döndüm.

“Neyin var?” diye haykırdı Rudolphi.

“Tırnağımla” diye karşılık verdi genç adam.

“Pekâlâ, ben kaçtım” dedim, genç adama bakmamaya çalışarak.

“Biraz dergi alsana.”

1 Arkadiy Timofeyeviç Averçenko (1881-1925), ünlü bir yergici, oyun yazarı ve tiyatro eleştirmeni. (Kaynak: <https://rantey.org>)

Yazar kopyalarından bir tomar aldım, Rudolphi'nin elini sıktım ve elveda demek için genç adamın önünde yenisinden eğildim; buna karşılık o, mendili boynuna bastırmaya devam etti, elindeki dergiyi ve bastonu yere düşürdü, kapıya doğru gerisingeri yürüdü, dirseğini masaya çarptı ve odadan çıktı.

Kar iri taneler halinde yağıyordu, yeni-yıl-ağacı¹ karı.

Bütün bir gece kalın derginin başına nasıl oturduğumu ve romanın çeşitli bölümlerini okuduğumu anlatmaya gerek yok; romanı kimi zaman beğendiğimi, ama çok geçmeden gözüme iğrenç görüldüğünü de. Sabah olduğunda roman beni dehşete düşürmüştü.

Ertesi günkü olaylar hafızama kazındı. Sabah, büyük bir maharetle silahını aşırıldığım arkadaşım bana uğradı ve ben ona romanın bir kopyasını verdim; öğleyin çok önemli bir olayı kutlamak için bir grup yazarın organize ettiği bir davete katıldım –tanınmış yazar İzmail Aleksandroviç Bondarevski² yurtdışından sağ salim eve dönmüştü. Kutlamanın ayrı bir önemi vardı: Çin'e yapmış olduğu ziyaretten dönmüş olan bir başka tanınmış yazar Egor Agapyonov'u³ da aynı zamanda onore etmek planlanmıştı.

Üzerimi giyindim ve büyük bir heyecan içinde davete gittim. Her şeyden önce, bu benim için yeni bir dünya, içine girmek için çırpındığım bir dünyaydı. Bu dünya

1 Rusya'da yeni yılın şerefine köknar ağaçları oyuncaklar, meyveler vs. ile süslenirdi; bu, dini bir Noel kutlaması değildi. (ed.n.)

2 İzmail Aleksandroviç Bondarevski karakterinde, 1919'da Paris'e göç eden, daha sonra Berlin'e geçen Rus yazarı Aleksey Tolstoy'dan (1883-1945) esinlenilmiştir. 1922 yılında *Nakanunie* gazetesinin edebiyat ekinin başına getirilmiştir; Rusya'da satılan bu gazete Bulgakov'un birkaç hikâyesini de yayımlamıştı. Aleksey Tolstoy 1923'te Sovyetler Birliği'ne döndü. (ed.n.)

3 Egor Agapyonov karakterinde, her fırsatta Sovyet rejimini eleştiren Rus roman ve hikâye yazarı Boris Pilnyanak'tan (1894-1938) esinlenilmiştir. (ed.n.)

bana kendisini açmak üzereydi, hem de en iyi tarafından –edebiyatın önde gelen temsilcileri ve en nadide çiçeği bu davette olacaktı. Ve tabii ki, daireye girdiğimde içim sevinçle kabardı. İlk olarak, önceki gün tırnağıyla kulağını kanatmış olan genç adam gözüme çarptı. Sargı bezleriyle bandajlanmış olmasına rağmen onu tanıdım. Sanki kırk yıllık ahabıymışım gibi beni gördüğüne çok sevindi ve uzun süre ellerimi sıkmaya devam etti, bu arada bütün gece romanımı okuduğunu ve onu sevmeye başladığını ekliyordu.

“Ben de öyle yaptım” dedim ona, “bütün gece okudum ve ama onu sevmekten vazgeçtim.”

Sıcak bir sohbete daldık, sohbet sırasında genç adam yemekte jöleli mersin balığı olacağı bilgisini verdi, genel olarak neşeli ve heyecanlıydı.

Çevreme bakındım –yeni dünya beni içine kabul ediyordu ve ben bu dünyayı seviyordum. Daire çok büyüktü, masanın etrafına yirmi beş sandalye yerleştirilmişti; kristaller parıltıyor ve göz alıyordu, siyah havyarda bile parıltılı yansımalar vardı; yeşil taze salatalıklar anlamsız bir şekilde piknikleri ve nedense şöhret ve benzeri neşeli şeyleri hatırlatıyordu... Hemen çok tanınmış yazar Lesosekov ve romancı Tunki ile tanıştırıldım. Çok fazla sayıda olmasa da, kadınlar vardı.

Likospastov kuzu gibiydi ve her nasılsa ansızın onun yazarlığının belki de diğerlerinden daha düşük seviyede olduğunu, Lesosekov ile, hele de kahverengi bukleleri olan Agapyonov ya da İzmail Aleksandroviç ile kıyaslanamayacağını hissettim.

Likospastov kalabalığı yararak bana doğru ilerledi, merhabalaştık.

“Ne diyeyim” dedi Likospastov, bir nedenle içini çekerek, “tebrikler. Yürekten tebrikler. Lafı dolandırmadan söyleyeceğim –kurnaz adamın birader. Romanının

basılamayacağına dair sağ elim üzerine iddiaya girerdim, bence neredeyse imkânsızdı. Ama sen beni atlatıp Rudolfi'ye ulaşmayı becerdin. Ama sanırım kat etmen gereken uzun bir yol var! Ve sana bakınca... yağ erimez... ama durgun sular..."

Tam o esnada Likospastov'un tebrikleri giriş kapısından gelen yüksek zil sesleriyle kesildi, ev sahibi eleştirilen Konkin (kutlama onun dairesinde gerçekleşiyordu) haykırdı: "İşte o!"

Gelenin İzmail Aleksandroviç olduğu anlaşıldı. Holddeki sesler yükseldi, daha sonra öpücük sesleri gelmeye başladı ve kısa ceketli, kolalı yakalıklı, kısa boylu bir beyefendi odaya girdi. Adam mahcup biriydi, sessiz ve nazikti ve nedense holde bırakmayı unutmuş olduğu kadife şeritli ve üzerinde sivil bir kokardın bıraktığı yuvarlak tozlu bir iz bulunan siperli şapkasını elinde tutuyordu.

"Şey, bakın, burada bir karışıklık var galiba..." Doğrusu, içeri giren adamın görüntüsünün holden duymuş olduğum içten kahkaha sesleri ve "sebzeli börekler" lafına hiç de uymadığını düşündüm.

Gerçekten de ortalıkta bir karışıklık olduğu ortaya çıktı. İçeri giren adamın ardından Konkin, kolunu şefkatle beline doladığı bir adama yol göstererek yemek salonuna girdi –açık renk, dalgalı ve bakımlı sakalıyla düzgün taranmış perçemleri olan, uzun boylu, sağlam yapılı, yakışıklı bir adamdı.

Rudolfi'nin bana yıldızının hızla parladığını söylediği yazar Fialkov da oradaydı ve oldukça şıktı (hemen hemen, orada bulunan herkes şıktı), ancak Fialkov'un ki İzmail Aleksandroviç'in kıyafetleri yanında sönük kalıyordu. Parisli bir terzinin elinden çıktığı belli, çok iyi kalite kumaştan kahverengi bir elbise İzmail Aleksandroviç'in muhteşem, ama her nasılsa etine dolgun vücudunu sarmalıyordu. Kolalı ketenlike ayakkabılar, ametist manşetlikler.

İzmail Aleksandroviç temiz, beyaz, taze, neşeli ve dobraydı. Dişleri ışıldıyordu ve şenlik panosuna bir göz atıp bağırdı:

“Hah! Lanet olsun!”

Bunu ani kıkırdama, alkış ve öpücük sesleri takip etti. İzmail Aleksandroviç insanlarla bazen ellerini sıkarak, bazen yanaklarından öperek, bazen de beyaz eliyle yüzünü kapatıp sanki güneş ışığından kör olmuş gibi şaka yollu sırtını dönerek ve aynı anda kıkır kıkır kıkırdarak selamlaşıyordu.

Beni, büyük bir olasılıkla bir başkasıyla karıştırdığı için, üç kez öptü, burnuma yoğun bir konyak, tıraş losyonu ve puro kokusu geldi.

“Baklazanov!” diye haykırdı İzmail Aleksandroviç, odaya ilk giren adamı göstererek. “İzin verin de tanıştırayım. Bu Baklazanov, arkadaşım.”

Baklazanov sıkıntı içinde gülümsedi, yüksek sosyeteye alışkın olmamasının verdiği şaşkınlıkla siperlikli şapkasını, elinde elektrikli lamba tutan çikolata renkli bir genç kız heykelinin üzerine koydu.

“Onu yanımda getirdim!” diye devam etti İzmail Aleksandroviç. “Neden evde kalacaktı ki? Onu ben tavsiye ettim –muhteşem bir ahabap ve inanılmaz derecede bilgili. Ve şu lafımı bir kenara yazın: Bir yıl geçmeden hepimizin tozunu atacak! Seni iblis, neden şapkanı oraya koydun? Baklazanov?”

Baklazanov utançtan kıpkırmızı kesildi ve merhaba demeye yeltendi ama yerlerini almaları söylenen insan girdabı tarafından engellendi, daha sonra yerlerine oturanların arasından kayarak gelmekte olan *kulebyaka*¹ ya bir göz attı.

Şenlik dostane, neşeli ve eğlenceli bir şekilde ansızın başladı.

1 Balık, et ve lahanayla yapılmış büyük bir yemek. <https://canbey.org>

“Bu börekler bizim onurumuza yapıldı!” İzmail Aleksandroviç’in haykıran sesini duydum. “Bu börekleri neden yedik, Baklazanov?”

Kristalin çınlaması kulağıma müzik gibi geliyordu; görünüşe göre avizenin ışığı sanki daha fazla parlıyor gibiydi. Üçüncü kadehten sonra bütün gözler İzmail Aleksandroviç’e döndü. İstekler çığ gibiydi: “Bize Paris’i anlatın! Paris’i anlatın!”

“Şey pekâlâ, örneğin, bir otomobil sergisindeydik” diye anlattı bize İzmail Aleksandroviç. “Açılış, her şey doğru ve düzgündü, bakan, gazeteciler, konuşmacılar... ve gazetecilerin arasında minik dolandırıcı Saşka Konduyikov duruyordu. Şey, Fransızlar, elbette gevezelik ederek zaman geçiriyorlardı... Şampanya, doğal olarak. Daha sonra baktım, Kondiyukov, yanaklarını şişiriyor – kaşla göz arasında kusuverdi! Etrafta hanımefendiler var, bakan var! Ah, orospu çocuğu! Kim bilir aklından neler geçiyordu, hâlâ anlayabilmiş değilim! Tam bir rezalet! Bakan, elbette hiçbir şeyin farkında değilmiş gibi davrandı, ama böyle bir şeyi fark etmemek mümkün mü... Binlerce frank tutarındaki frak, opera şapkası, pantolon, hepsi rezil oldu... Neyse, sonunda onu dışarı çıkardılar, biraz su verdiler, gönderdiler...”

“Biraz daha! Biraz daha!” diye bağırdı masadaki sesler.

O sırada beyaz önlüklü bir hizmetçi kız, mersinbalığı servisi yapmaya başlamıştı. Çınlama daha da artmıştı, sesler yükselmeye çoktan hazırды. Bense umutsuz bir şekilde, Paris hakkında bir şeyler öğrenmek istiyor, çınlama, çatırtı ve haykırış sesleri arasında İzmail Aleksandroviç’in hikâyelerini duymaya çalışıyordum.

“Baklazanov! Neden yemiyorsun?”

“Biraz daha anlatın! Lütfen!” diye bağırdı genç adam, alkışlayarak.

“Daha sonra ne oldu?”

“Şey, daha sonra o iki sahtekâr Champs-Elysees’de karşılaştılar, burun buruna... Ne manzaraydı ama! Çevresine bakınmaya zamanı olmadan üçkağıtçı Katkin dosdoğru gidip onun yüzüne tükürdü!

“Ay-ay-ay!”

“Ya, tabii ki... Baklazanov! Uyumasana yahu, lanet olsun! Eee, neyse, o kadar sinirlenmişti ki –korkunç sinirlidir– tükürük onu ıskalayıp bir hanımefendiye isabet etti, hiç tanımadığı bir hanımefendiye, tam şapkasından.”

“Champs-Elysees’de mi?”

“Bir düşünsenize! Neyse, oradan hiçbir şey aşırıamadılar... Hanımefendinin yalnızca şapkası bile üç bin frank eder! Şey, elbette bazı centilmenler bastonlarını onun yüzüne indirdiler... Ne korkunç bir skandal!”

Tam o anda köşeden pat diye bir ses geldi ve sarı *Abrau*¹ gözlerimin önünde ince bir kadehte parıltı saçmaya başladı... İsmail Aleksandroviç’in sağlığına içtiğimizi hatırlıyorum.

Ve Paris hakkında başka hikâyeler de dinledim.

“En ufak bir şaşkınlık emaresi göstermeden ona dedi ki: ‘Ne kadar?’ O da dedi ki... Seni düzenbaz seni! (İsmail Aleksandroviç gözlerini patlattı.) ‘Sekiz bin,’ dedi. Daha sonra beriki: ‘Al sana!’ dedi ve bileklerini sıyırıp adama bir yumruk çaktı.”

“Grand Opera’da mı?”

“Düşünebiliyor musunuz? Grand Opera’da bir şey yapamadı lanet olası! Orada ikinci sırada iki bakan vardı.”

“Peki, diğeri? Diğer adam ne dedi?” diye sordu birisi, gülerek.

“Burada söylenemeyecek bir şey elbette!”

“Aman Tanrım!”

1 *Abrau*: Rusya’da kullanılan küçük kupa, şarap, şarabın dantel.

“Şey, her ikisini de yaka paça dışarı çıkardılar, oradan hiçbir şey aşıramadılar tabii.”

Şenlik giderek daha taşkınlaştı. Sigara dumanları masanın üzerinde katmanlara ayrılarak sürükleniyordu. Ayağımın altında yumuşak ve kaygan bir şey hissettim, eğilip bakınca bunun bir somon balığı parçası olduğunu gördüm, nasıl olup da ayağımın altına girdiğini bir türlü anlayamadım. Kahkaha sesleri İzmail Aleksandroviç'in sesini boğdu ve sonraki Paris hikâyeleri benim için bilinmez olarak kaldı.

Yurtdışında yaşamanın tuhaflıklarını düşünmeye vakit bulamadan çalan kapı zili, Egor Agapyonov'un geldiğini bildirdi. Her şey giderek bir parça karmaşıklaşıyordu. Yan odadaki birinin piyanoda sessizce çaldığı fokstrotun seslerini işitebiliyordum. Bir hanımefendiye sarılmış, onu göğsüne bastıran ve ayaklarını sürüyerek yürüyen benim genç adamı gördüm.

Egor Agapyonov içeri enerjik bir havayla girdi; her şeyi önüne katarak ilerliyordu ve peşinden kısa boylu, bir deri bir kemik, sarı, siyah çerçeveli gözlükler takan bir Çinliyi sürüklüyordu. Çinlinin arkasında sarı elbiseli bir hanımefendiyle Vasili Petroviç adında sakallı ve yapılı bir adam vardı.

“İzmail burada mı?” diye haykırdı Egor ve sonra neşeli bir gülüşle kıkırdayan ve şöyle haykıran İzmail Aleksandroviç'e doğru hızla atıldı: “Hah! Egor!” Ve sakalını Agapyonov'un omzuna gömdü. Çinli herkese tatlı tatlı gülümsüyordu ama hiç sesini çıkarmıyordu, çıkarmamış gibi bir hali de yoktu.

“İzin ver de sana Çinli arkadaşımı tanıstırayım!” diye bağırdı İzmail Aleksandroviç'le birbirlerini öptükten sonra.

Ama bundan sonra her şey daha da gürültülü ve içinden çıkılmaz hale geldi. Odadaki halının üzerinde

dans ettiğimizi hatırlıyorum, ki halı dans etmeyi zorlaştırıyordu. Yazı masasının üzerinde içinde kahve olan bir kupa duruyordu. Vasili Petroviç kanyak içmişti. Baklazarov bir koltuğa serilip kalmıştı. Pis tütün kokusu her yere sinmişti. Ve bir şekilde eve gitme zamanının geldiğini hissediyordum.

Sonra hiç beklenmedik biçimde Agopyonov'la sohbet etmeye başladık. Saat sabaha karşı üçe gelirken, bazı kaygı belirtileri göstermeye başladığını fark ettim. Birkaç kişiyle hararetli bir şekilde konuşmaya başladı, anladığım kadarıyla pus ve sigara dumanı hakkında, ancak konuştuğu kişiler onu sert bir şekilde tersledi. Yazı masasının kenarındaki koltuğuma gömülmüş, kalbimin neden bu kadar ağrıdığını ve Paris'in neden ansızın bu kadar sıkıcı görüldüğünü –öyle ki artık hiçbir yeri ziyaret etmek istemiyordum – anlamaksızın kahve içiyordum.

Daha sonra yuvarlak mükemmel gözlükleriyle, yavvan bir surat üzerime doğru eğildi. Bu, Agapyonov'du.

“Maksudov sen misin?” diye sordu.

“Evet.”

“Senin hakkında bir şeyler duydum, evet duydum” dedi Agapyonov. “Rudolfi anlattı bana. Bir roman yayınladığını söylüyorlar?”

“Evet.”

“Güzel, etkili bir roman diyorlar. Ah, Maksudov!” dedi Agapyonov göz kırparak, sonra ansızın fısıldamaya başladı. “Şu adama bir bak... Görüyor musun?”

“Sakallı olanı mı?”

“Evet o, benim kayınbiraderim.”

“O da mı yazar?” diye sordum, endişeli bir gülümseyişle konyasını içmekte olan sevecen Vasili Petroviç'i inceleyerek.

“Hayır! Tetüşhi'den bir kooperatif tüccarı... Maksudov, aman zaman kaybetme” diye fısıldadı Agapyonov,

“yoksa çok pişman olursun. O harikulade bir kişilik! Yazı işlerin için ona ihtiyacın var. Bir gecede ondan bir düzine hikâye çıkarabilirsin ve her birini iyi paraya satabilirsin. Bronz Çağı’nın yarı balık, yarı kertenkelesi bu adam! Kendi hikâyelerini fevkalade güzel anlatıyor! Tetüşhi’de gördüğü bütün o şeyleri bir düşünsene! Yakala onu, yoksa başkaları senden önce kapacak ve her şeyi mahvedecek.”

Kendisi hakkında konuşulduğunu sezen Vasili Petroviç daha da endişeli bir şekilde gülümseyerek kadehinden bir yudum aldı.

“Daha iyisi... Evet, bu da bir şey!” diye hırıldadı Agapyonov. “Sizi derhal tanıştırmak... Bekâr mısın?” diye sordu endişeyle.

“Bekârım” dedim, iri gözlerle Agapyonov’a bakarak. Yüzünde neşeli bir ifade belirdi.

“Olağanüstü! Onu tanımalısın... Bu akşam al, eve götür onu! İyi fikir ha! Kanepesi gibi bir şeyin var mı? Kanepede uyuyakalır, hiçbir şey olmaz ona! Ve iki gün içinde ayrılır evden.”

İyice sersemlemiş olduğum için aklıma sadece şu sözler geldi:

“Sadece bir kanepem var...”

“Geniş mi?” diye sordu Agapyonov endişeyle.

Ama bu anda tekrar biraz kendime geldim. Tam zamanında, çünkü Vasili Petroviç, benimle tanıştırmak için giderek sabırsızlanmaya başlamıştı, bu sırada Agapyonov beni kolumdan çekiştiriyordu.

“Üzgünüm” dedim, “ne yazık ki onu eve götürmemin imkânı yok. Dairemi başkalarıyla paylaşıyorum, ev sahibi bir perdenin ardında çocuklarıyla beraber uyuyor (onların kızıl hastası olduğunu da söyleyecektim, ama sonra bunun abartılı olacağına karar verdim ve sonra zaten ekledim de) ve onlar kızıl hastadır.”

“Vasil” diye haykırdı Agapyonov, “sen kızıl geçirdin mi?”

“Entelektüel” kelimesinin beni tanımlamak için kullanıldığını hayatımda birkaç kere duymuştum... Ne diyeyim, belki de bu üzüntü verici unvanı hak etmişimdir. Ama bu kez, Vasili Petroviç yalvaran bir gülümsemeyle bakmasına ve “Ben sadece...” diye lafa başlamasına fırsat vermeden bütün gücümü toplayarak Agopyanov’a kararlı bir şekilde şöyle dedim:

“Hiçbir koşulda onu götüremem, bunu yapamam.”

Agopyanov başını öne eğip, dudaklarını ısırdı.

“Ama anlamıyorum, *seni* görmeye geldi, öyle değil mi? Nerede kalıyor peki?”

“Benimle kalıyor, lanet olasıca” dedi Agapyonov sefil bir halde.

“Eee...”

“Eesi, kayınvalidem ve kız kardeşim de bugün geldiler, anlıyor musun, sevgili dostum, bir de şu Çinli var... Ne halt etmeye geldiler sanki?” diye ekledi hızla Agapyonov. “Şu kayınbiraderler? O Tetüşhi’de kalsaydı ya...”

Daha sonra Agapyonov yürüyerek yanımdan uzaklaştı.

Nedendir bilmem, içimi belli belirsiz bir dehşet hissi kapladı ve Konkin hariç hiç kimseyle vedalaşmadan dai-reyi terk ettim.

6

Felaket

Evet, bu bölüm görünüşe göre en kısa bölüm olacak. Şafak vakti sırtımda soğuk bir ürperti hissettim. Sonra bir kez daha. Yattığım yerde sımsıkı kıvrılıp battaniyeyi başımın üzerine çektim, iyi geldi, ama sadece bir dakika sürdü bu durum. Ansızın sıcak bastı. Sonra yeniden bir üşüme aldı, o kadar soğuktu ki dişlerim takırdamaya başladı. Termometrem vardı. 38.8'i gösteriyordu. Şifayı kapmış olmalıydım.

Sabaha doğru uyumaya çabaladım ve o sabahı bugün bile hatırlarım. Gözlerimi kapar kapamaz gözlüklü bir yüz üzerime doğru eğiliyor ve mırıldanıyordu: "Onu da yanına al." Ve ben aynı şeyi tekrarlayıp duruyordum. "Hayır, alamam." Ya düşümde görüyordum ya da Vasili Petroviç gerçekten odama gelmişti. Esas ürkütücü olan şey: Kendisine konyak dolduruyordu ama konyağı içen ben oluyordum. Paris artık katlanılmaz hale gelmişti. Grand Opera, birisine yumruk savuran bir başkası. Ellerini yumruk yapıyorlar, gösteriyorlar ve sonra bir kez daha sallıyorlardı. Yumruk yapıyorlar, yumruklarını sallıyorlar.

“Gerçeği anlatmak istiyorum” diye mırıldandım, gün ışığı kirden paçavraya dönmüş, kirli perdeye yansımışken. “Bütün gerçeği. Dün yeni bir dünya gördüm ve bu dünyayı iğrenç buldum. Bu dünyanın içine girmeyeceğim. İğrenç bir dünya! Aman diyeyim bu sırrı kimselere açma, şşt-şşt-şşt!”

Dudaklarım nasıl olduysa alışılmadık bir hızla kurudu. Neden bilmiyorum, ama derginin bir kopyasını yanı başıma koydum. Sanırım niyetim okumaktı. Ama kapağını dahi açmadım. Yeniden ateşimi ölçmek istedim ama ölçmedim. Termometre yanı başımda, bir sandalyenin üzerindeydi, ama nedense onu almak için başka bir yere gitmem gerekti. Daha sonra gerçeklikle bağlantım tamamen kopmaya başladı. *Nakliyat* gazetesindeki iş arkadaşımın yüzünü hatırlıyordum ama doktorun yüzü belirsizleşmişti. Kısacası grip olmuştum. Champs-Élysées’yi artık göremiyordum, şapkaya şiş saplayan kimseler yoktu ve Paris önüm sıra yüz mil uzanmıyordu artık.

Midem kazınmaya başlamıştı, komşum olan ustabaşının nazik karısı bana et suyu çorba kaynattı. Kulpu kırık bir kâseden çorbayı içtim ve kendi yazdıklarımı ısrarla okumaya çabaladım, ama on satır okuyabildikten sonra pes ettim.

On ikinci günde evden dışarı çıktım, “Tıbbi Vantuz Şişeleri Bürosu”na doğru yürüdüm ve üstünde yeni bir kilit gördüm. Daha sonra tramvaya binip uzun bir süre yolculuk ettim parmaklıkları tutarak, çünkü kendimi çok güçsüz hissediyordum; buz tutmuş camlara karşı nefes alıp veriyordum. Rudolphi’nin yaşadığı yere vardım. Zili çaldım. Kimse cevap vermedi. Tekrar çaldım. Kapıyı açan kısa boylu yaşlı bir adam nefretle yüzüme baktı.

“Rudolphi evde mi?”

Kısa boylu yaşlı adam yatak odası terliklerinin topuklarına doğru bakıp cevap verdi: “Burada değil.”

Nereye gitmişti, ne zaman dönerdi şeklindeki sorularım –ve hatta “büro”nun kapısında neden yeni bir kilit vardı gibi saçma soru – karşısında kısa boylu yaşlı adam homurdanıp kem küm etti. O da bana kim olduğumu sordu, ben de her şeyi açıkladım, hatta romandan bile söz ettim. Bunun üzerine kısa boylu yaşlı adam şöyle dedi:

“Bir hafta önce Amerika’ya gitti.”

Allah belamı versin, Rudolphi’nin nereye ve niçin gittiğini biliyorsam.

Dergi neredeydi, “büro”ya ne olmuştu, neden Amerika, nasıl gitmişti –bilmiyorum ve asla da bilemeyeceğim. Ve o kısa boylu yaşlı adam da kimin nesiydi, bunu bilse bilse şeytan bilir!

Soğuk algınlığından sonraki dermansızlığımın etkisi altında bütün her şeyi hayal etmiş olabileceğim düşüncesi tükenmiş beynimde bir şimşek gibi çaktı –yani, Rudolphi’nin kendisi, yayımlanan roman, Champ-Elysées, Vasili Petroviç ve bir tırnak tarafından yırtılan o kulak. Ama eve vardığım zaman odamda derginin dokuz adet soluk mavi kopyasını buldum. Roman basılmıştı. İşte oradaydı.

Ne yazık ki, yazıları dergide yayımlanan diğer insanların hiçbirini tanıımıyordum. Bu yüzden herhangi bir kimseden Rudolphi’yi soruşturamazdım.

Bir başka ziyaret sonrasında “büro”nun artık yerinde olmadığına ikna oldum, büro gitmiş, yerine masaları muşambayla kaplı bir kafe gelmişti.

Hadi siz söyleyin bana, söyleyebilirsiniz: Derginin yüzlerce kopyası nereye uçmuştu? Acaba neredeler?

Hayatımda hiçbir şey bu roman meselesi ve Rudolphi kadar esrarengiz olmamıştı.

7*

Böylesine tuhaf koşullar karşısında yapılabilecek en makul şey basitçe olan biten her şeyi unutmak, ne Rudolphi'yi ne de onunla birlikte yoklara karışan dergiyi düşünmekti. Ben de bunu yaptım.

Ne var ki bu beni sürüp giden yaşamın zalim gerekliliğinden kurtarmadı. Mazimi düşündüm.

“Öyleyse” dedim kendi kendime, dışarıda karlı mart fırtınası, gazyağı sobasının yanı başında otururken, “aşağıdaki dünyaları ziyaret etmiş olmalıyım.

Dünya bir: Pis kokulu dolabı ve üç ayaklı sehpalardaki barutlukları aklımdan çıkmayan üniversite laboratuvarı. Bu dünyayı iç savaş sırasında terk etmiştim. Uçarılık yapıp yapmadığım konusunu bir yana bırakalım. Akıl almaz maceralardan sonra (sahi neden akıl almaz? –iç savaş sırasında akıl almaz maceralar yaşamayan mı var?) kısacası bundan sonra kendimi *Nakliyat* gazetesinde buldum. Niçin her şeyi anlatmaktan imtina edeyim ki! İçimde yazar olma ümitleri filizlendi. E, ne olmuş? *Nakliyat* gazetesini dünyasını da terk ettim. Ve önümde içine girmek için didindiğim dünya açıldı. Şurası kötü ki, bu dünyayı derhal katlanılmaz buldum. Paris'i düşündüğümde içime bir tür kramp giriyor ve kapıya kadar bile gidemiyorum.

* 7. Bölüm'ün başlığı ilk olarak “Kaderin Parmağı” şeklindeydi. Ama daha sonra elyazmasında bu başlık çıkarılmıştır.

Ve sürekli Vasili Petroviç'e lanet okuyorum! Neden Tetuşi'de kalmadı ki? İzmail Aleksandroviç belki çok yetenekli biri ama Paris harbiden iğrenç. Bu yüzden bir tür hükümsüzlük içinde terk edilmiş olmalıyım sanki? Kesinlikle öyle.

Öyleyse, otur oturduğun yere, burada kal ve başka bir roman yaz, mademki bir kere bulaştın; ayrıca kimse seni partilere gitmeye zorlamıyor. Partiyi boş ver, esas mesele bu ikinci romanın konusunun ne olacağına dair kesinlikle en ufak bir fikrimin bile bulunmaması. İnsanoğluna hangi hikâyeyi anlatmalıyım? Bütün her şeyin en facia kısmı bu."

Gelelim romana. Gerçekçi olalım... Hiç kimse okumadı onu. Okuyamadılar, çünkü Rudolfi ortadan kaybolmadan önce dergiyi dağıtacak zamanı bulamadı. Ve bir kopyasını verdiğim dostum da okumadı. Hiç kuşkunuz olmasın.

Hoş; o satırları okuyan pek çok kişi, benim kültürlü bir entelektüel ve asabi biri olduğumu söyleyecek, adım gibi eminim. İlki neyse, tartışmaya bile değmez; amma velakin ikinci hususta sizi ciddiyetle ikaz etmem gerekir, bu bir kuruntudan başka bir şey değildi. Bende asabiliğin a'sı bile yoktur. Ve genel olarak, bu kelimeyi ağzınızdan çıkarıp fırlatmadan önce asabiliğin ne olduğuna dair daha kesin bilgi sahibi olmalısınız ve İzmail Aleksandroviç'in hikâyelerini dinlemelisiniz. Her neyse! Öncelikle ve en önemlisi yaşamam ve bunun için para kazanmam gerekiyordu.

Bu yüzden, amaçsız mart macerama bir son verip, hayatımı kazanmanın yollarını aramaya başladım. Bu noktada hayat, müsrif bir evladı ensesinden tutar gibi beni yakalayıp *Nakliyat* gazetesine geri götürdü. Sekretere bir roman yazmış olduğumu söyledim. Çok etkilenmiş gözükmeyi. Kısacası, ayda dört inceleme yazısı yazmak üzere anlaştım, kanunun gerektirdiği kurallara göre her biri için ücret alacaktım. Bu şekilde maddi durumumu biraz olsun

doğrultmuş oldum. Planım bu yazıları elden geldiğince seri bir şekilde üretmek ve akşamları yazmaya ayırmaktı.

Planın ilk kısmında hiçbir problem yoktu, ama ikinci kısım tam anlamıyla raydan çıktı. Yaptığım ilk şey kitapçılara gidip çağdaşlarımın kitaplarını satın almaktı. Onların ne yazdığını, nasıl yazdığını öğrenmek, becerilerinin efsunlu sırrına vakıf olmak istiyordum.

Paramı son kuruşuna kadar harcadım, raflardaki en iyi kitapları satın aldım. Öncelikle, İzmail Aleksandroviç'in eserlerini, Agapyonov'un kitabını, Lesosekov'un iki romanını, Flavian Flavkov'un iki hikâye toplamını ve yanı sıra daha birçok şeyi edindim. Her şeyden önce, elbette, kendimi İzmail Aleksandroviç'e adadım. Ama kitabın kapağına göz atınca can sıkıcı bir önsezi içime saplandı. Kitabın adı *Paris'ten İvir Zıvir*'di. İlk anekdottan sonuncusuna, hepsi bana tanıdık geldi. Otomobil sergisinde hastalanan melun Kondiyakov'u, Champs-Elysées'de kapışan iki kafadarı (birinin Pomadkin, diğerinin Şerstyanikov olduğu ortaya çıktı) ve Grand Opera'da birisinin yüzüne yumruk atan belalıyı tanıdım. İzmail Aleksandroviç olağandışı, keskin bir zekâyla yazıyordu, hakkını vermeliyim ve içimde Paris'e dair dehşet duygusu uyandırdı.

Görünüşe bakılırsa Agapyonov, o partiden bu yana yeni bir hikâye kitabı yayımlamayı başarmıştı: *Tetüşhi Huzursuzluğu*. Tahmin etmek hiç de zor değildi: O gece Vasili Petroviç'e kalacak bir yer bulmamıştı. Agapyonov'a, evsiz kayınbiraderinin anlattığı hikâyeleri kitabında kullanmak düşmüştü. O pek muğlak "huzursuzluk" kelimesi hariç her şey açıktı.

Lesosekov'un *Kuğular* romanını iki kez okumaya yel-tendim; her iki denemede de sayfa kırk beşe kadar geldim ve yeniden en başa döndüm, çünkü başlangıçta ne olduğunu hep unutuyordum. Bayağı bayağı korktum. Kafamın içinde yolunda gitmeyen bir şeyler vardı -ciddi şeyleri

anlamakta zorluk çekiyordum, belki de kafam durmuştu. Bu yüzden Lesosekov'u bir kenara bırakarak Flavian'ı ve hatta Likospastov'u elime aldım; ikincisinde beni bir sürpriz bekliyordu. Şöyle anlatayım: Belli bir gazetecinin anlatıldığı hikâyedeki –hikâyenin adı “Yetkili Kiracı”ydı– yayları fırlamış kırık-dökük divan ve masadaki hesap defteri bana tanıdık gelmişti. Yani hikâyede anlatılan kişi bendim!

Pantolon benim pantolonumdu, boyundan öne doğru kıvrılmış baş ve o eğik bakış... Kısacası, o bendim! Ama değer verdiğim her şey üzerine yemin ederim ki hikâyede beni çok insafsızca anlatmışlardı. En küçük bir kurnazlığım, açgözlülüğüm, sinsiliğim, yalancılığım, mesleki başarı peşinde koşan bir yönüm yoktur ve hikâyedeki o saçma sapan şeylerin hiçbirisi asla benim ağzımdan çıkmadı! Likospastov'un hikâyesini okurken çektiğim ıstırap tarif edilemezdi; bundan böyle kendime karşı daha acımasız bakışlarla bakmaya karar verdim, çünkü Likospastov beni bu kararı almaya adamakıllı zorlamıştı.

Ne var ki kendi kusurlarıma ilişkin üzüntüm ve kaygılı düşüncelerim, yeni hiçbir fikir derleyemediğimin farkında oluşum gibi bir fecaat ile kıyaslandığında geçerli bir anlam ifade etmiyordu. En iyi yazarların kitaplarında bile, söylemek gerekirse, yeni yollar keşfedememiştim, önümü görmemi sağlayacak bir ışık gözüme ilişmemişti, her şeyden sıkılmış ve bıkmıştım. Bu yazarlardan hiçbirisi gibi olamayacağım düşüncesi, tıpkı bir kurtçuk gibi kalbimi kemirmeye başladı. Ve derhal daha da korkunç bir düşünceyle yüz yüze geldim. Ya Likospastov gibi yazsaydım? Cüretimi bağışlayın, ya Agapyonov gibi yazsaydım? Huzursuzluk? Huzursuzluk nedir? Peki ya neden *kaffir*ler?¹ Hepsi saçmalığın daniskası, hiç kuşkunuz olmasın.

1 Arapça kökenli “kaffir” kelimesi genel anlamda Müslüman olmayanlar veya inançsızlar için ve kimi Avrupalılar tarafından da siyahları aşağılayıcı anlamda kullanılmıştır. (ç.n.)

Karakter yazma çalışmalarım dışında zamanımın çoğunu iğreti raflara, masanın üzerine ve hatta köşeye yığıdığım çeşitli kitapları divanımda okuyarak geçirdim. Kendi çalışmam için şöyle bir yol çizdim: Elimde kalan dokuz kopyayı ve elyazmasını bir daha asla dönmek üzere masanın çekmecesine kaldırdım, kilitledim.

Günlerden bir gün bir kar fırtınası uyandırdı beni. Sonuna gelindiği halde, mart ayı hâlâ kar fırtınalarıyla ve vahşi rüzgârlarla doluydu. Ve bir kez daha, ilk seferinde olduğu gibi, gözyaşları içinde uyandım! Ne zayıflık, ah, ne zayıflık! Ve yeniden aynı insanlar, yeniden o uzak şehir ve büyük piyanonun yan tarafı, bir yudumda dikilen içkiler ve dışarıda karın üzerine sere serpe uzanan biri.

Bu insanlar hayallerde doğdular, hayallerden çıktılar ve benim gözden ırak keşiş hücreme en sağlam şekilde yerleştiler. Onlardan kolayca ayrılamayacağım açıktı. Peki ama onlarla ne yapacaktım?

İlk önce onlarla açık açık konuştum. Dergiyi çekmece-deki romandan ayırmam gerekti. Ve ardından, bana öyle geldi ki akşamları renkli bir şey beyaz sayfa üzerine yansıyor. Gözlerimi dört açıp daha yakından baktığımda bunun bir resim olduğuna ikna oldum. Ve hatta dahası, düz bir resim değil, üç boyutlu bir resimdi, tıpkı küçük bir kutu gibi ve içinde, kelimelerin oluşturduğu satırların arasında yanan bir ışığı görebiliyordum; romanda anlatılanlara benzer o küçük figürler sağda solda dolaşıyordu. Ah, nasıl da eğlenceli bir oyundu bu! Kedinin artık yaşamıyor olmasına bir kez daha yazıklandım, o küçük odada, sayfada hareket eden insanları gösterebileceğim hiç kimse yoktu. Hayatta olsaydı, eminim patileriyle ileri uzanır ve sayfayı eşelemeye başlardı. Gözlerinin nasıl da merakla parıldadığını, patisinin nasıl da harfleri kazıdığını hayal edebiliyorum.

Zaman geçtikçe kitaptaki odadan sesler yükselmeye başladı. Bir piyanodan çıkan sesi çok rahat işitebiliyordum. Elbette herhangi bir kimseye bunu anlatsaydım, muhakkak bana bir doktora görünmemi tavsiye ederdi. Bana piyanonun aşağı katlardan birinde çalındığını ve hatta belki de kesin olarak ne çalındığını söylerdi. Ama bunlara hiç kulak asmazdım ki! Hayır, hayır! Piyano buradaydı, benim masamın üzerinde çalınıyordu, o sessiz tınıyı buradaki anahtarlar çıkarıyordu. Ama yine de her şey bundan ibaret değildi. Ev sessizliğe gömüldüğünde ve aşağıda herhangi bir şey çalan kimse olmadığında, dokunaklı bir telaşla kar fırtınasında kendisine yol açmaya çalışan akordeonun sesini duyuyordum; mızırdanan öfkeli ve üzgün sesler akordeona eşlik ediyordu. Ah hayır, bunlar hiç de aşağıdaki kattan gelmiyor! Neden bu küçük oda gözden kaybolup gidiyor, neden Dinyeper'den bir kış akşamı görüntüsü sayfalarda belirliyor, neden atların yüzleri ve onların üzerinde astragan şapkalı adamların yüzleri gözüküyor? Süvarilerin keskin kılıçlarını görüyorum ve ruhumu parçalayan bir vınlama sesi duyuyorum.

Bir adam nefes nefese kalmış, koşuyor. Tütün dumanları arasından takip ediyorum, gözlerimi dört açıyorum ve görüyorum: Adamın arkasında ani bir parıltı –bir kurşun–; bir iç çekiyor ve sırtüstü yere yuvarlanıyor, sanki ön taraftan kalbine keskin bir bıçak saplanmış. Kıpırtısız yatıyor ve kafasından küçük, kara bir gölcük yayılıyor. Ve tepelerde, yüksekte ay var ve uzaklardan köyün hüznü, cılız kızılımsı ışıkları görünüyor.

Bu oyunu ben ömrüm boyunca oynayabilirim... İyi de, bir daha asla bir yere kaçamasınlar diye bu küçük figürleri nereye kaydedebilirim?

Sonra bir akşam bu büyümlü odayı anlatmaya karar verdim. Nasıl anlatacaktım ki onu?

Canım, çok basit. Ne gördüyse onu yaz işte, eğer bir şey görmüyorsa, zaten yazmaya ne hacet! Bak! Küçük resim ışık saçıyor, küçük resim değişik renklere bürünüyor. Gördüğüm şeyden hoşlanıyor muyum? Hem de nasıl! Ve bu yüzden onları yazıyorum: Birinci sahne. Abajurun püskülleri. Piyanonun üzerinden müzik yayılıyor. *Faust*'u çalıyorlar. Ansızın *Faust* kesiliyor, bir gitar çalmaya başlıyor. Kim çalıyor? İşte orada, elinde gitarı, kapıdan içeri giriyor. Ben dinliyorum, o çalıyor. Yazıyorum: "O çalıyor."

Evet, belli ki eğlenceli bir oyun bu! Partilere falan gitmeye gerek yok, tiyatroya gitmeye de gerek yok.

Üç geceyi bu şekilde geçirdim, birinci sahneyi düzeltip oyalanarak... Üçüncü gecenin sonunda yazdığımın bir oyun olduğunun farkına vardım.¹

Nisan gelip de avludaki karlar gözden kaybolduğunda, ilk sahne neredeyse tamamlanmıştı. Kahramanlarım hareket ediyor, sağa sola yürüyor ve konuşuyorlardı.

İlçin'in mektubu nisanın sonunda geldi.

Ve şimdi, okurlar, romanımın hikâyesini bildiklerine göre, bu anlatıya İlçin'le karşılaştığım andan itibaren devam edebilirim.

1 Bulgakov'un oyunu *Türbinlerin Günü*, kendisinin *Beyaz Muhafız* romanına dayanmaktaydı. 1926 yılında Moskova Sanat Tiyatrosu'nda premiye yapıldı. (ed.n.)

8

Altın At

“Evet” diye tekrarladı İlçin, kurnazca ve gizemle yan yan bakarak, “romanınızı okudum.”

Yüzü titreşen ışıқта bir görünüp bir kaybolurken muhatabıma şaşkın gözlerle ağzım açık bakakaldım. Yağmur pencereyi kamçılıyordu. Hayatımda ilk defa bir okurumla karşılaşıyordum.

“Ama nereden buldunuz? Yani... Sayıyı...” dedim, dergiyi ima ederek.

“Grişa Ayvazovski’yi tanıyor musunuz?”

“Hayır.”

İlçin kaşlarını kaldırdı, afallamıştı.

“Grişa Müttefik Topluluğu’nun edebiyat editörüdür.”

“Ne tür bir topluluk bu?”

İlçin o kadar şaşırmıştı ki, yüzümü inceleyebilmek için yeni bir şimşegin çakmasını bekledi.

Işık çaktı ve sönüp gitti. İlçin devam etti:

“Bir tiyatro topluluğu. Hiç orada bulunmadınız mı?”

“Hiç tiyatroya gitmedim. Moskova’ya geleli çok olmadı da.”

Fırtınanın şiddeti dindi ve gün sıradanlığına geri dönmeye başladı. İlçin’i fazlasıyla hayrette bıraktığımı gördüm.

"Grişâ oldukça etkilenmişti" dedi İlçin, tuhaf, esrarengiz bir tavırla, "ve bana dergiyi verdi. Çok mükemmel bir roman."

Bu tür durumlarda nasıl davranacağımı bilemem; İlçin'in önünde eğildim.

"Biliyor musunuz, bir fikrim var" diye fısıldadı İlçin, sol gözünü garip bir şekilde kısarak.

"Bu romandan bir tiyatro oyunu çıkarmalısınız!"

"Kaderin cilvesi" diye düşündüm ve şöyle dedim: "Biliyor musunuz, yazmaya başladım bile."

İlçin o kadar şaşırmıştı ki, sağ eliyle sol kulağını tırmalamaya girişti ve gözlerini daha da açtı. İlk önce böyle bir örtüşmeye inanmadığını düşündüm, ama kendisini kontrol etmeyi başardı.

"Mükemmel, mükemmel! Devam etmelisiniz, bir an bile durmayın. Mişa Panin'i tanıyor musunuz?"

"Hayır."

"Kendisi edebiyat editörümüzdür."

"Ah-ha."

İlçin, dergide romanın sadece üçte birinin basılmış olduğu gerçeğinin altını çizerek devam etti ve umutsuzca nasıl devam ettiğini bilmek istediğini söyledi, bu nedenle romanın devamını elyazmasından ona, Mişa'ya ve aynı zamanda Evlampia Petrovna'ya okumalıyım. Önceki tecrübesinden benim Petrovna'nın kim olduğunu bilmediğim varsayımıyla, onu tanıyıp tanımadığımı sorma zahmetine girmeden, bana sahne yönetmeni olduğunu söyledi.

İlçin'in bütün projeleri içimi çok büyük heyecanla doldurdu.

Ve fısıldadı:

"Siz oyunu yazacaksınız, biz de sahneye koyacağız. Bence harika olacak. Ne dersiniz?"

Göğsüm inip kalkıyordu, bu ikinci sonrası fırtınası ve belli belirsiz önseziler beni sarhoş etmişti.

Ve İlçin şöyle dedi: “Ve asla bilemezsiniz, daha tuhaf şeyler de oldu, bakarsınız ihtiyar adamı razı etmeyi de başarırız? Ha?”

İhtiyar adamı da tanımadığımı öğrenince, başını bayağı bayağı salladı. Gözlerinde şunları açıkça okudum: “Ne menem bir şey bu!”

“İvan Vasiliyeviç!” diye fısıldadı. “İvan Vasiliyeviç! Nasıl? Sahidentanımıyor musunuz? Bağımsız Tiyatro’nun başı olduğunu da mı duymadınız?” Ve ekledi: “Yani, inanılır gibi değil!”

Her şey kafamın içinde dönüp duruyordu, çünkü öncelikle çevremdeki dünyada beni şaşırtan bir şey vardı. Sanki çok uzun zaman önce rüyalarımda bunu görmüş-tüm ve şimdi yine o rüyanın içindeydim.

İlçin’le birlikte odadan dışarı çıktık, şömineli hol-den geçtik, o hol için içimde hissettiğim şey mayhoş bir neşeye benziyordu. Gökyüzü tertemizdi ve gün ışığı aniden parke döşemenin üzerine uzandı. Daha sonra tuhaf kapılardan geçtik ve ilginin sürekli arttığını gören İlçin ayartıcı bir şekilde başparmağıyla beni içeri yönlendirdi. Ayak seslerimiz işitilmez oldu, sadece sessizlik ve tam bir yeraltı karanlığı vardı. Refakatçimin kurtarıcı eli beni içine düşmekten kurtardı ve ince uzun açıklıktan yayılan yapay bir parlaklık içeriyi aydınlattı –refakatçim diğer perdeleri açmıştı– ve kendimizi üç yüz koltuklu küçük bir oditoryumun içinde bulduk. Tavandaki iki ampullü bir avize cılız bir ışık saçıyordu, perde açıldı ve sahne büyüktü. Heybetli, gizemli ve boştu. Köşelerini karanlık basmıştı ama ortarlardan bir yerde sönük bir şekilde parılayan ve kasıla kasıla yürüyen altın bir at vardı.

“Bugün boş günümüz” diye fısıldadı İlçin ağır başlı, sanki bir kilisedeymiş gibi, sonra aniden kulağımın dibinde bitiverdi ve devam etti: “Sizin küçük oyununuz bizim gençlerimiz tarafından yorumlanacak, bundan

daha iyisini beklemeyin. Salonun küçük olması canınızı sıkmasın; salon görüldüğünden büyüktür ve her zaman doludur. Ve eğer ihtiyar adamı atlatabilirsek, bakarsınız, oyununuz büyük sahneye taşınmış! Ha?"

Beni ayartmaya çalışıyor, diye düşündüm ve kalbim güm güm çarpmaya ve ümitle titremeye başladı, "ama neden hep yanlış şeylerden konuşuyor? Bu dolu salon aslında hiç umurumda değil, önemli olan tek şey şu altın at. Tabii aynı zamanda şu oldukça esrarengiz ihtiyar adam da çok ilginç, şu rıza göstermesi ve oyunun sahneye konulması için çevresinden dolanılması gereken adam..."

"Bu benim dünyam" diye fısıldadım, yüksek sesle konuşmaya başladığımı fark etmeden.

"Nasıl?"

"Hiç, önemli değil."

Ayrılmadan önce İlçin'den küçük bir not aldım:

Pek saygıdeğer Piyotr Petroviç! Bir ricam olacak. Siyah Kar'ın yazarı için Gözde adlı oyundan bir yer ayarlarsanız size çok müteşekkir kalacağım.

Bütün samimiyetimle,

İlçin.

"Bu, bedava bilet demek" diye açıkladı bana İlçin ve binadan heyecan içinde, hayatımın ilk bedava biletiyle ayrıldım.

O günden sonra hayatım aniden değişti. Gündüzleri, gün ışığında sayfalarındaki resimler her ne kadar görünmüyorlarsa da, hummalı bir biçimde oyunuma çalışıyordum. Kutu, Akademi Sahnesi'nin boyutları kadar genişledi.

Akşamları altın atla olan randevumu sabırsızlıkla bekliyordum.

Gözde adlı oyunun iyi mi yoksa kötü mü olduğunu söyleyemeyeceğim. Doğrusu bununla hiç ilgilenmiyordum.

Bu yapımda her halükârda açıklanamaz bir cazibe vardı. Küçük oditoryumun ışıkları söner sönmez sahnenin arkalarından müzik yükseliyordu ve insanlar on sekizinci yüzyıl kostümleri içinde kutuya giriyorlardı. Altın at sahnenin bir kenarında duruyordu, karakterler kimi zaman içeri giriyor ve atın toynaklarına oturuyorlardı ya da gemin yanında tutkulu sohbetler ediyorlardı ve ben bütün bunlardan büyük zevk alıyordum.

Gösteri sona erdiğinde ve sokağa çıkmak zorunda kaldığımda acı duygular beni esir alıyordu. O aktörlerin giydiklerine benzer bir kaftan giymek ve oyunda rol almak istiyordum. Ne harika olurdu, diye düşündüm “örneğin, sahnenin kenarında muazzam devasa bir ayyaş burnu yapıştırılmış yüzümle, kahverengi kaftanıyla, elimde bir kamyş ve enfiye kutusuyla görünsem ve komik bir şey söylesem”. İzleyicilerin bulunduğu sıkıca paketlenmiş sırada otururken bu çok komik şeyi bulmaya çalıştım. Ne var ki insanlar başkasının yazdığı komik şeyleri söylüyorlardı ve izleyiciler de zaman zaman gülüyorlardı. Ne daha önce ne de sonra, bana bundan daha büyük bir zevk veren hiçbir şey olmadı hayatımda.

“Müdür, Drama Sahnesi” yazılı küçük locasında oturan suratsız ve sıkılgan Piyotr Petroviç’in şaşkın bakışları altında *Gözde* oyununu üç kere gördüm, ilk seferinde ikinci sırada, ikinci seferinde altıncı sırada ve üçüncü seferinde on birinci sırada. Merasim meraklısı İlçin her seferinde bana küçük notlar iletliyordu. Başka oyunlar da izledim, sahnede İspanyol kostümleri içinde karakterler geldiler. Hele bir aktör bir hizmetçiyi öyle komik ve öyle muhteşem canlandırdı ki, aldığım zevkten alnımda ter damlaları birikti.

Sonra mayıs geldi, en sonunda bir öğle vakti Evlampia Petrovna, Mişa, İlçin ve ben toplandık. Aynı Drama

Sahnesi binasındaki daracık bir odaya gittik. Camlar ardına kadar açılmıştı ve dışarıdan korna sesleri geliyordu.

Evlampia Petrovna, soylu yüzü ve kulaklarında elmas küpeleriyle kraliyet soyundan bir hanımefendi gibiydi ve Mişa kahkahalarıyla beni şaşırttı. Birdenbire gülmeye başladı –ah-ha-ha–, herkes konuşmayı kesip bekledi. Gülmesi bitince sanki ansızın daha da yaşlandı ve sessizliğe gömüldü.

Ne kadar da kederli gözleri var, diye düşündüm, marazi hayal kurma alışkanlığım uyarınca. Geçmişte, Pyatigorsk'ta bir arkadaşını düelloda öldürmüş, diye düşündüm, ve şimdi o arkadaşısı geceleri ay ışığında başını pencerede sallayarak onun yanına geliyor. Mişa'dan çok hoşlanmışım.

Hem Mişa hem de İlçin, Evlampia Petrovna ile birlikte ne denli sabırlı olduklarını kanıtladılar; bir oturuşta romanın basılmamış olan kısmının üçte birini onlara okudum. Sonra birden durdum, vicdanım sızlayarak, bu bölümden sonrasının artık açıkça anlaşılabileceğini söyledim. Artık geç olmuştu.

Dinleyicilerim kendi aralarında sohbete koyulmuşlardı, Rusça konuşuyor olmalarına rağmen tek bir şey anlamadım, o kadar karışıkı.

Mişa bir şeyi tartışırken odada koşma alışkanlığındaydı, ara sıra aniden duruyordu.

“Osip İvaniç mi?” diye sordu İlçin alçak sesle, gözlerini belerterek.

“Yo-yo-yo” diye karşılık verdi Mişa ve birden kahkahalarla kıkırdamaya başladı. Gülmesini bitirdikten sonra vurmuş olduğu adamı hatırlayıp yeniden yaşlandı.

“Genel olarak, daha yaşlılar...” diye söze başladı İlçin.

“Hiç sanmam” diye mırıldandı Mişa.

Daha sonra şunları duydum: “Ama sadece Galin’ler ve ona bağlı yan kuruluşlarla siz bunu gerçekten...” (Bu, Evlampia Petrovna’ydı.)

“Üzgünüm” diye birden konuşmaya başladı Mişa, eliyle havayı ikiye bölerek. “Bu meseleyi tiyatroda ileri sürmek gerektiğini epeydir söylüyorum!”

“Peki ama Sivtsev Vrazek Geçidi ne olacak?” (Evlampia Petrovna.)

“Evet ve Hindistan, bu küçük meseleden ne çıkaracağını henüz bilmiyoruz” diye ekledi İlçin.

“Bütün bunların hepsini döner tablanın üzerine koyabilseydik” diye fısıldadı İlçin, “müziğe dönüşebilirlerdi.”

“Sivtsev mi?” dedi Evlampia Petrovna önem atfederek.

Bu anda yüzümde tam anlamıyla bir umutsuzluk duygusu belirmiş olmalı, çünkü dinleyiciler anlaşılmaz sohbetlerini sonlandırıp bana döndüler.

“Hepimiz sizden” dedi Mişa, “oyununuzu ağustosa kadar hazır etmenizi rica ediyoruz, Sergey Leontiyeviç. Yeni sezon için bu oyunu okuyabilmeliyiz.”

Mayısın nasıl sona erdiğini hiç hatırlamıyorum. Hazi-
ran da hafızamdan tamamen silinmiş, ama temmuzu hatırlıyorum. Havalar olağanüstü sıcaktı. Çırılçıplak oturmuş, bir kâğıda sarınmış halde oyunu yazıyordum. İlerledikçe zorlaşıyordu. Küçük kutumdan uzun zamandır ses seda çıkmıyordu; roman karanlığa gömülmüştü, sanki hiç sevilmemiş gibi. Küçük, renkli figürler masada hareket etmiyorlardı, kimse yardımına gelmiyordu. Şimdi gözümün önünde duran tek şey Akademi Sahnesi’nin kutusuydu. Karakterler havaya fırlıyor, çok ustalıkla ve enerjik bir şekilde içeri giriyorlardı, altın atın yanında durmayı o kadar çok seviyorlardı ki, orayı terk etmeye hiç niyetleri yoktu, olaylar gelişiyor ve sonları gelmiyordu. Sonra sıcaklık azaldı, kaynatılmış su içtiğim cam sürahi

neredeyse boşalmıştı ve dibinde ölü bir sinek yüzüyordu. Yağmur yağmaya başladı ve ağustos geldi. Mişa Panin'in mektubunu o zaman aldım. Oyunu soruyordu.

Cesaretimi topladım ve olayların akışını o gece durdurdum. Oyun on üç sahne olmuştu.

9

Başladı

Başımı kaldırınca hemen üzerimde ışıkla dolu buzlu camdan bir küre gördüm. Bir kenarda, cam bir dolapta devasa boyutlarda gümüş bir çelenkteki şeritlerde şöyle yazıyordu: “Sevgili Bağımsız Tiyatro’ya Moskovalı avukatlardan...” (Bir kelime bükülüp altta kalmıştı). Önümde yüz ifadeleri durmadan değişen aktörlerin gülün yüzlerini görüyordum.

Sessizliği çok uzaklardan duyabiliyordum. Ara sıra kederli sesler koro halinde yükseliyordu, sonra hamam-dakine benzer bir şamata geliyordu. Ben oyunumu okurken orada bir gösteri sürüyordu.

Alnımı sürekli bir mendille siliyordum ve önümde suratı tıraşlı, gür saçlı, tıknaz, bodur bir adam görüyordum. Gözlerini dikmiş, sanki bir şeyi ölçüp tartıyormuş gibi, kapı aralığından bana bakıyordu.

O hatırladığım tek şeydi, onun dışındaki her şey seçiyor, parıldıyor ve kayıyordu –sadece o çelenk değişmeden kalmıştı. Üzerindeki yazı şöyleydi: Bundan böyle Akademi Sahnesi’nde değil, artık Ana Sahne’de.

O gece oradan ayrılırken başımı çevirip nerede olduğuma baktım. Tiyatronun yanında bir soğuk mezeci ve onun karşısında da “Kasık Bağı ve Korse” dükkânı vardı,

şehrin merkezindeydim, ayrıca orada bir de kaplumbağayı andıran, puslu, küp şeklinde pencereleri olan silik bir bina vardı.

Ertesi gün bu binanın içi bana kendisini sonbahar alacakaranlığında gösterdi. Etrafında oditoryumun iç duvarları olduğunu sandığım duvarlarla çevrili, yerde askeri parka kumaşından yumuşak bir halı üzerinde yürüdüğümü hatırlıyorum, bir sürü insan aceleyle yanımdan geçiyordu. Anlaşılan sezon başlıyordu.

Sessiz kumaşın arasından geçtim ve ziyadesiyle nefis bir tarzda döşenmiş bir ofise vardım. Orada sinekkaydı tıraşlı, gözleri neşe saçan, yaşlı ama bir o kadar sevimli bir adam vardı: Repertuvar müdürü, Anton Antonoviç Knyazheviç.

Knyazheviç'in masasının üzerinde parlak, mutlu bir resim asılıydı... Resimdeki sahne perdesinin kıpkırmızı püsküllerini ve perdenin arkasındaki neşeli, soluk yeşil bir bahçeyi hatırlıyorum...

"Ah, yoldaş Maksudov!" diye haykırdı Knyazheviç sokulgan, başını yana devirerek. "Sizin teşrif etmenizi bekliyorduk, sizi bekliyorduk! Lütfen, lütfen, şöyle oturun, oturun!"

Ve ben ziyadesiyle rahat deri koltuğa oturdum.

"Oyununuzu duydum, evet, duydum" dedi Knyazheviç gülümseyerek ve nedense ellerini genişçe açarak. "Harika bir oyun! Elbette daha önce böyle bir oyun sahnelemedik, ama neden bu oyunu alıp sahnelemeyelim ki, sahnelemeyelim ki..."

Knyazheviç'in gözleri, konuştukça daha da şenleniyordu.

"...ve korkunç zengin olacaksınız" diye devam etti Knyazheviç. "Arabalardan aşağı inmeyeceksiniz! Evet, elbette, arabalardan!"

“Eh” diye düşünüyordum, “düzenbaz bir adam bu Knyazheviç... çok düzenbaz...”

Knyazheviç ne kadar neşeleniyorsa, kendimi o kadar huzursuz hissedişime şaşıyordum.

Benimle biraz daha konuştuktan sonra Knyazheviç bir zil çaldı.

“Şimdi sizi Gavriil Stepanoviç’e göndereceğiz, tabiri caizse, sizi ona devredeceğiz, onun ellerine! Oldukça harika bir adamdır bizim Gavriil Stepanoviç... Bir sineği bile incitemez! Bir sineği bile!”

Biri zile bastı. İçeri gelen yeşil sırmalı şeritli adam şu açıklamayı yaptı:

“Gavriil Stepanoviç henüz tiyatroya varmadı.”

“Mademki henüz gelmedi, çok geçmeden gelecektir” diye karşılık verdi Knyazheviç eskisi kadar şen şakrak. “Yarım saate kalmaz gelir! Ve bu arada siz tiyatroda şöyle bir dolaşın, gözlerinize ziyafet çekin, iyi vakit geçirin, büfeden çay ve sandviç alın, ama sakın sandviçleri kötülemeyin, büfe müdürümüz Ermolay İvanoviç’in hislerini yaralamayın!”

Böylece tiyatroda dolaşmaya çıktım. Kumaş boyunca ağır ağır gezinmek bana fiziksel bir doyum veriyordu ve aynı zamanda her tarafı saran esrarengiz loşluk ve sessizlikten oldukça memnundum.

O loşlukta biriyle tanıştım. Benimle aynı yaşta, zayıf ve uzun boylu bir adam bana yaklaşarak kendisini tanıttı: “Piyotr Bombardov.”

Bombardov, Bağımsız Tiyatro’nun bir aktörüydü; oyunumdan haberdar olduğunu ve görüşüne göre iyi bir oyun olduğunu söyledi.

Bombardov ile ben her nasılsa birbirimizi görür görmez arkadaş olduk. Zekâsı ve hızlı kavrama yeteneği beni etkiledi.

“Fuayedeki portre galerimize bir bakmak istemez miydiniz?” diye sordu Bombardov nazikçe.

Önerisi için teşekkür edip dosdoğru kocaman fuayeye yöneldim. Burası da gri kumaşla döşenmişti. Pencereilerin arasındaki payandalara birkaç sıra portre ve yaldızlı oval çerçeveler için büyütölmüş fotoğraflar asılmıştı.

Yağlı boya ile resmedilmiş otuz yaşlarında, gözleri ışıltılı, bukleleri arkaya taranmış, dekolte giymiş bir kadın, ilk çerçevenin içinden bize doğru bakıyordu.

“Sarah Bernhardt” diye açıkladı Bombardov.

Ünlü aktrisin yanındaki çerçeveye bıyıklı bir adamın fotoğraflık temsili yerleştirilmişti.

“Andrey Pakomoviç Sevastıyanov, tiyatronun ışıklandırma ekipmanı müdürü” dedi Bombardov nazikçe.

Sevatiyanov’un komşusunu ben kendim tanıdım, bu Moliere’di.

Molière’i takip eden yerde başının bir kenarına küçük çay bardağı tabağı şeklinde bir şapka kondurmuş, göğsüne bir okla küçük bir şal ilıstirmiş, küçük dantel bir mendil tutan bir hanımefendi vardı; mendili tutan elinin serçe parmağı dışarı fırlamıştı.

“Ludmila Silvestrovna Pryakhina, bizim tiyatroda aktiris” dedi Bombardov, gözlerinde bir ışıltı belirerek. Ama hemen yanımda bana şaşı şaşı bakan Bombardov başka bir şey eklemedi.

“Özür dilerim ama bu kim?” diye sordum şaşkınlıkla, kıvrıcık saçlarında defne yaprakları bulunan bir adamın zalim yüzüne bakarak. Adam toga giyinmişti ve elinde beş telli bir lir tutuyordu.

“İmparator Neron”¹ dedi Bombardov, bir kere daha yüzü ışıldadı ve sonra söndü. “Neron bir şarkıcı ve aktördü.”

“Ama neden?”

1 Neron (MS 37-68): Roman imparatoru. Zalimliği kadar tiyatro sevgisiyle de tanınmaktadır. (ed.n.)

“İvan Vasilyeviç böyle buyurdu” dedi Bombardov, yüzünün kımlıtsızlığını korumaya çalışarak. “Neron bir şarkıcı ve aktördü.”

“Anlıyorum, anlıyorum.”

Neron’un yanında Griboyedov¹ bulunuyordu, Griboyedov’un yanında kolalı devrik yakalığiyla Shakespeare geliyordu. Shakespeare’nin hemen yanında kırk yıldır tiyatronun döner sahnesinden sorumlu olan, daha sonra adının Plisov olduğu anlaşılan hiç tanımadığım biri vardı.

Ondan sonra Givochini², Goldoni³, Beaumarchais⁴, Stasov⁵ ve Şçepkin⁶ geliyorlardı. Daha sonraki çerçeveden Alman mızraklı süvari askeri bana bakıyordu, onun altında balmumu sürülmüş bir bıyık, süvari generalinin apoletleri, kırmızı bir klapa ve fişeklik vardı.

“Son Büyük General Klavdii Aleksandroviç Komarovski-Echapt de Bilancourt, Majesteleri’nin mızraklı süvari askeri alayı muhafızlarının kumandanı.” İlğimi fark eden Bombardov şunları anlattı:

“Tamamen sıra dışı bir hikâyesi vardır. Bir keresinde Peter’den⁷ Moskova’ya iki günlüğüne gelmiş, Testov’da⁸ yemek yemiş ve akşamleyin de bizim tiyatroya gelmiş. Şey, doğal olarak en ön sıraya oturmuş ve seyretmeye başlamış... Hangi oyunun oynandığını hatırlamıyorum

1 Griboyedov: Aleksander Sergeyeviç Griboyedov (1795-1829) bir Rus yazarı. Puşkin’in arkadaşıydı. (ed.n.)

2 Vasili İgnatiyeviç Givochini (1805-74): Rus komedi oyuncusu. (ed.n.)

3 Carlo Goldoni (1707-93): İtalyan tiyatrocu, 250’den fazla oyunun yazarı ve İtalyan komedi okulunun kurucusu. (ed.n.)

4 Pierre Beaumarchais (1732-99): Fransız tiyatrocu. (Rossini’nin *Seville Berberi* ve Mozart’ın *Figaro’nun Düğünü* operaları onun oyunlarından esinlenilmiştir.) (ed.n.)

5 Vladimir Vasilyeviç Stasov (1824-1906): Tanınmış müzik eleştirmeni ve tarihçi. (ed.n.)

6 Mihail Semenoviç Şçepkin (1788-1863: Eski bir serf olan ünlü Rus aktörü. (ed.n.)

7 Saint Petersburg. (ed.n.)

8 Testov, sahibinin adıyla anılan çok popüler bir lokanta zinciri. (ed.n.)

ama bir ormanın tasvir edildiği bir sahne sırasında generale bir şeyler olduğuna bizzat şahit olanlar var. Günbatımında bir orman, kuşlar uyumadan önce şarkılar söylemeye başlamış, sahnenin arkasında kilise çanları uzak bir köyün sakinlerini akşam duasına çağırıyor... Bakmışlar ki general patiska mendiliyle gözyaşlarını siliyor. Gösteriden sonra Aristarkh Platonoviç'in ofisine gitmiş. Yer göstericinin anlattığına göre ofiste general itaatkâr ve korku dolu bir sesle şöyle demiş: 'Ne yapmayalım şimdi, anlatın bana!' Şey, daha sonra, Aristarkh Platonoviç'le o, kendilerini içeriye kilitlemişler..."

"Özür dilerim ama bu Aristarkh Platonoviç kim oluyor?" diye sordum.

Bombardov afallayarak yüzüme baktı, ama aniden şaşkınlığını yüzünden silip açıkladı:

"Tiyatromuzu iki kişi yönetiyor –İvan Vasiliyeviç ve Aristarkh Platonoviç.¹ Affedersiniz, Moskovalı değilsiniz?"

"Hayır, değilim... Lütfen devam edin."

"...Kendilerini içeriye kilitlediler, ne konuştuklarını kimse bilmiyor, tek bildiğimiz o gece generalin St. Petersburg'a şöyle bir telgraf çektiği: 'St. Petersburg. Majesteleri. Majesteleri'nin Bağımsız Tiyatrosu'nda aktör olmam gerektiğini hissettiğimden, naçizane, emekli olmak için izninizi rica ediyorum. Komarovski-Billancourt.'"

Nefesim kesilerek sordum: "Peki ne oldu?"

"Yaşanan karmaşa oldukça sevimliydi" diye cevap verdi Bombardov. "Telgraf Üçüncü Aleksander'a sabah saat ikide verilmiş. Onu özellikle uyandırmışlar. Gece kıyafetiyle, sakalıyla ve küçük haçıyla çıkmış ve demiş ki: 'Verin onu bana. Aechepart'ıma ne oldu?' Telgrafı okumuş

1 Aristarkh Platonoviç karakterinde, Tiyatro yönetmeni, yazar ve öğretmen Vladimir İvanoviç Nemiroviç-Dançenko'dan (1858-1943) esinlenilmiştir. O ve Stanislavski, Moskova Sanat Tiyatrosu'nu birlikte kurmuşlardı. (ed.n.)

ve birkaç dakika gık çıkarmamış, sadece suratı kıpkırmızı kesilmiş, sonra ağır ağır soluk almaya başlamış ve şöyle demiş: ‘Bana bir kalem verin!’ Oracıkta hemen kararını telgrafın üzerine yazmış: ‘Bir daha asla St. Petersburg’a sokmayın. Aleksander.’ Daha sonra da yatmaya gitmiş. Ve ertesi gün general üzerinde sivil giysileriyle dosdoğru provaya gelmiş. Telgrafı verniklemişler ve Devrim’den sonra tiyatroya göndermişler. Müzemizdeki diğer ilginç şeyler arasında onu da görebilirsiniz.”

“Hangi rollerde oynadı?” diye sordum.

“Kral, general ve zengin evlerinde uşak rollerinde” diye karşılık verdi Bombardov. “Sanırım malumatınız vardır, daha çok Ostrovski’nin¹ oyunları var programımızda, mühendisler ve benzeri... Oldukça uzun bir süre *Karanlığın Gücü*’nü² oynadık... Şey, doğal olarak buradaki tavırlarımız, anlarsınız ya... Generale gelince... O, çok bilgiliydi, bir hanımefendiye mendil nasıl verilir, şarap kadehe nasıl doldurulur; Fransızcası muhteşemdi, Fransızların konuştuğundan daha iyi... Özel tutkuları vardı: Sahne dışında kuşlarla oynamayı çok severdi. Baharda, taşrada turnedeyken daima ayaklı merdivende oturur ve neşe içinde ıslık öttürürdü. Acayip bir hikâye!”

“Hayır! Ben öyle düşünmüyorum!” diye haykırdım tutkuyla. “Tiyatronuz o kadar güzel ki, generalin yerinde olsaydım, ben de tamamen aynı şekilde davranırdım...”

“Karatigin³, Taglioni⁴” diye sıraladı Bombardov beni portreden portreye gezdirirken. “Büyük Katerina⁵,

1 Aleksander Nikolayeviç Ostrovski (1823-1869): Büyük Rus tiyatrocu-su, erken dönem oyunları Rus ticari hayatını yansıtmaktadır. (ed.n.)

2 1886 yılında Lev Tolstoy’un yazdığı bu oyun, umutsuz atmosferinden dolayı sansür tarafından yasaklanmıştır. Sansür 1895’te kaldırıldı. (ed.n.)

3 Vasili Andreyeviç Karatigin (1802-53): St. Petersburg’daki Aleksandrinski Tiyatrosu’nda oynadığı trajik rollerle ünlü bir aktör. (ed.n.)

4 Maris Taglioni (1804-1884): Avrupa’da birçok şehirde turneye çıkan İtalyan balerini. (ed.n.)

5 Büyük Katerina (1762-96): Rus çariçesi (imparatoriçe). (ed.n.)

Caruso¹, Feofan Prokopoviç², İgor Severyanin³, Battistini⁴, Euripides,⁵ Bobilyova –kadın oyuncuların baş terzisi.”

Ama sonra yeşil sırma şeritli o adamlardan biri fuayeye hızla yürüyerek geldi ve Gavriil Stepanoviç'in tiyatrodan olduğunu fısıltıyla bildirdi. Bombardov sözlerini yarıda kesti, sıkıca elimi sıktı ve alçak sesle aşağıdaki esrarengiz kelimeleri söyledi:

“Sağlam durun...” Ve yarı karanlıkta gözden kayboldu.

Önüm sıra koşar adım yürüyen yeşil sırma şeritli adamın peşinden gittim, ara sıra beni parmağıyla çekiştiriyor ve cılız, zoraki bir şekilde gülümsüyordu.

Her on adımda bir yürüdüğümüz geniş koridorun duvarlarında yanan elektrikli panolardaki talimatlarla karşılaşılıyorduk: “Sessiz olun! Prova yapılıyor!”

Altın kelebek gözlük takmış olan ve aynı zamanda yeşil sırma şeritleri olan bir adam, çember şeklindeki koridorun sonunda bir koltukta oturuyordu, beni görünce ayağa sıçradı ve fısıltıyla şöyle söyledi: “Tanrı sizi korusun!” Ve sonra da tiyatronun amblemi “BT”nin altınla işlenmiş olduğu ağır perdesini ardına kadar açtı.

Artık bir çadırın içindeydim. Tavanı yeşil ipekle kaplıydı ve tam ortadaki kristal bir lambadan ışık yayılıyordu. Yumuşak ipekle kaplı mobilyalar vardı. Bir başka kapı perdesi ve onun arkasında buzlu camla perdahlanmış bir kapı daha. Kelebek gözlüklü yeni rehberim durakladı ve “Lütfen kapıyı çalın” dercesine bir işaret çakıp ansızın ortadan yok oldu.

1 Enrico Caruso (1873-19212): Yaşarken ünü dünyayı saran bir İtalyan tenoru. (ed.n.)

2 Feofan Prokopoviç (1681-1736): Aynı zamanda bir yazar da olan Rus kilise ve devlet adamı. (ed.n.)

3 İgor Severyanin (İgor Vasiliyeviç Lotarev, (1887-1941): Erken yirminci yüzyıl popüler Rus şairi. (ed.n.)

4 Mattia Bttistini (1856-1928): Ünlü bir İtalyan baritonu. (ed.n.)

5 Euripides (MÖ 480-406): Antik Yunan şairi ve tiyatro yazarı. (ed.n.)

Kapıyı bir kere yavaşça tıklattım ve gümüş kartal başı şeklinde yapılmış kapı tokmağını tuttum, hava basınçlı mekanizma tısladı ve kapı beni içeri kabul etti. Bir kapı perdesine tosladım, perdeye dolandım, onu bir kenara çektim...

Var olmaktan vazgeçeceğim, az kaldı şimdi var olmaktan vazgeçeceğim. Kafama koydum bir kere, ama yine de korkutucu... Ölümler tiyatrosunun mal varlığının müdürü Gavriil Stepanoviç'in beni kabul ettiği ofisi elbette hatırlayacağım.

Odaya girdikten hemen sonra sol köşedeki büyük saat ahenkle çaldı ve bir menuet çalmaya başladı.

Gözlerim türlü türlü ışıkla kamaşmıştı. Yazı masası, daha doğrusu, o değil, masa değil, ama bir büro, yani bir büro değil, ama bir sürü çekmecesini bulunan çok karmaşık bir yapı; mektupların bulunduğu dik bölmeli bir yerden gelen yeşil ışık, oynak gümüş bacaklı bir başka lamba ve puroları yakmak için bir elektrikli çakmak. Gül ağacından masanın altından gelen iğrenç kırmızı bir ışık, masanın üzerinde üç telefon. İthal bir daktilonun bulunduğu küçük bir masadan yükselen beyaz ışık, üzerinde dördüncü telefon ve "BT" amblemlili, kenarları altın renkli bir tutam kâğıt. Tavandan yansıyan ışık.

Ofisin zemini kumaşla kaplanmış, asker parkası kumaş değil ama, bilardo masası kumaş ve onun üzerinde neredeyse beş santim kalınlığında vişne kırmızısı halı. Hemen yanında yastıkların ve bir Türk nargilesinin bulunduğu devasa bir divan. Dışarıda, Moskova'nın ortasında gün ışığı vardı, ancak pencereden içeriye, üç kat perdeyle mühürlenmiş olan bu hava geçirmez büroya ne bir ışık ne de bir ses sızıyordu. Burası sonsuzluktu, gecenin bilgeliği içinde, burası deri, puro, parfüm kokuyordu. Sıcacık hava yüzümü ve ellerimi okşuyordu.

Altın kabartma ile işlenmiş, maroken deriyle kaplanmış duvarda, muazzam artistik yelesiyle, dört açılmış gözleriyle ve kıvrık bıyığıyla, elinde opera dürbünü tutan bir adamın büyük fotoğrafı asılıydı. Herhalde ya İvan Vasiliyeviç ya da Aristarkh Platonoviç'ti ama ikisinden hangisiydi bilmiyordum.

Küçük siyah keçi sakallı, bıyığının uçları yukarıya, gözlerine doğru ok gibi sivriltilmiş kısa bir adam, taburesinin üzerinde hızla dönerek yüzünü bana çevirdi.

"Ben Maksudov" dedim.

"Özür dilerim" dedi çiçeği burnunda tanışım ince, yüksek tenor bir sesle ve sanki şöyle demek ister gibi işaretler yaptı: "Şu sayfayı okuyorum ve bitirmek üzereyim ve..."

Sayfayı okudu, siyah kordonlu kelebek gözlüğünü çıkardı, yorgun gözlerini ovaladı ve sırtını büroya dönerek hiçbir şey söylemeden bakışlarını üzerime dikti. Dos-doğru bana bakıyordu, daha doğrusu gözlerimin içine; beni tepeden tırnağa süzdü, yeni aldığı bir makineyi incelemesi gibi. Beni incelediğini gizlemeye gerek bile duymuyordu, hatta gözlerini dört açmıştı. Gözlerimi kaçırdım -işe yaramadı; divanda kıvranmaya başladım... Sonunda şöyle düşündüm: "Vay vay..." Hiç kuşkusuz bin bir zahmetle, kendimi adamın ta gözlerinin içine bakmaya zorladım. Bunu yaparken nedense Knyazheviç'e karşı belli belirsiz bir öfke hissettim.

Ne kadar da tuhaf bir davranış biçimi, diye düşündüm. Ya gözleri kör bu Knyazheviç'in ya da... Tek bir sineği bile imiş... Tek bir sineği bile imiş... Bilmiyorum... Çelik gibi, derine gömülü küçük gözler, onlarda demirden bir irade var, şeytani bir küstahlık, tavizsiz bir kararlılık... Neden bir sineği bile incitmesin ki? Korkunç derecede Dumas'daki silahşorların komutanına benziyor... Adı neydi onun?.. Unuttum, lanet olasıca!

Takip eden sessizlik katlanılacak gibi değildi ve bu sessizliği Gavriil Stepanoviç bozdu. Nedendir bilmem, muzip bir şekilde gülümsedi ve ansızın dizimi sıktı.

“Pekâlâ o zaman, sözleşmenin tarafı burada, belki artık imzalama vakti geldi?” dedi.

Taburede bir dönüş, ardından başka bir dönüş daha ve sözleşme Gavriil Stepanoviç’in elindeydi.

“Doğrusu bilemiyorum, İvan Vasiliyeviç’in onayını almadan bu sözleşmeyi imzalayabilir miyiz?” Bunu der demez Gavriil Stepanoviç büyük fotoğrafa istemsiz, kısa bir bakış attı.

“Oh! Tanrı’ya şükürler olsun... Şimdi anladım” diye düşündüm. “Bu, İvan Vasiliyeviç.”

“Herhangi bir sorun çıkmasını istemeyiz tabii” diye devam etti Gavriil Stepanoviç. “Yani en azından sizin için!” Dostça gülümsedi.

Daha sonra kapı tıklandı ve açıldı, perde geriye atıldı ve güneyli bir çehreye sahip otoriter bir hanımefendi içeri girip bana baktı. Önünde eğildim ve “Maksudov...” dedim.

Hanımefendi elimi sertçe sıktı, tıpkı bir erkek gibi ve cevap verdi: “Avgusta Menazraki.”

Bir tabureye oturdu, yeşil bluzunun küçük cebinden bir sigara tablası çıkardı, bir sigara yaktı ve sessizce daktiloda bir şeyler yazmaya başladı.

Sözleşmeyi okudum ve oldukça dürüstçe söyleyebilirim ki hiçbir şey anlamadım, bir şey anlamaya da çalışmadım zaten.

Bir an içimden şunları söylemek geldi: “Siz oyunumu sahneleyin; benim de her gün buraya gelip iki saat bu divana uzanma keyfimi, tütünün tatlı kokusunu içime çekerek saatin ahenkli sesini dinleme ve düş görme hakkımı çok görmeyin, başka bir şey istemem!”

Bereket versin ki bunları yüksek sesle söylemedim.

“Olması gerekir” ve “müddetçe” ibarelerinin sözleşme oldukça sık geçtiğini ve her maddenin şu sözlerle başladığını hatırlıyorum:

“Yazar... hakkına sahip değildir...”

Yazar bu oyunu Moskova’daki başka bir tiyatroya devretme hakkına sahip değildir.

Yazar bu oyunu Leningrad şehrindeki herhangi bir tiyatroya devretme hakkına sahip değildir.

Yazar bu oyunu RSFSR’deki¹ herhangi şehre devretme hakkına sahip değildir.

Yazar bu oyunu Ukrayna SSR’deki² herhangi bir şehre devretme hakkına sahip değildir.

Yazar bu oyunu bastırma hakkına sahip değildir.

Yazar tiyatrodan herhangi bir şey talep etme hakkına sahip değildir, ama tam olarak neydi bu şey, hatırlamıyorum (madde 21).

Yazar yasal yollara başvurma hakkına sahip değildir, ama tam olarak nasıl bir şeydi bu, bunu da hatırlamıyorum.”

Ne var ki, bir madde, bu dokümanın birliğini bozuyordu –57. maddeydi bu. Şu sözlerle başlıyordu: “Yazar üstlenir...” Bu maddeye göre, yazar koşulsuz olarak ve derhal bu oyunda düzeltme, değişiklik, eklemeler ve kısaltmalar yapmayı üstlenir, eğer yönetmenler kurulu ya da herhangi bir komisyon ya da kurum ya da organizasyon ya da şirket ya da birey tarafından gerekli görülürse, bunun için madde 15’te belirtilenlere ek olarak herhangi bir ücret ödenmesi gerekmez.

Dikkatimi bu maddeye yönlendirerek “ücret” kelimesini bir boşluğun takip ettiğini gördüm.

1 RSFSR: Rus Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti Kasım 1917’de kurulmuştu. (ed.n.)

2 Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti 25 Aralık 1917’de kurulmuştu. RFSR gibi, 1922’de Sovyetler Birliği’nin bir parçası haline geldi. (ed.n.)

Bu boşluğun altını sorgulayıcı tırnağımla çizdim.

“Hangi ücretin sizin için makul olduğunu düşünüyorsunuz?” diye sordu Gavriil Stepanoviç, bakışlarını bana dikerek.

“Anton Antonoviç Knyazheviç” dedim, “bana iki bin ruble verileceğini söyledi...”

Muhatabım başını saygıyla eğdi.

“Anlıyorum” dedi, sonra bir an susup devam etti: “Ah, para, para! Dünyada ne kadar da çok kötülüğe yol açıyor! Hepimiz paradan başka bir şey düşünmüyoruz, ama kaçımız ruhumuzu düşünmüşüzdür ki?”

Zorlu hayatım süresince böylesi yüksek duygulara pek alışkın değildim, bu yüzden bocaladığımı itiraf etmem gerek... Şöyle düşündüm: “Kim bilir, belki de Knyazheviç haklıdır... Duygusuz ve şüpheci biri haline geldim...” Terbiyeli görünmek için içimi çektim, muhatabım da bana bir iç çekişle karşılık verdi, sonra aniden iç çekişine pek de uymayan, muzip bir şekilde göz kırptı ve bir sır verircesine fısıldadı:

“Dört yüz ruble? Ha? Sırf senin için? Ha?”

İtiraf etmeliyim ki hayal kırıklığına uğradım. Gerçek şu ki cebimde tek bir kapağım bile yoktu ve o iki bin rubleye çok güvenmiştim.

“Belki de bin sekiz yüz ruble verebilirsiniz?” diye sordum. “Knyazheviç bana...”

“Onun derdi, namını duyurmak” diye karşılık verdi Gavriil Stepanoviç kesin bir sesle.

O esnada kapı çalındı ve yeşil sırma şeritli bir adam peçeteyle kaplı bir tepsiyle içeri girdi. Tepside gümüş bir kahve kupası, bir sürahi süt, –dışı turuncu içi yaldızlı– iki Çin fincanı ile birlikte iki tane havyarlı, iki tane saydam mersinbalıklı, iki tane peynirli ve iki tane soğuk biftekli sandviç vardı.

“Paketi İvan Vasiliyeviç’e götürdünüz mü?” diye sordu Avgusta Menazraki içeri giren adama.

Adamın yüz ifadesi değişti ve tepsiyi yana yatırdı" Avgusta Avdeevna, ben aceleyle büfeye gittim ve paketi götürmeye İgnutov gitti" dedi.

"Ben sana yapmanı söylemiştim, İgnutov'a değil" dedi Menazraki. "Paketleri İvan Vasiliyeviç'e götürmek İgnutov'un görevi değil. İgnutov salağın teki, boşboğazlık edebilir... İlla ki İvan Vasiliyeviç'in sinirleri kalksın mı istiyorsunuz?"

"Hepimizi gebertecek bu adam" dedi Gavriil Stepanoviç soğuk bir sesle.

Tepsiyi hâlâ elinde tutan adam sessizce inledi ve çay kaşığını düşürdü.

"Sen vaktini büfede boş yere harcarken Pakin neredeydi?" diye sordu Avgusta Avdeevna.

"Pakin arabayı almaya gitti" diye açıkladı sorguya tutulan adam. "Ben büfeye koştum, İgnatov'a söyledim, 'Hemen İvan Vasiliyeviç'e koş!' dedim."

"Ya Bobkov?"

"Bobkov biletleri almaya gitti!"

"Tepsiyi buraya koy!" dedi Avgusta Avdeevna. Bir düğmeye bastı ve bir masa duvardaki yuvasından dışarı fırladı.

Rahat bir nefes alan yeşil sırma şeritli adam tepsiyi bıraktı, sırtıyla perdeyi ve bir ayağıyla kapıyı açtı, iki büküm kapıdan dışarı çıktı.

"Ruhunuzu, ruhunuzu düşünün, Kilukvin!" diye selendi onun ardından Gavriil Stepanoviç ve bana dönerek kısık sesle şöyle dedi:

"Dört yüz yirmi beş. Ha?"

Avgusta Avdeevna sandviçten bir ısırık aldı ve bir parmağıyla tuşlara vurmaya başladı.

"Belki de bin üç yüz? Gerçekten, kendimi zorluk çıkaran biriymiş gibi hissediyorum, ama şu anda hiç param yok ve terzime ödeme yapmak zorundayım..."

"Bu elbiseyi o mu dikti?" dedi Gavriil Stepanoviç, pantolonumu göstererek.

"Evet."

"Hım, baştan savmış, alçak" dedi Gavriil Stepanoviç. "Bas kıcına tekme!"

"Ama görüyorsunuz ya..."

"Sözleşme yaparken" dedi Gavriil Stepanoviç tereddütle, "yazarlara ödeme yapmak gibi bir şey yaşamadık daha önce, ama sizin için... dört yüz yirmi beş!"

"Bin iki yüz" diye karşılık verdim sertçe. "Bu miktar olmaksızın içinde bulunduğum zor koşullardan kendimi kurtaramam..."

"Yarışlarda bahse girmeyi denemediniz mi hiç?" diye sordu Gavriil Stepanoviç sevecen bir sesle.

"Hayır" diye karşılık verdim esefle.

"Aktörlerimizden biri de zor duruma düşmüştü; yarışlara gitti, düşünün, tam bin beş yüz kazandı. Parayı bizden almanızın bir anlamı yok. Size bir dost olarak söyleyeyim, çok fazla alırsanız geriye bir şey kalmaz! Ah, para! Ne işe yarar ki? Bende para yok, ama yüreğim tüy gibi hafif, huzur içinde..." Ve Gavriil Stepanoviç ceplerinden birini tersyüz etti, içinde hiç para yoktu, sadece küçük bir zincire bağlı bir demet anahtar vardı.

"Bin" dedim.

"Ah, her şeyin canı cehennem!" diye kızgınlıkla bağırdı Gavriil Stepanoviç. "Beni sonradan parça parça edecekler ama ben size beş yüz ruble vereceğim. İmzalayın!"

Sözleşmeyi imzaladım, bu arada Gavriil Stepanoviç bana ilk gösterimin karşılığı olarak avans ödeneceğini açıkladı. O gün yetmiş beş ruble alacağım konusunda anlaştık, iki gün içinde yüz ruble, cumartesi günü bir yüz ruble daha ve kalanı da on dördüncü gösterimin sonunda alacaktım.

Aman Tanrım! Ofisten çıktıktan sonra sokak bana nasıl da kasvetli göründü. Yağmur çiseliyordu. Soba odunuyla yüklü bir at arabası bir kapıya çarpmıştı ve arabacı ata avazı çıktığı kadar bağıırıyordu; havadaki sıkıntı yurttaşların yüz ifadelerine hoşnutsuzluk olarak yansımıştı. Bu hüznün verici sahneleri görmemek için koşar adım eve gittim. Sevgili sözleşmem kalbimin yanında güvenlikteydi.

Dostumu odamda buldum (bakınız, tabanca hikâyesi).

Islak ellerle sözleşmeyi paltomun cebinden çıkararak haykırdım:

“Oku şunu!”

Arkadaşım sözleşmeyi okudu ve şaşırtıcı bir şekilde bana sinirle çıkıştı.

“Ne işe yaramaz bir saçmalık bu? Ne menem bir şeyi imzaladın sen, budala?!”

“Sen tiyatro işlerinden ne anlarsın, iyisi mi kapa çeneni!” dedim, ben de sinirlenmişim.

“Nedir bu –‘üstlenir, üstlenir’, onların üstlendiği hiçbir şey yok mu?” diye mırıldandı arkadaşım.

Resim galerisini, açık yürekli Gavriil Stepanoviç’i hararetle anlatmaya başladım; Sarah Bernhardt ve General Komarovski’den söz ettim: Menuet çalan saati, buharlar salan kahveyi, yere serilen kumaştan çıkan sessiz, büyümlü ayak seslerini anlatmaya çalıştım; saat kafamın içinde çalmasına çalışıyordu, ama iş altın sigara tablasına, elektrik sobasındaki şeytani ateşe ve hatta imparator Neron’a gelince, işte bunları anlatmaktan acizdim.

“Sözleşmeleri onlar için düzenleyen Neron mu?” diye iğneledi arkadaşım vahşi bir sesle.

“Yeter ama!” diye haykırdım ve sözleşmeyi elinden çekip aldım.

Kahvaltı yapmaya karar verdik ve Dusya’nın erkek kardeşini bakkala yolladık.

Güzel bir sonbahar yağmuru vardı. Ne jambonu ama, o ne tereyağıydı o! Mutluluk anları.

Moskova havasının kaprisleri meşhurdur. İki gün sonrası güzel, neredeyse yazdan kalma, sıcak bir gündü. Ve ben telaşla Bağımsız Tiyatro'ya gidiyordum. Tiyatroya yaklaştıkça, yüz rublenin beklentisiyle içimde tatlı bir kıpırtı uyanıyordu. Kapıların üzerindeki şu gösterişsiz afişi gördüm.

Okudum:

BU SEZON İÇİN PLANLANAN REPERTUVAR

Aiskhylos	- Agamemnon
Sofokles	- Philoctetus
Lope de Vega	- Fenisa'nın Ağları
Shakespeare	- Kral Lear
Schiller	- Orleans Hizmetçisi
Ostrovski	- Bu Dünyadan Değil
Maksudov	- Siyah Kar

Kaldırımda ağzım açık kalakaldım –ben bu durumdayken kimsenin cüzdanımı almamış olmasına şaşıtm kaldım. İnsanlar beni itip kaktılar, sevimsiz şeyler söylediler bana, ama ben orada durmuş, afişe dalmıştım bir kere. Sonra afişin yürüyüp geçmekte olan yurттаşlar üzerinde ne gibi bir etki bıraktığını görmek amacıyla biraz yana çekildim.

Hayretle hiçbir etki yapmadığını gördüm. Şöyle kısa bir bakış fırlatan üç dört kişi bir yana, durup da afişi okuyan kimse yoktu.

Henüz beş dakika bile geçmemişti ki, bekleyişimin karşılığını fazlasıyla aldım. Tiyatroya doğru yürüyen insan kalabalığı arasından Egor Agapyonov'un başını gördüm. Arkadaşlarıyla tiyatro binasına doğru yürüyordu;

içlerinden piposunu dişlerinin arasına sıkıştırmış Likospastov ile tanımadığım şişman, sevimli bir adam seçtim. Arkada, gruptan ayrı yürüyen alışılmışın dışında sarı renkli yazlık ceketi içinde bir *kaffir* vardı, her nedense şapkasızdı. Duvar oyuğuna yerleşmiş gözden uzak bir heykelin yanına çekilerek izlemeye koyuldum.

Topluluk afişin yanından geçerken durdu. Likospastov'un halini nasıl anlatsam! Durup ilk okumaya başlayan o oldu. Gülümsemesi hâlâ yüzünde oynaşıyordu, dudakları anlattığı fıkranın son sözlerini mırıldanıyordu. Daha sonra *Fenisa'nın Ağları*'nın olduğu yere geldi. Birdenbire sarardı ve sanki anında yaşlandı. Yüzünde sahici bir dehşet ifadesi vardı.

Agapyonov okuyup şöyle dedi: "Hmm..."

Tanımadığım şişman adam gözünü kırpıstırdı... "Adımı nerede duyduğunu hatırlamaya çalışıyor" diye düşündüm.

Kaffir arkadaşlarının neye baktıklarını İngilizce sormaya başladı...

Agopyonov, "Afiş, afiş" dedi ve havada bir dikdörtgen çizmeye başladı. Hiçbir şey anlamayan *kaffir* başını salladı. İnsanlar, bu topluluğun başlarını bir gizleyip bir açığa çıkararak gelip geçmeye devam ediyordu; sözleri sokağın gürültüsüne karışmadan önce ta kulaklarıma kadar ulaşıyordu.

Likospastov Agapyonov'a dönüp dedi ki:

"Görüyor musunuz Egor Niliç? Dünyada neler oluyor?" Darmadağın bir halde etrafına bakındı. "Tamamen delirmiş bunlar!"

Rüzgâr cümlelerin sonunu uçurdu.

Agopyonov'un bas, hemen ardından Likospastov'un tenor seslerini yakaladım.

"...Yahu nereden çıktı ki bu adam? Onu keşfeden bendim... Aynı... Ah... Ah... Korkunç bir adam..."

Saklandığım oyuktan çıkıp dosdoğru afişi okuyanların üzerine yürüdüm. İlk farkıma varan Likospastov oldu, gözlerindeki değişim karşısında afalladım kaldım. Bunlar Likospastov'un gözleriydi ama içlerinde yeni bir şey vardı, bir tür yabancılaşma, aramızda açılan bir uçurum...

"Vay, kardeşim!" diye haykırdı Likospastov. "Vay, kardeşim! Bravo, hiç beklemezdim! Aiskhylos, Sofokles ve sen! Bunu nasıl becerdiğini bilmem ama sahiden de harika! Ve şimdi sen tabii ki arkadaşlarını tanımazdan gelirsin. Bizler bu dünyadaki Shakespeare'lerle nasıl arkadaş olabiliriz ki?"

"Aptal numarası yapmayı neden kesmiyorsun?" dedim çekinerek.

"İşte bak, tek laf bile edemiyorum. Kendine şöyle bir bak, Tanrı adına! Şey, sana kin gütmüyorum. Bir sarıl da öp beni, seni ihtiyar!" Likospastov'un yanağının kısa, teller düşünmüşçesine sert sakallarıyla bana temasını hissettim.

"İzin ver de tanıştırayım!" Gözünü dikmiş bana bakmakta olan şişman adamla tanıştırdım. "Krupp" dedi.

Çok uzun bir cümleyi kırık dökük bir İngilizceyle kuran *kaffir*'le de tanıştırdım. Cümlesini anlayamadığımdan *kaffir*'e hiçbir şey söylemedim.

"Herhalde Akademi Sahnesi'nde oynarlar, öyle değil mi?" diye sordu Likospastov.

"Bilmiyorum" dedim. "Ana Sahne demişlerdi."

Likospastov'un rengi yeniden sarardı ve parlak gökyüzüne kasvetli bir bakış fırlattı.

"Her neyse" dedi boğuk bir sesle. "Kismetli adamsın. Kismetli. Bir de bakmışsın, başarı seni burada yakalamış! Romanınla olmadı, kim bilir belki de oyununla olur. Yalnız çok böbürlenme. Unutma ki dostları unutmaktan daha kötü bir şey yoktur."

Krupp bana sürekli bakmaya devam etti, her nedense daha da düşünceli hale geldi, özellikle saçlarımı ve burunumu dikkatle incelediğini fark ettim.

Vedalaşmak zorundaydık. Ne yazık! Elimi sıkan Egor, kitabını okuyup okumadığımı sordu. Yüreğim ağzıma geldi, henüz okumadığımı söyledim. Bunun üzerine Egor'un rengi attı.

"Nasıl okuyabilirdi ki?" dedi Likospastov. "Çağdaş edebiyat okumaya vakti yok... Şaka yapıyorum, sadece şaka..."

"Kitabı oku sen" dedi Egor otoriter bir sesle. "Oldukça iyi bir kitap oldu."

Kostüm dairesinin girişine yöneldim. Caddeye bakan pencere açıktı. Yeşil sırma şeritli bir adam bir bez parçasıyla camı siliyordu. Yazarların başları bulutlu camın dışında sürüklenirken Likospastov'un sesini duydum:

"Çabalıyorsun... Geçinmek için çabalıyorsun... Bu çok onur kırıcı."

Afiş kafamdaki her şeyi allak bullak etmişti, hissettiğim tek şey –lafı dolandırmadan söylüyorum– aramızda kalsın ama oyunumun çok kötü olduğuydu ve bunun için bir şeyler yapılmalıydı yapılmasına ama ne?!

... Daha sonra, kostüm dairesine çıkan merdivenlerde, kararlı bir yüz ifadesine sahip, endişeyle bakan, tıknaz, sarı saçlı bir adam önüme çıktı. Sarışın adamın elinde dolgun bir çanta vardı.

"Yoldaş Maksudov?" diye sordu sarışın adam.

"Evet, benim..."

"Bütün tiyatroda sizi arıyordum" diye söze başladı yeni tanışım. "Kendimi tanıtmama izin verin –sahne müdürü Foma Strizh. Şey, her şey yolunda. Kaygılanmayın, oyununuz usta ellerde. Sözleşmeyi imzaladınız mı?"

“Evet.”

“Şimdi bizimsiniz” diye devam etti Strizh kararlılıkla. Gözleri parıldadı. “Biliyorsunuz, yapmanız gereken şey, gelecekteki bütün eserleriniz için bizimle sözleşme imzalamak! Hayat boyu! Böylece hep bizimle olursunuz. Eğer dilerseniz, bunu şimdi hemen halledebiliriz. Bir tükürük kadar çabuk!” Ve Strizh okkalı bir şekilde bir tükürük hokkasına tükürdü. “Oyunu sahneye ben koyacağım. Omurgasını iki ay içinde çatarız. Aralık’ın on beşinde kostümlü provalara başlarız. Schiller bir mani teşkil etmez. Schiller çocuk oyuncağı...”

“Affedersiniz ama” dedim çekingen, “bana Evlampia Petrovna’nın yöneteceği söylenmişti...”

Strizh’in ifadesi değişti.

“Evlampia Petrovna’nın bununla ne ilgisi var?” diye sordu bana sert bir biçimde. “Burada Evlampia’nın işi yok.” Sesi metalleşti. “Evlampia’yı ilgilendirmiyor bu. O ve İlçin *Avludaki Küçük Evde*’yi sahneye koyacaklar. İvan Vasiliyeviç’le sıkı bir anlaşmaya vardınız! Ve hele biri çıkıp bunu baltalamaya çalışsın, ta Hindistan’a kadar mektup yazarım! Taahhütlü mektup hem de, eğer iş oraya kadar varırsa” diye bağırdı Foma Ştrizh tehditkâr bir sesle. “Şimdi bana kopyayı verin” dedi, elini uzatarak.

Elyazmasının halihazırda daktiloya çekilmediğini anlattım.

“Kafaları nerede bunların?” diye haykırdı Strizh çevresine kızgınca bakarak. “Bekleme salonunda Poliksena Toropetskaya’yla karşılatınız mı?”

Bir şey anlamadan Strizh’e baktım. “Karşılaşmadınız mı? Bugün burada değil. Yarın elyazmasını alın, doğru ona gidin ve benim adımı verin! Hiç çekinmeden!”

O sırada “r”leri yiyen, iyi huylu, zarif bir adam yanı başımızda belirdi; ısrarla ama nazik bir şekilde şöyle dedi:

“Çok rica edeceğim, prova salonuna geliniz, Foma Sergeyeviç! Başlıyoruz.”

Foma koltuğunun altındaki çantayı düzeltti ve ortadan kaybolmadan önce şunları söyledi:

“Yarın bekleme salonuna! Benim adımı!”

Orada öyle ayakta kalakaldım ve uzun bir süre kıpırdamadan dikelmeye devam ettim.

10

Bekleme Salonundan Sahneler

Çarptı bana! Çarptı bana! Oyunum on üç sahneden oluşuyordu. Küçük odamda oturmuş, eski gümüş saatimi önüme almış, oyunu yüksek sesle okuyordum; elbette ince duvarın öte yanındaki komşuma yaşattığım büyük şaşkınlığa rağmen. Her bir sahneyi okuduktan sonra bir kâğıda notlar alıyordum. Okuma üç saat tuttu. Her gösteride aralar verildiği aklıma geldi, bu aralarda seyirciler büfeye bir şeyler yiyip içmeye gidiyordu. Araları da eklediğimde oyunumun tek bir gecede oynanamayacağını fark ettim. Gecelerce süren bu işkence sonunda bir sahneyi çıkardım. Bu, oyunu yirmi dakika kadar kısalttı ama vaziyet hâlâ vahimdi. Aralardan başka, duraklamalar da olduğunu hatırladım. Örneğin, ağlayan ve bir vazoya bir buket çiçek koyan bir aktris. Aslında bir şey söylemiyor ama zaman geçiyordu. Açık ki evde oyunu mırıldanmak başka, sahnede yüksek sesle oynanması başka bir şeydi.

Oyundan bir şeylerin daha atılması gerekiyordu ama bunun ne olduğu belli değildi. Her şey bana önemli görünüyordu, dahası oyundan çıkarmak için bir yeri işaretlediğim zaman bin bir çabayla inşa edilen bütün yapı yıkılmaya başlıyordu, düşen kornişleri ve devrilen balkonları hayal ediyordum, bu hayaller kehanet gibiydi.

Sonra bir karakteri oyundan çıkardım ve böylece sahnelerden birisi bir şekilde dengesini kaybetti, ardından yerle bir oldu; bu şekilde on bir sahne kaldı geride.

Ondan sonra beynimi ne kadar zorlasam, ne kadar çok sigara tütürsem de herhangi bir şeyi çıkarmayı bece-remedim. Her gün sol şakağım ağrıyordu. Başka hiçbir şeyin işe yaramayacağını anlayınca, problemi kendi kendine çözülmeye bıraktım.

Daha sonra Poliksena Toropetskaya'yı görmek üzere evden çıktım.

Hayır, Bombardov olmaksızın bu işi kıvıramayacağım... diye düşündüm.

Ve Bombardov bana son derece yardımcı oldu. İkinci kez karşıma çıkan Hindistan'ın ve "bekleme salonu"nun kuruntularımından ibaret olmadığını ve onları kafamdan uydurmadığımı söyledi. Nihayet kavırıyordum ki, Bağım-sız Tiyatro'nun iki yönetici yönetmeni vardı: malum, İvan Vasiliyeviç ve Aristarkh Platonoviç...

"Bu arada anlatın bana, neden sözleşmeyi imzaladığınız ofiste sadece bir fotoğraf –İvan Vasiliyeviç'in fotoğrafı– vardı?"

Genel olarak çok canlı olan Bombardov bu sözlerim karşısında bocaladı.

"Ne neden? Aşağıda mı? Aaa... şey... yo... Aristarkh Platonoviç... o... onun fotoğrafı yukarıda..."

Bombardov'un bana henüz alışmadığını fark ettim, onu hâlâ utandırıyordum, karmaşık cevabından anlaşılacağı gibi. Cevap vermesi için onu zorlamadım... "İnsanı büyüleyen ama aynı zamanda gizem dolu bir dünya..." diye düşündüm.

Hindistan mı? O çok basit. O sırada Aristarkh Platonoviç Hindistan'daydı ve Foma bu nedenle ona taahhütlü mektup göndermeye niyetlenmişti. Bekleme salonuna gelince, bu aktörlerin aralarında yaptıkları bir şakaydı:

Poliksena Vasiliyevna Toropetskaya'nın çalıştığı, üst müdürün ofisinin karşısındaki odaya verilen bir addı. Toropetskaya, Aristarkh Platonoviç'in sekreteriydi...

"Peki ya Avgusta Avdeevna?"

"Doğal olarak, İvan Vasiliyeviç'in sekreteri."

"Vay, vay..."

"Bu vay vay'lar iyi güzel de" dedi Bombardov, bana kaygıyla bakarak, "size çok ciddi olarak tavsiye ediyorum ki, Toropetskaya üzerinde iyi izlenim bırakmaya çalışın!"

"Ama bu nasıl olacak bilmiyorum!"

"Şey, yalnızca elinizden geleni yapın!"

Bir tüpe sarılmış elyazmasını alarak tiyatronun üst bölümüne çıktım ve bana anlatılanlara göre bekleme salonu olduğunu tahmin ettiğim yere vardım.

Bekleme salonunun önünde içinde divan bulunan bir veranda vardı; burada bir an durdum, endişeye kapılmıştım, Poliksena Toropetskaya üzerinde nasıl iyi bir izlenim bırakabileceğimi düşünerek kravatımı düzelttim. Ve sanırım ansızın bekleme salonundan gelen hıçkırık seslerini duydum. "Sadece hayal ediyorum..." diye düşündüm ve içeri girdim, o anda birden hiç de hayal etmediğim ayan beyan meydana çıktı. Sarı yazı masasının arkasındaki kırmızı bluzlu, muhteşem tenli hanımefendinin Poliksena Toropetskaya olduğunu tahmin etmiştim, hıçkırarak ağlayan oydu.

Şaşkın ve fark edilmemiş bir halde kapı aralığında durdum.

Gözyaşları Toropetskaya'nın yanaklarından aşağı akıyordu ve bir eliyle mendilini buruştururken diğer eliyle yazı masasını dövüyordu. Yeşil sırma şeritli, yüzü çiçek bozuğu, yapılı bir adam küçük yazı masasının önünde durmuş, gözlerini dehşet ve acı içinde belirtiyor, ellerini havaya savuruyordu.

“Poliksena Vasiliyevna!” diye haykırdı adam umutsuzluktan vahşileşmiş bir sesle. “Poliksena Vasiliyevna! Henüz imzalamadılar! Yarın imzalayacaklar!”

“Bu rezilce!” diye haykırdı Poliksena Toropetskaya. “Rezilce davrandınız, Demyan Kuzmiç! Rezilce!”

“Poliksena Vasiliyevna!”

“Aşağıdaki o insanlar, Hindistan’da olmasını fırsat bilerek Aristarkh Platonoviç’e karşı entrika çevirdiler ve siz de onlara yardım ettiniz!”

“Poliksena Vasiliyevna! Hanımefendi!” diye bağırıyor adam korkunç bir sesle. “Neler söylüyorsunuz siz? Nasıl olur da velinimetimi baltalayabilirim...”

“Tek kelime dahi işitmek istemiyorum” diye bağırıyor Toropetskaya. “Bütün hepsi yalan, adi bir yalan! Sizi satın almışlar!”

Bu sözleri duyunca Demyan Kuzmiç haykırdı: “Poli... Poliksena” ve birden kendisi de hıçkırıklara boğuldu, korkunç, ruhsuz, kalın bir sesle uluyarak.

Fakat Poliksena, masaya vurmak üzere kaldırdığı elini indirince küçük kalemlığın içindeki bir kalemin ucu avucunun içine battı. Bunun üzerine sessizce sızlanarak küçük masanın arkasından fırladı, kendini bir koltuğa attı ve tokalarında cam pırlantalar olan yabancı marka ayakkabılarıyla birlikte ayaklarını yukarı çekti.

Demyan Kuzmiç bağırıp kof bile, sadece tuhaf, kof bir ses tonuyla uludu: “Aman Allahım! Bir doktor yok mu?” Koşar adım odadan dışarı çıktı, ben de onu verandada takip ettim.

Bir dakika sonra gri takım elbiseli, elinde tülbent ve bir şişe tutan bir adam koşarak yanımdan geçti ve bekleme salonunda gözden kayboldu.

Bağırıldığını duydum:

“Cancağızım! Sakinleşin biraz!”

“Hayrola ne oldu?” diye fısıldadım verandadaki Demyan Kuzmiç’e.

“Lütfen siz de dinleyip fikrinizi söyleyin” diye patladı Demyan Kuzmiç, umutsuz ve yaşlarla dolu gözlerini bana çevirerek. “Adamlarımıza ekimdeki yolculuk için izin belgesi almaya, Soçi’ye komisyona gittim... Daha sonra efendim, bana dört izin belgesi verdiler, ama her nasılsa Aristarkh Platonoviç’in yeğeninin izin belgesini komisyonda imzalamayı unutmuşlar... Yarın gelin, dediler, saat on ikide... Şimdi lütfen elinizi vicdanınıza koyun da söyleyin –ben bu durumda gizli bir iş mi çevirmiş oluyorum?” Demyan Kuzmiç’in gözlerindeki ıstıraptan onun masum olduğu, herhangi bir gizli iş çevirmediği ve bir dümen içinde yer almadığı açıkça belli oluyordu.

Bekleme salonundan cılız bir “Ay!” haykırışı yükseldi, Demyan Kuzmiç verandadan tabanları yağladı ve arkasında hiç iz bırakmadan gözden kayboldu. On dakika kadar sonra doktor da gitti. Bir süre verandadaki divanda oturdum. Daha sonra giriş salonundan gelen daktilonun sesini duydum, bunun üzerine cesaretlenip içeri girdim.

Pudralanmış ve sakinleşmiş olan Poliksena Toropetskaya küçük yazı masasının arkasına oturmuş, daktilo yazıyordu. Eğildim, eğilişimi hoşla gidecek bir şekilde ama aynı zamanda asilce yapmaya çalıştım ve aynı anda hem asil hem de hoşla gidecek bir sesle konuşmaya başladım, işe bakın ki sesim yine de boğuk çıktı.

Durumumu açıkladıktan ve Foma tarafından oyunun daktilo edilmesi için gönderildiğimi belirttikten sonra, Poliksena beni koltuğa oturup beklemeye davet etti, nitekim ben de öyle yaptım.

Bekleme salonunun duvarları hem yeni hem eski teknikle basılmış fotoğraflarla ve diğer resimlerle doluydu, aralarında en çok dikkat çeken büyük portrede 1870’lerin modasına uygun kesilmiş favorileriyle frak giyinmiş bir adam vardı. Sanırım Aristarkh Platonoviç’ti, ama

Aristarkh Platonoviç'in arkasından gizlice bakan ve elinde şeffaf bir dantel mendil tutan, ince yapılı, beyaz tenli genç kızın ya da hanımefendinin kim olduğunu çıkaramadım. Bu muammanın bana bu kadar işkence etmesine dayanamayarak, uygun bir zamanı kollayıp gırtlığımı temizledim ve onun kim olduğunu sordum.

Poliksena sanki beni incelemiş gibi bakışlarını üzerimde sabitlediğinde bir tereddüt oldu, sonunda garip bir biçimde gergin bir tavırla cevap verdi:

"O bir esin perisi."

"Vay" dedim.

Daktilo yeniden takırdamaya başladı, ben de duvarlara bakmaya başladım ve her bir fotoğrafta ya da çizimde Aristarkh Platonoviç'in arkadaşlarıyla birlikte betimlendiğine ikna oldum.

Sararmış eski bir fotoğrafta Aristarkh Platonoviç bir ormanın kenarında gösteriliyordu. Aristarkh Platonoviç sonbahar elbiseleri içindeydi, yüksek galoşlar, bir palto ve silindir şapka giymişti. Yanındaki arkadaşı keçeyle kaplanmış kısa bir palto giymişti, elinde av çantası ve çift namlulu av tüfeği vardı. Arkadaşının yüzü, kelebek göz-lükleri ve gri sakalı bana tanıdık geldi.

Poliksena Toropetskaya, o sırada çok kayda değer bir beceriye sahip olduğu kanıtladı: Aynı zamanda hem daktilo etme hem de büyüleyici bir şekilde odada neler olup bittiğini görme kabiliyeti. Soru sorulmasını beklemeden şöyle söylediğinde gerçekten de ürperdim:

"Evet, evet, Aristarkh Platonoviç, Turgenyev'le birlikte avda."

Aynı şekilde "Slavyanski Pazarı"¹nın girişinde, iki atlı arabanın yanında duran kürk paltolu ikilinin Aristarkh Platonoviç ve Ostrovski olduğunu öğrendim.

1 Slavyanski Pazarı: Devrim öncesinde Moskova'nın ünlü otel ve lokantası. (ed.n.)

Yemek masasındaki, arkalarında kauçuk ağacı bulunan dörtlü de Aristarkh Platonoviç, Pisemski¹, Grigoroviç² ve Leskov³’du.³

Öbür fotoğraf hakkında soru sormaya bile gerek yoktu: Uzun köylü gömleği içinde yalınayak ayakta duran, halattan kemerine ellerini sokan, kaşları çalı gibi, sakalı bakımsız olan kel kafalı adam Lev Tolstoy’dan başkası olamazdı. Aristarkh Platonoviç düz hasır şapkası ve ipekten yazlık ceketiyile ona yüzünü dönmüştü.

Ama öbür suluboya resim beni her türlü ölçünün dışında şaşırttı. “Bu imkânsız!” diye düşündüm. Yoksul bir odada bir koltuğa oturmuş aşırı uzun, kuş gibi burnu, hastalıklı ve endişeli gözleriyle, bir deri bir kemik kalmış yanaklarına düzgün büklümler halinde düşen saçlarıyla, dar bir pantolon giymiş, ayakkabıları kare topuklu ve üzerinde açık mavi frak bulunan bir adam vardı. Dizlerinin üzerinde bir elyazması, masanın üzerindeki mumlukta bir mum.

On altı yaşlarında genç bir adam, favorisiz ama bildik kurumlu burnu, kısa ceketiyile bu kişi, hiç kuşkusuz Aristarkh Platonoviç’in ta kendisiydi, elleri masanın üzerinde, eğilmiş duruyordu. Ağzım açık Poliksena’ya baktım, o da kuru bir sesle cevap verdi.

“Evet, evet. Gogol, Aristarkh Platonoviç’e *Ölü Canlar*’ın ikinci bölümünü okuyor.”

Sanki arkamdan birisi üflüyor gibi, tepemdeki saçlar dimdik oldu ve o soru her nasılsa ağzımdan çıkıverdi:

“Ama Aristarkh Platonoviç kaç yaşında?”

Bu uygunsuz soruya uygun bir cevap aldım, daha da ötesi Poliksena’nın sesinde bir tür titreşim hissettim:

-
- 1 Aleksey Feofilaktoviç Pisemski (1821-81): Eserlerinde Rus köylü yaşamını işleyen romancı ve oyun yazarı. (ed.n.)
  - 2 Dimitri Vasiliyeviç Grigoroviç (1822-99): Köylü yaşamını işleyen roman ve hikâyelerin yazarı. (ed.n.)
  - 3 Nikolay Semyenoviç Leskov (1831-95): Gazeteci ve daha çok köylü şivesini kullandığı hikâye ve romanların yazarı. (ed.n.)

“Aristarkh Platonoviç gibi insanlar için yaş mevhumu yoktur. Herhalde Aristarkh Platonoviç’in aktiviteleri sırasında onun arkadaşlığından zevk alma fırsatını bulan bu kadar çok insan olduğu için çok şaşırdınız?”

“Yo hayır!” diye haykırdım, korkuyla. “Aslında tam aksine! Ben...” Ama bundan sonra anlamlı hiçbir şey söyleyemedim, çünkü şöyle düşünüyordum: “Ama aksi nedir? Neler saçmalıyorum ben?”

Poliksena suskunlaştı, şöyle düşündüm: “Yok, onun üzerinde iyi bir izlenim bırakmayı başaramadım. Heyhat! Bu kadarı çok açık!”

Bu anda kapı açıldı ve giriş salonuna canlı bir yürüyüşle bir hanımefendi girdi. Onun portre galerisinde gördüğüm Ludmila Silvestrovna Pryakhina olduğunu anlamam için şöyle bir bakmam yetti. Hanımefendinin giydiği her şey portredekinin aynısıydı; aynı pliler, elinde aynı mendil, mendili gene aynı şekilde, küçük parmağı dışarı çıkıntı yapmış halde tutuyordu.

Onun üzerinde de iyi bir izlenim bırakmaya çalışmanın kötü bir şey olmayacağını düşündüm ve nazıkçe önünde eğildim, ama bu fark edilmedi bile.

İçeriye koştuktan sonra hanımefendi yanardöner bir kahkahaya tutularak haykırdı:

“Hayır, hayır! Kesinlikle görmeniz gerek! Kesinlikle görmeniz gerek!”

“Şey, o da ne?” diye sordu Toropetskaya.

“Gün ışığı, gün ışığı!” diye haykırdı Ludmila Silvestrovna, mendiliyle oynayarak ve hatta olduğu yerde dans ederek. “Pastırma yazı! Pastırma yazı!”

Poliksena gizemli gözlerle Ludmila Silvestrovna’ya bir bakış atarak şöyle dedi:

“Burada doldurman gereken bir form var.”

Ludmila Silvestrovna’nın neşesi anında kesildi ve yüzü öylesine değişti ki portredeki haliyle onu asla tanıyamazdım.

“Ne formuymuş bu? Ah, Tanrım!” Artık sesini de tanıyamıyordum. “Daha bir dakika önce gün ışığının tadını çıkarıyordum, içime dönmüştüm, bir şey geliştirmiş ve tahılları ekmiştim, teller henüz tıngırdamaya başlamıştı. Sanki kutsal tapınağa gidiyordum... ve şimdi bu... Pekâlâ, ver onu bana, buraya ver!”

“Bağırmaya gerek yok, Ludmila Silvestrovna” diye düşüncesini belirtti kısık sesle Toropetskaya.

“Bağırmiyorum! Bağırmiyorum! Ve hiçbir şey göremiyorum. İğrenç basılmış.” Pryakhina gözlerini gri form kâğıdında gezdirdi ve ansızın onu kendinden uzağa itti: “Ah, sen kendin yaz, sen yaz, bu işlerden hiçbir şey anlamam ben!”

Toropetskaya omuz silkip eline bir kalem aldı.

“Tamam, yaz o zaman, Pryakhina” diye bağırdı sinirli bir sesle Ludmila Silvestrovna, “peki yaz, Ludmila Silvestrovna! Bunu herkes biliyor, kimseden bir şey saklamıyorum.”

Toropetskaya söylenen üç kelimeyi forma yazıp sordu:

“Ne zaman doğdun?”

Soru Pryakhina üzerinde şaşırtıcı bir etki bıraktı – yanaklarında kırmızı lekeler belirdi ve birden fısıltıyla konuşmaya başladı:

“Aman Tanrım! Bu da nedir? Kim, ne diye bunu bilmek ister anlamıyorum: Ah, pekâlâ, pekâlâ. Mayısta doğdum, mayısta! Başka neye ihtiyacın var? Neye?”

“Yıla ihtiyacım var” dedi sessizce Toropetskaya.

Pryakhina’nın gözleri burnuna doğru çekildi ve omuzları titremeye başladı.

“Ah, nasıl da dilerdim” diye fısıldadı, “İvan Vasiliyeviç’in provadan önce bir oyuncuya nasıl da işkence ettiklerini bilmesini!”

“Yok, Ludmila Silvestrovna, böyle olmayacak” diye karşılık verdi Toropetskaya. “Formu eve götürüp sen dilediğin gibi doldur.”

Pryakhina kâğıt parçasını kavrayıp iğrentiyle el çantasının içine tıktırmaya başladı, bir yandan da ağzı seğiriyordu.

Bu anda telefon gürültüyle çaldı ve Toropetskaya ahizeye sert bir sesle bağırdı.

"Evet! Hayır, yoldaş! Ne bileti? Ben bilet filan almadım! Ne? Yurttaş? Zamanımı boşa harcıyorsun! Bende yok... Ne? Ha?" Toropetskaya'nın yüzü kızardı. "Ah! Affedersiniz! Sesinizi alamadım! Evet, tabii ki! Elbette! Burada kapıya bırakılacaklar. Ve onlara bir program bırakmaları talimatını vereceğim! Ama Dimitri ladimiroviç'in kendisi burada olmayacak mı? Bundan büyük üzüntü duyarız! Çok büyük hem de! Her şey gönlünüzce olsun, olsun!"

Şaşkına dönmüş olan Toropetskaya telefonu yerine koyup şöyle dedi:

"Kaba davranılmaması gereken birine kaba davrandığım için hepinize teşekkür ederim."

"Ah, bana anlatma, bana hiç anlatma!" diye haykırdı Pryakhina sinirli. "Ekinler mahvoldu, gün mahvoldu!"

"Ah, evet" dedi Toropetskaya, "oyuncuların müdürü senden onu görmeni istedi."

Pryakhina'nın yüzü pembeleşti, kaşlarını mağrurca kaldırdı.

"Benden ne istiyor olabilir? Bu çok ilginç!"

"Kostümcü Korolkova seni şikâyet etmiş."

"Hangi Korolkova'yı kastediyorsun?" diye haykırdı Pryakhina. "O da kim? Ah, evet, hatırlıyorum! Nasıl unutabilirim ki?" Daha sonra Ludmila Silvestrovna omuriliğinden aşağı soğuk bir ürpertinin yayılmasına neden olacak bir şekilde güldü, "oo" sesiyle ve dudaklarını birbirinden ayırmadan. "Bu Korolkova'yı nasıl unutabilirim, elbisemin kenarını mahveden Korolkova'yı? Kim bilir benim hakkımda ne hikâyeler anlatıyordur?"

“O kadar öfkelenmişsin ki, onu kuaförlerin önünde kostüm değiştirme odasında çimdiklemişsin, bundan şikâyet ediyor” dedi Toropetskaya tatlı bir sesle, bir anlığına kristal parlaklığında gözlerinde bir pırıltı belirerek.

Toropetskaya’nın sözlerinin yarattığı etki beni şaşırttı. Pryakhina ansızın ağzını genişçe açıp sanki bir dışkıdeymiş gibi büktü ve gözlerinden aşağı iki gözyaşı seli aktı. Sandalyemde kıvrıldım ve her nedense ayaklarımı yukarı kaldırdım. Toropetskaya zilin düşmesine bastıktan sonra Demyan Kuzmiç’in başının kapıdan görünmesiyle anında gözden kaybolması bir oldu.

Ama Pryakhina yumruğunu alnına bastırarak keskin, yüksek sesle ağladı:

“İlla ki öl diyorlar! Ah, yarabbim! Ah, yarabbim! Yarabbim! En azından sen Kutsal Ana, tiyatroda bana yaptıklarına bir bak! Pelikan bir alçak! Gerasim Nikolayeviç bir hain! Sivtsev Vrazhek Geçidi’nde benim için ne saçmalıklar konuştuklarını gözümün önüne getirebiliyorum! Ama kendimi İvan Vasiliyeviç’in ayaklarının önüne atacağım! Beni duyması için ona yalvaracağım!” Sesi boğulup çatladı.

Bu anda kapı açılıp içeri aynı doktor koşturdu. Ellerinde bir şişe ile bir bardak tutuyordu. Hiç kimseye bir şey sormadan, alışıldık bir hareketle şişedeki sıvıyı bardağa boca etti ama Pryakhina boğuk sesle haykırdı:

“Beni yalnız bırak! Beni yalnız bırak! Sizi adi insanlar!” Ve koşarak dışarı çıktı.

Doktor da “Cancağızım!” diye haykırarak peşinden koşturdu ve Demyan Kuzmiç gut hastalığından mustarip ayaklarıyla farklı yönlerde tepinerek doktorun peşi sıra uçu.

Açık kapıların arasından piyano tuşlarının sesi geliyordu ve uzakta güçlü bir ses tutkuyla şarkı söylüyordu:

“...ve sen dünyanın kraliçesi o-la-cak-sıınn...” Ses yavaşça yukarı yükselerek yayılmaya başladı, sonra kapılar çarpıldı ve ses yok oldu.

“Çok iyi, şimdi serbestim, hadi başlayalım” dedi Toropetskaya nazikçe gülümseyerek.

11

Tiyatroyla Tanışıyorum

Toropetskaya, daktilo etme sanatına mükemmel bir ustalıkla hâkimdi. Daha önce hiç böyle bir şey görmemiştim. Noktalama işaretlerini ona söylemeye ya da diyaloglarda her seferinde hangi karakterin konuştuğuna dair imalarda bulunmaya gerek yoktu. Hatta bekleme salonunda ileri geri uzun adımlarla yürüme aşamasına bile ulaştım dikte ederek, duraksayarak, tartıp biçerek ve sonra, “Hayır, bekle...” diyerek, sonra yazdırdığımı değiştirerek ve hangi karakteri kiminle konuştuğunu ona hatırlatmayı tamamen bıraktım, mırıldandım ya da yüksek sesle konuştum, ama ben ne yaparsam yapayım, Toropetskaya’nın elleri oyunun mükemmel bir sayfasını çıkarıyordu, neredeyse hiç hatasız, tek bir gramer hatası olmaksızın, doğrudan basımcının eline verilecek kadar iyi.

Genel olarak Toropetskaya işini biliyordu ve onunla çok iyi başa çıkıyordu. Telefon konuşmalarının eşliğinde oyunu daktilo ettik. Bu başlangıçta canımı sıktı, ama daha sonraları telefonlara öyle alıştım ki tadını çıkarmaya başladım. Poliksena arayanlarla kendine özgü o maharetle ilgileniyordu. Derhal bağıırıyordu:

“Evet? Sadede gel yoldaş, meşgulüm! Evet?”

Bu yaklaşım telin öbür ucundaki yoldaşı telaşlandırıyor, saçma sapan şeyler eveleyip gevelemesine yol açıyor ve onu derhal hizaya sokuyordu.

Toropetskaya'nın yaptığı işler oldukça geniş kapsamlıydı. Bu telefon konuşmalarından sonra buna ikna oldum.

"Evet" dedi Toropetskaya. "Hayır, yanlış yeri arıyorsunuz, bende bilet yok... Vuracağım seni!" (Son sözleri banaydı, daha yeni daktilo edilmiş bir cümleyi tekrarlıyordu.)

Başka bir telefon.

"Bütün biletler halihazırda satıldı" dedi Toropetskaya. "Elimde bedava bilet yok... Bu bir şeyi kanıtlamaz (bana)."

"Şimdi anlamaya başlıyorum" diye düşündüm. "Moskova'da ne kadar da çok tiyatroya bedava girmek isteyen insan varmış. Ama bu tuhaf değil mi: Hiç kimse tramvaya bedava binmeye çalışmıyor. Hiçbiri bir dükkâna girip bedava çaçabalığı konservesi istemez. Neden tiyatroya para vermemeleri gerektiğini düşünüyorlar?"

"Evet! Evet!" diye bağırdı Toropetskaya telefona.

"Kalküta, Pencap, Madras, Allahabad... Hayır, adresi başkalarına vermiyoruz! Evet?" dedi bana yazıya devam etmem anlamında.

"Onun, nişanlımın penceresi altında İspanyolca serenatlar yapmasını istemiyorum!" dedim tutkuyla, bekleme salonunda koşturarak.

"Nişanlımın penceresinde..." diye tekrar ederek yazmaya devam etti Toropetskaya. Daktilo sürekli tıngırıyordu. Telefon yeniden çalmaya başladı.

"Evet! Bağımsız Tiyatro! Hayır, elimde hiç bilet yok! Nişanlımın penceresi!.."

"Pencere!" dedim. "Yermakov gitarı yere fırlatıyor ve koşarak balkona tırmanıyor."

"Evet? Bağımsız! Elimde hiç bilet yok! *Balkon.*"

"*Anna aceleyle koşuyor... yo, sadece onun peşinden dışarı çıkıyor.*"

"Çıkıyor... Evet? Ah, evet. Yoldaş Butoviç, Filya biletleri ofisinize bırakacak. Her şey gönlünüzce olsun."

"*Anna: Kendini vuracak!*

Bahatin: Kendini vurmayacak!"

"Evet! Merhaba. Evet, onunla birlikte. Ondan sonra Andaman Adaları'na gidecekler. Korkarım adresi veremeyeceğim, Albert Albertoviç... *Kendini vurmayacak!"*

Bütün içtenliğimle söylemeliyim ki, Poliksena Toropetskaya gerçekten de işini iyi biliyordu. On parmak yazıyordu –her iki eliyle; telefon çalar çalmaz tek eliyle yazmaya başlıyor, öbür eliyle ahizeyi alıp bağıırıyordu: "Kalküta'dan hoşlanmadı! Kendini iyi hissediyor..." Demyan Kuzmiç sık sık içeri giriyor, yazı masasına doğru koşturuyor ve ona birtakım sayfalar veriyordu. Toropetskaya sağ gözüyle okuyor, mühürlüyor ve sol eliyle yazmaya devam ediyordu: "*Akordeon neşe içinde çalıyor, ama bu sadece...*"

"Hayır, bekle, bekle!" diye haykırdım. "Hayır, *neşe içinde değil, ama coşkulu bir maharet içinde...* Hayır, hayır... bekle." Vahşice duvara baktım, akordeonun nasıl çaldığını bilmiyordum. Bu arada Toropetskaya yüzünü pudraladı ve telefonda konuştu, bazı küçükhanımlara Albert Albertoviç'in Viyana'da korseler için plakalar alacağını anlattı. Başka başka insanlar bekleme salonunda göründü ve önceleri onların önünde dikte ettirmekten utandım, kendimi giyinik insanlar içinde çıplak hissettim ama bu duruma çabucak alıştım.

Mişa Panin sürekli ortaya çıkıyor ve her geçişinde beni cesaretlendirmek için omzumu sıkıyordu, sonra kapıdan geçerek, benim zaten keşfetmiş olduğum gibi, tetkikler yaptığı kendi ofisine giriyordu.

Sinekkaydı tıraşlı bir adam, Romalı profili ve kaprisle dışarı fırlamış alt dudağıyla belirliyordu –bu, üretim bölümünün başkanı İvan Aleksandroviç Poltoratski idi.

“Binlerce pardon. Şu anda ikinci perdeyi mi yazıyorsunuz? Muhteşem!” diye haykırdı ve başka bir kapıdan çıktı, gürültü yapmamaya çalıştığını göstererek ayaklarını komik bir şekilde havaya kaldırıyordu. Kapı biraz aralandığında, içeriden telefonla konuştuğu duyuluyordu.

“Benim için fark etmez... Ben önyargılı bir adam değilim... Aslına bakılırsa yarışlara donlarıyla gelmeleri oldukça orijinal bir davranış. Ama Hindistan bunu kabul etmeyecektir... Herkes için aynı dikiliyor –prens, koca ya da baron... Mükemmel donlar, hem renk hem de kesim bakımından! Ama siz ona pantolona ihtiyacımız olduğunu söyleyin. Bu benim işim değil! Bırak da yeniden yapsınlar. Sonra cehenneme yollarsın! Yalan söylüyor! Petya Dietrich öyle kostümler çizemez! Pantolon çizimleri yapıyor. Eskizleri masamın üzerinde! Petya... Çok kibar olabilir ya da olmayabilir ama kendisi pantolonla dolaşıyor! Ne de olsa gün görmüş biri!”

Günün doruk noktasında, saçlarımı çekiştirip düşen... tabancasını düşüren... bir adamı nasıl daha kusursuz anlatabilirim onu hayal etmeye çalışıyordum. Kan akıyor mu, akıyor mu? Bu sırada genç, mütevazı giyimli bir aktris bekleme salonuna gelip haykırdı:

“Merhaba, sevgilim Poliksena Vasiliyevna! Sana çiçek getirdim!”

Poliksena’yı öpüp sarımsı yıldız çiçeklerini küçük tezgâhın üzerine koydu.

“Benim hakkımda Hindistan’dan bir haber var mı?”

Poliksena, olduğunu söyledi ve yazı masasından bir zarf çıkardı. Aktris heyecanlandı.

“Veshnyakova’ya söyle” diye okudu Toropetskaya, “Ksenya rolü sorununu çözdüm...”

"Ah, iyi, çok iyi!" diye haykırdı Veshnyakova.

"Praskovya Fyodorovna ile Ganj'ın kenarında yürüyordum, o zaman aklıma geldi. Sorun şu ki Veshnyakova ortadaki kapılardan değil, ama piyanonun bulunduğu taraftan sahneye girmeli. Daha yeni kocasını kaybettiğini unutmamalı ve hiçbir durumda asla ortadaki kapıdan girmemeli. Gözleri yere eğilmiş, elinde, dul bir kadın için tipik sayılacak bir şekilde yabani papatyalar tutarak, bir dadının yardımıyla yürümeli..."

"Aman Tanrım! Nasıl da sahici! Nasıl da derin!" diye haykırdı Veshnyakova. "Çok sahici. Ortadaki kapılarda kendimi tuhaf hissetmemin nedeni demek buymuş."

"Bekle" diye devam etti Toropetskaya. "Burada başka bir şey daha var." Okudu: "Ama genel olarak, bırakalım da Veshnyakova nereden dilerse oradan girsin sahneye. Ben oraya gelince her şey açıklığa kavuşacak. Ganj'ı sevmedim, benim fikrime göre bu nehirde eksik olan bir şey var..." "Pekâlâ, bu seni ilgilendirmez" diye belirtti Poliksena.

"Poliksena Vasiliyevna" diye söze başladı Veshnyakova, "Aristarkh Platonoviç'e ona deli gibi, deli gibi müteşekkir olduğumu yaz!"

"Tamam."

"Ama ben ona kendim yazamaz mıyım?"

"Hayır" diye cevap verdi Poliksena. "Benden başka kimsenin ona yazmaması gerektiğini söylemişti. Derin düşünceler içindeyken bu onu yorar."

"Anlıyorum, anlıyorum!" diye haykırdı Veshnyakova, sonra Toropetskaya'yı öpüp dışarı çıktı.

Tombul, orta yaşlı ve enerjik bir adam daha kapı aralığındayken parlayan gözlerle haykırarak içeri girdi.

"Yeni fıkrayı duyduunuz mu? Ah, daktilo mu yazıyorsunuz?"

"Önemli değil, ara verdik" dedi Toropetskaya ve tombul adam, açıkça fıkradan gözleri yaşararak, neşeden parıl parıl, Toropetskaya'ya doğru eğildi. Aynı zamanda

insanları elleriyle çevresine toplanmaya zorladı. Mişa Panin, Poltoratski ve bir başkası daha fıkrayı dinlemek için geldiler. Başları yazı masasının üzerine eğildi. Şunları duydum:

“Ondan sonra koca, misafir odasına geri geldi...” Yazı masasının arkasında hep birlikte gülmeye başladılar. Tombul adam biraz daha fısıldadı, bunun üzerine Mişa Panin gülme krizine tutuldu –“hah, hah, hah”– Poltoratski haykırdı: “Muhteşem!” Ve tombul adam neşe içinde gülmeye başladı, bir yandan da bağırarak hızla kapıdan dışarı koştu:

“Vasya! Vasya! Dur! Bunu duydunuz mu? Size yeni öyküyü satacağım!”

Ama yeni öyküyü Vasya’ya satamadı, çünkü Toropetskaya onu geri çağırdı.

Anlaşılan Aristarkh Platonoviç de tombul adam hakkında bir şeyler yazmıştı.

“Elagin’e söyle” diye okudu Toropetskaya, *“en çok korkması gereken şey hemen sonuca gitmeye çalışması, ki bu konuda kendine hiçbir zaman engel olamıyor.”*

Elagin’in ifadesi değişti ve mektuba bir göz attı.

“Söyle ona” diye devam etti Toropetskaya. *“Generalin akşam partisi sahnesinde, albayın karısını hemen selamlamamalı, önce şaşkınlık içinde gülümseyerek masanın etrafında yürümeli. Onun bir içki imalathanesi var ve bu yüzden hiçbir şekilde hemen merhaba diyemez, ama...”*

“Anlamıyorum!” diye söz başladı Elagin. “Özür dilerim ama anlamıyorum.” Elagin odanın içinde bir daire çizdi, sanki bir şeyin çevresinde dönüyordu. “Hayır. Ben böyle hissetmiyorum. Bu bana tuhaf görünüyor! Albayın karısı, orada, onun önünde duruyor ve o yürüyüp gidiyor... Ben bunu böyle algılamıyorum!”

“Bu sahneyi Aristarkh Platonoviç’ten daha iyi anladığınızı mı söylemek istiyorsunuz?” diye sordu Toropetskaya buz gibi bir sesle.

Bu soru Elagin'i şaşırttı.

"Hayır, onu söylemiyorum..." Kızardı. "Ama siz yargı-lıyorsunuz..." Ve odanın içinde yeni bir daire çizdi.

"Bana sorarsanız, Aristarkh Platonoviç'in ayaklarının önünde eğilmelisiniz, çünkü Hindistan'dan yazmış..."

"Neden her zaman onun ayaklarını ıstırmek zorunda kalıyoruz?" diye mırıldandı birden.

"Ah, adam iyi konuştu" diye düşündüm.

"En iyisi Aristarkh Platonoviç'in bundan sonra ne dediğini dinlemen" dedi Poliksena ve okudu: "*Ama genel olarak, dilediği gibi yapmasına izin verin. Oraya geldiğimde oyun herkes için açıklığa kavuşacak.*"

Elagin'in yüzü parladı ve şu numarayı yaptı. Elini önce bir yanağının önünde salladı, sonra diğer yanağının, bunun üzerine onun gözlerimin önünde favorilerini tomurcuklandığı izlenimini edindim. Daha sonra boyu kısaldı, mağrurca burun delikleri genişledi ve sonra, düşsel favorilerinden teller koparırken dişleri arasından konuşarak, mektupta kendisi için yazılan her şeyi ezberden tekrarladı.

"Ne aktör ama!" diye düşündüm. Fark ettim ki Aristarkh Platonoviç'i taklit ediyordu.

Kan, Toropetskaya'nın yüzüne sıçradı ve ağır ağır nefes almaya başladı.

"Lütfen, eğer bir sakıncası yoksa!"

"Ama genel olarak..." dedi Elagin dişlerinin arasından, sonra omuzlarını silkip her zamanki sesiyle, "Anlamıyorum!" dedi ve dışarı çıktı. Onun bekleme salonunun verandasında yeni bir daire çizdiğini, hayretle omuzlarını silktiğini ve gözden kaybolduğunu gördüm.

"Oh, bu araçlar!" dedi Poliksena. "Kutsal hiçbir şey kalmadı. Nasıl konuştuklarını duyduunuz mu?"

"Hmm" diye karşılık verdim, ne diyeceğimi bilemerek; dahası, "araçlar" teriminin anlamını da bilmiyordum.

İlk gün sona erdiğinde oyunu bekleme salonunda daktiloya çekmenin mümkün olmayacağı açığa çıktı. Poliksena iki günlüğüne kendi sorumluluklarını bir yana bıraktı; o ve ben kadınlara ait soyunma odalarından birine gittik. Demyan Kuzmiç oflayıp puflayarak daktiloyu oraya taşıdı.

Pastırma yazı geçti ve yağışlı bir sonbahara bıraktı yerini. Pencereden içeri gri bir ışık aktı. Ben bir kuşete oturdum, Poliksena da küçük bir tabureye. Başımda sanki üst üste iki kat vardı. Üst katta düzene konulması gereken bir telaş ve kargaşa hüküm sürüyordu. Oyunun talepkâr karakterleri yüreğimi oldukça sıra dışı bir endişeyle dolduruyorlardı. Her biri doğru sözcüklere gereksinim duyuyordu, her biri diğerini bir kenara atmaya, baş yeri işgal etmeye çabalıyordu. Oyunun prova baskılarını düzeltmek aşırı yorucu bir işti. Başımın üst katı, güvenli ve sabit bir huzurun hüküm sürdüğü alt katın tadını çıkarmamı önleyen gürültü ve hareketle doluydu. Küçük soyunma odasının duvarlarından –oda bir bonbon kutusuna benziyordu– kadınlar abartılı dolgun dudaklarıyla, gözlerinin altında gölgelerle bakıyor, sahte gülümseyişlerle gülümsüyorlardı. Bu kadınlar kabarık etek ya da çemberli iç etek giiyorlardı. Aralarında, fotoğraflardan ısıldayan dişleriyle silindir şapkalarını ellerinde tutan adamlar vardı. İçlerinden biri kalın apoletler takıyordu. Şişman, ayyaş burnu dudaklarına sarkıyordu, yanakları ve boynu büklüm büklümdü. Elagin olduğunu Poliksena bana söyleyene kadar onun kim olduğunu çıkaramadım.

Fotoğraflara baktım ve kuşetten kalkarak yanmamış lambalara ve boş pudra kutusuna dokundum, bir tür boya kokusu ile Poliksena'nın *papyrosas*'ının aromalı kokusunu içime çektim. Burası sessizdi, bu sessizliği bozan tek şey daktilonun çatırtısı ve yumuşak tıngırtısıydı, bazen parke zemin de çatırdıyordu. Arada bir, açık kapının

aralığından, pörsük görünümlü yaşlıca hanımefendilerin kolalı kombinezon yığınlarını kucaklayarak ayakuçlarının üzerinde yürüdüğünü görüyordum.

Kimi zaman bu koridorun büyük sessizliği bir yerlerden gelen ruhsuz müzik patlamaları ve uzak tehditkâr bağırışlarla bozuluyordu. Artık biliyordum ki sahnede, eski koridorların, rampaların ve merdivenlerin örümcek ağının arkalarında bir yerde *Stepan Razin*¹ oyununun provalarını yapıyorlardı.

Daktilo yazmaya saat on ikide başlayacaktık ve saat ikide ara vardı. Poliksena giriş salonuna kendi işlerine bir göz atmak için gitti, ben de çay salonuna gittim.

Oraya ulaşabilmek için, koridordan geçip merdivenlere çıktım. Burada sessizliğin cazibesi bozuldu. Merdivenlerden inip çıkan aktörler ve aktrisler, beyaz bir kapının ardında çalan bir telefon, aşağıdan bir yerlerden ona karşılık veren başka bir telefon vardı. Avgusta Menazraki'nin yetiştirdiği kuryelerden biri merdivenlerin dibinde iş başındaydı. Demirden ortaçağ kapısı, onun arkasındaki gizemli merdivenler ve bana sonsuzmuşçasına yüksek, heybetli ve karanlık görünen dar geçit. Bu dar geçitte sahne katları duruyordu, duvarlara bağlı bir şekilde birkaç katman halinde yükseliyorlardı. Beyaz ahşap çerçevelerinde siyah harflerle gizemli kısaltmalar gözüme ilişti: "Geri bıraktım", "Kont'un arkası", "Yataktasın Perde III". Geniş, yüksek kapılar vardı, eskilikten kararmışlardı, kocaman kilitli başka bir gişe kapısı sağ tarafta onları diklemesine kesiyordu; sonra öğrendim ki, bu kapılardan sahneye çıkılıyormuş. Benzer kapılardan sol tarafta da vardı, onların arasından geçilip avluya çıkılıyordu; bu kapıların arasında işçilerin ellerine dar

¹ *Stepan Razin*: Büyük bir olasılıkla Stepan (Stenka) Razin'in yaşamına dayandırılmış bir oyun. Razin, çarın ve soyluların Rusya'nın güneyindeki otoritesine karşı büyük bir isyan başlatmış Kazak liderdir. (ed.n.)

geçide uymayan sahne katlarından biri verilmişti. Yalnızlık içinde düşlerime dalmak için her zaman bu dar geçitte oyalanırdım. Bunu gerçekleştirmek de kolaydı, çünkü yolu bu sahneler arasındaki dar geçide düşmüş ve bana doğru yürüyen birisiyle çok nadir karşılaştırdım; geçebil-mek için yan tarafımıza dönmek zorunda kalırdık.

Demir kapının üzerindeki yaylı silindir ben dışarı çıkarken havayı sessiz bir yılanın tıslamasıyla emiyordu. Ayaklarımdan çıkan gürültü halıyla temas ettiğinde kayboldu ve bronz aslan başından Gavriil Stepanoviç'in ofisine çıkan kapı aralığını tanıdım. O bildik askeri parka kumaşının üzerinden geçerek, gözüme ilişen ve seslerini duyduğum insanların olduğu yere, çay salonuna doğru yürüdüm.

Gözüme çarpan ilk şey tezgâhın arkasındaki büyük hazneli parlak semaver oldu, ardından kısa boylu, sarkık bıyıklı, kel kafalı yaşlıca bir adam dikkatimi çekti; gözleri öylesine hüznün doluydu ki, onun varlığına henüz alışmamış olanlar bu duygunun üstesinden ancak merhamet ve dehşet duygusuyla geliyordu. Bedbaht bir halde göğüs geçiren kederli adam tezgâhın arkasında durup kırmızı havyar yığının ve peynirli sandviçleri gözden geçirdi. Aktörler büfeye yaklaşıp azıklarını aldı, sonra tezgâhtarın gözleri yaşla doldu. Ne sandviçlere ödedikleri paradan hoşnutluk duyuyor ne de başkentin en güzel yerinde, Bağımsız Tiyatro'da durduğunun farkına varıyordu. Hiçbir şey ona haz vermiyordu; yüreği belli ki, tabaklardaki her şeyin yeneceği, yalanıp yutulacağı, geriye hiçbir şey bırakılmayacağı ve devasa semaverindeki çayın içileceği düşüncesiyle ağrıyordu.

Ağlamaklı sonbaharın ışığı iki pencereden içeri süzülüyordu, büfenin gerisinde duvardaki cam bir lalenin içinde yanmakta olan lamba asla sönmüyor, köşe bucak sonsuz bir alacakaranlıkta boğuluyordu.

Masalarda oturan tanımadığım kişilerden utanıyor, çok istememe karşın onlara yaklaşmaktan korkuyordum. Masalardan yükselmekte olan kahkaha seslerini duyabiliyordum, insanlar her yerde birbirlerine bir şeyler anlatıyorlardı.

Bir bardak çay içip bir peynirli sandviç yedikten sonra tiyatronun başka bölümlerine doğru yürüdüm. Hepsinden çok “ofis” ismini taşıyan yeri seviyordum.

Bu yer tiyatrodaki bütün yerlerden çarpıcı biçimde farklıydı, çünkü yaşamın, deyim yerindeyse dışarıdan içeri aktığı tek gürültülü yerdı.

Ofis iki bölümden oluşuyordu. İlk bölüm, girişinde, tiyatroya ilk defa gelenlerin her zaman takılıp düştükleri çok sayıda çapraşık basamağın bulunduğu dar bir odaydı. İlk küçük odada iki kurye, Katkov ile Bakvalin oturuyordu. Onların önünde duran bir masada iki telefon vardı. Ve bu telefonlar neredeyse bir an bile susmuyor, mütemadiyen çalışıyordu.

Her iki telefondan da aynı kişinin arandığını derhal fark ettim, bu adam yan odaya yerleşmişti, kapısında şöyle bir levha asılıydı:

İÇ DÜZENDEN SORUMLU BAŞKAN

Filip Filippoviç Tulumbasov

Moskova’da hiç kimse Tulumbasov’dan daha popüler değildi ve büyük bir olasılıkla da hiçbir zaman olmayacaktı. Bana öyle geliyordu ki, bütün şehir bu telefonlar aracılığıyla Tulumbasov’a umutsuzca ulaşmaya çabalıyordu ve Katkov ile Bakvalin, onları dönüşümlü olarak Filip Filippoviç’e yönlendiriyorlardı.

Birisi mi bana söylemişti, yoksa ben mi uydurdum; Julius Sezar’ın aynı anda birkaç değişik şey yapmak gibi bir alışkanlığı varmış, örneğin bir taraftan okurken diğer taraftan kendisiyle konuşanları dinlermiş.

Burada her türlü iddiaya girerim ki, eğer Julius Sezar Filip Filippoviç'in yerinde olsaydı, çok acınası bir duruma düşerdi.

Bakvalin ile Katkov'un ellerinin altında gürültüyle çalan o iki telefona ek olarak Filip Filippoviç'in kendi önünde duran iki başka telefon ve ayrıca duvara asılı eski tip bir telefon daha vardı.

Hoş, yuvarlak yüzlü ve olağanüstü canlı gözleri olan sarı saçlı, tombul bir adamdı; bu olağanüstü canlı gözlerin derinliklerinde hiç kimsenin göremeyeceği, gizlenmiş bir keder sinsi sinsi dolaşıyordu. Filippoviç, aşırı derecede rahat bir köşede, bir bariyerin arkasında oturuyordu. Dışarıda ister gündüz ister gece olsun, Filip Filippoviç için her zaman akşamdı, lambası yeşil gölgeliğinin altında her zaman açık olurdu. Filip Filippoviç'in yazı masasının üzerinde dört tane takvim vardı; bu takvimler tamamen "Pryan. 2, 4. kolt.", "13 mat. 2", "P.ts 77727" ve benzeri gizemli yazılarla kaplıydı.

Masanın üzerinde açık duran beş bloknot da aynı tür işaretlerle kaplanmıştı. Filip Filippoviç'in üzerinde, gözlerine küçük ampuller yerleştirilmiş, içi doldurulmuş kahverengi bir ayı yükseliyordu. Filip Filippoviç dış dünyadan bir bariyerle ayrılmıştı. Günün herhangi bir saatinde belleriyle bu bariyere yaslanan değişik kostümler giymiş, çok sayıda insan vardı. Şunu rahatlıkla söyleyebilirim ki neredeyse bütün ülke Filip Filippoviç'in önünden geçiyordu: Bunlar arasında her sınıftan, gruptan, tabakadan, inançtan, cinsiyetten ve yaştan temsilciler vardı. Hurdası çıkmış şapkalarıyla yoksul giyimli kadın yurttaşları, değişik renklerde yaka bezleri bulunan askerler takip ediyordu. Askerler, kunduz kürkü yakalık ve kolalı gömlek yakalıkları içindeki iyi giyimli beylere yol veriyordu. Kolalı yakalık arasında ara sıra bir an için yakalıksız keten gömlekler görüyordum. Şapkalar ele avuca gelmez bukleler

üzerine yerleştirilmişti. Omuzlarına ermin bir kürk atmış şatafatlı bir hanımefendi. Kulaklıklı bir başlık, siyah bir göz. Pudralanmış küçük burnuyla çocuk yaşta bir dişi. Kumaş kaftanı içinde, beli kuşaklı, yüksek topuklu ayak-kabılar giyinmiş bir adam. Bir başka asker, bir pezevenk. Kafası tıraşlı ve bandajlı biri. Bir hanım arkadaşıyla her nedense Fransızca konuşan titrek elli ve feri kaçmış gözle-riyle yaşlı bir kadın, hanım arkadaşı lastik erkek galoşları giyinmiş; koyun postundan da bir manto.

Bariyerlere belleriyle yaslanamayanlar arkada iti-şip kakışıyorlardı, kâh kırıksık pusulalar kaldırıyor, kâh ürkek bir sesle haykırıyorlardı: “Filip Filippoviç!” Kimi zaman sokak kıyafeti yerine, sadece bluz ve ceket giymiş olan kadınlar ya da erkekler bariyeri kuşatan kalabalı-ğın içinde kendilerine yol açmaya çalışıyorlardı. Bunlar, Bağımsız Tiyatro’nun aktrisleri ve aktörleriydi.

Birkaç istisna dışında, bariyerin önüne her kim gelirse gelsin yaltaklanan bir ifadeyle göze girmeye çalışarak gülümsüyordu. Gelen herkes Filip Filippoviç’e bir şey-ler soruyor, onun verdiği cevaplarla ister istemez yetini-yordu.

Üç telefon hiç susmadan çalışıyor ve kimi zaman üçü aynı anda küçük ofisi kulakları sağır eden bir gürültüyle dolduruyordu. Bu durum Filip Filippoviç’i şuncacık şaşırtmıyordu. Sağ eliyle sağ taraftaki telefonun ahizesini kaldırıyor, omzuna koyuyor, sağ yanağına yapıştırıyor, sonra sol taraftaki telefonu sol eline alıyor, sol kulağına bastırıyor, serbest olan sağ eliyle kendisine uzatılan pusulalardan birini alıyor, üç kişiyle birden konuşmaya başlı-yordu –sol telefona, sağ telefona ve sonra da ziyaretçiye. Sağ telefona, ziyaretçiye, soldakine, sola, sağa, sağa.

Her iki telefonu da yerine bırakıp iki eli serbest kalınca iki tane pusula aldı. Bir tanesini geri çevirdi, sarı telefonu alarak bir an dinledi ve “Yarın üçte arayın” dedi, sonra

ahizeyi yerine koydu ve ziyaretçiyle konuştu: "Yapabileceğim bir şey yok."

Zaman geçtikçe Filip Filippoviç'ten ne istediklerini anlamaya başladım. Ondan bilet istiyorlardı.

Ondan her olası yolla bilet rica ediyorlardı. İçlerinde Irkutsk'tan gelmiş olduklarını, bu gece şehirden ayrılacaklarını ve *Drahomasız Gelin*'i¹ görmeden gidemeyeceklerini söyleyenler vardı. Birisi Yaltalı bir tur rehberi olduğunu söyledi. Delegasyonlardan birinin üyesiymiş. Bir başkası ne bir Sibiryalıydı ne de herhangi bir yere gidiyordu, sadece şunu diyordu: "Petukhov, beni hatırladınız mı?" Aktrisler ve aktörler şöyle diyordu: "Filya, ah Filya, bizi bir yere yerleştir..." Kimisi de şöyle diyordu: "Fiyatı ne olursa olsun, umurumda bile değil fiyatı..."

"İvan Vasiliyeviç'i yirmi sekiz yıldır tanırım" diye aniden mırıldandı beresinde güvelerin yediği bir delik bulunan yaşlı bir kadın. "Eminim beni geri çevirmeyecektir..."

"Size ayakta bir yer vereceğim" dedi Filip Filippoviç beklenmedik bir şekilde ve şaşkına dönmüş yaşlı kadının herhangi başka bir şey söylemesini beklemeden ona bir kâğıt parçası uzattı.

"Biz sekiz kişiyiz..." diye söze başladı yapılı biri, ama sözlerinin arkasını getiremedi çünkü tam o anda Filya, "Bedava olan yerden" diyerek bir kâğıt parçası uzattı.

"Arnold Arnoldoviç'ten geldim" diye lafa girdi lüks özentisi içinde giyinmiş bir genç adam.

"Size ayakta bir yer vereceğim" diye kafamdan sufle ettim, ama yanlış tahmin etmişim.

"Size yardımcı olamam, efendim" diye karşılık verdi Filya beklenmedik bir şekilde, genç adamın yüzüne kısa bir bakış fırlatarak.

"Fakat Arnold bana..."

1 *Drahomasız Gelin*: Aleksander Ostrovski'nin yazdığı 1878 tarihli oyun. (ed.n.)

“Yardımcı olamam, efendim!”

Ve genç adam ortadan kayboldu, sanki birden buhar olup uçmuştu.

“Karım ve ben...” diye söze girdi tombul bir yurttaş.

“Yarın için mi?” diye sordu Filya çabucak.

“Sonraki gün lütfen.”

“Bilet gişesine gidin!” diye haykırdı Filya ve tombul adam elinde bir kâğıt kırpıntısıyla kalabalık içinde kendine yol açtı, bu sırada Filya telefona bağırıyordu: “Hayır! Yarın!” Aynı anda da kendisine uzatılan bir kâğıt parçasını sol gözüyle okuyordu.

Zaman ilerledikçe onun hiçbir zaman insanların görünüşleri ya da şu pis kâğıt parçaları tarafından yönlendirilmediğini fark ettim. Dördüncü sıradan iki bedava yer alan oldukça mütevazı, hatta yoksulca giyinmiş insanlar varken, elleri boş uzaklaşan şık giyimli insanlar da vardı. İnsanlar Astraghan, Eupatoria, Vologda, Leningrad’dan muazzam, güzel kefalet belgeleri getiriyordu ama bunların ya hiç etkisi olmuyor ya da etkileri sadece beş gün sonrasının sabahı için geçerli oluyordu; kimi zaman hiç konuşmayan sessiz, gösterişsiz insanlar geliyor, basitçe ellerini bariyerin üstünden uzatıyor ve kendilerine derhal bir yer veriliyordu.

Bütün bunlardan, burada gördüğüm adamın, insanlara dair çok şey bilen ve onları iyi tanıyan birisi olduğunu fark ettim. Bunun farkına varınca, kalbimin bulunduğu bölgede bir heyecan ve ürperti duygusu hissettim. Evet, önümdeki bu insan, kalplerin büyük okuyucusuydu. İnsanları en mahrem derinliklerine kadar biliyordu. Onların gizli arzularını tahmin edebiliyordu, ihtiraslarını, eksikliklerini görebiliyordu, içlerindeki saklı her şeyi biliyordu ama iyi olanları da görüyordu. Ve en önemlisi, onların neyi hak edip etmediklerini de biliyordu. Tiyatroya kimin ve ne zaman gelmesi gerektiğini, kimin ne zaman dördüncü sırada oturmaya hakkı olduğunu ve

kimin üst balkonlardaki çıkıntıların üzerine çömelerek sıkıntı içinde kendilerine belki bir yer açılır diye delice bir ümitle mucize bekleyeceğini biliyordu.

Filip Filippoviç'in eğitiminin gerçekten de fevkalade olduğunu fark ettim.

Bu işi yaptığı on beş yıl boyunca binlerce insanın önünden geçtiği düşünüldüğünde, nasıl olurdu da insanları bilmezdi? Onlar arasında mühendisler, cerrahlar, aktörler, kadın örgütü yöneticileri, zimmetine para geçirenler, ev kadınları, daktilograflar, öğretmenler, mezzosopranolar, müteahhitler, gitaristler, yankesiciler, dişçiler, itfaiyeciler, belli bir mesleği olmayan genç kadınlar, fotoğrafçılar, ekonomi plancıları, pilotlar, Puşkin uzmanları, kolektif çiftlik başkanları, yeraltı patronları, jokeyler, elektrikçiler, mağaza satış asistanları, lirik şairler, suçlular, profesörler, eski mülk sahipleri, kadın pansiyonerler, köy öğretmenleri, şarap üreticileri, çellistler, sirk sihirbazları, şen dullar, kafe müdürleri, poker oyuncularını, homeopatlar, piyano eşlikçileri, grafomanyaklar, konservatuvar bilet gişelerinden kadınlar, kimyacılar, orkestra yönetmenleri, atletler, satranç oyuncularını, laboratuvar asistanları, küçük hilekârlar, muhasebeciler, şizofrenler, şarap gurmeleri, manikürcüler, defter tutanlar, kiliselerin eski hizmetlileri, spekülâtörler ve fotoğraf teknisyenleri vardı.

Filip Filippoviç'in ne diye küçük kâğıt parçalarına ihtiyacı olsundu ki?

Tek bir bakış ve önünde beliren insanın söylediği ilk sözler o insanın neye hakkı olup olmadığını anlaması konusunda onun için yeterliydi. Filip Filippoviç cevaplarını veriyor ve bu cevaplarında her zaman şaşmaz bir şekilde haklı çıkarıyordu.

"Dün" diyordu bir hanımefendi belirli bir heyecanla, "*Don Carlos*¹ için iki bilet aldım, el çantama koydum ve eve gittiğimde..."

1 Friedrich Schiller *Don Carlos* oyununu 1787'de tamamlamıştır. (ed.n.)

Filip Filippoviç derhal zilin düğmesine basıyordu ve kadına bakmadan şöyle diyordu:

“Bakvalin! İki kayıp bilet... Hangi sıradan?”

“On bir...”

“Sıra on bir. Onları içeri al, yerlerini kontrol et... kontrol et!”

“Peki, efendim” diye havladı Bakvalin, hanımefendi çoktan gitmişti, bu sırada bariyeri yıkmak üzere olan birisi yarın şehirden uzağa gideceğini söylüyordu.

“Bunu yapamazsınız!” diye ilan ediyordu bir kadın sinirle, gözleri parıldıyordu. “O on yedi yaşını aşalı çok oldu! Bakmayın kısa pantolon giydiğine...”

“Madam, kimin nasıl pantolon giydiği umurumuzda değil” diye karşılık verdi Filip Filippoviç çelik gibi bir sesle. “Kanuna göre on beş yaşın altındaki çocuklar içeri giremez. Bir dakika şöyle oturun lütfen” dedi aynı anda sinekkaydı tıraş olmuş bir aktöre samimi bir ses tonuyla.

“Yalvarırım” diye bağırdı yaygaracı hanımefendi, “ama tam burada, benim yanımda uzun parlak pantolonlar giymiş üç tane küçük çocuğa izin verdiler. Sizi şikâyet edeceğim!”

“O küçük çocuklar, madam” diye cevap verdi Filya, “Kostroma’dan gelmiş cücelerdi.”

Tam bir sessizlik hüküm sürdü. Hanımefendinin gözlerindeki ışık söndü ve sonra Filya, hanımefendiyi titreten bir gülümseyişle dişlerini gösterdi. Bariyerde birbirlerini yoğuran insanlar gazezle kıkırdadılar.

Soluk yüzlü, donuk ve eziyet çeken gözleriyle bir aktör ansızın bariyerin üstüne düştü ve şöyle fısıldadı:

“Korkunç bir migren...”

Pek şaşırmışa benzemeyen Filya, arkasını dönmeden elini geriye uzattı, duvara yaslı küçük bir dolabı açtı, elleriyle aranarak küçük bir kutu buldu, onun içinden bir kâğıt paket çıkardı ve acı çekmekte olan adama uzattı:

“Bunu suya karıştırıp iç... Evet, yurttaş, sizin için ne yapabilirim?”

Hanımefendi yurttaşın gözü yaşla doldu, şapkası bir kulağının üzerine kaydı. Hanımefendinin acısı çok büyüktü. Kirli bir mendile sümkürdü. Görünüşe bakılırsa dün *Don Carlos* gösterisinden sonra eve döndüğünde, el çantasını kaybettiğinin farkına varmıştı. İçinde yüz yetmiş beş ruble, bir pudra kutusu ve bir mendil bulunuyordu.

“Bu çok kötü, yurttaş” dedi Filya azarlarcasına. “Paranızı bankada saklamalısınız, el çantanızda değil.”

Hanımefendi gözlerini belerterek şaşkınlıkla baktı Filya’ya. Hiç kimsenin kendi talihsizliğine bu kadar katı bir tavırla yaklaşacağını ummamıştı.

Ama Filya hemen masanın çekmecesini takırtıyla açtı, bir dakika sonra hurdası çıkmış el çantası eskilikten sararmış metal sapıyla hanımefendinin ellerinin arasındaydı. Kadın şükran sözleri eveleyip geveledi.

“Ölen adamı getirdiler, Filip Filippoviç” diye bildirdi Bakvalin.

O an lamba söndü ve çekmeceler takırtıyla kapatıldı. Aceleyle paltosunu sırtına alan Filya, kalabalığın arasından kendine yol açıp dışarı çıktı. Ben de büyülenmiş gibi onu takip ettim. Kafamı merdiven dönüşünde duvara çarptıktan sonra avluya çıktım. Ofisin kapısında kırmızı kurdelelerle süslenmiş bir kamyon duruyordu, üzerindeki bir itfaiyeci kısık gözlerle sonbahar göğüne bakıyordu. Miğferi ayaklarının ucunda ışıldıyordu ve kafasında köknar ağacı dalları vardı. Filya başındaki başlığı çıkarmış, ciddi bir surat ifadesiyle kamyonun yanında, Kuskov, Baklavin ve Kliukvin’e bir tür sessiz talimatlar veriyordu.

Kamyon korna çaldı ve caddeye doğru ilerledi. Tiyatronun girişinden trombonların haşın sesleri yükseldi aniden. Halk ruhsuz bir şaşkınlıkla durdu, kamyon da

durdu. Tiyatronun girişinde, dudaklarının altında açık kahverengi keçi sakalı bulunan, palto giymiş ve orkestra şefi değneği sallayan paltolu bir adamı seçebildim. Onun buyruklarına boyun eğen birkaç parıltılı bakır çalgı caddeyi kulakları sağır eden yüksek sesle doldurdu. Derken sesler başladığı gibi aniden kesildi, ağızları altın çana benzeyen müzik aletleri ve küçük kahverengi sakallı adam girişte gözden kayboldu.

Kuskov kamyonun içine atladı, üç itfaiyeci tabutun köşelerine yerleşti, Filip Filippoviç'in veda hareketine uygun olarak kamyon krematoryuma doğru yola çıktı ve Filya ofise geri döndü.

Engin şehir bir kalp gibi atıyor, her tarafında dalgalar var –gelgit geliyor ya da gidiyor. Kimi zaman, belli bir neden olmaksızın Filya'nın ziyaretçilerinin gelgiti hızını kaybediyor ve Filya kendisine sandalyesine yaslanma özgürlüğü tanıyor, bu arada birisiyle bir espriyi paylaşıyor ve boyun eğmez oluyor.

“Beni sizi görmem için gönderdiler” dedi başka bir tiyatrodan bir aktör.

“Daha iyisini bulamadılar mı –seni fitneci?” diye karşılık verdi Filya, sadece yanaklarıyla gülümseyerek (Filya'nın gözleri asla gülmezdi).

Filya'nın kapısından içeriye omuzlarında gümüş rengi bir tilki kürkü bulunan muhteşem dikilmiş bir mantıyla çok tatlı bir hanımefendi girdi. Filya cana yakın bir şekilde gülümseyip bağırdı:

“*Bonjour*, hanımefendi!”

Hanımefendi karşılık olarak neşe içinde güldü. Denizci şapkası takmış yedi yaşlarında bir oğlan çocuğu, gevşek bir şekilde paytak paytak yürüyerek hanımefendinin peşinden odaya girdi. Oldukça kendini beğenmiş yüz hatlarına soya çikolatası bulanmıştı ve gözlerinin altında üç tırnak izi vardı. Oğlan çocuğunu hıçkırık tutmuş,

peş peşe hıçkırıyordu. Onun peşinden tombul ve tedirgin bir hanımefendi geldi.

“Dur, Alyoşa!” diye haykırdı kadın Alman aksanıyla.

“Amalia İvanovna!” dedi oğlan çocuğu sessiz bir gözdağı vererek, gizlice yumruğunu Amalia İvanovna’ya gösteriyordu.

“Dur, Alyoşa!” dedi Amalia İvanovna sessizce.

“Ah, hepinize selamlar!” diye haykırdı Filya, elini oğlan çocuğuna uzatarak.

Oğlan çocuğu hıçkırdı, eğildi ve ayaklarını sürüyerek yürüdü.

“Dur, Alyoşa” dedi fısıldayarak Amalia İvanovna.

“Gözünün altındaki şey de nedir?” diye sordu Filya.

“Ben” diye fısıldadı oğlan çocuğu hıçkırarak. Başını sarkıttı. “George’la kavga ettim...”

“Dur, Alyoşa” diye fısıldadı dudaklarıyla Amalia İvanovna, neredeyse otomatik bir şekilde.

“C’est dommage!”¹ diye havladı Filya ve çekmecedен çikolatalı bir şekerleme çıkardı.

Çikolatayla sersemleyen oğlan çocuğu, gözleri bir an için alev alev yanarak şekerlemeyi aldı.

“Alyoşa, bugün on dört tane yedin” diye fısıldadı Amalia İvanovna çekingen.

“Yalan söyleme Amalia İvanovna” diye baykuş gibi öttü oğlan çocuğu, kısık sesle konuştuğunu sanıyordu.

“Dur, Alyoşa!”

“Filya, beni tamamen unuttunuz, sizi korkunç adam!” diye haykırdı hanımefendi sessizce.

“Non, madame, impossible!” diye havladı Filya. “Mais les affaires tonjours!”²

Hanımefendinin yüzünde çağıldayan bir gülüş belirdi ve mendiliyle Filya’nın eline vurdu.

1 Fr. Çok yazık. (ç.n.)

2 Fr. Hayır, madam, imkânsız... Ama sürekli yapacak işler vardı. (ç.n.)

“Biliyor musunuz ne oldu?” dedi hanımefendi soluklanarak. “Darya’m bugün turtta pişirdi, akşam yemeğine bize gelin. Olur mu?”

“*Avec plaisir!*”¹ diye haykırdı Filya ve hanımefendinin şerefine ayının gözlerini yaktı.

“Beni nasıl da korkuttunuz, sizi gidi Filya!” diye haykırdı hanımefendi.

“Alyoşa! Şu kocaman ayıya baksana” dedi Amalia İvanovna yapmacık bir kendinden geçmişlikle. “Canlı gibi!”

“Bırakın da gideyim” diye bağırdı oğlan çocuğu ve hızla bariyere doğru koştu.

“Dur, Alyoşa...”

“Argunin’i de yanınızda getirin” diye haykırdı hanımefendi, sanki yeni hatırlamış gibi.

“*Il joue.*”²

“Gösteriden sonra gelebilir” dedi hanımefendi Amalia İvanovna’ya sırtını dönerek.

“*Je transporte lui.*”³

“Evet, sevdiceğim, bu güzel. Evet, sizden bir iyilik yapmanızı isteyeceğim. Yaşlı bir hanımefendiyi *Don Carlos*’ta bir yere yerleştirebilir misiniz? Ha? Üst balkonda en azından? Ha, benim kıymetlim?”

“Kadın terzisi mi?” diye sordu Filya, gözlerini imalı bir bakışla hanımefendiye dikerek.

“Ne kadar da fenasınız!” diye haykırdı hanımefendi. “İlla kadın terzisi olması mı gerekiyor? Bir profesörün dul eşi ve şimdi...”

“İç çamaşırları dikeyor” dedi Filya sanki uykusunda sayıklıyormuş gibi, defterine yazdı: “Seamstr. Mi. Yan. Üst balk. 13’üncü.”

1 Fr. Zevkle. (ç.n.)

2 Fr. O oyunda oynuyor. (ç.n.)

3 Fr. Getireceğim. (ç.n.)

"Ne kadar da zekisiniz!" diye haykırdı hanımefendi, eskisinden daha tatlı görünüyordu.

"Filip Filippoviç, yönetmenin odasında telefonda isteniyorsunuz" diye hırladı Baklavin.

"Geliyorum!"

"Bu arada ben de kocama telefon açacağım" dedi hanımefendi.

Filya odadan çıktı ve hanımefendi telefonu alıp bir numara çevirdi.

"Müdürün odası mı? E, her şey nasıl gidiyor orada? Filya'yı turta yemesi için davet ettim. E, boş ver. Bir saat uyursun. Evet, Argunin de gelmek istedi... Ama bu kabalık olur. Hoşça kal o zaman, sevgilim. Neden sesin böyle kederli çıkıyor senin? Öpücükler, öpücükler."

Kendimi divanın muşamba arkılığına iyice yaslayarak ve gözlerimi kapayarak hayal ettim. "Ah, ne dünya... Zevk dünyası, sükûnet dünyası..." Bu bilinmeyen hanımefendinin apartman dairesini gözlerimde canlandırıdım. Nedense bana oldukça büyük bir daire gibi geldi, kocaman bekleme salonunda altın bir çerçeve içinde bir resim asılıydı, odalarda her yerde parke döşemeler parıldıyordu. Orta odada büyük bir piyano vardı, uçsuz bucaksız halı...

Hayallerim ansızın sessiz bir inilti ve bağırsaklardan gelen bir gurultuyla kesintiye uğradı. Oğlan çocuğu divanın üzerinde oturuyordu, yüzü bir ölününki kadar solgun, gözleri yukarıya, alnına dönmüş, bacakları döşemeye doğru gerilmişti. Hanımefendi ile Amalia İvanovna koşarak ona doğru geldiler. Hanımefendinin de rengi atmıştı.

"Alyoşa" diye haykırdı hanımefendi, "neyin var?"

"Dur, Alyoşa, neyin var?" diye haykırdı Amalia İvanovna da.

"Başım ağrıyor" diye cevap verdi oğlan çocuğu titreyen, zayıf bariton bir sesle ve şapkası bir gözünün üzerine

kaydı. Birden yanaklarını şişirdi ve giderek daha da solgunlaştı.

“Ah, Tanrım!” diye haykırdı hanımefendi.

Birkaç dakika sonra üstü açık bir taksi uçarak avluya girdi, içindeki Baklavin de uçuyordu.

Oğlan çocuğunun ağzını bir mendille silerek onu elinden tutup ofisten dışarı çıkardılar.

Ah, ofisin harika dünyası! Filya! Elveda! Çok geçmeden gitmiş olacağım. Beni de hatırla!

12

Sivtsev Vrazhek Geçidi

Ne Toropetskaya ile birlikte oyunu daktilo etmeyi bitirmiş olduğumuzun farkına varacak ne de kader beni yönlendirmeden önce arkadan ne geleceğini düşünecek vaktim olmuştu.

Kliukvin bana bir mektup getirdi.

Çok saygıdeğer Leontii Sergeyeviç!...

(Neden bu lanet olasıcalar benim Leontii Sergeyeviç olmamı istiyorlardı? Hiç kuşkusuz onu telaffuz etmek Sergey Leontiyeviç'i telaffuz etmekten daha kolaydı... Ama neyse, bu önemli değil!)

... Oyununuzu İvan Vasiliyeviç'e okumanızın zamanı geldi. Bunun için pazartesi günü ayın 13'ünde, öğleyin 12'de Sivtsev Vrazhek Geçidi'ne gelmeniz gerekiyor.

Derinden sadık hizmetkârınız

Foma Strizh

Aşırı derecede heyecanlandım, çünkü bu mektubun fazlasıyla büyük öneme sahip olduğunu fark etmiştim.

Kolalı yakalık, mavi bir kravat ve gri bir takım elbise giyinmeye karar verdim. Sonuncusu için karar vermek hiç de zor olmadı çünkü gri takım elbisem tek temiz takım elbisemdi.

Nazikçe ama vakarla ve Tanrı korusun, dalkavukluğun hiçbir izi olmadan davranacaktım.

Aydın on üçü, çok iyi hatırlıyorum, ertesi gündü ve sabahleyin tiyatrodan Bombardov ile karşılaştım.

Direktifleri bana aşırı derecede tuhaf göründü.

“Büyük gri binayı geçer geçmez” dedi Bombardov, “sola dönün, küçük çıkmaz sokağa. Ondan sonra yolu kolayca bulacaksınız. Çok süslü yapılmış demir kapılar, sütunlu bir ev. Binaya caddeden giriş yok, bu yüzden avluda, binanın köşesinden dönün. Orada koyun postu palto giyinmiş bir adam göreceksiniz; size ‘Ne istiyorsunuz?’ diye soracak ve siz de ona tek bir söz söyleyeceksiniz: ‘Randevu’”.

“Şifre bu mu?” diye sordum. “Ya adam orada değilse?”

“Orada olacak” dedi Bombardov soğukça ve devam etti: “Köşedeki koyun postu paltolu adamın tam karşısında, krikonun üstünde tekerleksiz bir otomobil, onun yanında bir kova ve otomobili yıkayan bir adam göreceksiniz.”

“Bugün oraya gittiniz mi?” diye sordum heyecanla.

“Bir ay önce oradaydım.”

“O zaman otomobil yıkayan bir adam olacağını nereden biliyorsunuz?”

“Çünkü tekerleklerini çıkardıktan sonra her gün yıkar.”

“Ama İvan Vasiliyeviç arabayı ne zaman sürer?”

“Hiçbir zaman sürmez.”

“Neden?”

“Nereye sürmek isteyecek ki?”

“Şey, diyelim tiyatroya?”

“İvan Vasiliyeviç tiyatroya yılda iki kez kostüm provaları için gelir, o zaman da arabacı Drykin’i kiralarlar onun için.”

“Şey, sersemledim. Eğer otomobili varsa neden arabacı kiralıyorlar?”

"Eğer şoför kalp krizi geçirir de direksiyon başında ölürse ve otomobil bir pencereden içeri girerse o zaman halimiz nice olur?"

"Özür dilerim, ama ya eğer at fırlayıp kaçarsa?"

"Drykin'in atı kaçmayacaktır. Sadece yürüyüş hızında hareket eder. Kovalı adamın tam karşısında bir kapı var. İçeri girin ve ahşap merdivenlerden yukarı tırmanın. Sonra bir başka kapı daha çıkacak karşınıza. Oradan da içeri girin. Orada Ostrovski'nin siyah bir büstünü göreceksiniz. Onun karşısında da küçük, beyaz sütunlu ve zift karası bir soba, sobanın yanında ayağında keçe botlarla çömelip sobaya odun atan bir adam göreceksiniz."

Güldüm.

"Orada olacağından ve kesinkes sobaya kömür atacağından emin misiniz?"

"Kesinlikle" diye karşılık verdi Bombardov kuru bir sesle, hiç gülmeden.

"Görmesi ilginç olacak!"

"Öyleyse gidip görün. Size korkuyla soracak: 'Nereye gidiyorsunuz?' Ve siz ona cevap..."

"Randevu?"

"Hı, hı! Sonra size şöyle diyecek: 'Paltonuzu burada çıkarın.' Sonra bekleme salonuna geçeceksiniz, daha sonra bir hemşire çıkıp şöyle söyleyecek: 'Niçin geldiniz buraya?' Siz de cevap vereceksiniz..." Başımı salladım.

"İvan Vasiliyeviç'in size ilk soracağı şey babanızın kim olduğu. Babanız kimdi?"

"İl vali muavini."

Bombardov kaşlarını çattı.

"Eee, olmaz, bunun işe yarayacağını sanmam. Hayır, hayır. Ona babanızın bir bankada çalıştığını söyleyin."

"Şimdi gerçekten de hiç hazzetmediğim bir şey bu. Neden daha ilk andan itibaren ona yalan söylemeliyim?"

"Çünkü bu onu korkutabilir ve..."

Sadece gözlerimi kırpabildim.

"... ve sizin için hiç fark etmez, ister banka olsun ister başka bir yer. Sonra size homeopati hakkında ne düşündüğünüzü soracak. Siz de ona geçen yıl mideniz için damla aldığınızı ve bunun size çok yardımcı olduğunu söyleyeceksiniz."

Bu anda bir zil birkaç kere çaldı ve Bombardov acele etmeye başladı, provaya yetişmek zorundaydı ve kalan direktiflerini kısaltarak verdi.

"Mişa Panin'i tanımıyorsunuz, Moskova'da doğdunuz" diye bilgilendirdi beni Bombardov, sözcükleri ezbere söyleyerek. "Foma'ya gelince, ondan hoşlanmadığınızı söyleyin. Oyun hakkında konuşurken hiçbir şeye karşı çıkmayın. Üçüncü perdedeki şu kendini vurma sahnesi, aman diyeyim onu okumayın..."

"Adam kendini vurmuşken bunu nasıl yapabilirim?"

Zil yeniden çaldı. Bombardov yarı karanlıkta bir koşu tutturdu ve kısık sesli bağıırışı uzaktan bana ulaştı:

"Kendini vurma sahnesini okumayın! Ve böylece soğukta donmaktan kurtulun!"

Bombardov'un bilmeceleri tarafından bütünüyle şaşkına dönmüş bir halde günün tam ortasında Sivtsev Vrazhek Geçidi'ndeki çıkmaz sokaktaydım.

Avluda koyun postu paltolu adam yoktu ama tam Bombardov'un sözünü ettiği yerde başında şalıyla bir kadın vardı. Bana, "Ne istiyorsunuz?" diye sordu. Kuşukulu gözlerle bakıyordu. "Randevu" sözcüğü onu tamamen rahatlattı ve ben köşeyi döndüm. Tam da bana söylenmiş olan o yerde kahverengi bir otomobil vardı ama arabanın tekerlekleri takılıydı ve bir adam otomobilin gövdesini bir bezle siliyordu. Arabanın yanında bir kova ve büyük şişeler duruyordu.

Bombardov'un direktiflerine uyarak hatasız olarak yoluma devam ettim ve kendimi Ostrovski'nin büstü

önünde buldum. "Yaa..." diye düşündüm, Bombardov'un direktiflerini hatırlayarak. Huş ağacı kütükleri sobanın içinde neşeyle yanıyordu ama yanında sobaya odun atan kimse yoktu. Daha gülmeye vakit bulamadan eski, koyu renk vernikli meşe kapı açıldı ve elinde ocak süngüsü olan yamalı keçe botlu, ufak tefek, yaşlı bir adam içeri girdi. Beni görünce korkuya kapıldı ve gözlerini kırptırmaya başladı.

"Ne istiyorsunuz, yurttaş?" diye sordu. "Randevu" diye cevap verdim, büyümlü kelimenin gücünden zevk alarak. Ufak tefek yaşlı adamın gözleri parladı ve ocak süngüsünü bir başka kapıyı gösterecek şekilde salladı. Yukarıda, tavanda eski moda bir lamba yanıyordu. Paltomu çıkardım, oyunu koltuğumun altına soktum ve kapıyı çaldım. Derhal öte yandan kaldırılan bir zincirin sesini duydum, sonra bir anahtar kilitte döndü ve beyaz mantolu, beyaz eşarplı bir kadın dışarı baktı. "Ne istiyorsunuz?" diye sordu. "Randevu" dedim. Kadın yana çekildi, beni içeri buyur etti ve oturmam için boş iskemle bakındı.

"Dışarısı soğuk mu?" diye sordu.

"Hayır, güzel, pastırma yazı var" diye karşılık verdim.

"Burnunuz kızarmış, üşüttünüz mü?"

Bombardov'u hatırlayarak ürperdim ve şöyle dedim:

"Hayır, üşütmedim."

"Burayı çalın ve içeri girin" dedi kadın sert bir ses tonuyla ve gözden kayboldu.

Metal şeritlerle kaplı karanlık kapıyı çalmadan önce çevreye bir göz attım.

Beyaz bir soba, kocaman dolaplar. Aynı zamanda nane ve başka şifalı bitkilerin güzel kokusu vardı. Ortalığa mutlak bir sessizlik hâkimdi ve sonra bu sessizlik boğuk bir çan sesiyle tuzla buz oldu. Saat on ikiyi vurdu, bir dolabın arkasındaki guguklu saat dehşet bir sesle guguklayıp durdu.

Kapıyı çaldım, hemen ardından elimi kocaman, ağır zile bastırdım ve kapı beni büyük, parlak bir odanın içine aldı.

Tedirgindim, etrafımda ne var ne yok, İvan Vasiliyeviç'in üzerinde oturduğu divan hariç zar zor seçebiliyordum. Portresindeki tıpatıp aynısıydı, ama sadece biraz daha genç ve dinçti. Grileşmeye yüz tutmuş siyah bıyığının uçları muhteşem bir şekilde kıvrılmıştı. Göğsünde asılı olan zincirde bir *lorgnette*¹ vardı.

İvan Vasiliyeviç'in gülümsemesindeki şirinlik beni oldukça şaşırtmıştı.

"Tanıştığımıza sevindim" dedi, hafif peltek konuşmasıyla. "Lütfen oturun."

Bir koltuğa oturdum.

"Adınız ve soyadınız?" diye sordu İvan Vasiliyeviç, bana sevecen gözlerle bakarak.

"Sergey Leontiyeviç."

"Tanıştığımıza çok sevindim! Pekâlâ, şimdi söyleyin bana, Sergey Pafnutiyeviç'le aranız nasıl?" Bana sevgi dolu gözlerle bakan İvan Vasiliyeviç parmaklarını masada tıngırdatmaya başladı, masanın üzerinde bir kurşunkalemle bir bardak su vardı, her nedense bir kâğıt parçasıyla ağzı kapatılmıştı.

"Çok minnettarım, şey, teşekkür ederim."

"Üşümüyorsunuz, değil mi?"

"Hayır."

İvan Vasiliyeviç genzini tuhaf bir sesle temizleyip sordu:

"Ya babanızın sağlığı nasıl?"

"Babam öldü."

"Korkunç" diye karşılık verdi İvan Vasiliyeviç.

"Kime danışmıştınız? Onu kim tedavi etmişti?"

"Tam olarak hatırlayamıyorum ama sanırım profesör... Profesör Yankovski."

1 Süslü sapı olan ve katlanabilen opera gözlüğü. (ç.n.)

“Ne hata” diye karşılık verdi İvan Vasiliyeviç. “Profesör Pletuşkov’a danışmalıydınız, o zaman her şey yoluna girerdi.”

Pletuşkov’a danışmamış olduğumuz için yüzüme bir pişmanlık ifadesi yerleşti.

“Ya da daha da iyisi... hmm... hmm... homeopatlar” diye devam etti İvan Vasiliyeviç. “İnsanların kendilerini bu kadar iyi hissetmelerini sağlamaları ne kadar da muazzam!” Böyle diyerek bardağa ani bir bakış fırlattı. “Homeopatiye inanıyor musunuz?”

“Bombardov çok şaşırtıcı bir adam” diye düşündüm; muğlak ve belirsiz bir şeyler gevelemeye başladım:

“Bir yandan, elbette... Ben şahsen... Birçok insan inanmamasına rağmen...”

“İnanmalılar” dedi İvan Vasiliyeviç. “On beş damla ve hiçbir şey hissetmeyeceksiniz.” Yeniden genzini temizleyip devam etti: “Peki babanız kimdi, Sergey Panfiliç?”

“Sergey Leontiyeviç” dedim nazik bir şekilde.

“Binlerce kez pardon!” diye haykırdı İvan Vasiliyeviç. “Peki, babanız kimdi?”

“Yalan söylemeyeceğim” diye düşünerek şöyle dedim: “İl vali muavini.”

Bu haber İvan Vasiliyeviç’in yüzündeki gülümsemenin sönmesine yol açtı.

“Pekâlâ, pekâlâ, pekâlâ” dedi endişeyle, bir süre suskunlaştı, masayı parmaklarıyla tıngırdatıp şöyle dedi: “Pekâlâ o zaman, efendim, başlayalım.”

Elyazmasını açtım, gırtlığımı temizledim, korkuyla donakaldım, yeniden gırtlığımı temizleyip okumaya başladım.

Başlığı, sonra uzun karakter listesini okudum ve ilk perdeyi okumaya başladım:

“Uzakta ışıklar, karın serpiştirdiği avlu, müştemilatın kapısı. Piyanoda çalınan Faust’un sesi müştemilattan duyuluyor...”

Siz hiç, birine baş başayken oyun okumak durumunda kaldınız mı? Sizi temin ederim ki çok zor bir şey bu. Arada bir gözlerimi kaldırıp İvan Vasiliyeviç'e bakıyor ve alnımdaki terleri mendilimle siliyordum.

İvan Vasiliyeviç tamamen hareketsizdi. Başka bir yere bakmadan *lorgnette*'inin arasından beni seyrediyordu. Daha ilk sahnede komik yerler olmasına karşın, onun bir kere bile gülmemesi karşısında aşırı derecede telaşlanmıştım. Oysa oyunu okunurken duyan aktörler çok gülmüşlerdi, hatta birinin gözlerinden yaşlar gelmişti.

Ama İvan Vasiliyeviç gülmemekle kalmadı, genzini temizlemeyi bile bıraktı. Ve gözlerimi kaldırıp her defasında ona baktığımda aynı şeyi gördüm: Sabit, kırpışmayan gözlerle altın *lorgnette*. Sonuçta bu komik yerlerin hiç de komik olmadığını hissetmeye başladım.

Böylece ilk sahnenin sonuna vardım ve ikinciye başladım. Bütün sessizlik içinde duyabildiğim tek şey benim monoton sesimdi, bir ölünün ardından dualar okuyan zangocun sesine benziyordu.

Tuhaf ilgisizlik karşısında ezilmeye başladım, kalın defteri kapatma arzusu duydum. İçimde İvan Vasiliyeviç'in tehditkâr bir şekilde şöyle söyleyeceği hissi vardı: "Bunun bir sonu var mı?" Sesim boğuklaştı, gırtlığımı temizlemek için ara sıra sesimi bastırdım, kimi zaman tenor bir sesle, kimi zaman basla okudum; bir iki kere sesim çatlayıp kırıldı ama hiç kimseyi güldürmedi –ne İvan Vasiliyeviç'i ne de beni.

Beyazlı kadının görünmesiyle belirli bir rahatlama duygusu oluştu. Hiç ses çıkarmadan içeri girdi; İvan Vasiliyeviç hızla saate bir göz attı. Kadın İvan Vasiliyeviç'e küçük bir bardak uzattı, İvan Vasiliyeviç ilacı içti, bunu başka bir bardaktan içtiği su takip etti, bardağın üstünü yeniden kapadı ve saate yeniden bir göz attı. Kadın, İvan

Vasiliyeviç'in önünde eski Rus tarzıyla eğilip mağrur bir şekilde dışarı çıktı.

"Tamam efendim, devam edin" dedi İvan Vasiliyeviç ve ben yeniden okumaya başladım.

Guguk kuşu uzaktan seslendi. Sonra perdelerin arkasından bir yerden bir telefon çaldı.

"Özür dilerim" dedi İvan Vasiliyeviç. "Bir kurumdan beni arıyorlar."

"Evet" dediğini duydum perdelerin arkasında bir sesin, "evet... Hmm... hmm... Hepsi o çetenin işi. Bütün bunları gizli tutmanızı emrediyorum size. Bu akşam güvenilir bir adam gelecek buraya; onunla bir plan yapacağız..."

İvan Vasiliyeviç geri döndü ve biz beşinci sahnenin sonuna geldik. Sonra, altıncı sahnenin başında, oldukça şaşırtıcı bir şey oldu. Kulağım çarpılan bir kapı sesini ayırt etti, aynı zamanda yüksek sesli ve -bana öyle geldi- sahte bir ağlama sesi yükseldi, bir kapı açıldı, benim içeri girmiş olduğum kapı değil, belli ki daha içerideki odalara açılan bir kapı, kesinlikle çılgın bir şekilde, kim bilir belki de korkudan, şişko, çizgili bir erkek kedi odanın içine uçuşt. Yıldırım gibi yanımdan geçerek muslin perdeye vardı, pençelerini perdeye daldırdı ve yukarı doğru tırmanmaya başladı. Muslin onun ağırlığını kaldıramıyordu, bu yüzden perdede derhal delikler oluştu. Perdeyi yırtmaya devam eden kedi ta yukarıya kadar tırmandı ve bulunduğu yerden çevreyi gözü dönmüş bir şekilde kolaçan etmeye başladı. İvan Vasiliyeviç *lorgnette*'ini düşürdü ve Ludmila Silvestrovna Pryakhina koşarak odaya girdi. Kedi, kadını gördüğü an daha da yükseğe tırmanmak için yeltendi, ama onun üzerinde sadece tavan vardı. Hayvan kornişe tutundu ve sanki donmuş gibi perdeden sarktı.

Pryakhina, gözleri kapalı, bir elinde buruşmuş ıslak mendil, alnına bastırıldığı diğer elinde kuru ve temiz

dantel mendil, odanın içine atıldı. Odanın ortasına kadar koşuktan sonra bir dizinin üzerine çöktü ve sanki kılıcını kendisini ele geçiren kişiye teslim eden bir esir gibi bir kolunu ileri uzattı.

“Buradan bir yere kımıldamayacağım” diye ilan etti Pryakhina, kulak tırmalayan bir sesle. “Koruma altına alınana kadar bir yere kımıldamayacağım, öğretmenim! Pelikan bir hain! Tanrı her şeyi görüyor, her şeyi!”

Bu anda muslin perdeden bir yırtılma sesi çıktı ve kedinin alt tarafında bir ayak genişliğinde delik görüldü.

“Şşşş!” diye bağırdı aniden İvan Vasiliyeviç ümitsizce ve ellerini cıvrıttı.

Kedi, ta dibine kadar yırtarak perdeden aşağı kayd ve hızla odadan dışarı koştu, bu sırada Pryakhina hüngür hüngür ağlamaya başladı ve gözyaşlarına boğulmuşken haykırdı:

“Neler de duyuyorum? Neler de duyuyorum? Nasıl olur da benim öğretmenim ve velinimetim beni kovar? Tanrım! Tanrım! Görüyor musun?”

“Arkanıza bakın, Ludmila Silvestrovna” diye bağırdı ümitsizlik içinde İvan Vasiliyeviç ve sonra kapı aralığında bir kadın belirip seslendi:

“Miloçka! Geri gel! Burada bir yabancı var!” Bunun üzerine Ludmila Silvestrovna gözlerini açtı ve gri kol-tukta benim gri takım elbisemi gördü. Gözlerini dört açarak ağzı açık kaldı ve bana öyle geldi ki kaşla göz arasında yanağındaki gözyaşları kurudu. “Ah, Tanrım...” dedi ve aceleyle koşarak dışarı kaçtı. Yaşlı kadın da derhal gözden kayboldu ve kapı kapandı.

İvan Vasiliyeviç’le ben bir şey demedik. Uzun bir sessizlikten sonra ellerini masanın üzerinde tıngırdattı.

Yeniden bir süre daha bir şey demedik.

“Sanırım bu sahne sizi hayrete düşürmüş olmalı?” diye sordu İvan Vasiliyeviç vıraklayarak.

Ben de vırakladım ve nasıl cevap vereceğim hakkında hiçbir fikrim olmadan koltuğumda kıpırdandım –sahne beni biraz olsun şaşırtmamıştı. Çok kusursuz bir şekilde anlamıştım ki bu, bekleme salonunda geçmiş olan sahnenin devamıydı. Pryakhina, kendisini İvan Vasiliyeviç'in ayaklarının dibine atma sözünü yerine getirmişti.

“Prova yapıyorduk” diye ansızın açıkladı İvan Vasiliyeviç, “ama belki de siz bunun açıkça bir skandal olduğunu düşündünüz! Öyle değil mi? Ha?”

“Hayret verici!” dedim, gözlerimi başka yöne çevirerek.

“Ara sıra bu şekilde ansızın bazı sahnelere ilişkin hafızamızı tazelemek hoşumuza gidiyor... Hmm... hmmm... Alıştırma yapmak çok önemli. Pelikan hakkında söylenenlere de inanmayınız. Pelikan çok yiğit ve insanlara yardımcı olan bir insandır!”

İvan Vasiliyeviç keyifsiz bir şekilde perdeye bir göz attı ve şöyle dedi:

“Neyse, efendim, devam edelim!”

Az önce kapının aralığında olan kadın geri döndüğü için devam edemedik.

“Halacığım, Nastasya İvanovna” diye takdim etti İvan Vasiliyeviç.

Reverans yaptım. Hoş görünümlü yaşlı kadın cana yakın bir şekilde bana baktı, oturduktan sonra sordu:

“Sağlığınız nasıl?”

“Size gönülden teşekkür ederim” diye cevap verdim eğilerek, “Çok iyiyim.”

Bir süre hiç konuşmadık, ama halası ile İvan Vasiliyeviç perdeye bakıp birbirlerine acılı bakışlar fırlattılar.

“İvan Vasiliyeviç'i ziyaret etmenizin nedeni nedir?”

“Leontii Sergeyeviç” diye cevap verdi İvan Vasiliyeviç, “bana bir oyun getirdi.”

“Kimin oyunu?” diye sordu yaşlı kadın, üzgün gözlerle bana bakarak.

“Oyunu Leontii Sergeyeviç’in bizzat kendisi yazdı!”

“Ama ne diye?” diye sordu Nastasya İvanovna endişeyle.

“Ne diye derken ne demek istiyorsun?.. Hmm... hmmm...”

“Oyun kıtlığı mı var yoksa?” diye sordu Nastasya İvanovna sevimli bir sitemle. “Halihazırda çok güzel oyunlar var. Ve onlardan çok sayıda var! Onları oynamaya başlasanız, yirmi yılda bitiremezsiniz. Neden daha fazlasını yazmak için canınızı sıkıyorsunuz ki?”

O kadar ikna ediciydi ki, söyleyecek hiçbir şey düşünemedim. Ama İvan Vasiliyeviç parmaklarını tıkırdatacak şöyle söyledi:

“Leontii Leontiyeviç çağdaş bir oyun yazdı!”

Bunun üzerine kadın heyecanlandı.

“Otoritelere karşı isyan etmeyiz” dedi kadın.

“Elbette, neden isyan edelim?” diyerek onunla aynı fikirde olduğumu belirttim.

“Ama *Aydınlanmanın Meyveleri*’ni¹ sevmiyor musunuz?” diye sordu Nastasya İvanovna çekingen bir endişeyle. “Her şeyden önce çok güzel bir oyun. Ayrıca Miloçka’nın da rolü var...” İçini çekip ayağa kalktı. “Lütfen babanıza en iyi dileklerimi iletin.”

“Sergey Sergeyeviç’in babası ölmüş” diye bilgilendirdi onu İvan Vasiliyeviç.

“Tanrı ruhunu huzura kavuştursun” dedi yaşlı kadın nazikçe. “Sanırım babanız oyun yazdığınızı bilmiyordu. Peki, neden öldü?”

“Yanlış doktora başvurmuşlar” diye bilgilendirdi onu İvan Vasiliyeviç. “Leontii Pafnutiyeviç acıklı hikâyeyi bana anlattı.”

1 *Aydınlanmanın Meyveleri*: Lev Tolstoy’un oyunu; Stanislavski’nin 1891’de sahnelediği ilk bağımsız tiyatro yapımı. Oyun 1922’de yasaklanmıştır. (ed.n.)

"Bir şekilde adınızın ne olduğunu tam anlayamıyorum" dedi Nastasya İvanovna. "Kimi zaman Leontii, kimi zaman Sergey. Bugünlerde insanlara ilk isimlerini değiştirme izni mi veriyorlar? Bir zamanlar soyadını değiştiren biri vardı. Şimdi onun kim olduğunu nasıl söyleyebilirsiniz?"

"Ben Sergey Leontiyeviç" dedim kısık sesle.

"Binlerce kez pardon!" diye haykırdı İvan Vasiliyeviç. "Bu benim hatamdı."

"Şey, ben sizi çalışmanızdan alıkoymayayım" diye cevap verdi yaşlı kadın.

"O kedi kırbaçlanmalı" dedi İvan Vasiliyeviç. "O bir kedi değil, haydut. Hepimiz haydutlar tarafından istila edildik" diye belirtti sır verircesine. "Ne yapılacağını gerçekten bilmiyoruz!"

Alacakaranlık çöktükçe, felaket de çöktü.

Okudum:

"Bahtin (Petrov'a): Allahaismarladık! Çok geçmeden beni takip edeceksin..."

Petrov: Ne yapıyorsun?

Bahtin: (Kendini şakağından vurur, yere düşer; uzaktan bir akordeonun sesi duyu..."

"Bu iyi değil!" diye haykırdı İvan Vasiliyeviç. "Bu hareket ne için? Onu hemen şimdi derhal çıkarmalısınız. Tanrı aşkına. Neden intihar?"

"Ama intihar etmek zorunda" diye cevap verdim öksürerek.

"Bu mükemmel. Onun kendini hançerleyerek intihar etmesini sağlayın!"

"Ama gördüğünüz gibi, eylem iç savaş sırasında geçiyor... O sıralarda hançerler artık kullanılmıyordu..."

"Evet, kullanılıyordu" diye karşı çıktı İvan Vasiliyeviç. "Şu, adı neydi unuttum, o bana kullanıldıklarını söylemişti... O ateş etme sahnesini çıkarın!"

Hiçbir şey söylemedim ki bu çok büyük bir hataydı ve okumaya devam ettim:

“...duyuluyordu. Elinde tüfekte bir adam köprüde belirdi. Ay...”

“Tanrım!” diye haykırdı İvan Vasiliyeviç. “Silah sesi! Daha fazla silah sesi! Ne tür bir felaket bu böyle? Sana söylüyorum, Leo... Sana ne söylüyorum, bu sahneyi çıkar, bu sahne gereksiz.”

“Bu sahnenin” dedim, mümkün olduğunca nazik konuşmaya çabalıyordum, “en önemli sahne olduğunu düşündüm... Görüyorsunuz ya, burada...”

“Kesinlikle yanılıyorsunuz” diye şakladı İvan Vasiliyeviç. “Bu sahne en önemli sahne olmamakla kalmıyor, aynı zamanda gereksiz de. Ne için bu sahne? Sizin için adı neydi...”

“Bahtin.”

“Pekâlâ o zaman... Evet, uzaklarda bir yerde kendini hançerlemiş” –İvan Vasiliyeviç çok çok uzaktaki bir şeyi gösterir gibi elini salladı– “ve başka biri eve gelip annesine, *Behteev kendisini hançerlemiş!* diyor.”

“Ama onun annesi yok ki” dedim, kapaklı bardağa sersemce bakınarak.

“Ama bir tane olmalı! Onun rolünü yazın. Çok zor değil. İlk bakışta zor görünüyor –annesi yok ve aniden bir tane oluyor– ama bu bir yanlış kanı, çok kolay. Ve evde bir kadın hüngür hüngür ağlıyor ve haberi getiren adam... Ona İvanov deyin...”

“Ama Bahtin başkahraman. Köprüde monologları var... Ben ummuştum ki...”

“Ama İvanov onun bütün monologlarını tekrarlayacak! Monologlarınız güzel, devam ettirilmeli. İvanov onları söyleyecek –diyelim ki Petya kendisini hançerlemiş ve ölmeden önce şöyle şöyle şeyler demiş... Gerçekten de çok güçlü bir sahne olacak.”

“Ama bunu nasıl yapabilirim, İvan Vasiliyeviç? Her şeyden önce, köprüde bir kalabalık sahnem var... Bir sürü insan orada birbirleriyle çarpışıyor...”

“Pekâlâ, bırak onları perde arkasında çarpışsınlar. Onları hiçbir şekilde görmemeliyiz. Sahnede çarpışmaları korkunç bir şey! Şanslısınız, Sergey Leontiyeviç” dedi İvan Vasiliyeviç, adımı ilk ve son kez doğru söyleyerek, “Henüz tanışmadığınız, Mişa Panin denen adam!..” (Buz kestim.) “–Anlatmama izin verin– şaşırtıcı biridir! Yağmurlu günlerde onu burada tutarız, bir şey yolunda gitmedi mi onu devreye sokarız... Küçük bir oyunla, dostane bir davranış, diyebilirsiniz buna, bizim ihtiyacımızı karşıladı –*Stenka Razin*. Tiyatroya geldim, yaklaştıkça uzaktan duyabiliyordum, pence-reler açıldı: gümbürtüler, ısıklık sesleri, bağırışlar, küfürler ve silahlarını ateşlediler! At neredeyse fırlayıp kaçacaktı, tiyatrodaki bir isyan çıktığını düşündüm! Çok berbattı! Sonra ortaya çıktı ki Strizh prova yapıyormuş! Avgusta Avdeevna’ya ne düşünüyordunuz diye sordum. Siz, diye sordum, kendimi vurmamı ister misiniz? Eğer Strizh tiyatroyu yakıp yıkarsa, elbette bunun için sırtımı sıvazlamayacaklar, değil mi? Öylesine asil bir kadın olan Avgusta Avdeevna cevapladı: ‘İsterseniz beni suçlayın, İvan Vasiliyeviç, ama Strizh’le bir şey yapamam!’ İşte bu Strizh tiyatromuzun salgın hastalığıdır. Eğer koşarak geldiğini görürseniz, bir mil uzağa kaçın.” (Yine buz kestim.) “Pekâlâ, elbette bütün bunlar Aristarkh Platonoviç’in kutsamalarıyla oluyor, ama siz onu tanımıyorsunuz, Tanrı’ya şükür! Ve sizde de silah sesleri var! Bu silah seslerinin neye yol açabileceğini biliyor musunuz? Pekâlâ, şimdi efendim, devam edelim.”

Ve devam ettik, hava kararmaya başladığında boğuk bir sesle şöyle dedim: “Son.”

Anında dehşet ve umutsuzluğa kapıldım; bana öyle geldi ki sanki bir ev inşa etmiştim ve çatı çöktüğünde eve henüz girmiştim.

“Çok güzel” dedi İvan Vasiliyeviç okumamın sonunda. “Şimdi bu malzeme üzerinde çalışman gerek.”

Neredeyse çılgılık atacaktım: “Ne?”

Ama atmadım.

Şimdi, İvan Vasiliyeviç, ilerledikçe ayrıntılardan zevk alarak, bu malzeme üzerinde nasıl çalışmam gerektiğini anlatmaya başladı. Oyundaki kız kardeşin anneye dönüş-türülmesi gerekiyordu. Ama kız kardeşin bir nişanlısı olduğundan 55 yaşında bir kadının (İvan Vasiliyeviç, onu hemen oracıkta Antonina olarak vaftiz etti) elbette nişanlısı olamayacağından bütün rolün oyundan çıkarılması gere-kecekti ve üstelik bu benim en sevdiğim rollerden biriydi.

Alacakaranlık yavaşça süzülerek odaya doldu. Tıp görevlisi bir süre için oradaydı ve İvan Vasiliyeviç kullandığı damladan biraz daha aldı. Sonra her tarafı buruşmuş yaşlı bir kadın bir masa lambası getirdi, akşam olmuştu.

Bir çeşit kafa karışıklığı içindeydim. Çekiçler şakağımı dövüyordu. Açıktan bayılacak raddeye gelmişim. Bütün oda ara sıra gözlerimin önünde şekil değiştiriyordu. Ama hepsinden önemlisi köprüdeki sahne gözden kaybolu-yordu, onunla birlikte kahramanım da.

Hayır, sanırım hepsinden önemlisi ortada açıkça bir yanlış anlama vardı. Birden gözlerimin önüne oyunun ve adımın üzerinde yazılı olduğu afiş geldi ve oyun için aldığım paralardan harcanmamış olan en son on rublelik banknotun cebimde hışırtısını duyar gibi oldum. Foma Strizh, görünüşe göre benim arkamda duruyordu ve oyunun iki ay içinde sahneleneceği konusunda beni temin ediyordu, ama burada kesin olan bir şey vardı ki ortada bir oyun yoktu çünkü başlangıcından sonuna kadar yeni-den yazılması gerekiyordu. Mişa Panin, Evlampia, Strizh ve giriş salonundan sahneler şiddetle dans ederek çevremde dönüp duruyordu ama ortada bir oyun yoktu.

Sonra öngörülemeyen, hatta hayal bile edilemeyen – bana öyle geldi– bir şey oldu.

Şimdi sağlam bir şekilde Behteyev şeklinde yeniden adlandırılan Bahtin'in nasıl olması ve kendisini nasıl hançerlemesi gerektiğini göstermekte olan (ve çok iyi gösteren) İvan Vasiliyeviç, aniden genzini temizleyerek aşağıdaki konuşmayı yaptı:

“Ne tür bir oyun yazmanız gerektiğini size anlatacağım... Anında çok büyük paralar kazanabilirsiniz. Derin psikolojik bir drama... Bir aktrisin kaderi. Diyelim ki belli bir krallıkta bir aktris yaşıyor, bir grup düşman ona zulmediyor, işkence ediyor ve hayatını ıstıraba dönüştürüyor... Buna karşılık o sadece düşmanları için dua ediyor...”

“Ve skandal sahnelere neden oluyor” diye düşündüm ani bir gazez hissiyle.

“Dualarını Tanrı'ya mı ediyor, İvan Vasiliyeviç?” Bu soru İvan Vasiliyeviç'in kafasını karıştırdı. Vıraklayıp karşılık verdi:

“Tanrı'ya mı? Hmm... Hmm... Hayır, hiçbir koşul altında Tanrı'ya yazmıyor... Tanrı'ya değil ama kendisini bütünüyle adadığı sanatına dua ediyor. Ama bir alçaklar çetesinden zulüm görüyor ve çete Chernomor¹ denilen bir büyücü tarafından harekete geçiriliyor. Adamın Afrika'ya gittiğini, gücünü X hanımefendi üzerinde uyguladığını yazın. Korkunç bir kadın. Küçük bir masada oturuyor ve her şeyi yapma kapasitesine sahip. Onunla bir çay içmeye oturduğunuzda, bardağınıza ne tür bir şeker koyacağını asla bilemezsiniz...”

“Toropetskaya hakkında konuşuyor!” diye düşündüm.

“... bir yudum ve nalları dikeceksiniz. O ve şu korkunç hain Strizh... yani demek istediğim... herhangi bir yönetmen...”

1 Chernomor: Puşkin'in folklorik şiiri *Ruslan ve Ludmila*'daki Ludmila'yı kaçıran kötü ruhlu büyücü. (ed.n.)

Orada İvan Vasiliyeviç'i aptalca süzerek oturuyordum. Yüzündeki gülümseme yavaş yavaş kayboldu ve aniden gözlerindeki ifadenin hiç de yumuşak olmadığını gördüm.

"İnatçı biri olduğunuz açık" dedi soğuk bir sesle ve dudaklarını çiğnedi.

"Hayır, İvan Vasiliyeviç, sahne dünyasında çok az tecrübeye sahip olduğum açık."

"Öyleyse üzerinde çalışın! Çok kolay. Tiyatromuzda gözler için gerçek bir ziyafet olan karakterlerimiz var... Bir oyunun bir buçuk perdesi sizin için hazır! Orada dolaşan insanların bir kısmı giyinme odasında çizmelerinizi çalmak ya da sırtınıza bir bıçak saplamak için bekliyorlar."

"Bu çok korkunç" dedim hastalıklı bir sesle ve bir elimi şakağıma dayadım.

"Görüyorum ki bunu hiç ilginç bulmadınız... Katı bir adamsınız! Ama oyununuz güzel" dedi İvan Vasiliyeviç, bana dikkatle bakarak. "Şimdi yapmanız gereken tek şey onu yazmak ve o zaman her şey hazır olacak..."

Odayı titrek bacaklarla terk ettim ve başım çatlayarak siyah Ostrovski'ye bir göz attım. Gıcırdayan merdivenlerden aşağı inerken bir şeyler mırıldandım. Koltuğumun altında artık nefret ettiğim oyun vardı.

Avluya indiğimde rüzgâr kafamdaki şapkamı uçurdu, onu bir su birikintisinin içinde yakaladım. Pas-tırma yazından geriye hiçbir eser kalmamıştı. Yağmur yanlamasına yağıyordu, adımlarım vıcık vıcık sesler çıkarıyor, ıslak yapraklar bahçedeki ağaçlardan dökülüyordu. Su, yakalığımın arkasından damla damla akıyordu.

Hayata ve kendime anlamsız lanetler okuyarak yürümeye devam ettim, bir yandan da yağmur damlalarının gerisinde solgun ışıklı sokak lambalarına bakıyordum.

Ara sokaklardan birinin köşesinde bir gazete kulübesinin ölgün ışığı titreşiyordu. Tuğlalardan aşağı sarkan gazeteler tezgâhta sucuk gibi olmuşlardı; nedendir bilmiyorum, *Melpomene'nin Yüzü* adlı dergiyi satın aldım, kapağında vücuduna iyice yapışmış bir mayo giymiş, başında tüylü küçük bir şapka, gözleri boyalı bir adamın resmi vardı.

Odam bana akıl almaz derecede pis göründü. Yağmurdan iyice ıslanmış olan oyunu yere fırlattım, masanın başına oturdum ve sakinleşmek için elimi şakağıma bastırdım. Diğer elimle kara ekmekten küçük parçalar koparıp çiğnemeye başladım.

Elimi şakağımdan çekerek esaslı biçimde ıslanmış *Melpomene'nin Yüzü*'nün yapraklarını çevirmeye başladım. Bazı kızlar gördüm, "Dikkat edin" diyen bir başlığı fark ettim, daha sonra "Dizginsiz tenor di Grazia" adlı bir başlığa geldim, sonra birden bir an için kendi adımları gördüm. Baş ağrımın hemen geçmesine ben de şaşıtım kaldım. Tekrar tekrar kendi ismime baktım, sonra da Lope de Vega ismini gördüm. Bunda hiçbir kuşku yoktu, bakmakta olduğum yergi dolu bir makaleydi, başlığı "Bir Başkasının Kızağında"ydı, yazının kahramanı da bendim. Makalenin ana konusu neydi şimdi unuttum. Belli belirsiz başını hatırlıyorum:

"Parnassus Dağı'nda her şey sıkıcıydı.

'Yeni bir şey yok gibi görünüyor,' dedi Jean-Baptiste Moliere esneyerek.

'Evet, her şey sıkıcı,' diye cevapladı Shakespeare..."

Hatırladığım kadarıyla, daha sonra bir kapı açılıyor ve içeriye ben giriyordum –kolunun altında gayet kalın bir drama bulunan koyu renk saçlı genç bir adam.

Hepsi bana gülüyordu, ona ne şüphe! Hepsi de gazele gülüyordu. Shakespeare, Lope de Vega ve bana *Tartuffe* gibi herhangi bir şey yazıp yazmadığımı soran Molière, kitaplarından çok duyarlı biri olmayı öğrendiğim Çehov, ama benimle en şakacı bir şekilde alay eden kişi taşlamanın yazarı "Kurtköpeği" idi.

Şimdi hatırlayınca epeyce gülünç, oldukça komik, ama o zamanlar acı verici olan kızgınlığının haddi hududu yoktu. Uzun adımlarla odamda yürüdüm, kendimi haksız yere hakarete uğramış hissediyordum, bunu hak etmem için kesinlikle hiçbir neden yoktu.

"Kurtköpeği"ni vurduğum vahşi rüyalar, neyi yanlış yaptığımı kendime sorduğum bilmece dolu sorularla yer değiştirip duruyordu.

"İlan yüzünden" diye fısıldadım. "Ama onu ben yazmadım ki, öyle değil mi? Al bakalım şimdi!" diye söyledim ve yerde önümde kanlar içinde yatan "Kurtköpeği" sanrıları gördüm.

Birden bir pipodan bayat tütün kokusu geldi, kapı gıcırdadı ve ıslak yağmurluğunun içinde Likospastov odada duruyordu.

"Okudun mu?" diye sordu neşeyle. "Evet, kardeşim, tebrikler, seni bayağı paralamışlar. Eh, öyleyse yapacak bir şey yok. Buna sen yol açtın, bu sonuç kaçınılmazdı. Yazıyı görür görmez seni görmeye geldim, arkadaşımı ziyaret etmemek olmazdı" Kaskatı kesilmiş yağmurluğunu bir çiviye astı.

"Kim bu Kurtköpeği?" diye sordum cansız bir sesle.

"Neden bilmek istiyorsun?"

"Ah, demek sen biliyorsun!"

"Evet, ama sen de onunla bizzat tanıştın."

"Ben 'Kurtköpeği' diye birini tanımıyorum!"

"Elbette ki onu tanıyorsun! Seni onunla tanıştıran bendim. Hatırlasana, caddede... Ve o komik afiş vardı... Sofokles..."

Bu anda gözlerini saçlarıma dikmiş, düşünceli görünen şişko adamı hatırladım... "Kara saç!.."

"Ama ben o piç kurusuna ne yaptım ki?" diye sordum hararetle.

Likospastov başını salladı.

"Ah, birader, bu kötü, bu gerçekten çok kötü. Gururun seni bütünüyle tükettiğini görebiliyorum. Ne demek şimdi bu, hiç kimse senin hakkında tek bir kelime edemeyecek mi? Yaşamını eleştirisiz sürdüremezsin."

"Ne biçim bir eleştiri bu? Benimle alay ediyor... Kim bu?"

"Bir oyun yazarı" diye cevap verdi Likospastov. "Yedi oyun yazdı. Oldukça da iyi bir ahbaptır, sinirlenmekle haksızlık ediyorsun. Şey, tabii ki biraz gücendi. Herkes gücendi..."

"Ama afişi ben yazmadım, öyle değil mi? Repertuvarı Sofokles ve Lope de Vega'nın olması benim hatam sayılabilir mi... ve..."

"Ama ne de olsa Sofokles değilsin" dedi Likospastov kötü niyetli bir kıkırdamayla. "Yirmi yıldır yazıyorum, birader, ama hâlâ Sofokles olamadım." İçini çekti.

Likospastov'a cevap olarak söyleyebilecek hiçbir şeyimin olmadığını fark ettim. Hiçbir şey! "Sofokles olamadın, çünkü kötü yazıyorsun, ama ben iyi yazıyorum!" Bunu herhangi birine söyleyebilir misiniz, sorarım size? Söyleyebilir misiniz?

Hiçbir şey demedim ve Likospastov devam etti:

"Tabii ki o ilan kamu vicdanını rahatsız etti. Birçok insan halihazırda bana onunla ilgili sorular sordu. O ilan onları huzursuz ediyor! Ama her neyse, buraya tartışmaya gelmedim, başınıza gelen ikinci talihsizliği öğrenince sizi teselli etmeye geldim, bir dostla hoşbeş etmeye geldim..."

"Ne talihsizliğiymiş bu?"

“Şey, İvan Vasiliyeviç oyunu beğenmedi” dedi Likospastov ve gözleri alev alev yandı. “Bugün ona okuduğunuzu söylüyorlar, doğru mu?”

“Siz nereden biliyorsunuz bunu?”

“Oh, bilirsiniz dedikodular...” dedi Likospastov durumdan aldığı keyifle içini çekerek.

“Nastasya İvanna Koldybayeva’yı tanıyor musunuz?” Cevabımı beklemeden konuşmaya devam etti: “Çok saygıdeğer bir hanımefendi, İvan Vasiliyeviç’in halası. Bütün Moskova onu tanır, bir zamanlar herkes ona tapardı. Çok ünlü bir aktristi! Ayrıca bizim binada oturan kadın terzisi Anna Stupina var. Daha az önce Nastasya İvanovna’lardaydı, yeni evine döndü. Nastasya İvanovna ona söylemiş. Yeni bir adamın bugün İvan Vasiliyeviç’i görmeye geldiğini ve ona bir oyun okuduğunu söylemiş, bir böcek kadar karaymış (bunun siz olduğunuzu hemen tahmin ettim). İvan Vasiliyeviç oyunu beğenmedi, demiş. Yani durum böyle. Ama siz okurken ben size dememiş miydim, hatırlayın? Üçüncü perde önemsiz ve yüzeysel demiştim; affedersiniz ama sadece yardımcı olmaya çalışıyorum. Ama siz dinlemediniz, değil mi? Pekâlâ birader, İvan Vasiliyeviç işini bilir, ondan bir şey saklayamazsınız, işlerin nasıl olduğunu hemen gördü. Ve eğer oyunu sevmediyse, o zaman oyun sahnelenmez. Bu da ilanınızla baş başa kalacağınız anlamına gelir. İnsanlar gülecek, şu Euripides’e baksanıza! Nastasya İvanovna, İvan Vasiliyeviç’e küstahça davrandığınızı söylüyor, öyle mi? Beni mazur görün ama bu, fazla ileri gitmek demek! Konumunuzun üzerine çıkmanız demek. Oyununuz, belli ki hiddetlenmenize yetecek kadar (İvan Vasiliyeviç’e göre tabii) değerli değil açıkçası...”

“Gel bir lokantaya gidelim” dedim kısık bir sesle. “Evde oturacak halim yok.”

“Anlıyorum! Ah, nasıl da iyi anlıyorum!” diye haykırdı Likospastov. “Memnuniyetle. Sadece görüyorsunuz ya...” Cüzdanını tedirginlikle altüst etti.

“Bende biraz var.”

Yarım saat kadar sonra Napoli Lokantası’nın penceresinin kenarında, örtüsü lekeli bir masada oturuyorduk. Sarı saçlı hoş bir adam hareketli bir şekilde soframıza çeşitli mezeler getiriyor, müşfik bir ses tonuyla “küçücük salatalıklar” ve “sevimli havyar”dan söz ediyordu; her şeyi öyle sıcak ve samimi bir şekilde yapıyordu ki, dışarıdaki karanlığın delinemez olduğunu unuttum ve hatta Likospastov bile artık gözüme bir yılan gibi görünmedi.

13

Gerçeği Öğreniyorum

Yoldaşlar, korkaklıktan ve kendine inançsızlıktan daha kötü bir şey yoktur. Nişanlı bir kız kardeşi bir anneye dönüştürmem gerektiğinde ısrar edilince bu konuda kaygılanmaya başladım.

“Bu kesinlikle olamaz” diye düşündüm kendi kendime, “nasıl bunu, böyle yanlış bir şeyi söyleyebildi? Her şeyden önce, bu konuları çok iyi biliyor!”

Ve elime bir kalem alarak sayfaya bir şeyler yazmaya başladım. Açıkça itiraf ediyorum ki yazdığım şeyler saçmasapandı. En kötüsü, istenmeyen anne Antonina’dan o kadar çok nefret ediyordum ki, sayfada görüldüğü an sinirden dişlerimi gıcırdatıyordum. Bu yüzden elbette bu işten hiçbir şey çıkmadı. Bir insan karakterlerini sevmeli: Eğer sevmiyorsanız, size önerim, kalemi elinize almamanız –yalnızca büyük acılar çekersiniz.

“Yalnızca büyük acılar çekersiniz!” diye hırıldadım, sayfayı paramparça edip bir daha tiyatroya gitmeyeceğime dair kendi kendime yeminler ederek. Sözümü tutmam ıstırap verecek derecede zordu. Ama yine de bütün bunların nasıl sona ereceğini bilmek istiyordum. “Hayır, en iyisi onların beni çağırmasını beklemek” diye düşündüm.

Ne var ki bir gün geçti, sonra ikinci, üçüncü gün, bir hafta ve beni çağırtnmadılar. "Belli ki şu hergele Likospastov haklı" diye düşündüm. "Oyunu sahnelemeyecekler. Ah, ne kadar da şanssızım!"

Ama dünyada iyi insanlar da vardı, söylememe izin verin, Likospastov taklidi iyi insanlar. Bir gün kapım çalındı ve içeri Bombardov girdi. Onu gördüğüme o kadar çok sevindim ki, gözlerim kaşınmaya başladı.

"Bütün bunların olması bekleniyordu" dedi Bombardov, pencere eşiğine oturarak ve ayaklarıyla buhar tüttüren boruyu tıngırdatarak. "Sonunda oldu da. Ta en başında seni uyardım, değil mi?"

"Ama düşün, düşün, Piyotr Petroviç!" diye haykırdım. "Bir insan nasıl olur da silah seslerini okumaz? Nasıl olur da okumaz?"

"Pekâlâ, sen okudun! Ve işte buradasın" dedi Bombardov sertçe.

"Kahramanımdan vazgeçmeyeceğim" dedim sinirli bir şekilde.

"Ondan vazgeçmek zorunda değilsin..."

"Bunu nasıl söyleyebilirsin!"

Söylediklerimle nefesim tıkanarak Bombardov'a her şeyi anlattım: Anneyi, kahramanın kıymetli monologlarını üstlenmesi planlanan İvanov'u ve beni özellikle çılgına çeviren şu hançeri.

"Bu planlardan nasıl olur da hoşlanırsın?" diye sordum hararetle.

"Delilik" diye cevapladı Bombardov, içgüdüsel bir hareketle çevresine göz atarak.

"Pekâlâ, görüyorsun işte!"

"Yapman gereken şey tartışmak değil" dedi Bombardov yavaşça, "ama şöyle cevap vermektir: 'Rehberliğiniz için size minnettarım, İvan Vasiliyeviç, bunu kesinlikle eyleme geçireceğim.' Karşı çıkmamalısın, bunu anlıyor

musun, yoksa anlamıyor musun? Sivtsev Vrazhek Geçidi'nde kimse karşı çıkmaz."

"Ama bu nasıl mümkün olur? Hiç kimse karşı çıkmaz mı?"

"Hiç kimse, asla" diye cevap verdi Bombardov, her kelimeyi vurgulayarak. "Hiç kimse karşı çıkmadı, hiç kimse karşı çıkmaz ve hiç kimse karşı çıkmayacak."

"Ne söylerse söylesin, öyle mi?"

"Ne söylerse söylesin."

"Peki ya eğer kahramanımın Penza'ya gitmesi gerektiğini söylerse? Ya da annesi Antonina'nın kendisini asması gerektiğini söylerse? Ya onun şarkı söylediğini ve kontralto olduğunu söylerse? Ya da şu sobanın siyah olduğunu? Buna karşı benim ne demem gerekir?"

"Sobanın siyah olduğunu."

"Peki ya sahnede ne olacak?"

"Beyaz, ama siyah benekli."

"Ama bu çok korkunç ve acayip!"

"Boş ver, vartayı atlatıyoruz ya, sen ona bak" diye cevap verdi Bombardov.

"Ah, hadi şimdi! Aristarkh Platonoviç de mi ona bir şey söyleyemez?"

"Binsekizyüz seksen beşten bu yana İvan Vasiliyeviç'le konuşmadığından Aristarkh Platonoviç ona bir şey söyleyemez."

"Ama bu nasıl olabilir?"

"Bin sekiz yüz seksen beşte kavga ettiler ve o zamandan bu yana ne karşılaştılar ne de konuştular, telefonda bile."

"Başım dönüyor! Tiyatro nasıl ayakta kalıyor peki?"

"Şey, gördüğün gibi, kalıyor işte ve oldukça da iyi kalıyor. Kendi yaşam kürelerini birbirinden ayırdılar. Eğer İvan Vasiliyeviç senin oyununla ilgilenmişse, örneğin, o zaman Aristarkh Platonoviç onun yöresinden bile geçmez

ve bunun tersi. Mücadeleye girişecekleri bir zemin yok. Çok bilgece bir sistem..."

"Aman Tanrım! Benim kötü şansım Aristarkh Platonoviç'in Hindistan'da olması. Eğer burada olsaydı, ona başvurabilirdim..."

"Hmm" dedi Bombardov ve pencereden dışarı göz gezdirdi.

"Şey, her şeyden önce, hiç kimseyi dinlemeyen bir adamla uğraşmak çok zor!"

"Ah, ama o dinliyor. Üç kişiyi dinliyor: Gavriil Stepanoviç, halası Nastasya İvanovna ve Avgusta Avdeevna. Bunlar, bu dünyada İvan Vasiliyeviç'i etkileyebilecek üç kişi. Eğer bu sözü edilen üç kişiden başkası İvan Vasiliyeviç'i etkilemeye kalkarsa, başarabileceği tek şey İvan Vasiliyeviç'in onun istediğinin tam tersini yapması."

"Ama neden?"

"Hiç kimseye güvenmiyor."

"Ama bu korkunç!"

"Her büyük adamın kendine özgü kaprisleri vardır" dedi Bombardov yatıştırıcı bir ses tonuyla.

"Pekâlâ. Durumun umutsuz olduğunu anlıyor ve kabul ediyorum. Oyunumun sahnelenmesi için tamamen anlamsız hale gelinceye kadar çarpıtılması gerektiğinden, onun sahnelenmesini istemiyorum! Yirminci yüzyıldan bir adamın elinde bir tabancayla kendini hançerlemesini gördüklerinde insanların parmaklarıyla beni işaret etmelerini istemiyorum."

"Seni işaret etmeyecekler, çünkü herhangi bir hançer olmayacak. Kahramanın herhangi normal bir insan gibi kendini vuracak."

Sustum.

"Eğer çeneni tutarsan" diye devam etti Bombardov, "tavsiyelerimi dinlersen, hatta hançere ve Antonina'ya

bile olur dersen, o zaman bunların hiçbirisi var olmayacak. Her şeyi yapmanın bir yolu yordamı vardır.”

“Bu yollar nedir?”

“Mişa Panin biliyor” diye cevap verdi Bombardov, mezardan gelir gibi bir sesle.

“Öyleyse şimdi her şey kaybedildi?” diye sordum melankolik bir biçimde.

“Bazı şeyler hiç kolay değildir” diye cevap verdi Bombardov kederli bir sesle.

İki hafta daha geçti ve tiyatrodan hiçbir haber çıkmadı. Yaram yavaş yavaş iyileşmeye başladı, katlanamadığım tek şey *Nakliyat* gazetesine gidip makaleler yazmaktı.

Ama birden... Ah, o lanetli kelime! Sonsuzluğa gitsem bile yanımda bu kelimenin başa çıkılmaz, ödle korkusunu götüreceğim. Bu kelimeden ne kadar korkuyorsam, “sürpriz” kelimesinden de, “Telefondan isteniyorsunuz”, “Size bir telgraf var” ya da “Ofisten aranıyorsunuz” cümlelerinden de aynı ölçüde korkuyorum. Çünkü bunların ardından gelecek olanı o kadar iyi biliyorum ki!

Sonunda, aniden ve bütünüyle beklenmedik bir biçimde Demyan Kuzmiç kapımda göründü, ayaklarını yere sürttü ve bana ertesi gün saat dörtte tiyatroda olmamı bildiren bir davetiye verdi.

Ertesi gün yağmur yağmıyordu. Ertesi gün sonbahar ayazının olduğu bir gündü. Ayaklarımı asfaltta takırdatarak tiyatroya yürüdüm, kendimi oldukça asabi hissediyordum.

Dikkatimi ilk çeken şey gergedanlar kadar iyi beslenmiş bir atlı araba oldu ve küçük yaşlı bir adam arabacı koltuğunda oturuyordu. Nasıl oldu bilmiyorum, onun Drykin olduğunu anında fark ettim; daha da gerildim. Tiyatrodaki herkesi etkisi altına almışa benzeyen bir gerginlik beni sersemletti. Filya’nın ofisinde kimse yoktu ve

bütün ziyaretçileri ya da daha doğrusu içlerinden en inatçı olanları takatleri kesilmiş bir biçimde avluda dolaşıyor, soğukta titriyor ve ara sıra pencereden içeri bakıyorlardı. Kimileri pencereye bile vuruyordu ama boşuna. Kapıyı çaldım, aralandı, çatlakta Bakvalin'in gözleri göründü ve Filya'nın sesini duydum:

"Onu derhal içeri al!"

Ve içeri alındım. Avluda mecalsiz dolaşanlar benim peşimden gelmek istediler ama kapı yüzlerine kapandı. Merdivenlerden düşme kalka indikten sonra Bakvalin tarafından tutuldum ve kendimi ofiste buldum. Filya her zamanki yerinde değildi, ilk odadaydı. Filya, şimdi hatırladığım kadarıyla, aynı zamanda yeni bir kravat takmıştı –benekliyd; nedense alışılmışın dışında sinekkaydı tıraşlıydı.

Beni oldukça ciddi bir tavırla selamladı, ama tavrında bir hüznün izi vardı. Tiyatroda bir şeyler dönüyordu ve ben de tıpkı kesime gönderilen bir boğanın bunu muhtemelen hissetmesi gibi, burada olanların başrolünü benim oynadığımı hissediyordum.

Filya'nın Bakvalin'e yönelttiği sessiz ama emir gibi kısa cümlesinden bile hissedilebiliyordu bu.

"Paltosunu al!"

Kuryeler ve teşrifatçılar beni hayrete düşürdüler. Oturdıkları yerde kıpırdamadan duramıyorlardı, rahatsız edici bir devinim içindeydiler; benim gibi henüz işin sırrını bilmeyen birisi için oldukça anlaşılmaz bir durumdu bu. Örneğin, Demyan Kuzmiç beni solladı, hiç ses çıkarmadan koşarak üst kata çıktı. Görüş alanından çıkar çıkmaz Kuskov aceleyle içeri girdi, merdivenlerden aşağı koşar adım indi ve o da gözden kayboldu. Alt fuayeden Kliukvin yorgun argın geldi ve belli bir neden olmaksızın pencerelerden birinin önünü perdeyle kapattı, ama diğer pencereleri açıkta bıraktı ve ardında hiçbir iz bırakmadan gözden kayboldu.

Bakvalin ses çıkarmayan askeri parka kumaşının arasından geçip büfede kayboldu. Pakin büfeden koşarak çıktı ve oditoryumda gözden kayboldu.

“Benimle yukarı gel lütfen” dedi Filya, yolda bana nazikçe eşlik etti. Üst kata çıktık. Yanımızdan bir başkası sessizce uçup geçti ve birinci partere¹ gitti. Ölülerin gölgelerinin çevremde bir koşuşturma tutturduklarını hissettim.

Sessizce giriş salonunun kapılarına yaklaşırken Demyan Kuzmiç'i orada ayakta dururken gördüm. Dar ceketli biri aceleyle kapıdan geçmek istedi ama Demyan Kuzmiç sessiz bir çığlık kopararak bir haç şeklinde kendisini kapının önünde siper etti, küçük figür utangaçça çekildi ve merdivenlerde bir yerde alacakaranlıkta kayboldu.

“Bırak geçsin!” diye fısıldadı Filya ve gözden kayboldu.

Demyan Kuzmiç kapıya dayanarak itti, geçmeme izin verdi ve sonra diğer kapıdan geçtim, giriş salonundaydım, burada artık alacakaranlık yoktu. Toropetskaya'nın yazı masasında bir lamba yanıyordu. Toropetskaya daktilo yazmıyordu ama oturuyor ve bir gazeteye göz gezdirmiyordu. Bana başını salladı.

Kurul odasına çıkan kapıların başında yeşil ceketinde Menazraki duruyordu, boynunda pırlanta bir haç ve verniklenmiş deri kemerinde büyük bir deste parlak anahtar asılıydı.

“Buradan” dedi ve kendimi oldukça iyi aydınlatılmış bir odada buldum.

Dikkatimi ilk çeken şey, dekoratif yaldızlı süslemeleriyle Karelya huş ağacından yapılmış mobilyalar oldu, aynı üslupta devasa bir yazı masası ve köşede siyah bir Ostrovski duruyordu. Tavandaki avize yanıyordu ve

1 Parter: (Fr. *parterre*) Tiyatro, sinema, vb. yerlerde, sahnenin bulunduğu ilk kat ve burada bulunan koltuklar. (ed.n.)

lambalar duvarlarda parlıyordu. Birdenbire portre galerisindeki portrelerin çerçevelerinden çıkıp üstüme geldikleri duygusuna kapıldım. Üzerinde küçük bir tabak reçelin bulunduğu masanın önündeki divanda oturan İvan Vasiliyeviç'i tanıdım. Knyazheviç'i tanıdım, başka birkaç insanı daha portrelerinden tanıdım, bunların arasında kırmızı bluzu ve yıldızlar gibi saçılmış düğmeleriyle kahverengi bir ceket içinde, alışılmışın dışında görkemli hanımefendi de vardı, ceketinin üzerine samur pelerin atılmıştı. Küçük bir şapka hanımefendinin kırılan saçlarına alelacele yerleştirilmişti, gözleri siyah kaşlarının altında parıldıyordu ve ağır pırlanta yüzükler bulunan parmakları da parıldıyordu.

Odada, galeride resimleri bulunmayanlar da vardı. Divanın arkasında, geçirdiği kriz sırasında Miloçka Pryakhina'yı kurtarmış olan aynı doktor ayakta duruyordu ve şimdi elinde küçük bir kadehi tutuyordu. Kapıların yanında ise yüzünde o bildik kederli ifadeyle yemek büfesi yöneticisi duruyordu.

Yan taraftaki büyük yuvarlak masa inanılmaz beyazlıkta bir masa örtüsüyle örtülüydü. Işık damlaları kristalde ve porselende dans ediyorlardı, ışıklar hüzünlü "Narzan" maden suyu şişelerinden yansıyor, kırmızı bir şeyden, sanırım kırmızı havyardan kızıl bir parıltı geliyordu. Bu büyük topluluk benim içeri girişimle birlikte yerinden kımıldadı ve benimkine karşılık olarak hepsi eğildi.

"Ah! Leo..." diye söze başladı İvan Vasiliyeviç.

"Sergey Leontiyeviç" diye hızla araya girdi Knyazheviç.

"Evet... Sergey Leontiyeviç, hoş geldiniz! Oturun, lütfen oturun!" Ve İvan Vasiliyeviç elimi sıkıca sıktı. "Belki yiyecek bir şeyler ısmarlamak istersiniz? Belki de yemek ya da kahvaltı istersiniz? Lütfen yemek törenine bağlı kalmakta diretmeysin. Onu bekleyeceğiz. Bizim Ermolay

İvanoviç bir sihirbazdır, yapmanız gereken tek şey sadece ona söylemek ve... Ermolay İvanoviç, öğle yemeği için bir şeyler bulabilir miyiz?"

Buna karşılık sihirbazımız Ermolay İvanoviç, gözlerini yukarı doğru kaldırıp, sonra onları tekrar eski yerlerine getirdi ve bana yalvaran bakışlarla baktı.

"Ya da belki de içecek bir şeyler?" dedi İvan Vasiliyeviç, önerileriyle beni eğlendirmeye devam ederek. "Biraz 'Narzan'a ne dersiniz? Ya 'Citro'? Yabanmersini suyu? Ermolay İvanoviç!" İvan Vasiliyeviç sertçe sordu. "Yabanmersini stokumuz yeterli mi? Lütfen bunu çok sıkı takip edin."

Buna karşılık Ermolay İvanoviç mahcup bir gülüşle başını eğdi.

"Ermolay İvanoviç, aklıma gelmişken, bir... hımm... hımm... sihirbazdır. En umutsuz zamanlarda tiyatrodaki en son aç insanı bile açlıktan mersinbalığıyla kurtarmıştır. Yoksa herkes ölmüş olurdu, her birimiz. Aktörler ona tapar!"

Ermolay İvanoviç kendisinin bu büyük başarısının anlatılmasına karşılık havalara girmede, aksine, yüzüne kasvetli bir gölge düştü.

Kahvaltı ettiğimi ve öğle yemeği yediğimi açık, sert ve yankılanan bir sesle belirterek, "Narzan" ve yabanmersinini kesin bir şekilde geri çevirdim.

"O zaman belki bir kek?" Ermolay İvanoviç'in kekleri dünyaca ünlüdür!"

Ama çok daha yankılı ve güçlü bir sesle (Bombardov sonradan orada bulunanların ona anlattıklarına dayanarak beni taklit etti: "Amma da acayip bir sesinin olduğunu söylediler!" - "Nesi varmış?" - "Boğuk, kindar, ince...") keki reddettim.

"Aklıma gelmişken, keklerle ilgili" diye birden araya girdi İvan Vasiliyeviç'in yanında oturan, sıra dışı bir

şıklıkta giyinmiş, sarı saçlı bir adam. “Bir zamanlar birlikte Pruçevin’in yerine gitmiştik. Ve aniden Grandük Maximilian Petroviç geldi... Gülmekten karnımıza ağırlar saplandı... Pruçevin’i bilirsiniz, değil mi İvan Vasiliyeviç? Bu komik olayı size daha sonra anlatacağım.”

“Pruçevin’i biliyorum” diye cevap verdi İvan Vasiliyeviç, “müthiş bir düzenbazdır. Öz kız kardeşini son kuruşuna kadar soydu... Şey, şimdi.”

O anda kapıdan içeri galeride portresi bulunmayan birisi girdi –bu Mişa Panin’di. “Evet, arkadaşını o vurdu...” diye düşündüm, Panin’in yüzüne bakarken.

“Ah! Benim sevgili Mihail Alekseyeviç’im!” diye haykırdı İvan Vasiliyeviç, kollarını yeni gelene uzatarak. “Çok hoş geldiniz! Lütfen bir sandalye çekin. Sizi tanıştırmama izin verin” dedi İvan Vasiliyeviç, bana seslenerek. “Bu bizim kıymetli Mihail Alekseyeviç, bizim için çok önemli hizmetleri yerine getirir. Ve bu da...”

“Sergey Leontiyeviç!” diye araya girdi neşeyle Knyazheviç.

“Kesinlikle!”

Zaten tanışmış olduğumuz gerçeğinden hiç söz etmeyerek, aynı zamanda bu tanışıklığı inkâr etmeden, Mişa ve ben birbirimizle el sıkıştık.

“Pekâlâ, şimdi başlayalım artık!” diye ilan etti İvan Vasiliyeviç, bütün gözler benim üzerimdeydi, bu da beni ürpertti. “Kim bir şeyler söylemek ister? İppolit Pavloviç!”

Çok zevkli giyinmiş ve bukleleri bir kuzgunun kanatlarının renginde olan olağanüstü heybetli bir adam monoklünü gözlerine yerleştirdi ve bakışını bana yöneltti. Sonra kendisine biraz “Narzan” döktü, bir kadeh içti, ağzını ipek bir mendille sildi, biraz daha içip içmemek konusunda tereddüt etti, ikinci bir kadeh içtikten sonra konuşmaya başladı.

İnsanın ta kalbine işleyen harika, yumuşak, iyi eğitilmiş, ciddi bir sesi vardı.

“Romanınız, Le... Sergey Leontiyeviç? Bu doğru, değil mi? Romanınız çok, çok iyi... Onda... ah... nasıl söylesem” –bu anda konuşmacı üzerinde *Narzan* şişelerinin durmakta olduğu masaya kısık gözlerle baktı ve Ermolay İvanoviç derhal ona doğru koşup yeni bir şişe uzattı– “psikolojik bir derinlik var, karakterler olağanüstü bir gerçeklikle yaratılmış... Ee... Tabiat tasvirlerine gelince, bu konuda, söylemem gerekir ki, neredeyse Turgenyevvari yüksekliklere ulaşmışsınız!” Tam o anda kadehindeki *Narzan* köpürdedi, konuşmacı üçüncü kez içti ve kaşının tek bir hareketiyle monoklü gözlerinden çıkardı.

“Bu” diye devam etti, “güney tabiatının tasvirleri... eh... Ukrayna’nın yıldızlı geceleri... Gogol’un ortaya koydu gibi... ee... Dinyeper... Hatırlamış olduğunuz üzere harika... Ve akasya kokusu... Kitabınızda bütün bunlar ustaca bir şekilde işlenmiş...”

Mişa Panin’in olduğu tarafa göz attım –sandalyesinde köşeye sıkışmış bir hayvan gibi kıvranıyordu ve gözlerindeki bakış korkunçtu.

“Özellikle etkileyici olan... ee... şu korunun tasviri... gümüşsü kavakların yaprakları... Orayı hatırlıyor musunuz?”

“Gezintimiz sırasında Dinyeper’deki o gecenin görüntüleri hâlâ gözümün önüne geliyor” dedi samur kürklü kontralto sesli hanımefendi.

“Aklıma gelmişken, şu gezinti” diye İvan Vasiliyeviç’in yanındaki bas sesiyle karşılık verdi ve güldü. “Genel Vali Dukasov’la son derece ilginç bir olay yaşandı. Onu hatırlıyorsunuz, değil mi İvan Vasiliyeviç?”

“Hatırlıyorum. Oldukça korkunç bir obur!” diye karşılık verdi İvan Vasiliyeviç. “Ama devam edin.”

“İltifatlardan başka hiçbir şey ... ee... ee... söylenemez romanınızla ilgili... ama... Bunu söylediğim için beni affedin... Sahnenin kendi kanunları vardır!”

İvan Vasiliyeviç, İppolit Pavloviç'in söylediklerini zevkle dinlerken reçel yiyordu.

“Sizin güneyin, sıcak ve nemli gecelerin kokusunu oyununuza taşımakta başarısız olmuşsunuz. Roller psikolojik bakımdan tamamlanmamış, Bahtin rolü özellikle yapay kalmış...” Bu anda her nedense konuşmacı gücenip dudaklarını puflattı: “Ppp Pe... pe... ve ben... ee... bilmiyorum” –konuşmacı monoklün ucunu bir deftere vurdu, bu tanıdığım kadarıyla benim oyunumdu– “bunu oynamak çok zor. Üzgünüm” diye tamamladı, iyice gücenmiş olarak. “Üzgünüm.”

O anda göz göze geldik ve öteki adamın benim gözlerimdeki öfkeli şaşkınlığı gördüğüne eminim.

Mesele şu ki benim romanımda akasyalar, gümüşsü kavaklar ya da gürül gürül akan Dinyeper yoktu... Kısacası bunların hiçbirisi yoktu.

“Kitabı okumamış. Romanımı okumamış!” Bu düşünce kafamda yankılandı. “Ve buna rağmen kitap hakkında konuşmak konusunda kendini özgür hissediyor. Şu Ukrayna geceleri hakkında saçma sapan laflar... Beni ne diye davet ettiler buraya?”

“Başka kim bir şeyler söylemek ister?” diye sordu İvan Vasiliyeviç neşe içinde çevresindekilere bakarak.

Gergin bir sessizlik çöktü. Hiç kimse bir şey söylemek istediğine dair bir dilekte bulunmadı. Sadece köşeden gelen bir ses duydum:

“Öhhö-öhhö...” Köşeye bakmak için dönünce koyu renk bluzu içinde tombul, yaşlıca bir adam gördüm. Yüzünü bir portreden belli belirsiz hatırlıyordum... Gözlerinde yumuşak bir bakış vardı ve genel ifadesi can sıkıntısıydı, uzun süren bir can sıkıntısı. Ona bakınca bakışlarını çevirdi.

“Bir şey mi söylemek istiyorsunuz, Fyodor Vladimiroviç?” dedi ona İvan Vasiliyeviç.

“Hayır” diye cevapladı. Sessizlik çok daha tuhaf bir karaktere büründü.

“Belki de siz bir şeyler söylemek istersiniz?” diye sordu İvan Vasiliyeviç bana dönerek.

Yankılanmaktan çok uzak, canlı ve hatta açık bir sesle şöyle dedim: “Anlayabildiğim kadarıyla, oyunum uygun bulunmadı, onu bana geri vermenizi rica ediyorum.”

Her nedense bu sözlerim gerginliğe neden oldu. Koltuklar kımıldadı, biri arkamdan bana doğru eğilip şöyle dedi:

“Yo, neden konuyu bu şekilde ele alıyorsunuz? Hadi ama!”

İvan Vasiliyeviç önündeki reçe ve daha sonra şaşkınlıkla çevresindeki insanlara baktı.

“Hmm... hmm...” –parmaklarını masada tıngırdatmaya başladı– “biz dostane bir şekilde, oyununuzu sahnelemenin size korkunç zarar vereceğini söylüyoruz! Dehşetli bir zarar. Özellikle Foma Strizh meşgul olursa. Hayatı yaşanılmaz bulacaksınız ve bize lanetler okuyacaksınız...”

Bir an geçtikten sonra şöyle dedim:

“Bu durumda oyunu bana geri vermenizi rica ediyorum.”

Ve o anda İvan Vasiliyeviç’in gözlerinde bir an için kötü niyet parıldadı.

“Aramızda sözleşme var” diye konuştu birden bir başka ses ve Gavriil Stepanoviç’in yüzü doktorun arkasından görüldü.

“İyi de, tiyatronuz oyunu sahnelemek istemiyor, onu ne için istiyorsunuz?”

Sonra bir monoklün arkasından çok canlı bakan gözler bana doğru yaklaştı ve yüksek perdeden, tiz bir ses şöyle dedi:

“Oyunu Schlieppe Tiyatrosu’na götürmeyeceğinizden eminsiniz değil mi? Orada ne yapacaklar ki? Kendini Alman subayı sanan küçük memurlar gibi, sahnenin çevresinde kasıla kasıla yürümekten başka! Hem bunun kime ne faydası var?”

“Geçerli olan kanun ve yorumlara göre oyunun Schlieppe Tiyatrosu’na verilmesi imkânsız –aramızda bir sözleşme var!” dedi Gavriil Stepanoviç, doktorun arkasından tamamıyla çıkarak.

“Neler oluyor burada? Ne istiyorlar?” diye düşündüm ve birden, hayatımda ilk kez boğuluyormuşum gibi hissettim.

“Kusura bakmayın” dedim zayıf bir sesle. “Anlamıyorum. Oyunu sahnelemek istemiyorsunuz ama aynı zamanda başka bir tiyatroya veremeyeceğimi söylüyorsunuz. O zaman benim ne yapmam gerekir?”

Bu sözler oldukça kayda değer bir etki uyandırdı. Samur kürklü hanımefendi, divanda oturan bas sesliye hakaret dolu gözlerle baktı. Ama İvan Vasiliyeviç’in yüzü hepsinin içinde en korkuncuydu. Yüzündeki gülümseme uçup gitmiş, ardında öfkeden parıldayan ve dosdoğru bana bakan gözler bırakmıştı.

“Sizi korkunç bir zarardan kurtarmak istiyoruz!” dedi İvan Vasiliyeviç. “Sizi pusu kurmuş köşede beklemekte olan tehlikeden korumak istiyoruz.”

Yeniden sessizlik çöktü ve bu o kadar baskıcı hale geldi ki, artık daha fazla dayanamadım. Bir an için koltuğun kumaşını neredeyse tırnağımla kazıyarak ayağa kalktım ve veda ederek eğildim. Şaşkınlıkla bakmakta olan İvan Vasiliyeviç hariç herkes bana eğilerek karşılık verdi. Kapıdan yan yan geçtim, sendeledim, dışarı çıktım, bir gözüyle *İzvestiya*’ya,¹ diğer gözüyle de bana bakan Toropetskaya’nın, daha sonra da önünde

1 *İzvestiya*: Sovyet döneminde, hükümetin resmi gazetesi idi. (ç.n.)

eğilmemi soğuk bir tavırla karşılayan Menazraki'nin önünde eğilip çıktım.

Tiyatro alacakaranlığa bulanmıştı. Gösteri için masalar hazırlanmışlardı. Çay salonunda beyaz kabarcıklar gibi görünüyordular.

Oditoryumun kapısı açıktı; kısa bir müddet orada oyalanıp içeriye bir göz attım. Sahne, arkadaki tuğla duvara kadar tamamen boştu. Tepeden duvara doğru sarmaşıkların dolandığı bir çardak iniyordu; bir kenarda işçiler karıncalar gibi kalın beyaz sütunları sahneye taşıyorlardı.

Bir dakika sonra tiyatronun dışındaydım.

Bombardov'da telefon olmadığı için aynı akşam ona aşağıdaki telgrafı gönderdim:

"Ölmüş hatıraları yeniden canlandırmaya davetlisin. Sensiz çıldıracağım. Lütfen açıkla."

Postane çalışanları, bu telgrafı kabul etmek istemediler, ne var ki *Nakliyat* gazetesine şikâyet etmekle tehdit ettim.

Ertesi akşam Bombardov ile ben akşam yemeği için kurulmuş bir masada oturuyorduk. Daha önce sözünü ettiğim ustabaşının karısı gözleme getirmişti.

Bombardov, ölünün anısına yemek verme fikrimi ve artık son derece düzenli olan odamı sevmişti

"Şimdi sakinleştim" dedim, misafirim açlığını bastırdıktan sonra. "Ve sadece tek bir şey istiyorum –neler olduğunu bilmek. Meraktan ölüyorum. Böyle saçma sapan bir şeyi daha önce hiç görmemiştim."

Karşılık olarak Bombardov gözlemeyi övdü, odayı gözden geçirip şöyle dedi:

"Evlenmelisin, Sergey Leontiyeviç. Çekici, müşfik bir kadınla evlenmelisin."

"Bu sohbet daha önce Gogol tarafından tasvir edilmişti" diye cevap verdim. "Tekrarcı olmayalım. Anlat bana, ne oldu?"

Bombardov omuzlarını silktilti.

"Özel bir şey olmadı. İvan Vasiliyeviç tiyatronun kıdemli üyeleriyle bir danışma toplantısı yaptı."

"Anlıyorum. Peki, samur kürklü o kadın kim?"

"Tiyatromuzun oyuncularından biri, kurucular grubunun üyesi Margarita Petrovna Tavriçeskaya. Ostrovski bin sekiz yüz seksen beşte Margarita Petrovna'nın oyunculuğunu -sahneye ilk çıkışıydı-görünce şöyle demiş: 'Çok güzel.'"

Bundan sonra arkadaşımın anlattıklarından odada kuruculardan başka kimse olmadığını, çok acil olarak benim oyunum hakkında toplantıya çağrıldıklarını, Drykin'e sadece bir gün önce haber vermiş olduklarını, bu yüzden atı temizlemek ve at arabasını fenolle yıkamak için çok zaman harcamış olduğunu öğrendim.

Soruşturduktan sonra Grandük Maximilian Petroviç'ten ve obur genel validen söz etmiş olan adamın, kurucuların en genci olduğunu öğrendim.

Bombardov'un cevaplarının oldukça aşikâr bir biçimde sınırlı ve temkinli olduğunu söylemem gerek. Bunu aklımın bir köşesine not ederek, misafirimden "şu şu tarihte doğdu, adı ve soyadı şu şu" gibi biçimsel, kısa cevaplar almaktan daha çok, bu insanların neye benzedikleri hakkında fikir edinmeye yönelik sorular sordum. O gün kurul odasında toplanmış olan insanlara gerçekten de derin bir ilgi hissettim. Karakterlerine dair bilgi sahibi olmamın, o gizemli toplantıdaki davranışlarını açıklayacağını varsayıyordum.

"Öyleyse bu Gornostayev (genel vali hakkında konuşan adam) iyi bir aktör mü?" diye sordum, Bombardov'un bardağına biraz daha şarap dökerek.

“Hı-hı” diye cevapladı Bombardov.

“Hayır, ‘hı-hı’ yetmez. Şimdi, örneğin, Margarita Petrovna’yı göz önüne alınca Ostrovski’nin ne dediğini biliyoruz: ‘Çok güzel.’ Bu en azından bir başlangıç sayılır! Ama ‘hı-hı’ ne demek? Belki de Gornostayev kendisine ün kazandıracak bir şeyler yapmıştır?”

Bombardov bana sinsi, yan bir bakış fırlatarak mırıldandı...

“Bu konuda sana ne anlatabilirim? Hmm, hmm...”
Sonra, bardağını bitirdikten sonra dedi ki: “Pekâlâ o zaman, oldukça yakın bir zamanda Gornostayev’in başına herkesi hayrete düşürecek mucizevi bir şey geldi...” Daha sonra erimiş yağı gözleminin üzerine dökmeye başladı ve bu iş o kadar uzun zaman aldı ki haykırdım:

“Tanrı aşkına, devam et!”

“Napareuli güzel bir Gürcü şarabıdır” dedi Bombardov sabrımı denemek için, sonra devam etti: “Bu küçük iş dört yıl önce meydana geldi. İlkbaharın ilk günleriydi, hatırladığım kadarıyla, Gerasim Nikolayeviç o sıralar özellikle neşeli ve heyecanlıydı. Açıkçası neşeli hali iyiye alamet değildi! Birtakım planlar yapıyor, bir yerlere gitmeye hevesleniyordu, daha genç gözükmeye başlamıştı. Tiyatroyu tutkuyla sevdiğini sana söylemem gerek. O sıralar hep şöyle dediğini hatırlıyorum: ‘Biraz geride kaldım, Batı’daki tiyatro hayatının hızına yetişmeye alışkınım; her yıl yurtdışına gitmeye alışkınım ve doğal olarak Almanya’da ya da Fransa’da tiyatrodaki olup biten her şeyle başa baş gidiyordum! Ama boş ver Fransa’yı, bir düşünsene, tiyatrodaki gelişmeleri incelemek için Amerika’yı bile ziyaret ettim.’ ‘Pekâlâ o zaman,’ diyorlardı ona, ‘başvur da git.’ Bunun üzerine yumuşakça gülümsedi. ‘Kesinlikle olmaz’ diye cevap verdi. ‘Şimdi başvurma zamanları değil! Devletin kıymetli parasını benim için harcamalarına nasıl izin verebilirim? Benim

yerime mühendis ya da endüstriyel müdürün gitmesi daha iyi!”

“Basiretli bir adam, gerçekten! Her neyse...” Bombardov lambanın ışığında dikkatle incelediği şarabı yeniden övdü. “Daha sonra, bir ay geçti ve ilkbahar geldi. Ardından bir trajedi yaşandı. Bir gün Gerasim Nikolayeviç, Avgusta Avdeevna’nın ofisine geldi ama hiçbir şey söylemedi. Avdeevna ona bakınca çok berbat bir halde olduğunu gördü, yüzü bir peçete kadar beyazdı ve gözlerinde yaşlı bir ifade vardı. ‘Neler oluyor Gerasim Nikolayeviç?’ ‘Hiçbir şey,’ diye cevap verdi. ‘Boş ver!’ Pencereye doğru gitti, camda parmaklarını tıngırdattı ve çok tanıdık gelen bir ısıklık çalmaya başladı. Avdeevna dinleyince bunun Chopin’in *Cenaze Marşı* olduğunu fark etti. Buna dayanamadı, yüreği acımaya başladı, cevap vermesi için ona baskı yaptı:

‘Bu da ne? Neler oluyor?’

Adam kadına döndü, çarpık bir gülümseme yüzüne yayılırken şöyle dedi:

‘Hiç kimseye söylemeyeceğine yemin et!’ Doğal olarak Avdeevna hemen yemin etti. ‘Az önce doktordaydım, akciğer sarkomu olduğumu söyledi.’ Sonra dönüp dışarı çıktı.”

“Evet, bunun gülünecek bir tarafı yok...” dedim kısık sesle, kalbimde korkunç bir his vardı.

“Ama tabii ki!” diye onayladı beni Bombardov. “Avgusta Avdeevna hiç gecikmeden bu haberi kesinlikle güvendiği Gavriil Stepanoviç’e yetiştirdi; Stepanoviç, İppolit Pavloviç’e; o, karısına; karısı, Evlampia Petrovna’ya söyledi; sözün kısası, iki saat sonra terzi dükkânlarındaki çıraklar bile Gerasim Nikolayeviç’in sanatsal kariyerinin bittiğini ve belki de derhal bir çelenk ısmarlanması gerektiğini biliyordu. Üç saat sonra çay salonunda aktörler Gerasim Nikolayeviç’in rollerinin kime verileceğini konuşuyorlardı.

“Bu arada Avgusta Avdeevna telefonla İvan Vasiliyeviç’e ulaştı. Tam üç gün sonra Avgusta Avdeevna Gerasim Nikolayeviç’i arayıp şöyle dedi: ‘Seni görmeye geliyorum.’ Ve öyle de yaptı. Gerasim Nikolayeviç divanda bir Çin sabahlığı içinde, ölüm kadar soluk ama gururla ve sükûnetle yatıyordu.”

“Avgusta Andeevna boş bir kadın değildi ve kırmızı pasaportla çeki masanın üstüne çarptı –bam! Gerasim Nikolayeviç ürpererek şöyle dedi:

‘Hepiniz çok kırıcsınız. Benim istediğim bu değil! Yabancı bir ülkede ölmenin ne anlamı var?’

Avgusta Andeevna sadık bir kadın ve mükemmel bir sekreterdir. Ölmekte olan adamın sözlerini duymazdan gelip bağırdı:

‘Faddei!’

Faddei, Gerasim Nikolayeviç’in sadık ve ona içtenlikle bağlı hizmetkârıdır. Faddei anında ortaya çıktı.

‘Tren iki saat içinde hareket ediyor. Gerasim Nikolayeviç için bir halı. İç çamaşırı. Bavul. Tuvalet malzemeleri çantası. Araba kırk dakika içinde burada olacak.’

Utanç içindeki adam sadece içini çekti ve umutsuzca baş kol hareketleri yaptı. Bir yerde, ya İsviçre sınırında ya da belki İsviçre’de değil, her neyse, Alpler’de bir yerde...” –Bombardov alnını sildi. “Hasılı, yeri önemli değil. Deniz seviyesinden üç bin metre yükseklikte, dünyaca ünlü Profesör Kli’nin dağ kliniği var. İnsanlar ona sadece umutsuz vakalarda gider. Ya ölünecek ya da tedavi olunacaktır. Hiçbir şey bundan daha kötü olamaz, bazen mucizeler meydana gelir. Kli, böylesi umutsuz vakaları dışarıda açık bir verandaya, karlı dağ manzarasının karşısına yerleştirir, onlara sarkomatin iğnesi yapar, bol bol oksijen solumalarını sağlar. Kimi zaman Kli’nin ölümü bir yıl geciktirdiği olmuştur.

Elli dakika sonra kendi isteği üzerine Gerasim Nikolayeviç’i arabayla tiyatronun önünden geçirdiler.

Bana daha sonra Demyan Kuzmiç anlattı, elini kaldırıp tiyatroyu kutsamış ve hemen ardından araba Belarus-Baltık İstasyonu'na gitmek üzere oradan ayrılmış.

Daha sonra yaz geldi ve Geasim Nikolayeviç'in öldüğüne dair rivayetler her tarafa yayıldı. İnsanlar bol bol laklak yapıp sevgilerini belirttiler... Yaz gelmişti... Aktörler ayrılmak üzereydi, turneleri başlayacaktı... Gerasim Nikolayeviç'in bedeninin her an geri getirilmesini bekliyorlardı... Bu arada aktörler gitti, sezon bitmişti. Ama sana söylemem gerek ki bizim Plisov..."

"O bıyıklı, hoş bakışlı adam, değil mi?" diye sordum. "Hani şu galerideki..."

"Evet, o" diye onayladı Bombardov ve devam etti: "Her neyse, o tiyatro mekanizmasını incelemek üzere Paris'e bir iş gezisi düzenlemeyi önerdi. Doğal olarak belgelerini hemen çıkarıp yola koyuldu. Plisov, sana söylemem gerek, inanılmaz derecede çalışkandır ve resmen sahneye âşıktır. İnsanlar onu olağanüstü derecede kıskanıyorlardı. Herkes Paris'e yapılacak bir ziyaretin hayalini kurar... 'Ne şanslı adam!' dedi herkes. Pekâlâ, şanslı ya da değil, kâğıtlarını hazırladı ve tam da Gerasim Nikolayeviç'in ölüm haberinin geldiği zaman Paris'e gitti. Plisov olağanüstü bir karakterdir, Paris'teyken Eyfel Kulesi'ni görmeyi bile becerememişti. Gerçek bir arzu. Bütün zamanını sahnelerin altındaki zindanlarda geçirdi, incelemesi gereken her şeyi inceledi, sahne ışıkları satın aldı, dürüst bir iş yaptı. Nihayet ayrılma vakti gelince Paris'in çevresinde bir yürüyüş yapmaya, en azından eve geri dönmeden önce hızlı bir bakış atmaya karar verdi. Yürüdü, yürüdü, otobüslere binerek gezdi, homurdanarak, düşüncelere dalıp hayal dünyasında gezinerek kendini ifade ediyordu, en sonunda bir kurt gibi acıktı. Kullanılan yolun çok uzağında bulunan bir yere geldi. 'Şimdi küçük bir lokantaya varacağım ve yiyecek bir

şeyler bulacağım,' diye düşündü. Işıkları gördü. Şehir merkezine çok yakın olmadığını söyleyebilirdi, her şey ucuz olmalıydı. İçeri girdi, gerçekten de fiyatları mütevazı bir lokantaydı burası. İçeri bakınca, anında donakaldı.

Smokin ceketiyle, ceketin düğme deliğinde bir çiçekle, bir masadaki Gerasim Nikolayeviç'i ve onunla birlikte oturan iki Fransız kadını gördü; kadınların her ikisi de kahkahadan yarıyorlardı. Ve masanın üzerinde önlerinde bir buz kovanın içinde bir şişe şampanyayla çeşit çeşit meyveler duruyordu.

Plisov kapı aralığında açıkça sendeledi. 'İmkânsız,' diye düşündü. 'Olmayan şeyler görüyorum. Gerasim Nikolayeviç burada olamaz, hem de gülüyor. Olabileceği tek yer Novodeviçi Mezarlığı!'¹

Apaçık bir şekilde, endişeli bakışlarla ayağa kalkan bir ölü adama benzeyen bu yaratığa gözlerini dikti. Hatta Plisov, adamın onu görmekten hoşnut olmadığı izlenimine kapıldı. Ancak Gerasim Nikolayeviç daha sonra ona sadece şaşırdığını söyleyecekti. Gerasim Nikolayeviç'in – gerçekten oydu– kulaklarına bir şey fısıldadığı iki Fransız kız hemen ortadan kayboldu.

Plisov aklını başına ancak Gerasim Nikolayeviç onu öptüğünde toplayabildi. Orada o an her şey açıklığa kavuştu. Plisov sadece, 'Ama ben asla,' diye bağırabilirdi, Gerasim Nikolayeviç'i dinlerken. Aslında bu gerçek bir mucizeydi.

Gerasim Nikolayeviç'i Alpler'e getirdiklerinde öyle bir durumdaydı ki, Kli başını sallayıp sadece şunu söylemişti: 'Hmm...' Gerasim Nikolayeviç'i o verandaya koydular. Ona o şeyi enjekte ettiler. Oksijen verdiler. İlk

1 Novodeviçi Mezarlığı: Novodeviçi Kadınlar Manastırı Moskova Nehri'nin kenarındadır. 1524'te inşa edilmiştir. Manastırın 1898'de kurulan Yeni Mezarlığı'nda Çehov ve Bulgakov'un da aralarında bulunduğu birçok önemli sanatçının mezarı vardır. (ed.n.)

başlarda hasta kötüleşti ve daha da kötüsü ertesi gün için Kli'nin hiç de hoş beklentileri yoktu. Ümidi kırılmıştı... Ne var ki ertesi gün başarıyla atlatıldı. Enjeksiyonu tekrarladılar. Ondan sonraki gün daha da iyi geçti. Ve bu böyle devam etti –inanılmaz bir şeydi. Gerasim Nikolayeviç bir kuşete oturup daha sonra şöyle dedi: 'İzin verin de biraz yürüyeyim.' Bütün asistanların, hatta bizzat Kli'nin bile ağızları açık kaldı. Kısacası, bir sonraki gün Gerasim Nikolayeviç verandada yürüyordu, yanakları pembeleşmiş, iştahı yerine gelmişti... Ateş 36.8, nabız normal, acıdan eser kalmamış.

Gerasim Nikolayeviç çevre köylerden, şehirlerden onu görmeye insanların geldiğini anlattı bize. Kli bir konferans verdi ve böylesi durumların sadece bin yılda bir görüldüğünü iddia etti. Gerasim Nikolayeviç'in portresini tıbbi dergilere koymak istediler ama o doğrudan reddetti, 'Fazla yaygaradan hoşlanmam!' diyordu.

Bu arada Gerasim Nikolayeviç, Alpler'de kalmasının artık bir anlamı kalmadığı için Kli'nin onu çektiği onca acıdan sonra dinlenmesi için Paris'e gönderdiğini söyledi. İşte Gerasim Nikolayeviç Paris'e bu şekilde geldi. Yanındaki Fransız kadınlara gelince... Gerasim Nikolayeviç'in açıkladığına göre onlar, hasta hakkında bir makale yazmaya niyetlenmiş olan iki genç Parisli doktordu. İşte her şeyi anlattım sana."

"Evet, bu hayret verici" dedim. "Amaben hâlâ bununla nasıl başa çıkabilmiş olduğunu anlamış değilim!"

"İşin mucizesi burada zaten" diye cevapladı Bombardov. "Öyle görünüyor ki ilk enjeksiyondan sonra Gerasim Nikolayeviç'in sarkomu dağılmaya başladı ve sonunda da tamamen dağıldı!"

Ellerimi havaya savurdum.

"Külahıma anlat!" diye haykırdım. "Bu asla mümkün değil!"

“Bin yılda bir olur” diye cevap verdi Bombardov ve devam etti: “Dur hele, daha bitmedi. Sonbaharda Gerasim Nikolayeviç yeni bir takım elbiseyle geri geldi, iyi görünüyordu, bronzlaşmıştı –Paris’ten sonra Parisli doktorları onu denize göndermişlerdi. Çay salonunda bizim aktörlerimiz okyanustan, Paris’ten, doktorlardan ve başka her çeşit şeyden söz ederken Gerasim Nikolayeviç’e kulak kesilmişlerdi. Sezon her zamanki gibi başladı, Gerasim Nikolayeviç sahneye çıktı, yeterince iyi rol yaptı, her şey bu şekilde mart ayına kadar sürdü... Ve martta birden *Mtsensk’li Lady Macbeth’in*¹ provalarına elinde bir değneklerle geldi. ‘Neyiniz var?’ ‘Bir şeyim yok. Belime bir ağrı saplanıyor.’ Bu ağrı sürekli saplanmaya devam etti. Bir süre ağrıdıktan sonra geçmesi gerekirdi. Ama geçmedi. Uzadıkça daha da kötüleşti... Mavi ışığı denedi –işe yaramadı... Uykusuzluk çekiyordu, sırtüstü yatıp uyuyamıyordu. Gözlerimizin önünde kilo kaybetmeye başladı. ‘Pantopon’u denedi. İşe yaramadı! Tabii en sonunda doktora gitti. Ve bir düşünsene...”

Bombardov bir süre durdu, gözlerindeki ifade omuriliğimden aşağı soğuk bir ürpertinin yayılmasına sebep oldu.

“Bir düşünsene... Doktor ona baktı, elleriyle yokladı ve göz kırptı... Gerasim Nikolayeviç ona şöyle dedi: ‘Doktor, ağzında eveleyip geveleme. Ben şu aptal kadınlardan biri değilim. Hayatta her şeyi gördüm... Söyle bana, bu şey o şey mi?’ Evet, bu şey o şeydi. Bombardov boğuk bir sesle uludu ve kadehindекini bir yudumda içti.

“Sarkom yeniden başlamıştı! Gerasim Nikolayeviç’in sağ böbreğine inmiş ve onu tüketmeye başlamıştı! Doğal olarak bu bir sansasyondur. Provalara ara verildi, Gerasim Nikolayeviç evine gönderildi! Bu sefer her şey daha kolaydı. Bu sefer ümit vardı çünkü. Yeniden üç gün içinde

1 *Mtsensk’li Lady Macbeth*: Nikolay Leskov’un romanı (1865). (ed.n.)

pasaport ve bilet ayarlandı, Alpler'e, Kli'ye gidildi. Kli, Gerasim Nikolayeviç'i aileden biriymiş gibi selamladı. Yani, elbette! Gerasim Nikolayeviç'in sarkomu ona dünya çapında bir ün kazandırmıştı! Bir gün sonra acı azaldı, iki gün sonra Gerasim Nikolayeviç verandada yürüyebiliyordu ve üç gün sonra Kli'ye tenis oynayıp oynayamayacağını sordu! Klinikte olup bitenler hayal gücüne meydan okuyordu. Kli'ye vagonlar dolusu hasta geliyordu. Gerasim Nikolayeviç yakın bir yerde ikinci bir bina inşa ettiklerini söyledi bize. Kli, dışarıdan gelmiş bir yabancı olmasına rağmen Gerasim Nikolayeviç'i (bizim gibi) üç kez öptü ve yapması gerekeni yaparak onu istirahatete gönderdi, bu kez onu önce Nice'e, sonra Paris'e, daha sonra da Sicilya'ya uğurladı.

Ve bir kez daha Gerasim Nikolayeviç sonbaharda geri döndü –Donbass'taki bir turneden daha yeni dönmüş-tük– çok iyi görünüyordu, morali de iyiydi, sadece bu sefer üstündeki takım elbise farklıydı: Önceki sonbahar çikolata kahverengisiydi, şimdi ise küçük kareli desenli gri bir takım elbiseydi. Üç gün boyunca bize Sicilya'yı ve Monte Carlo'da rulet oynayan burjuvaları anlattı. Bunun kışkırtıcı bir manzara olduğunu söyledi. Sezon yeniden başladı ve ilkbaharda yine aynı hikâye, bu sefer sadece yeri farklıydı. Eskiye dönüş ama bu sefer sol dizin altında. Yeniden Kli, sonra Madeira ve nihayet, sonuçta Paris.

Bir sonrasında, sarkomun yeniden görülmesi gerçek bir endişeye yol açmadı. Herkes için açıktı ki Kli onu kurtarmanın bir yolunu bulmuştu. Her yıl sarkomun gücünün enjeksiyonlarla sınırlandığı ortaya çıktı ve Kli bir üç ya da dört sezon sonra Gerasim Nikolayeviç'in vücudunun sarkomun bir yerde yeniden ortaya çıkmasıyla baş edebileceğini umuyordu, hatta bundan emindi. Hatta en sonuncusundan bir yıl önce sarkom yalnızca sinüslerde hafif ağrıya sebep olmuş ve Kli'nin kliniğinde bu ağrı

derhal yok edilmişti. Ama şimdi Gerasim Nikolayeviç sıkı ve aralıksız gözetim altında ve acısı olsun ya da olmasın nisanda onu Alpler'e gönderiyorlar!"

"Muazzam bir şey!" dedim, bir nedenle içimi çekerek.

Bu arada ziyafetimiz baş döndürücüydü, aynı dedikleri gibi. Kafalarımız Napareuli'den dolayı vızıldıyordu, sohbet daha bir canlı hale gelmişti ve hepsinden önemlisi, daha açık sözlüydük. "Sen çok ilginç, dikkatli ve yaramaz bir adamsın" diye düşündüm Bombardov hakkında, "ve ben seni çok seviyorum, ama kurnazsın, ağzı sıkı ve tiyatrodan yolunu böyle tutturmuşsun..."

"Böyle yapma!" diye ansızın yalvardım misafirime. "Her şeyden önce söyle bana, beni bir sefil olarak kabul ettiğini... Oyunum gerçekten kötü mü?"

"Oyunun" dedi Bombardov, "iyi bir oyun. Nokta."

"Ama öyleyse neden kurul odasında beni çok korkutan bütün o saçma şeyler oldu? Oyunu sevmediler mi?"

"Aslında tam tersi" dedi Bombardov. "Bütün bunlar oyununu sevdikleri için oldu. Çok sevdiler..."

"Ama İppolit Pavloviç..."

"İçlerinde en çok özellikle İppolit Pavloviç sevdi" dedi Bombardov sessizce ama kesin bir dille ve bana öyle geldi ki, gözlerinde bir hoşgörü vardı.

"Beni çılgına çevirmeye yeterli..." diye fısıldadım.

"Hayır, çılgına dönme... Bunun sebebi tiyatronun nasıl bir yer olduğunu bilmemen. Dünya karmaşık makinelerle doludur ama tiyatro hepsinin en karmaşığdır..."

"Anlat bana! Anlat bana!" diye haykırdım ve kafamı ellerimin arasına aldım.

"Oyunu o kadar çok sevdiler ki, aslında bu bir paniğe neden oldu" diye söze başladı Bombardov. "İşte bu yüzden işler içinden çıkılmaz hale geldi. Onlar oyunu görür görmez ve yaşlılar da duyar duymaz hemen rolleri kimin oynayacağına bile karar vermişler. Bahtin rolünü İppolit

Pavloviç'e verdiler. Petrov rolünü Valentin Konradoviç'e vereceklerdi."

"Kim... Val... hani şu..."

"Evet doğru... o."

"Hadi canım!" Sadece bağırmakla kalmadım, haykırdım da. "Her şeyden önce..."

"Biliyorum, biliyorum..." dedi Bombardov, ne söylemek istediğimi anında anlamıştı. "İppolit Pavloviç altmış bir yaşında, Valentin Konradoviç altmış iki yaşında... Senin en yaşlı kahramanın kaç yaşında, şu Bahtin?"

"Yirmi sekiz!"

"Görüyor musun, işte! Oyunun kopyaları yaşlılara gönderildiğinde ne olduğunu sana tam olarak anlata-mam. Buna benzer bir şey tiyatronun elli yıllık yaşamında hiç olmamıştı. Hepsi darıldı."

"Kime? Rol dağıtan müdüre mi?"

"Hayır. Yazara."

Pürdikkat onu dinlemekten başka yapacak bir şeyim yoktu, öyle de yaptım ve Bombardov devam etti:

"Yazara. Dürüstçe. İhtiyarlar grubunun akıl yürütme yöntemi şöyleydi: Biz burada umutsuzca rol bekliyoruz; biz, kurucular, becerilerimizi çağdaş bir oyunda göstermek istiyoruz... Ama sonra olan bitene bakın! Gri takım elbiseli adam geliyor ve bize karakterleri oğlan çocukları olan bir oyun getiriyor! Bu bizim oynayamayacağımız anlamına geliyor! Acaba şaka mı yapıyor? Yaşlıların en genci elli beş yaşında –o da Gerasim Nikolayeviç."

"Oyunumu kurucular oynasın diye bir amacım olmaz!" diye haykırdım. "Bırakalım da genç aktörler oynasınlar!"

"Ah, ne kadar da zekisin!" diye haykırdı Bombardov, şeytani bir yüz ifadesi takınarak. "Bırakalım Argunin, Galin, Elagin, Blagostvetlov ve Strenkovski oynasınlar ve alkışlansınlar... –Bravo! Bravo! Hurra! Şöyle bakın, güzel

insanlar, ne kadar da şahane oynuyoruz! Bu, kurucuların orada bir köşede oturup, utanç içinde gülümsemeleri anlamına gelir, öyle değil mi, artık bize ihtiyaç yok anlamına gelmez mi? Hah hah haa. Zekice! Çok zekice!”

“Anlıyorum!” diye bağırdım, aynı zamanda şeytani bir ses tonuyla bağırmaya çalışarak. “Anladım!”

“Bunda anlayacak ne var?” diye şakladı Bombardov. “İvan Vasiliyeviç, nişanlıyı anneye dönüştürmen gerektiğini, sonra Margarita Pavlovna ya da Nastasya İvanovna’nın onu oynayacağını sana söylememiş miydi...”

“Nastasya İvanovna mı!”

“Sen tiyatro adamı değilsin” diye cevapladı Bombardov, hakaret eden bir gülümsemeyle, ama bana neden hakaret ettiğini söylemedi.

“Bana tek bir şey söyle, Anna rolünü kime vermek istiyorlardı?”

“Doğal olarak, Ludmila Silvestrovna Pryakhina’ya.”

Bunun karşısında büyük bir öfkeye kapıldım.

“Ne? Ludmila Silvestrovna mı?” Masadan ayağa fırladım. “Şaka ediyor olmalısın!”

“Neden, yanlış olan ne?” diye soruşturdu Bombardov neşe dolu bir merakla.

“O kaç yaşında?”

“Bu, korkarım herkes için bir sır.”

“Anna on dokuzunda! On dokuz! Anlıyor musun? Ama bu bile en önemli şey değil. En önemli şey bu rolü o oynayamaz!”

“Anna rolünü mü demek istiyorsun?”

“Sadece Anna rolünü değil, hiçbir şey yapamaz o!”

“Ah, hadisene.”

“Hayır, sen hadisene! Zulmedilmiş ve haksızlığa uğramış bir kişinin dövünmesini temsil etmeye çalışan bir aktris; rolünü o kadar kötü oynuyor ki, bir kedi bile

çığına dönüp perdeyi paramparça ediyor, o kadın asla rol yapamaz.”

“O kedi geri zekâlinin teki” diye cevap verdi Bombardov, benim öfkemin tadını çıkararak. “O kalp kası iltihabı ve nevrasteniden çekiyor. Günlerce bir yatakta oturuyor ve kimseyi görmüyor, bu yüzden doğal olarak çok korktu.”

“Kedinin nevrastenik olduğunu biliyorum, bu konuda sana katılıyorum!” diye bağırdım. “Ama içgüdüleri sağlam ve sahneden de çok iyi anlıyor. Yanlış bir şey duydu! Anlıyor musun, kulak tırmalayıcı derecede yanlış bir nota duydu. Hayvan şoke oldu! Punch ve Judy’nin gösterisi ne anlatıyordu ki zaten?”

“Tam bir kepezelikti” diye açıkladı Bombardov.

“Bu kelime ne anlama geliyor?”

“Bizim dilimizde kepezelik sahnede bir şeyleri yüzüne gözüne bulaştırmaktır. Bir aktör aniden repliğini şaşırır ya da perdeyi zamanında kapamazlar ya da...”

“Anlıyorum, anlıyorum...”

“Bu durumda iki kişi rezalet çıkarmış oldu: Avgusta Andeevna ve Nastasya İvanovna. İlki, senin orada olacağını Nastasya İvanovna’ya haber vermeden senin İvan Vasiliyeviç’le görüşmene izin verdi. İkincisi, İvan Vasiliyeviç’in yanında kimse olup olmadığını kontrol etmeden Ludmila Silvestrovna’nın içeri girmesine izin verdi. Buna rağmen elbette Avgusta Andeevna’yı daha az suçlamalı –Nastasya İvanovna mantar almak için dükkâna gitmişti..”

“Anlıyorum, anlıyorum” dedim, Mefistofeles gülüşüyle gülmeye çabalayarak. “Her şeyi kesinlikle anlıyorum! Bu yüzden, senin Ludmila Silvestrovna rol yapamaz.”

“Ah, hadisene! Moskova halkına göre zamanında çok güzel rol yaptı...”

“Senin Moskova halkın yalancı!” diye haykırdım. “Yas ve acıyı yansıtıyor ama gözlerinde öfke var! ‘Pastırma yazı’ diye çılgık atarak dolanıyor ama gözlerinde endişe var! Gülüyor ve herkes sanki biri yakalığının içine ‘Narzan’ dökmüş gibi omuriliğinden aşağı doğru ürperiyor! O bir aktris değil!”

“Çok ileri gidiyorsun! Kırk yıldır İvan Vasiliyeviç’in ünlü enkarnasyon kuramına çalışıyor...”

“Bu kuramdan haberim yok. Bilmiyorum! Anlaşılan hiç işine yaramamış!”

“Belki de bana İvan Vasiliyeviç’in de aktör olmadığını söylemek istersin?”

“Ah hayır! Hayır! Bahtin’in kendisini hançerlediği anı bana gösterdiği an kelimenin tam anlamıyla nefesim daraldı: Gözleri ölü gibiydi! Divanın üzerine düştü ve onda kendisini hançerleyerek öldüren bir adamı gördüm. Büyük bir şarkıcının farkını söylediği tek bir dizeden anlamak nasıl mümkünse, onun da sahnede büyük bir fenomen olduğunu, seyrettiğim kadarıyla bu kısa sahneden anlamak mümkün! Sadece oyunların içeriği hakkında ne söylediğini anlayamıyorum.”

“Söylediği her şey bilgecedir.”

“Fakat o hançer saçmalamaları?”

“Oturup da seni dinlemek için yazmayı bıraktığı defterini açtığında anlarsın. Evet, evet. Bölümleri nasıl böleceğini, kurucuları kapsayacak şekilde her şeyi nasıl düzenleyeceğini düşünüyordu, böylece oyununu kendilerine zarar vermeden oynayabileceklerdi... Ve sen silah sesleri filan okudun. On yıldır bu tiyatrodaki çalışıyorum ve bana sadece 1901’de tiyatromuzda ateş edildiği söylendi, bu da büyük bir başarısızlıktı. Böyle bir oyunda... orada, unuttum... ünlü bir yazar... Neyse, önemli değil... Kısacası, oyundaki iki asabi karakter bir miras tartışmasına giriyorlar, tartışıyorlar, tartışıyorlar ve sonunda içlerinden

biri bir tabancayla diğerine ateş ediyor ve ısıkalıyor... Provalar devam ederken bir sahne görevlisi el çırparak silah sesini taklit ediyordu ama kostüm provası sırasında kuliste gerçekten ateş etti. Nastasya İvanovna'nın başı döndü –daha önce hiç silah sesi duymamıştı, Ludmila Silvestrovna isteri krizi geçirdi ve oyunu karakterlerin ateş etmeyeceği şekilde değiştirdiler, onun yerine süzgeçli kova savurup şöyle bağırdı: 'Seni öldüreceğim hain!' ve İvan Vasiliyeviç'e göre oyunu geliştiren bir şekilde ayağını hızla yere vurarak tepindi. Yazar, tiyatroya ciddi olarak gücendi ve üç yıl yönetmenlerle konuşmadı ama İvan Vasiliyeviç sağlam durdu..."

Çakırkeyif gece ilerledikçe ani öfke patlamalarım gide-rek azaldı ve Bombardov'un söylediklerine üst perdeden itiraz etmeyi bıraktım ama sorularımın ardı arkası kesilmedi. Tuzlu kırmızı havyar ve som balığından ağzımız yandı ve susuzluğumuzu çayla giderdik. Oda süt kadar kalın sigara dumanıyla doldu, buz gibi hava açık küçük pencereden içeri aktı ama içeriye tazelik değil, yalnızca soğuk getirdi.

"Anlat bana şimdi, anlat bana" diye sordum donuk, zayıf bir sesle. "Böyle bir durumda, eğer oyun tiyatrodaki aktörlere uygun gelmezse, o zaman neden başka bir tiyatroya vermemi istemiyorlar? Neden oyunu istiyorlar? Ne için?"

"Güzel bir soru. Ne için? Tiyatromuz yakın bir yerde birinin yeni bir oyun sahnelemesine özlem duyuyor, özellikle ayan beyan başarılı olacak bir oyun. Senin oyununu neden istesinler Allah aşkına? Sen sözleşmede oyunu başka bir tiyatroya vermeyeceğini yazmadın mı?"

O anda gözlerimin önünde "yazarın hakkı yoktur" diye vurgulanarak yazılmış sayısız başlıklar, "eğer şöyle olursa" gibi tuhaf cümleler ve aldatıcı küçük paragraflar sıralandı. Deriden çalışma odasını hatırladım ve bir parfüm esintisi yakalar gibi oldum.

“Lanet olasıca o adam!” diye hırladım.

“Kim?”

“Lanet olasıca Gavriil Stepanoviç!”

“Hızla yükselen kartal!” diye açıkladı Bombardov, alev alev tutuşan gözleri parıltıyordu.

“Çok sessiz ve her zaman da ruhlardan konuşuyor!”

“Yanlış bir kanı, kudurmuş deli saçması, zavallı bir gözlem!” diye haykırdı Bombardov. Gözleri alev alev yandı, sigarası alev alev yandı, sigara dumanı buram buram burun deliklerinden çıktı. “O bir kartal, bir akbaba. Bir tepenin üzerinde oturuyor ve her taraftan kırk kilometre uzaklığı görebiliyor. Küçük bir nokta görünce yükseklerle uçuyor ve aniden bir taş gibi düşüyor! Acınacak bir çılgılık, bir soluma ve bir de bakmışsınız yeniden göklere yükselmiş, avını sıkıca yakalamış!”

“Sen bir şairsin, lanet olsun sana!” diye soluksuz kaldım.

“Ve sen” diye fısıldadı ince bir gülümsemeyle, “sinirli bir adamsın! Ah, Sergey Leontiyeviç, her şey senin için bundan sonra daha zor olacak...”

Sözleri yüreğimi sızlattı. Sinirli bir adam olduğumu hiç düşünmemiştim ama onu nasıl aşağıladığıma dair Likospastov’un sözlerini hatırladım...

“Öyleyse” dedim esneyerek, “bu benim oyunumun oynanmayacağı anlamına mı geliyor? Bu her şey bitti mi demek?”

Bombardov sertçe baktı, sesinde onun için alışılmadık olan bir sıcaklık vardı:

“Kendini en kötüsüne katlanmaya hazırla. Seni aldatmaya çalışmayacağım. Bir mucize olmadıkça...”

Pencerenin dışında ağır, puslu sonbahar şafağı yaklaşmaktaydı. Tiksindirici yemek artıklarına ve çay tabaklarında yığılmış sigara izmaritlerine rağmen, bütün bu

çirkinliğin ortasında, apaçık bir duygu kabarmasıyla, altın at hakkında hararetli bir söyleve başladım.

Dinleyicime altın atın yelesindeki kıvılcımların pırıltısını, soğuk nefesini ve sahnenin kendine özgü kokusunu, salonda dolaşan kahkaha gürültülerini nakletmeye yel-tendim... Ama en önemli şey bu değildi. Bombardov'u, atı görür görmez sahneyi ve hatta onun en küçük gizemini bile anladığıma ikna etmeye çabalarken aşırı tutkuyla çay tabağını elimde parçaladım. Uzun, çok uzun zamandır, belki de çocukluğumdan bu yana ya da hatta doğmadan önce bunu düşlüyordum, belli belirsiz bunu arzuluyordum. Ve şimdi varmıştım!

"Ben yeni insanım" diye bağırdım. "Ben yeni insanım! Ben kaçınılmaz olanım! Ve işte geldim!"

Ve sonra yanan beynimde bazı çarklar dönmeye başladı ve aniden patlayan Ludmila Silvestrovna, uluyarak ve dantel mendilini sallayarak dışarıya çıktı.

"O rol yapamaz!" diye böğürdüm öfkeyle.

"Ah, hadi bırak şimdi! Bunu söyleyemezsin..."

"Benimle zıtlaşmanı istemiyorum senden" dedim sertçe. "Her şeye alışarak büyümüşsün ama ben yeni insanım, bakışlarım keskin ve taze! Onun ciğerini okuyabiliyorum..."

"Ah, hadi şimdi!"

"Ve hiçbir kuram işe yaramaz. Ama küçük ve kalkık burunlu şu küçük adam, hani bir küçük burjuvayı oynayan adam, beyaz elleri ve boğuk bir sesi var ama herhangi bir kurama ihtiyacı yok ve şu siyah eldivenli katili oynayan... Onun da kurama ihtiyacı yok!"

"Argunin..." dediğini duydum boşlukta yankılanan bir sesin duman perdesinin ardından.

"Kuram muram yok" diye ciyakladım, tamamen kendi cüretime esir düşmüştüm, hatta dişlerimi gıcırdatıyordum, daha sonra beklenmedik bir anda ceketimde

büyük bir yağ lekesi fark ettim, bir parça soğan yapışmıştı oraya. Çevreme şaşkınlıkla baktım. Gecedен geriye hiçbir iz kalmamıştı. Bombardov lambayı söndürmüştü ve alacakaranlığın mavi ışığında eşyaların bütün çirkinliği ortaya çıkmıştı.

Gece tüketilmiş, gece uçup gitmişti.

14

Gizemli Mucize Yaratıcıları

İnsan hafızası şaşırtıcı bir şekilde düzenlenmiştir. Bütün bunların hepsi çok yakın bir zamanda gerçekleşmiş benziyor, ama yine de olayları tam olarak sıralamak neredeyse imkânsız. Zincirin bazı halkaları kopmuş. Bazı şeyleri hatırlıyorum, gözlerimin hemen önünde aydınlanıyorlar ve diğer şeyler un ufak olup dağılıyorlar ve hafızada sadece güzel bir yağmur kalıyor. Evet, elbette toz var. Ama yağmur? Güzel yağmur? Neyse, o sarhoş geceyi takip eden ay kasımdı. Ama elbette bu, yağmurun yerini yapışkan karın aldığı anlamına geliyor. E, herhalde Moskova'yı bilirsiniz. Öyleyse onu tarif etmeye gerek yok. Kasım ayında şehrin sokakları aşırı derecede sevimsiz yerlerdir. Ve kurumları da sevimli sayılmazlar. Ama bu hiç de o kadar kötü değil, kötü olan evde işlerin kötü gitmesi. Anlatabilir misiniz bana, yağ lekeleri elbiseden nasıl çıkarılır? Şu ya da bu yolu denedim, şu ya da bu şeyi. Ve hayret: Örneğin, benzine sokuyorsunuz ve sonuç mükemmel –leke çözülüyor, çözülüyor ve yok oluyor. Mutlu oluyorsunuz çünkü elbiselerinizdeki lekelerden daha büyük bir işkence yoktur. Pasaklılıktır, berbattır, sinirlerinizi bozar. Ceketinizi bir çiviye asıyorsunuz ve sabah kalktığınızda –bakıyorsunuz leke tekrar yerinde, üstelik şimdi bir de hafif bir benzin kokusu var.

Aynı şey kaynamış suya çay kattığınızda, tıraş losyonunuzu sulandırdığınızda da olur. Bu gerçek bir lanet! Sinirlenmeye ve seğirmeye başlıyorsunuz ama yapabileceğiniz bir şey yok. Hayır, belli ki elbisesi bir kere lekelenmiş olan biri elbise eskiyip sonunda atılincaya kadar etrafta bununla dolaşmak zorunda. Bana göre artık hava hoş, ama başkalarına bu lekelerin çok azını diliyorum.

Ve ne kadar uğraşsam da lekeyi çıkaramadım, sonra ayakkabı bağcıklarımın ha bire kopup durduğunu hatırladım, öksürüyordum ve her gün gazeteye gidiyordum, nemden ve uykusuzluktan şikâyetçiydim, elime ne geçerse okuyordum, bunların neler olduğunu Tanrı bilir. Şartlar, çevremdeki herkesi benden uzaklaştırdı. Likospastov bir nedenle Kafkasya'ya gitti; arkadaşım, hani şu tabancayı çaldığım arkadaşım, Leningrad'a tayin oldu; Bombardov'un böbrekleri iltihaplandı ve bir kliniğe yatırıldı. Ara sıra onu ziyarete gittim ama elbette tiyatro hakkında konuşacak havası yoktu. Ve o elbette, şu ya da bu şekilde, anladı ki *Siyah Kar*'ın başına gelenlerden sonra en doğru şey bu konuya hiç değinmemektir ama böbrekleriyle ilgili konuşulabilirlik çünkü ne de olsa bu konuda bir avuntu olasılığı vardı. Ve biz de öyle yaptık, böbreklerden konuştuk. Kli'yi bile şaka yollu yâd ettik ama her nasılsa pek de komik olmadı.

Onu her ziyaret edişimde, hep tiyatroyu hatırlıyordum, ama tiyatro hakkında ona soru sormamak için yeterli irade gücünü kendimde buldum. Tiyatro hakkında düşünmeyeceğime dair kendime söz verdim ama elbette ki bu saçma bir yemindi. Kendinize düşünmeyi yasaklamazsınız ama tiyatroyu soruşturmayı yasaklayabilirsiniz. Ve ben de bunu kendime yasakladım.

Tiyatro ölmüşse benziyordu ve hayat belirtisi göstermiyordu. Oradan hiçbir haber gelmiyordu. Söylediğim gibi, kendimi insanlardan uzaklaştırdım. İkinci el kitapçılara

gittim ve kimi zaman yarı karanlıkta kışımın üzerine oturup tozlu dergileri karıştırdım, çok güzel bir resim gördüğümü hatırlıyorum: Zafer takı...

Bu arada yağmurlar durdu ve yerini teklifsizce gelen dondurucu soğuğa bıraktı. Tavan arasındaki pencerem dantel işleriyle süslenmişti ve ben orada otururken, yirmi kopeklik¹ madeni paraya hohlayıp onu buzlu yüzeye sürerken, oyunlar yazmanın ve bunların oynanmamasının katlanılmaz bir şey olduğunu fark ettim.

Ne var ki akşamları aşağı kattan bir valsın sesleri geliyordu, her zaman aynı ezgiydi (sanırım biri onu çalmayı öğreniyordu) ve vals küçük bir kutuda resimlerin, oldukça tuhaf ve nadir resimlerin görünmesine yol açıyordu. Örneğin, aşağı katta haşhaş tiryakilerinin inleri olduğunu hayal ettim ve ele avuca gelmez hayal gücümde “üçüncü perde” dediğim bir şeyler şekillenmeye başladı. Gri-mavi duman, asimetrik yüzlü bir kadın, dumandan zehirlenmiş bazı züppeler ve elinde keskin bir bıçakla ona doğru yürümekte olan limon sarısı yüzlü ve çarpık gözlü bir adam. Bıçakla bir darbe, kan ırmağı. Saçmalık, anlayacağınız! Çer çöp. Böylesi bir üçüncü perdesi olan bir oyunu nereye götürebilirdim?

Yaratmış olduklarımı henüz yazıya bile dökmedim. Soru, elbette ve her şeyden önce zihnimde şekilleniyor, kendini bir tavan arasına gömmüş, büyük bir başarısızlık yaşamış ve üstelik melankolik biri (bunun farkındayım, merak etmeyin) neden kendi canını almak için ikinci bir girişimde bulunmuyor?

Açıkça kabullenmeme izin verin: İlk girişim bu şiddet eylemi için belirli bir tiksinti uyandırmıştı. Kendi adıma konuşmak gerekirse, bu böyle. Ama elbette bu gerçek neden değildi. Her şeyin zamanı geliyor. Ama bırakın da şimdi bu konuyu konuşmayalım.

1 Rublenin yüzde biri ederinde Rus para birimi. (ed.n.)

Dışarıdaki dünyaya gelince, kendinizi ondan tamamen koparmanız mümkün değil; kendisini hissettirmeye devam etti, çünkü Gavriil Stepanoviç'ten kimi zaman elli, kimi zaman yüz ruble aldığı dönem boyunca *Moskova Akşamı*'nın¹ da aralarında bulunduğu üç tiyatro dergisine abone olmuştum.

Bu dergilerin çeşitli sayıları iyi kötü zamanında gelmişti. "Tiyatro Haberleri" bölümünü okurken çok sık olarak tanıdığım insanlarla karşılaşıyordum.

Örneğin, on beş kasımda şunları okudum:

"Tanınmış yazar İzmail Aleksandroviç Bondarevski, göçmen yaşamından sahnelere dayalı oyunu Montmartre'in Bıçakları'nı bitiriyor. Söylentilere bakılırsa yazar, oyununu Eski Tiyatro'ya önerecek."

Ayın on yedisinde gazeteyi açınca şöyle bir haberle karşılaştım:

"Tanınmış yazar E. Agapyonov, Üvey Kardeş adlı komedi oyunu üzerinde yoğun olarak çalışıyor."

Ayın yirmi ikisinde aşağıdaki pasaj basılmıştı:

"Muhabirimizle yaptığı bir sohbette tanınmış tiyatro yazarı Klinker, Bağımsız Tiyatro'ya önermeye niyetlendiği oyunu hakkında bazı bilgiler paylaştı. Albert Albertoviç oyununun Kasimov yakınlarında geçtiğini ve iç savaştan geniş bir sahne temsil ettiğini açıkladı. Oyunun şu anki kesin olmayan adı Saldırı."

Ve bundan sonra her şey dolu yağmuru gibiydi: yirmi üçü, yirmi dördü ve yirmi altısı. Gazetenin üçüncü

1 *Moskova Akşamı*: Günlük gazete. 6 Aralık 1923'te çıkmaya başladı. Günümüzde hâlâ yayımlanmaktadır. (ç.n.)

sayfasında genç bir adamın çamur gibi bir resmi vardı; adamın sanki birisine kafa atıyormuş gibi görünen olağandışı hüzünlü bir kafası vardı ve bunun I. S. Prok olduğu açıklanıyordu. Bir oyun. Üçüncü perdeyi bitiriyordu.

Onisim Zevenko. Anbakomov. Dört, beş perde.
İki Ocak'ta şu sözleri görünce alındım:

"Danışman M. Panin, bir grup oyun yazarını Bağımsız Tiyatro'da bir toplantıya çağırdı. Konu, Bağımsız Tiyatro için yazılacak çağdaş bir oyun."

Duyurunun başlığı "Vadesi Geçmiş!" idi ve sahneye henüz bizim zamanımızı anlatan tek bir çağdaş oyun bile koymadığı için Bağımsız Tiyatro'ya sitem eden bir pişmanlığı yansıtıyordu. "Ama yine de" diyordu gazete, "burası Bağımsız Tiyatro, özellikle Bağımsız Tiyatro ki çağdaş bir yazarın oyununu münasip bir şekilde diğer tiyatrolardan daha iyi yorumlayacak kapasiteye sahip, eğer bu yorum İvan Vasiliyeviç ve Aristarkh Platonoviç gibi ustalar tarafından üstlenilirse."

Bu sözleri hâlâ Bağımsız Tiyatro'ya layık bir eser üretmeyi becerememekle suçlanan oyun yazarına yönelik sitemler takip ediyordu.

Kendi kendime konuşma alışkanlığını edinmiştim.

"Hadi oradan!" diye mırıldandım dudaklarımla somurtarak. "Kimsenin oyun yazmadığını söyleyerek ne demek istiyorsunuz? Köprü ne olacak? Ya akordeon? Çiğnenmiş karlar üzerindeki kan?"

Kar fırtınası pencerenin dışında uğulduyordu. Lanet olasıca köprünün, dışarıda, kar fırtınası altında olduğunu hayal ettim, akordeon çalıyor ve silah seslerinin çatırtısını duyabiliyordum sanki. Bardaktaki çay soğudu, favorili bir yüz gazetenin sayfasından bana şöyle bir baktı.

Altında Aristarkh Platonoviç tarafından toplantıya gönderilmiş bir telgrafın şu metni vardı:

“Bedenim Kalküta’da, ama ruhum sizinle.”

“Hayatın akışına bir bak, barajda su gibi” diye fısıldadım esneyerek, “ve ben sanki diri diri gömülmüşüm.”

Gece ilerliyor, ertesi gün geçiyor, bütün bunların hepsi geçecek, daha önce geçen bütün günler gibi ve geriye başarısızlıktan başka bir şey kalmayacak.

Topallayarak ve iyice kötüleşmiş dizime masaj yaparak kendimi divana doğru sürükledim, ceketimi çıkarmaya başladım, soğuktan titredim, saatimi ayarladım.

Sayısız gece böyle geçti; onları hatırlıyorum ama her nasılsa hepsi bir araya toplandı. Hava uyumak için çok soğuktu. Günler sanki hafızamdan silinmişti. Hiçbir şey hatırlamıyorum.

Her şey ocak ayının sonuna dek böyle sürüncemede kaldı, sonra ayın yirmisinin gecesinde gördüğüm rüyayı çok iyi hatırlıyorum.

Sarayda devasa bir salon, salon boyunca yürüyor gibiyim. Şamdanlarda tüterek yanan ağır, yağlı, altın renkli mumlar var. Tuhaf bir şekilde giyinmişim, bacaklarım dar pantolonlar içinde; kısacası, bizim yüzyılımızda değilim, on beşinci yüzyıldayım. Salonda ilerliyorum ve kuşağımda bir hançer var. Rüyanın bütün güzelliği benim yönetici olmamdan, özellikle, kapılarda ayakta duran maiyetimdekileri açıkça korkutan hançerimden kaynaklanıyor. Hiçbir şarap bu hançer kadar sarhoş edemez, sessizce kapılara doğru yürürken rüyamda gülümsedim, yo hayır, kahkahalarla güldüm.

Bu rüyanın cazibesi o kadar büyüktü ki, uyandıktan sonra da uzun bir süre gülmeye devam ettim.

Sonra kapıya vuruldu, bir battaniyeye sarınmış olarak ve yırtık pırtık terliklerimi sürükleyerek kapıya gittim.

Kadın komşumun eli yarıktan içeri uzandı ve bana üzerinde “BT” harflerinin altın renginde parıldadığı bir zarf verdi.

Zarfı yırtarak açtım –şimdi bile önümde parçalanmış bir halde duruyor (ve onu yanımda götüreceğim!). Zarfın içinde bir kâğıt parçası, altın rengi gotik harflerle birlikte ve Foma Strizh’in büyük, kalın el yazısıyla yazılmış bir mesaj vardı:

Sevgili Sergey Leontiyeviç!

Hemen tiyatroya gelin! Siyah Kar’ın provalarına yarın saat 12.00’de başlıyorum.

Saygılar,

F. Strizh

Divana oturdum, yüzümde çarpık bir gülümsemeyle kâğıt parçasına deli gözlerle bakıyor ve hançeri düşünüyordum, sonra da çıplak ayaklarıma bakarken her nedense Ludmila Silvestrovna geldi aklıma.

Bu arada birisi baskın tonda bir neşeyle kapıya vurdu. “Girin” dedim.

Bombardov hemen odaya girdi, biraz sararmıştı, hastalığından sonra daha uzun boylu görünüyordu ve değişmiş sesiyle şöyle dedi:

“Zaten biliyorsun! Özellikle geldim.”

Bütün çıplaklığım ve yoksulluğumla onu karşılamak için ayağa kalktım, eski battaniyeyi döşemede sürükledim, kâğıdı yere düşürerek onu öptüm.

“Bu nasıl oldu?” diye sordum yere doğru eğilirken.

“Ben bile anlamadım” diye cevapladı sevgili misafirim. “Kimse anlayamaz ve nedenini de asla bilemeyecekler. Sanırım bu işi Panin ile Strizh yaptı. Ama bunu nasıl yaptıkları bir gizem, çünkü insan gücünün çok ötesinde. Kısacası, bu bir mucize.”

İKİNCİ BÖLÜM

15¹

Elektrik kablosu yerde ince gri bir yılan gibi uzanıyor, parterdeki bütün koltukların arasından geçiyor ve bilinmedik bir yere gidiyordu; koltukların arasındaki yolun üzerinde bulunan masanın üstündeki küçük lambayı yakıyordu. Lamba tam da masanın üstündeki kâğıt parçasını ve mürekkep hokkasını aydınlatmaya yetecek kadar ışık veriyordu. Küçük kalkık burunlu bir yüz, kâğıt parçasının üzerine eğilmişti, yanı başında henüz taze olan soyulmuş portakal kabukları ve izmarit dolu bir kül tablası vardı. Bir sürahi su donuk bir şekilde parıltıyordu. Kor gibi yanan ışık çemberinin dışındaydı.

Koltuklar öyle koyu bir karanlığa daldırılmıştı ki, ışıktan çıkıp oraya yönelen insanlar el yordamıyla ilerliyorlardı, gözleri karanlığa alışincaya dek sandalyelerin arkasına tutunuyorlardı.

Sahne perdeleri açıldı ve sahne yukarıda portatif projektörün ışığıyla belli belirsiz aydınlatılmıştı. Sahnede bir tür küçük bir duvar duruyordu, arkası seyircilere dönüktü ve üzerinde "Kurtlar ve Koyunlar-2" yazıyordu. Aynı zamanda bir koltuk, bir yazı masası ve iki tabure vardı. Yakasız Rus gömleği ve bir ceket içinde bir işçi koltukta oturuyordu ve taburelerden birinde ceket ve

1 15. Bölüm'ün ilk başlığı "Kostüm Provası"dır ancak Bulgakov tarafından çıkarılmıştır. (ed.n.)

pantolonlu genç bir adam, adamın belinde bir kemer ve kemere sıkıştırılmış bir kılıç vardı.

Salon havasızdı; dışarıda ise mayıs almış başı gidiyordu.

Prova sırasında ara verilmişti, aktörler kahvaltı etmek için büfeye gitmişlerdi. Ama ben kaldım. Son birkaç ayda olan olayların bedeli ödenmişti ve ben kendimi hayli yenik ve yorgun hissediyordum; sürekli oturmak, uzunca bir süre hiç kımıldamadan oturmak istiyordum. Ama ben ne zaman kımıldamak, bir şey anlatmak ya da tartışmak istesem bu durum sık sık sinirli enerji patlamalarıyla bozuluyordu. Ve şimdi orada ilk halimle oturuyordum. Lambanın siperliği altında kalın tabakalar halinde havada asılı duran sigara dumanı siperliğin içine doğru çekiliyor ve sonra da havada gözden kayboluyordu.

Düşüncelerim sadece tek bir şeyle ilgiliydi –oyunumla. Foma Strizh'in bana göndermiş olduğu o kararlı mektuptan sonra hayatım tanınmayacak ölçüde değişmişti. Sanki bir adam yeniden doğmuş gibiydi, aynı olmasına rağmen odası bile farklı bir oda olmuştu, çevresindeki insanlar farklılaşmıştı ve bu adama sanki Moskova şehrinde oturma hakkı bahşedilmişti, anlam ve hatta önem kazanmıştı.

Ama bu düşünceler sadece tek bir şeye bağlanmıştı, oyuna. Bütün zamanımı dolduruyordu –rüyalarımı bile, çünkü onun olağanüstü bir dekorla oynandığını hayal ediyordum, repertuvardan çıkarıldığını hayal ediyordum, onu bir başarısızlık ya da büyük bir başarı olarak hayal ediyordum. İkinci durumda, hatırlıyorum, oyun eğimli bir yapı iskelesinin üzerinde sahnelenmişti, bu sahnenin üzerinde aktörler sıvacılar gibi dört yana dağılmışlardı ve sürekli şarkı söyleyip ellerinde fenerler tutarak oynuyorlardı. Tuhaf olan şey, oyunun yazarı da oradaydı, pek sağlam olmayan kirişler boyunca, duvar üzerindeki bir

sinek kadar özgür, uzun adımlarla yürüyordu ve altında limon ve elma ağaçları vardı, zira oyunun olaylar dizisi, heyecanlı seyircilerle dolu bir bahçe için kurgulanmıştı.

Başarısızlık durumunda, rüyamın en sık versiyosunda yazar kostüm provasına gidiyor ama pantolonunu giymeyi unutuyordu. İlk birkaç şaşkın adımını cadde boyunca atıyor, bir şekilde hiç fark edilmeden yürüyeceğini umuyor, yanından gelip geçenlere söylemek üzere bahaneler hazırlıyordu –ya yeni banyo yapmıştı ya da pantolonunu kuliste unutmuştu. Ama yürümeye devam ettikçe durum daha kötüleşiyor ve zavallı yazar kaldırımdan ayrılamıyor, bir gazete bayii arıyordu ama bir tane bile bulamıyordu; bir palto satın almak istiyordu ama parası yoktu; kostüm provası için geç kaldığını anlayarak girişte bir yere saklanıyordu...

“Vanya!” diye bağırdığını duydum sahneden baygın bir sesin. “Sarıyı ver bize.”

Seyircilerin oturduğu kısmın sonunda, sahnenin hemen yanında bir şey yakılmıştı, bir ışık huzmesi aşağıya düşüyordu, yaklaştıkça büyüyordu, sahnenin zemininde parlak, yuvarlak, sarı bir nokta görüldü, çevresine doğru sürünüyordu ve yıpranmış döşemesiyle ve yaldızlı kollarıyla bir koltuğu ya da ahşap bir şamdanı taşıyan saçları karman çorman dekorcuyu açığa çıkarıyordu.

Aranın sonuna yaklaştıkça, sahnedeki hareketlilik arttı. Sahnenin göğünde sayısız sıralar halinde asılı duran büyük tuvaler birden canlandı. İçlerinden biri yukarıya doğru çekildi ve anında gözlerimi kör eden bir dizi bin mum gücünde lambaları açığa çıkardı. Bir başkası bilmem hangi nedenle aşağıya doğru kımıldadı ama zemine varmadan önce yeniden yukarıya, yerine döndü. Kuliste karanlık gölgeler görüldü, sarı ışık geri çekildi ve tekrar kutunun içine girdi. Bir yerlerde çekiçle vuran birileri vardı. Mahmuzlu sivil pantolon giyen biri görüldü,

sahne boyunca yürürken mahmuzları şingirdadı. Sonra biri sahnenin zeminine eğildi, ellerini ağzının kenarına koyarak oraya doğru bağırdı:

“Gnobin! Hadi alalım!”

Sonra, neredeyse sessizce, sahnedeki her şey bir yana doğru taşınmaya başladı. Dekorcu büyük şamdanı, koltuğu ve masayı da peşinden sürükleyerek oradan uzaklaştırıldı. Birisi sahneye fırlayıp hareket eden döner tablaya doğru koştu, dengesini sağlamaya çalışırken sallanmaya başladı ve dengesini sağlayınca yenden yürümeye başladı. Uğultu arttı ve tuhaf, karmaşık ahşap dekorlar görüldü, bunlar gitmiş olanların yerini aldı. Boyanmamış dik merdivenlerden, kirişlerden ve zeminden oluşuyorlardı. “Köprüyü getiriyorlar” diye düşündüm; her nedense onu içeriye sokarlarken hep heyecanlanıyordum.

“Gnobin! Dur!” diye bağırdı sahneden biri. “Gnobin! Biraz geri git!”

Köprüyü durdurdular. Sonra, ızgaranın altından yorgun düşmüş gözlerime vuran ani bir ışık kamaşmasıyla şiş göbekli lambalar ortaya çıktı ve sonra yeniden gizlendi, kaba saba boyanmış bir kanvastan yapılma ev dekoru aşağı indi ve meyilli bir şekilde yere oturdu. “Bekçi’nin kulübesi” dedim içimden, sahnenin geometrisi kafamı karıştırmıştı, kendimi sinirli hissediyor ve başka oyunlardan kalma ilk ele gelen dekor parçalarıyla bir araya getirilmiş bu kaba köprü taklidinin yerine gerçek bir köprü inşa ettiklerinde bütün bunların nasıl görüneceğini anlamaya çalışıyordum. Kulisteki projektörler açıldı ve sahne sıcak, canlı bir ışık dalgasıyla yıkandı. “Projektörleri açtı...”

Karanlıkta kararlı adımlarla yönetmenin masasına doğru yürüyen birine kısık gözlerle baktım.

“Romanus geliyor, demek ki bir şeyler olacak...” diye düşündüm, lambaya karşı bir elimle gözlerimi siper ederek.

Ve çok geçmedi, sadece birkaç dakika sonra çenesinde ikiye ayrılmış sakallarıyla tepemde bitti ve Romanus’un –bir orkestra şefininki gibi– karanlıkta parlayan gözleri ortaya çıktı. Romanus’un düğme deliğinde “BT” harflerinin parıldadığı bir yıldönümü rozeti vardı.

“*Sen on e vero, e ben trovato*¹ ve hatta belki bundan da fazlası!” diye söze başladı alışıldığı üzere Romanus, gözleri bozkırdaki bir kurdun gözleri gibi parıldıyor ve yuvasında dönüyordu. Romanus bir kurban arıyordu ve bir tane bulamayarak yanıma oturdu.

“Hoşuna gitti mi? Ha?” diye sordu, bana gözlerini vidalayarak.

“Şimdi beni içeri çekecek, şimdi beni bir sohbetin içine çekecek” diye düşündüm, orada lambanın yanında kıpırdanarak.

“Hayır, lütfen, yalvarırım size, bana düşüncenizi söyleyin” dedi Romanus, beni bakışlarıyla parça parça bölerek. “Bu çok ilginç olacak, çünkü siz bir yazarsınız ve burada edilen büyük hakaretlere kayıtsız kalamazsınız.”

“Bunu çok ustaca yapıyor” diye düşündüm, kendimi o kadar sefil hissediyordum ki, vücudum kaşınmaya başladı.

“Orkestra şefini ve bir kadını da trombonun arkasına koymak mı?” diye sordu tutkuyla Romanus. “Ah hayır, efendim! Böyle olmayacak! Sahnelerdeki otuz beş yıllık hayatımda hiç böyle bir şey görmedim. Strizh, müzisyenlerin domuz olduklarını ve bir ağılda güdülebileceklerini mi düşünüyor? Merak ediyorum, bir yazarın bakış açısından bu nasıl görünüyor?”

Artık daha fazla sessiz kalamazdım.

1 İt.: “Eğer doğru değilse, o zaman güzel söylenmiştir.” (ç.n.)

“Ne oldu?”

Romanus’un beklediği tam da buydu. Tumturaklı sesiyle, işçilerin kendisini duymalarını sağlamaya çalışarak Romanus bana, Strizh’in müzisyenleri sahnenin sağ cebine ittiğini, burada aşağıdaki sebeplerden dolayı çalmanın imkânsız olduğunu anlattı: İlk önce, burası sınırlı bir yerdi; ikincisi, karanlıktı; üçüncüsü, tek bir ses bile sahneden duyulmazdı; ve dördüncüsü, kendisi için duracak bir yer yoktu ve müzisyenler onu göremeyeceklerdi.

“Tabii ki bazı insanların” diye bağırdı yüksek sesle Romanus, “müzik hakkındaki fikirleri bazı hayvanların müzik bilgilerinden daha fazla değildir...”

“Cehenneme git!” diye düşündüm. “O bilinen meyvelerden ye!”¹

Romanus’un çabaları başarıyla taçlandırıldı; elektrik kontrol kulübesinden kıs kıs gülme sesleri geliyordu ve oradan biri başını uzattı.

“Elbette, böyle insanların oyun falan yönetmemesi gerekir, Novodeviçi Mezarlığı’nın dışında, kvas² satıyor olmalılar!” diye ilan etti Romanus.

Kıs kıs gülme sesleri tekrar yükseldi.

Strizh’in yaptığı rezilliklerin ciddi sonuçları sonradan ortaya çıktı. Karanlıkta tromboncu orkestra şefi Anna Anufriyevna Denzina’nın sırtına trombonuyla o kadar sert vurdu ki...

“Ne olduğunu ancak röntgen gösterir!”

Romanus insanların kaburga kemiklerinin kırıldığı yerin tiyatro değil, kimilerinin sanatsal eğitimlerini aldıkları bira salonları olduğunu ekledi.

Bir elektrikçinin mutlu yüzü görüldü, ağzı gülmekten çarpılmıştı.

1 Bir Rus deyişine gönderme. (ç.n.)

2 Kvas: Rusya’da votkadan sonra en fazla tüketilen içki; bir tür bira. (ed.n.)

Ama Romanus meselenin burada bitmediğini açıkladı. Anna Anufriyevna'ya ne yapması gerektiği konusunda yol göstermişti. Tanrı'ya şükür, Sovyet devletinde yaşıyoruz, diye hatırlattı bana Romanus, sanat birliğinin üyelerinden birinin kaburga kemiklerini kırarak dolaşamazsınız. Anna Anufriyevna'ya yerel komiteye bir şikâyetle bulunmasını önermişti.

"Elbette bunu gözlerinizde görebiliyorum" diye devam etti Romanus, "yerel komitenin ünlü başkanının müziği Rimsky-Korsakov ya da Schubert kadar iyi bildiği konusunda tamamen ikna olmadınız."

"Ne pis herif!" diye düşündüm.

"Ah, yapmayın Allah aşkına!" dedim, sert bir ses tonuyla konuşmaya çalışarak.

"Yo hayır, gelin açık konuşalım!" diye haykırdı Romanus elimi sıkarak. "Siz bir yazarsınız! Ve siz yirmi kere başkan seçilmiş olsa bile Mitya Malokroşeçni'nin obua ile çello ya da bir Bach füğü ile *Hallelujah* fokstrotu arasındaki farkı söyleyemeyeceğini çok iyi anlarsınız."

Daha sonra Romanus en azından en yakın arkadaşının "ve içki arkadaşının" bunu anlamasının çok iyi bir şey olduğu konusunda memnuniyetini ifade etti.

Elektrik kontrol kulübesindeki tenor kıkırdama, boğuk bir basla birleşmişti. Şimdi çardağın deliğinin üzerinde iki kafa görünüyordu.

"Anton Kaloşin belli ki sanatsal konuları anlaması için Malokrosesni'ye yardım etmişti. Ve bu da, hemen belirteyim, şaşırtıcı değildi, çünkü tiyatrodan çalışmadan daha önce Anton itfaiye takımında trampet çalmıştı. Romanos, eğer Anton olmamış olsa, adı belli bir yönetmen *Ruslan ve Ludmila* üvertürü ile tamamen sıradan bir cenaze ilahisini kolaylıkla birbirine karıştırabilirdi diye beni temin etti!.."

"Bu adam tehlikeli" diye düşündüm Romanus'a bakarak. "Cidden tehlikeli. Bu adamla dalaşmaya gelmez!"

“Eğer Kaloşın olmasaydı, İvan Vasiliyeviç ortalıklarda hiç görünmediğine göre, bu tiyatrodaki bir müzisyeni muhakkak portatif bir projektöre ayaklarından baş aşağı asarlar ve o şekilde müzik yapmaya zorlardı, ama böyle bile olsa tiyatro, kırık kaburga kemikleri için Anna Anufrievna’ya ödeme yapmalıydı. Ve Romanus ona birliğe bir ziyarette bulunmasını ve orada meselelerin nasıl ele alındığı hakkındaki görüşlere kulak vermesini öğütledi; böylece birisi gerçekten “*Se non e vero, e ben trovato*” diyebilirdi ve belki daha da fazlasını!”

Arkamızdan ayak sesleri duydum, birisi yaklaşıyordu.

Andrey Andreyeviç, masanın başında duruyordu. Andrey Andreyeviç tiyatrodaki birinci yönetmen yardımcısıydı ve *Siyah Kar*’ın prodüksiyonu ile ilgileniyordu.

Andrey Andreyeviç sarı saçlı, güçlü, sağlam bir adamdı, kırk yaşlarındaydı, canlı gözleri zengin bir tecrübeyi yansıtıyordu. İşini iyi biliyordu ve işi hiç de kolay değildi.

Mayıs ayının şerefine Andrey Andreyeviç her zaman giydiği koyu renk elbiseyi ve yüksek topuklu kahverengi ayakkabıları giymemişti, onların yerine saten bir gömlek vardı üzerinde ve ayağında sarımsı kanvas terlikler. Her zaman koltuğunun altında taşıdığı dosyayla masaya yaklaşmıştı.

Romanus’un gözleri daha da alevlendi ve Andrey Andreyeviç daha dosyasını lambanın altına koyamadan bir skandal patladı.

Skandal Romanus’un şu sözleriyle başladı:

“Kategorik olarak müzisyenlere karşı şiddet kullanımını protesto ediyorum.”

“Ne şiddeti?” diye sordu Andrey Andreyeviç resmi bir ses tonuyla, bir kaşını kaldırarak.

“Eğer burada daha çok operayı andıran oyunlar sahneye koyarlarsa...” diye söze başladı Romanus, sonra

ansızın yazarın orada yanında oturduğunu fark etti ve yüzünde bana yönelik bir gülümsemeyle devam etti: “ki bu tek doğrudur, dramada müziğin ne kadar önemli olduğunu anlasa anlasa bizim yazarımız anlar! Sonra... Orkestraya çalabileceği bir yer verilmesini talep ediyorum!”

“Yan cepte bir yer verilmişti” dedi Andrey Andreyeviç, bazı acil işlerle ilgilenmek için dosyasını açmaya hazırlanırken.

“Yan cepte mi? Belki de suflörün kutusu daha iyi bir yerdir? Ya da dekorcuların odası?”

“Yüklükte çalmanın imkânsız olduğunu söylemiştiniz?”

“Yüklükte mi?” diye cırladı Romanus. “Hâlâ söylüyorum imkânsız olduğunu. Çay salonunda çalmak da mümkün değil, bilginize sunarım...”

“Bilginize sunarım, çay salonunda çalmanın imkânsız olduğunu ben de biliyorum” dedi Andrey Andreyeviç ve diğer kaşı seğirdi.

“Biliyorsunuz” diye söze başladı Romanus ve Stizh’in tezgâhların arasında olup olmadığını kontrol ettikten sonra devam etti: “Çünkü siz eskisiniz ve sanattan anlıyorsunuz ki bu, her yönetmen için pek de söylenemez...”

“İyisi mi siz yönetmenle bir konuşun. Ses kalitesini kontrol etti...”

“Ses kalitesini kontrol etmek için birtakım aletleriniz olması gerekir, örneğin kulak! Ama eğer bir kimse her zaman örtü...”

“Konuşmaya bu tonda devam etmeyi reddediyorum” dedi Andrey Andreyeviç ve dosyasını kapattı.

“Nasıl bir ton? Nasıl bir ton?” diye sordu Romanus hayretle. “İşte yazar da burada, biz müzisyenlerin nasıl kösteklendiğine dair duyduğum öfkenin tanığı odur!”

“Ah, yapmayın...” diye söze başladım, Andrey Andreyeviç’in şaşkınlık dolu bakışlarını görerek.

“Hayır, sizden özür dilerim” diye bağırdı Romanus, Andrey Andreyeviç’e. “Eğer sahneyi avucunun içi gibi bilmesi gereken bir yönetmen asistanı...”

“Sahneyi nasıl bilip bilmeyeceğimi bana öğretmeye kalkmazsanız size teşekkür edeceğim” dedi Andrey Andreyeviç sinirle dosyasının kordonunu çekip kopararak.

“Bunu sana öğreteceğim! Öğreteceğim!” diye tısladı Romanus zehir saçan bir sırıtışla.

“Bu söylediklerinizi kayda geçireceğim!” dedi Andrey Andreyeviç.

“Ve ben de bunu yaparsanız memnun olacağım!”

“Lütfen beni yalnız bırakın! Provadaki işçileri rahatsız ediyorsunuz!”

“Bana bir iyilik yapın da bari bu sözleri de kaydedin!” diye öfkeyle bağırdı Romanus.

“Lütfen bağırmayın!”

“Ben de *sizden* bağırmamanızı istiyorum!”

“Ben de *sizden* bağırmamanızı istiyorum” diye karşılık verdi Andrey Andreyeviç, gözleri kıvılcım saçarak, sonra birden haykırdı: “Hey sen, oradaki! Ne yapıyorsun?” Ve hızla sahneye çıkan merdivenleri tırmandı.

Aktörlerin siyah siluetlerini peşine takan Strizh, o sırada tezgâhların arasından hızla ilerliyordu.

Strizh’le skandalın nasıl başladığını hatırlıyorum.

Romanus onu karşılamak için hızla ilerledi, kolundan tuttu ve şöyle dedi:

“Foma! Müziği sevdiğinizi biliyorum ve bu sizin hatanız değil, ama sizden rica ediyorum, asistanınızın müzisyenleri aşağılamasına izin vermeyin!”

“Hey sen, yukarıdaki!” diye bağırdı Andrey Andreyeviç sahnede. “Bobylev nerede?”

Aktörler, Romanus ve Strizh’i küçük bir halka oluşturacak şekilde çevreledi. Hava sıcaktı, mayıstı. Şimdi lamba siperliğinin kasveti altında böyle gizemli görünen

bu insanlar kendilerini boya ile pisletmişler, dönüştürmüşler, heyecanlanmışlar ve bitip tükenmişlerdi... Sezon boyunca yorulmuşlardı, sinirli ve kaprisli olmuşlardı, şaka yapmış, birbirlerini kızdırmışlardı. Romanus onlara tadı çıkarılabilecek büyük bir eğlence sunmuştu.

Uzun boylu, mavi gözlü Skavronski neşe içinde ellerini ovuşturup mırıldandı:

"Peki, peki, peki... Hadi. Tanrı'nın mutlak gerçeği! Ona bununla ilgili her şeyi anlat Oskar!"

Sonuç elbette umulduğu gibi oldu.

"Lütfen, bana bağırmayı keser misiniz!" diye birden kükredi Strizh ve oyunu masanın üzerine çarptı.

"Bağırın sensin!" diye cırladı Romanus.

"Bu doğru! Tanrı'nın mutlak gerçeği" dedi neşe içinde Skavronski önce Romanus'u kışkırtarak: "Bu doğru Oscar! Kaburga kemiklerimiz bizim için bu gösterilerden çok daha önemli!" Ve sonra Strizh'e: "Aktörler neden müzisyenlerden daha aşağı olsun? Bunu bir yere not et, Foma!"

"Şu anda prova değil de" dedi Elagin esneyerek, "biraz kvas olsaydı... Bu ağız dalaşı ne zaman bitecek?"

Ama artık ben ağız dalaşıyla ilgilenmiyordum.

Sahne önündeki ışıkların yanında durup, alnımdaki teri silerken model odasının sanatçısı Aurora Gossier'i seyrettim, elindeki mezurayla döner sahnenin etrafını dolanıyor ve yerden ölçüler alıyordu. Gossier'in yüzü sakın ve biraz hüzünlüydü, dudakları büzüşmüştü. Açık renk saçları rampa ışıklarına doğru eğildikçe bir parlıyor, bir sönüyordu, sanki ateşe tutulmuştu ve sonra sanki küle dönmüş gibi sönüyordu. Şu anda olmakta olan her şeyin, acı içinde uzatılan her şeyin, bütün bunların bir sonuca ulaştırılacağını düşünüyordum...

Bu arada ağız dalaşı sona erdi.

“Hadi arkadaşlar! İşimize bakalım!” diye bağırdı Strizh. “Zaman kaybediyoruz!”

Patrikeyev, Vladçinski ve Skravonski zaten sahnede, dekorcuların arasında yürüyorlardı. Romanus da sahneye çıktı. Orada görünmesinin elbette ki bir sebebi vardı. Vladçinski’ye doğru yürüyüp, endişe içinde ona, Patrikeyev’in maskaralığı çok fazla abarttığını düşünüp düşünmediğini sordu, çünkü sonuçta seyirciler Vladçinski en önemli repliğini söylediği anda güleceklerdi: “Ve nereye gitmemi istiyorsun? Yalnızım, hastayım...”

Vladçinski bir ölü gibi solgunlaştı, bir dakika sonra aktörler, işçiler ve dekorcular rampa ışıklarının orada sıraya girmiş, tartışmakta olan eski düşmanlar Vladçinski ile Patrikeyev’i dinliyorlardı. Kendiliğinden soluk renkli olan ve kininden dolayı şimdi daha da soluklaşmış olan atletik yapılı Vladçinski ellerini sıkarak yumruk yaptı ve güçlü sesinin daha korkunç çıkmasına çabalayarak şöyle dedi:

“Bu meseleyle ilgileneceğim! Öyle zamanlara geldik ki bazıları klişelerle oynayan ve tiyatronun adını kirleten sirk göstericilerine daha fazla önem veriyor!”

Sahnede gülünç genç adamları oynayan ve gerçek yaşamda olağanüstü derecede çevik, uyanık ve sağlam yapılı olan komik aktör Patrikeyev, aynı anda hem hakir gören hem korkutucu olan bir havaya bürünmeye çalıştı, bu onun gözlerine hüznünlü bir ifadenin, yüzüne de fiziksel acı çeken birinin ifadesinin yerleşmesine neden oldu, bu sırada boğuk bir sesle cevap verdi:

“Lütfen söylediğine dikkat et! Ben Bağımsız Tiyatro’nun bir aktörüyüm, senin gibi bir sinema süprüntüsü değil!”

Koltuğunda oturmuş olan Strizh bağıırırken, onun sesini boğan iki adamın tartışma seslerinden tatmin olmuş gözleriyle Romanus kulislerden birinde oturuyordu:

“Hemen şimdi kesin şunu! Andrey Andreyeviç! Stryev için alarm zillerini çalın! Nerede o? Prodüksiyon planımı mahvediyorsunuz!”

Tecrübeli eliyle Andrey Andreyeviç yönetmen asistanının postundaki düğmeye bastı ve kulisten uzaklarda bir yerde, büfede ve fuayede kulakları tırmalayan bir sesle ahenksiz sesler çıkmaya başladı.

Tam o anda, Toropetskaya’nın bekleme salonunda lak lak yapmakta olan Stryev oditoryuma doğru koştururken ikinci adımını atıyordu. Sahneye salondan değil, yan taraftan, sahneye açılan bahçe kapılarından girdi, dos-doğru yönetmen asistanının postuna doğru ilerledi, oradan ramp ışıklarına yöneldi, sivil ayakkabılarındaki mahmuzlar ahenksiz sesler çıkarıyordu, durdu, sanki uzun bir süredir orada durmaktaymış gibi görünmeye çalıştı.

“Stryev nerede?” diye uludu Strizh. “Zili çalın, zili! Bu tartışmaya bir son vermenizi istiyorum!”

“Çalıyorum!” diye karşılık verdi Andrey Andreyeviç. Sonra arkasını döndü ve Stryev’i gördü. “Zilleri senin için çalıyorum!” dedi Andrey Andreyeviç sertçe ve tiyatrodaki zil sesleri aniden sustu.

“Benim için mi?” diye karşılık verdi Stryev. “Neden alarm ziline ihtiyaç duyacakmışım ki? On dakikadır buradayım, on beş dakika değilse bile... en azından... *Mama... mia...*” Gırtlakını temizlemek için öksürdü.

Andrey Andreyeviç ciğerlerini havayla doldurdu ama hiçbir şey söylemedi ve sadece anlamlı anlamlı Stryev’e baktı. Havayı bağırmak için kullandı:

“İşi olmayanlar lütfen sahneyi terk edin! Başlıyoruz!”

Romanus kuliste Patrikeyev’e Vladçinski’ye karşı yaptığı cesur ve yerinde itirazları için tebriklerini fısıldadı, aslında ona kimin kim olduğu çok daha önce söylenmeliydi.

16

Başarılı Bir Evlilik

Haziran, mayıstan da sıcaktı.

Bunu hatırlıyorum, ama şaşırtıcı bir şekilde her şey hafızamda bulanık. Ne var ki bazı parçalar korunmuş. Örneğin, tiyatronun girişindeki Drykin'i hatırlıyorum; Drykin mavi kaftanı içinde arabacı koltuğundaydı ve motorcular şaşkın yüzleriyle arabasının yanından geçiyorlardı.

Ondan sonra aktörlerin oturduğu, düzensiz olarak dizilmiş sandalyelerin bulunduğu büyük salonu hatırlıyorum. Masada İvan Vasiliyeviç, Foma Strizh ve ben oturuyorduk.

Bu dönem boyunca İvan Vasiliyeviç'i daha iyi tanımış olmalıydım ve onunla geçen her anın gergin olduğunu hatırlıyorum. Bunun sebebi, benim İvan Vasiliyeviç üzerinde iyi bir izlenim bırakmak için elimden gelen her gayreti göstermemdi ve bu başıma bir sürü dert açtı.

Her iki günde bir gri takım elbisemi ütülemesi için Dusya'ya veriyordum ve hemen her seferinde on ruble ödüyordum ona.

Ara bir sokakta kartondan yapılmışa benzeyen küçük bir dükkân buldum . Orada parmaklarında iki pırlanta

yüzük bulunan gürbüz görünümlü bir adamdan yirmi kolalanmış yakalık satın aldım ve tiyatroya her gidişimde yenisini taktım. Ayrıca bir sokaktan değil ama bir devlet mağazasından dördü beyaz, biri leylak rengi çizgili ve biri mavi kareli desenli altı gömlek, bunun yanı sıra sekiz adet değişik renklerde kravat, hava nasıl olursa olsun şapka takmayan ve şehrin merkezinde bir tezgâhın yanında oturan bir adamdan iki kavanoz açık kahverengi çizme boyası satın aldım ve sabahleyin kahverengi ayakkabılarımı onunla temizledim. Bunun için Dusya'dan bir fırça ödünç aldım ve daha sonra sabahlığımın kenarıyla ayakkabılarımı ciladım.

Bu akıl almaz, muazzam masraflar benim yalnızca iki gece içinde "Pire" adlı bir kısa hikâyeye yazmama yol açtı ve provalarla meşgul olmadığım zamanlarda, bu hikâyeyi cebime koyup satmak için haftalık dergilerin ve gazetele-
rin ofislerine taşındım. *Nakliyat* gazetesiyle başladım işe, hikâyeyi sevdiler ama nehirlerle ya da buharlı gemilerle hiçbir ilgisi olmadığı gibi tamamen makul nedenlerle yayımlamayı reddettiler. Bu, editoryal ofisleri nasıl ziyaret ettiğim ve beni nasıl reddettiklerinin hikâyesi oldukça uzun ve sıkıcı bir hikâyedir. Tek hatırladığım, gittiğim her yerde her nedense düşmanca karşılanmamdır. Monokl takmış tombul bir adamı hatırlıyorum; hikâyemi kararlılıkla reddetmekle kalmayıp bana ders gibi bir şey de vermeye kalkıştı.

"Hikâyenizdeki ışıltıyı görebiliyorum" dedi tombul adam, bana tiksintiyle baktığını gördüm.

Meseleleri doğru ele almam gerek. Tombul adam yanıliyordu. Hikâyede ışıltı mışıltyı yoktu ama (bunu şimdi söyleyebiliyorum) bu hikâyenin sıkıcı ve beceriksizce yazılmış bir hikâyeye olduğu ve yazarını tamamen ele verdiği kabul edilmeli; bu yazar kesinlikle hikâyeye yazamazdı, onun için gerekli yetenekten yoksundu.

Bununla birlikte bir mucize oldu. Hikâyeyi cebimde taşıyarak ve Varvarka Caddesi'ni, Vozdvizenka Caddesi'ni, Temiz Göller Bulvarı'nı, Strastni Bulvarı'nı ve hatta Pliuişhika Caddesi'ni ziyaret ederek geçirdiğim üç haftadan sonra beklenmedik bir şekilde hikâyemi Myasnitskaya Caddesi'ndeki Zlatoustinski Geçidi'nde, yanılmıyorsam beşinci katta, yanağında büyük bir doğum lekesi olan bir adama sattım.

Parayı almış ve cebimdeki dehşet verici gediği tıkamış olarak tiyatroya döndüm, tıpkı bir morfin bağımlısının morfinsiz yapamadığı gibi ben de artık tiyatro olmadan yaşayamıyordum.

Şunu kabul etmeliyim ki bütün çabalarım boşunaydı ve benim tüm dehşetime karşın arzuladığım etkinin tam tersini üretiyordu. Tek kelimeyle, her geçen gün İvan Vasiliyeviç beni giderek daha az seviyordu.

Bütün beklentilerimi ilkbahar güneşini yansıtan kahverengi ayakkabılarıma bağladığımı düşünmek saflık olur. Hayır! Yaptığım kurnazca, karmaşık bir manevraydı ve örneğin sessiz, derin ve samimi konuşmalar yapma yöntemi de içeriyordu. Bu ses doğrudan, açık ve dürüst bakışlarla birlikte dudaklarımdaki yumuşak gülümsemeyle (dalkavukça ama yine de açık yürekli) birleşiyordu. En mükemmel şekilde saç ve sakal tıraşı oluyordum, elimin tersini yanağıma bastırdığım zaman en ufak bir pürüz hissedilmiyordu; ileri sürdüğüm görüşler kısa, zekice ve şaşırtıcı ölçüde bilgi doluydu ama beni hiçbir yere götürmediler. İlk önceleri İvan Vasiliyeviç benimle karşılaştığında gülümsüyordu, daha sonra giderek daha az gülümsemeye başladı ve en sonunda gülümsemeyi tamamen bıraktı.

Sonra geceleri prova yapmaya başladım. Küçük bir ayna alıyor, önüne oturuyor ve şöyle konuşmaya başlıyordum:

“İvan Vasiliyeviç! Problemin ne olduğunu görüyorsunuz: Benim görüşüme göre hançer kullanmak mümkün değil...”

Hiçbir şeyin olduğundan daha iyi olması mümkün değildi. Görgü kurallarına uygun, alçakgönüllü bir gülümseme dudaklarımda dolaştı, gözlerim aynaya doğrudan ve zekice baktı, alnım kırışık değildi, başımdaki ayırım çizgisi siyah kafamda boydan boya ilerleyen beyaz bir ipliğe benziyordu. Bütün bunların bir sonuç üretmemesi imkânsızdı ama yine de her şey kötüye, daha kötüye gidiyordu. Kilo kaybettim ve sonunda bütün görünüşümü ihmal etmeye başladım. Hatta o kadar ileri gittim ki, aynı yakalığı üst üste iki gün takar oldum.

Bir gece olan bitenleri kontrol etmeye karar verdim, aynaya bakmadan monoloğumu yaptım, sonra sinsi, kısık gözlerle aynaya baktım ve dehşete kapıldım.

Aynadan bana doğru, alnı kırışmış, dişleri açıkta, endişeli ve gizli bir dürtüyü açığa vuran gözleriyle bir yüz dik dik bakıyordu. Aynanın beni yanılttığını ve aldattığını fark ederek başımı ellerimin arasına aldım ve aynayı tuttuğum gibi yere çaldım. Üçgen bir parça fırladı. Derler ki bir ayna kırılırsa bu kötüye delaletmiş. O zaman kendi aynasını bile bile kıran delilere ne demeli?

“Seni aptal, seni aptal!” diye haykırdım, sesim boğuk olduğundan, bana bir karga, karanlığın sessizliğinde gaklamış gibi geldi –yani, aynada kendime baktığım sürece kendimi iyi hissediyordum, ama kontrolünü yitirip de yüzüm düşüncelerim tarafından kontrol edilmeye başlar başlamaz... Ah, lanet olsun!

Hiç kuşkum yok ki eğer anılarım bir başkasının eline geçerse okuyucuda çok da güzel bir izlenim bırakmayacaktır. Okuyucu, kendi çıkarları doğrultusunda İvan Vasiliyeviç üzerinde iyi bir izlenim bırakmak isteyen kurnaz, ikiyüzlü biriyle karşı karşıya olduğuna inanacaktır.

Ama yargılamak için o kadar acele etmeyin. Size şimdi bu kişisel çıkarın nedenini anlatacağım. İvan Vasiliyeviç, Bahtin'in (Behteyev) kendisini vurduğu, ayın parıldadığı ve birilerinin akordeon çaldığı o sahneyi oyundan çıkarmak için inatla ve ısrarla uğraşıyordu. Ama ben bu durumda oyunun oyun olmaktan çıkacağını biliyordum ve bunu görmüştüm de. Oyun bu sahneyle birlikte var olmalıydı, çünkü ben doğru olanın bu olduğunu biliyordum. İvan Vasiliyeviç'e yaptığım açıklamalar çok açık olmuştur her zaman. Ve elbette ki bunlara gerek bile yoktu. Onu inceledim, tanışmamızın daha ilk günlerinde onu anladım ve İvan Vasiliyeviç'e karşı herhangi bir mücadelenin imkânsız olduğunu gördüm. Bana yalnızca tek bir yaklaşım açısı kalmıştı: Beni dinlemesini sağlamak. Doğal olarak, bunun olabilmesi için önünde anlaşılabileceği bir insan olduğunu görmesi gerekiyordu. Aynayla birlikte oturuyor olmamın sebebi buydu. Silah sesinin oyunda kalmasına çalışıyordum, insanların, ay ışığında karın üzerinde kan oluk oluk akarken köprüünün üstünde akordeonun korkunç şarkısını duymalarını istiyordum. İnsanların benim siyah karımı görmelerini istiyordum. Bütün istediğim buydu.

Ve sonra karga yeniden gakladı.

"Seni aptal! En önemli şeyi anlamaktan bu kadar mı acizsin! Sen onu sevmezken, onun seni sevmesini nasıl sağlayabilirsin? Ne düşünüyorsun? Birini aldatabileceğini mi? Ona karşı çıkarken onun senden hoşlanmasını sağlayabileceğini mi? Ama bu asla işe yaramaz. Aynanın önünde ne kadar poz verdiğinin hiç önemi yok."

İvan Vasiliyeviç'i sevmiyordum. Aynı zamanda halası Nastasya İvanovna'dan da hoşlanmıyordum, hele Ludmila Silvestrovna'dan hiç. Ve insanlar bunu hissedebiliyorlardı!

Drykin'in arabası İvan Vasiliyeviç'in *Siyah Kar*'ın provaları için tiyatroya geldiğini gösteriyordu.

Panin, her gün saat on ikide, karanlık tezgâhların arasından koşa koşa geliyordu, elinde bir çift galoşla korku içinde gülümsüyordu. Onu kare desenli bir yaygı taşıyan Avgusta Avdeevna, Avgusta Avdeevna'yı kalın bir alıştırma kitabı ve küçük bir dantel mendil taşıyan Ludmila Silvestrovna takip ediyordu.

Tezgâhların arasında İvan Vasiliyeviç galoşlarını giyiyor ve yönetmen masasına oturuyordu. Avgusta Avdeevna yaygıyı İvan Vasiliyeviç'in omuzlarına atıyor ve sahnede provalar başlıyordu.

Prova sırasında yönetmen masasından çok uzakta bulunmayan Ludmila Silvestrovna, alıştırma kitabına bazı notlar alıyor ve ara sıra hayranlık çığlıkları atıyordu –alçak bir sesle.

Açıklamalar için zaman gelmişti. Aptalca bir tavırla gizlemeye yeltendiğim hoşnutsuzluğumun nedeni yaygı, galoşlar ya da hatta Ludmila Silvestrovna değildi, ama elli beş yıldır oyun yöneten İvan Vasiliyeviç'in bir aktörün rolüne nasıl hazırlanması gerektiği hakkında genel olarak çok parlak bulunan ünlü bir kuram keşfetmiş olmasıydı.¹

Kuramın gerçekten parlak olduğundan bir an bile kuşku duymadım, ama kuramın pratikte uygulanışı beni umutsuzluğa sürüklüyordu.

Başımı ortaya koyarım ki, buradaki provalara herhangi bir yerden yeni bir adam getirmiş olsaydım, burada gördüklerinden düpedüz hayrete düşerdi.

Oyunumda Patrikeyev, duygularına karşılık vermeyen bir kadına âşık, küçük bir hükümet memuru rolünü oynuyordu.

Bu bölüm komik bir bölümdü ve Patrikeyev bu bölümü sıra dışı bir mizah duygusuyla, her geçen gün

1 Rolüne hazırlanmak: Stanislavski'nin kuramlarına gönderme. (ç.n.)

çok daha iyi oynuyordu. O kadar iyi oynuyordu ki, onun Patrikeyev değil, benim yarattığım memurun ta kendisi olduğunu hissetmeye başlamıştım. Sanki Patrikeyev bu bürokrattan daha önce vardı ve ben bir mucize kabilinden onu keşfetmiştim.

Drykin'in arabası tiyatronun dışında görüldüğü ve İvan Vasiliyeviç'in yaygısına sarındığı an çalışma Patrikeyev'le başlıyordu.

"Pekâlâ, başlayalım" dedi İvan Vasiliyeviç.

Koltukların üzerine çok saygılı bir sessizlik çöktü ve endişeli Patrikeyev (endişesi gözlerinin ağlamaklı oluşundan anlaşılıyordu) kadına aşkını ilan ettiği sahneyi oynadı.

"Pekâlâ" dedi İvan Vasiliyeviç, gözleri parlıyordu. "Hiç de iyi olmadı."

Ruhumun derinliklerinde bir yerde soluğum kesildi ve midemde bir şeyin çatırdadığı hissettim. Bu sahnenin Patrikeyev'in oynamış olduğundan nasıl daha iyi oynanabileceğini en ufak bir şekilde dahi hayal edemiyordum. Eğer bunu başarabiliyorsa, diye düşündüm, saygıyla İvan Vasiliyeviç'e bakarak, "o zaman gerçekten bir dâhi diyeceğim ona."

"Hiç de iyi olmadı" diye tekrarladı İvan Vasiliyeviç. "O neydi öyle? Ucuz numaralar ve katıksız sahtelik. Adam bu kadın için ne hissediyor?"

"Kadını seviyor, İvan Vasiliyeviç! Ah, hem de nasıl seviyor!" diye haykırdı bütün sahneyi takip etmiş olan Foma Strizh.

"Pekâlâ" diye karşılık verdi İvan Vasiliyeviç tekrar Patrikeyev'e dönerek. "Aşkın ne kadar ateşli bir şey olduğunu daha önce hiç düşündün mü?"

Buna cevap olarak Patrikeyev sahnede bir şeyler geveledi, fakat ne dediğini anlamak imkânsızdı.

"Ateşli aşk" diye devam etti İvan Vasiliyeviç, "bir adamın sevdiği için her şeyi yapmaya hazır olmasıdır." Ve emretti: "Bana bir bisiklet getirin!"

Strizh, İvan Vasiliyeviç'in emriyle kendinden geçmişti ve heyecanla bağırdı:

"Hey, dekorcular! Bir bisiklet getirin!"

Bir dekorcu, boyası dökülen bir bisikleti sahneye çıkardı. Patrikeyev bisiklete ağırlıklı gözlerle baktı.

"Âşık bir adam sevdiği için her şeyi yapar" diye belirtti yüksek sesle İvan Vasiliyeviç, "yer, içer, yürür, sürer..."

Nefesim kesilerek Ludmila Silvestrovna'nın muşambayla tutturulmuş alıştırma kitabına merakla bir göz attım ve çocuksu bir el yazısıyla şunları yazdığını gördüm: "Âşık adam sevdiği için her şeyi yapar..."

"Lütfen benim için bir iyilik yapın da sevdiğiniz kız için bisiklete binin" diye emretti İvan Vasiliyeviç ve bir nane pastilini ağzına attı.

Gözlerim adeta sahneye yapışıp kalmıştı. Patrikeyev güç bela bisiklete tırmandı, sevdiği kız rolünü oynayan aktris bir koltuğa oturmuş, verniklenmiş bir el çantasını karnına bastırıyordu. Patrikeyev pedalları çevirdi ve bisikleti koltuğun etrafında kararsızca sürmeye başladı, bir taraftan içine düşmekten korktuğu suflör kutusuna, bir taraftan da kadın oyuncuya bakıyordu. Salondaki insanlar kıkırdamaya başladı.

"Yanlış" dedi İvan Vasiliyeviç, Patrikeyev durduğunda. "Neden dekorcuya bakıyordun? Onun için mi bisiklet sürüyorsun?"

Patrikeyev yeniden başladı, bu kez her iki gözüyle de aktrise baktı, dönmeyi beceremedi ve dosdoğru kulise doğru sürdü.

Bisikleti gidonlarından tutarak geri döndüğünde, İvan Vasiliyeviç bu sürüşün de yanlış olduğunu açıkladı ve Patrikeyev üçüncü defa, bu kez başı aktrise dönük olarak sürmeye başladı.

"Korkunç!" dedi İvan Vasiliyeviç sert bir sitemle. "Kasların gergin, kendine güvenmiyorsun. Bırak kasların gevşesin. Başın doğal değil, başın inanılır gibi değil."

Patrikeyev başı öne eğik, kaşlarının altından bakınarak sürdürdü.

“Boş bir sürüş, boş sürüyorsun, sevdiğinle dolu değil.”

Patrikeyev yeniden sürmeye başladı. Bir eli kalçasında, sevdiğine bakarak bir kez daha sürdürdü. Gidonları bir eliyle hızla döndürürken sertçe döndü ve dosdoğru aktrisin üzerine doğru sürmeye başladı; kirli tekerleğiyle kadının gömleğini kirletti ve kadının korkuyla çığlık atmasına sebep oldu. Ludmila Silvestrovna da bir çığlık attı. Aktrisin yaralanıp yaralanmadığını, herhangi bir tıbbi müdahaleye gerek olup olmadığına baktı ve korkacak bir şey olmadığını tespit ettikten sonra İvan Vasiliyeviç Patrikeyev’e bir kez daha bisiklete binmesini söyledi. İvan Vasiliyeviç’in aklına nihayet yorulup yorulmadığını sormak gelene kadar, aktör birçok kez bisiklete bindi. Patrikeyev yorulmadığı cevabını verdi ama İvan Vasiliyeviç yorulmuş olduğunu görebildiğini söyleyerek Patrikeyev’i kendi haline bıraktı.

Patrikeyev’in yerini bir grup misafir aldı. Sigara içmek için büfeye gittim ve geri döndüğümde aktrisin el çantasının yerde olduğunu gördüm, kadın ellerini altına sıkıştırıp üzerine oturmuştu, keza üç erkek misafir ve Hindistan’dan gelen mektupta adı geçen kadın misafir Veşnakova da aynı şekilde ellerinin üstünde oturmaktaydılar. Hepsi de oyunun o özel anında söylenmesi gereken cümleleri söylemeye çalışıyordu ama herhangi bir ilerleme sağlayamıyorlardı, çünkü İvan Vasiliyeviç her defasında, nerede yanlış yaptığını söylemek için konuşanları durduruyordu. Misafirlerin ve Patrikeyev’in sevgilisi olan oyunun kadın kahramanının çektiği zorluklar, bunların her konuştuklarında ellerini altlarından çıkarmaya çalışmaları nedeniyle daha da artıyordu.

Şaşkınlığımı gören Strizh, aktörlerin ellerinden İvan Vasiliyeviç tarafından özellikle yoksun bırakıldığını

fısıldadı, bu şekilde bütün anlamı sözcüklere verecekler ve ellerinden yardım alamayacaklardı.

Provanan eve yeni, kayda değer şeylerle dolu olarak ve şunları düşünerek döndüm:

“Evet, bütün bunlar çok şaşırtıcı. Şaşırtıcı çünkü bu konularda cahilim. Her sanatın kendi kanunları, gizemleri ve yöntemleri vardır. Örneğin, ağzını tebeşirle doldurup bir fırçayla dişlerini fırçalamaya çalışan herhangi biri, bir yabaniye komik ve tuhaf görünebilir. Doktorluğun özelliklerini henüz bilmeyen birisi, bir doktorun hastasına doğrudan müdahale etmek yerine, önce ona bazı tuhaf şeyler uygulamasını, örneğin analiz için kan almasını vs. tuhaf bulabilir...”

Her şeyden önce, bir sonraki provada bisiklet işinin sonucunun ne olacağını, yani Patrikeyev’in “kadın için” bisiklet sürüp süremeyeceğini görmeyi çok arzuluyordum.

Ne var ki ertesi gün kimse bisikletten söz etmedi ve ben, bir o kadar başka şaşırtıcı şeyler de gördüm. Bu kez Patrikeyev sevdiğine bir buket çiçek verecekti. Buna saat on ikide başladık ve saat dörde kadar devam ettik.

Patrikeyev buket sunacak tek kişi değildi, herkes bu işi sırayla yapacaktı: Bir generali oynayan Elagin ve hatta haydutlar çetesi lideri rolünü oynayan Adalbert. Bu da beni ziyadesiyle şaşırttı ama bir kere daha Foma, İvan Vasiliyeviç’in her zaman olduğu gibi herkese bazı sahne tekniklerini öğreterek bilgece davrandığını açıklayarak beni temin etti. Hatta İvan Vasiliyeviç, hanımefendilere nasıl buket verilmesi gerektiği ve çeşitli insanların buketi nasıl sundukları hakkında ilginç ve öğretici hikâyelerle dersini süsledi. Bu işi en iyi yapan insanların daha önceden sözünü ettiğimiz Komarovski-Billancourt (Ludmila Silvestrovna, provanın akışını bozarak haykırdı: “Ah

evet, evet, İvan Vasiliyeviç, bunu unutamıyorum!”) ve İvan Vasiliyeviç’in 1889’da Milano’da tanışmış olduğu bir İtalyan bariton olduğunu öğrendim.

Baritonla tanışmamış olduğum için sadece şunu söyleyebilirim ki, bir buketi herkesten daha iyi sunabilecek tek insan İvan Vasiliyeviç idi. Göklere çıkarıldı, sahneye çıktı ve bu hoş karşılanan hediyenin nasıl verilmesi gerektiğini yaklaşık on üç kez gösterdi. Gerçekte İvan Vasiliyeviç’in çok kayda değer ve kesinlikle parlak bir aktör olduğuna ikna olmaya başlamıştım.

Ertesi gün provaya geç kalmıştım ve oraya vardığımda Olga Sergejevna (kadın kahramanı oynayan aktris), Veşnyakova (bir misafir), Elagin, Vladçinski, Adalbert ve tanımadığım birkaç kişiyi daha sahnede sandalyelerde yan yana otururken buldum. İvan Vasiliyeviç’in “bir, iki, üç” komutu üzerine ceplerinden hayali cüzdanlarını çıkarıyorlar, içindeki hayali paraları sayıyorlar ve cüzdanları yeniden ceplerine koyuyorlardı.

Bu alıştırma sona erdiğinde (bunun sebebi sanırım Patrikeyev’in parasını saydığı sahneydi) başka bir alıştırma başladı. Bütün insan kalabalığı Andrey Andreyeviç tarafından sahneye çağrıldı, sahnede sandalyelere oturup hayali masalarda hayali kâğıt parçalarına hayali kalemle yazmaya başladılar (bir kere daha Patrikeyev!). Bu alıştırmayı yapmaktan maksat, yazılanın bir aşk mektubu olduğunu seyirciye aktarabilmektir.

Bu alıştırma bir yanlış anlama nedeniyle özellikle dikkat çekmişti, mektup yazarların arasına yanlışlıkla dekorculardan biri karışmıştı.

Sahneye çıkmış ve o yılın karakterleri arasına katılmış olan yeni insanları İvan Vasiliyeviç cesaretlendiriyordu. Bunların arasında sahnenin kenarında hayali mektubu yazarak oyalanan genç, kıvrıcık saçlı bir dekorcu da vardı.

“Peki ya sen?” diye bağırdı ona İvan Vasiliyeviç. “Sana ayrı bir davetiye mi göndermeliyim?”

Dekorcu sandalyesine oturup havaya yazmaya koyuldu ve parmaklarını herkes gibi tükürükledi. Benim düşünceme göre bu işi diğerlerinden daha kötü yapmıyordu, ama şaşırmış gibi gülümsedi ve yüzü kızardı.

Bu hareketi İvan Vasiliyeviç’in bağırmasına neden oldu:

“Şu kenardaki neşeli adam da kim? Adı ne? Belki de sirke katılmak istiyordur? Bu ne saçmalık böyle?”

“O dekorcu, İvan Vasiliyeviç. Dekorcu!” diye inil dedi Foma, İvan Vasiliyeviç sustu ve dekorcunun sessizce uzaklaşmasına izin verildi.

Ve günler bitmek bilmeyen işlerle geçip gitti. Pek çok şey gördüm. Ludmila Silvestrovna’nın (oyunda rol almıyordu) önderlik ettiği bir aktör kalabalığının sahnede bağırarak sağa sola koştuğunu ve yüzlerini hayali pencerele bastırıldığını gördüm.

Mesele şuydu: Buketli ve mektuplu sahne, kadın kahramanımın uzakta bir ateş parıltısı gördüğü zaman pencereye koştuğu bölümü de içeriyordu.

Bu daha büyük bir alıştırma için bahane oldu. Çalışmalar akıl almaz derecede genişledi ve açıkça söylemem gerek ki, bu da beni oldukça iç karartıcı bir durumun içine soktu.

Oyun metninin provalarda hiçbir rol oynamadığı, herkesin kendi metnini oynayarak oyundaki karakterleri yaratabileceği kuramını keşfetmiş olan İvan Vasiliyeviç, herkesten bu ateş parıltısı sahnesini denemesini istedi.

Sonuç olarak, pencereye doğru koşan herkes her ne bağırması gerektiğini düşünüyorsa onu bağırdı.

“Ah, Tanrım! Tanrım!” diye çığlık attı çoğu.

“Ateş nerede? Neler oluyor?” diye haykırdı Adalbert.

Erkek ve kadın seslerinin şöyle bağırdığını duydum:

“Kurtarın kendinizi! Su nerede? Elisyev’in Dükkânı¹ yanıyor! (Bunun ne için olduğunu ancak Tanrı bilir!) Bizi kurtarın! Çocukları kurtarın! İtfaiyeyi çağırın! İşimiz bitik!”

Bütün bu gürültü şamatanın üzerinde bütününüyle saçma sapan şeyler bağırmakta olan Ludmila Silvestrovna’nın sesi duyuluyordu:

“Ah aman Tanrım! Ah, her şeye gücü yeten Tanrım! Bavullarıma ne olacak? Ve pırlantalarım, benim pırlantalarım!”

Ludmila Silvestrovna’yı bir fırtına bulutu kadar kara bir bakışla ellerini sıkıp burarken ve kadın başkahramanının neler söyleyebileceğini düşünürken seyrettim:

“Bak... bir ateş...” Bunları şahane söyledi. Sahne boyunca Ludmilla Silvestrovna’nın ifadesini izlemek zorunda kaldığım için canım sıkıldı. Oyunla uzaktan yakından alakası olmayan bavullarla ve elmaslarla ilgili çılgınlıkları o kadar sinirime dokunmuştu ki, yüzüm seğirmeye başladı.

İvan Vasiliyeviç’le yapılan alıştırmanın üçüncü haftasının sonunda üç nedenden dolayı umutsuzluğa kapıldım. Birincisi, beni dehşete düşüren aritmetik bir hesaplama yapmıştım. Provaların üçüncü haftasındaydık ve hâlâ aynı sahneyi prova ediyorduk. Oyunda yedi sahne vardı. Bu yüzden eğer her sahne için üç hafta...

“Ah, Tanrım!” diye fısıldadım, uyuyamıyor, evde divanımda sağa sola dönüyorken. “Üç kere yedi yirmi bir hafta eder ya da beş... evet beş... ve hatta altı ay eder! Oyunum ne zaman seyircinin karşısına çıkacak? Bir hafta içinde ölü sezon başlıyor ve eylüle kadar prova olmayacak! Eylül, ekim, kasım...”

1 Elisyev’in Dükkânı: Moskova’nın Tverskaya Caddesi’ndeki (Sovyet dönemindeki Gorki Caddesi) ünlü bakkaliye dükkânı. (ed.n.)

Gece, şafak vaktine doğru hızla ilerledi. Pencere açıktı ama havada serinlik yoktu. Provalara başımdaki migren ağrısıyla gittim, sarardım ve bitkinleştim. Umutsuzluğumun ikinci nedeni çok daha ciddiydi. Sırrımı bu deftere yazabilirim: İvan Vasiliyeviç'in kuramından kuşku duymaya başlamıştım. Evet! Söylemesi çok korkunç ama bu gerçek.

Uğursuz kuşklar daha ilk haftanın sonunda kalbimi öğütmeye başlamıştı. İkinci haftanın sonunda bu kuramın benim oyunuma uygulanamayacağını artık biliyordum. Patrikeyev buket sunmayı, mektubunu yazmayı ve ilanı aşk etmeyi daha iyi yapar hale gelmiş değildi. Ah hayır! Bir de bunları zoraki ve yavan bir şekilde yapıyordu. Hiç de komik değildi artık. Ve hepsinden önemlisi bir de soğuk algınlığı vardı.

Kederli bir şekilde Bombardov'u bu son gelişme hakkında bilgilendirirken o gülüp şöyle dedi:

"Soğuk algınlığı yakında geçecektir. Kendisini daha iyi hissediyor, dün ve bugün kulüpte bardo oynadı. Bu sahnenin provasını bitirdiğinizde onun da soğuk algınlığı geçecektir. Sadece bekle: Diğerleri de soğuk alacak. Ve hepsinden önce de sanırım Elagin."

"Ah, lanet olsun!" diye haykırdım, anlamaya başlayarak.

Bombardov'un kehaneti bu durumda da doğru çıktı. Bir gün sonra Elagin provalardan yok oldu ve Andrey Andreyeviç birkaç dakika içinde onun hakkında bilgi verdi: "Prova dan ayrıldı. Soğuk algınlığı." Aynı talih-sizlik Adalbert'in de başına geldi. Dakikalar içinde aynı bilgi. Adalbert'ten sonra sıra Veşnyakova'daydı. Hesaplamama soğuk algınlıklarından kaynaklanan bir ay daha ekledim. Ama Adalbert ya da Patrikeyev'i suçlamadım. Her şeyden önce neden üçüncü sahnedeki ve daha sonra beşinci sahnedeki haydutluk işi için gerekli olduğu halde

haydutların lideri dördüncü sahnede olmayan bir ateşe bağırarak zamanını harcıyordu?

Bu arada Patrikeyev birasını yudumladı ve Amerikan bılardosundaki sayı işaretleyicisi ile oynadı. Adalbert Krasnaya, Presnya bölgesindeki kulüpte Schiller'in *Haydutlar* oyununun provasını yaptı.

Evet, çok açıktı, bu sistem benim oyunuma uygulanamıyordu, hatta zararlıydı. Dördüncü sahnede iki karakter arasındaki kavga şu cümleyle bitiyordu:

"Seni düelloya davet ediyorum!"

O gece bu lanetli cümleyi üç kere yazdığım için ellerimi defalarca koparmak istedim.

Bu cümle söylendiği anda İvan Vasiliyeviç aniden canlandı ve kılıçların getirilmesini emretti. Solgunlaştım. Uzun bir süre Vladçinski ile Blagosvetlov'un kılıç kılıca birbirlerine girmelerini seyrettim, Vladçinski'nin Blagosvetlov'un gözünü çıkaracağı düşüncesiyle titriyordum.

Bu arada İvan Vasiliyeviç, Kamarovski-Billancourt'un Moskova belediye başkanının oğluyla yaptığı kılıç düellosunu anlatıyordu.

En önemlisi lanet olası belediye başkanının oğlu değildi, ama İvan Vasiliyeviç'in çok daha fazla ısrar ederek oyunuma bir kılıç düellosu sahnesi eklemem gerektiğini söylemesiydi.

Sanki bir eşek şakasıymış gibi bir tepki verdim buna ve siz vefasız ve kalleş Strizh, bana bir hafta içinde düello sahnesinin "müsveddesi"nin hazırlanması gerektiğini söylediğiniz zamanki hislerimi tahmin edebilirsiniz. O anda tartışmaya başladım ama Strizh Nuh dedi, peygamber demedi. Sonunda yönetmenin defterinde şöyle bir not gördüğümde çılgına döndüm: "Burada düello olacak."

Strizh'le de ilişkilerim bozuldu.

Geceleyin keder ve aşağılanmışlık duygusu içinde yatağımda döndüm durdum.

“Eğer Ostrovski olsaydı böyle bir düello sahnesi yazmazdı” diye sızlandım, “ve Ludmilla Silvestrovna’nın bavulları için bağırmasına da izin vermezdi!”

İçimdeki oyun yazarı, Ostrovski’nin küçük kıskançlıklarından dolayı işkence çekmişti. Ama bütün bunlar, deyim yerindeyse, benim oyunumun özel durumuyla bağlantılıydı. Ve bundan daha da önemli bir şey vardı... Bağımsız Tiyatro’ya olan aşkımdan tükenmiş bir halde, tıpkı mantarın ucuna iğnelenmiş bir böcek gibi, ona yapışmış olarak akşamları oradaki gösterilere katılıyordum. Ve sonra şüphelerim tam olarak kesinlik kazandı. Basit bir mantık yürüttüm: Eğer İvan Vasilyeviç’in kuramı kusursuzsa ve bu kuram sayesinde bir aktör yeniden doğma ile ödüllendiriliyorsa, o zaman her gösteride her aktörün seyircide tam bir yanılısma yaratması en doğal şey olmalıdır. Ve öyle bir oyunculuk sergilemelidir ki, izleyici olup bitenin sahnede geçtiğini unutabilsin...

(1936-37)

Mihail Bulgakov'un "yarım kalan" eserlerinden *Bir Ölünün Anıları*, sözde, Sergey Leontiyeviç Maksudov adlı bir yazarın kaleme alıp intihar etmeden önce Bulgakov'a gönderdiği notlardan oluşan bir roman. İlk olarak 1938'de kaleme alınsa da dönemin Sovyet tiyatro çevresini ve bürokrasisini eleştirdiği için, tahmin edileceği üzere, yasaklanan ve ancak 1967'de yayımlanan romanında Bulgakov o incelikli diliyle çuvaldızın nasıl ustaca batırılacağını gösteriyor.

"Mesele şu ki; Nakliyat gazetesinde mütevazı bir pozisyonda redaktör olarak çalışıyordum. Yaptığım işten nefret ediyordum ve geceleri, kimi zaman gün ağarana dek tavan arasında kendi romanımı yazıyordum.

Bir gece kötü bir rüya gördükten sonra karar vermiştim roman yazmaya."

kirmizikedi.com
[/kirmizikedyayinevi](https://www.facebook.com/kirmizikedyayinevi)
[/krmzkedikitap](https://www.instagram.com/krmzkedikitap)
[/kirmizikedyayinevi](https://www.youtube.com/kirmizikedyayinevi)

₺ 16

KDV muafiyeti uygulanmıştır

ISBN: 978-605-298-797-1

9 786052 987971